

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

فه قی و فه قییه تی

له کوردستان

سەید مستەفا مەحمودیان (زەمێرانی)

سرشت : خ سربلزه پاماز حانفاد ، دلفه دوم
تلفکس : ۲۴۲۰۳ - ۰۴۸۳۵ ۲۳۱۲۵

فہقی و فہقیہ تی

لہ کوردستان

نووسینی

سہ ید مستہ فامہ حموودیان

(زمزیرانی)

محمودیان، مصطفی، ۱۳۴۱ -

فه قی و فه قبیله تی له کوردستان / نووسینی مسته فامه محمودیان
(زمزیرانی). تهران: احسان، ۱۳۸۱.

۲۴۴، پنجاه ص: مصور، عکس.

ISBN 964-356-121-6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.

Mostafa Mahmuodyan

ص.ع. به فرانسه:

(Zamzirani). Fage u fageyati la kurdistan.

کردی.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. حوزه های علمیه -- ایران -- کردستان. ۲. طلاب -- ایران -- کردستان.

۳. فقیهان اهل سنت -- سرگذشتنامه. الف. عنوان.

BP ۷/۴/م۳ ۲۹۷/۰۷۱/۵۵۴۲

۲۷۷۶۰-۸۱م

کتابخانه ملی ایران

نشر احسان

ناوهندی بلاگردنوه: تاران - نه شری ئیحسان تهلهفون ۳۹۰۲۷۵۰

نیوی کتیب	: فه قی و فه قبیله تی له کوردستان
نووسه ر	: سه ید مسته فامه محمودیان
پیت چن	: پیت چنی کامپیوته ری خوسره وی - بوکان
بلاکهره وه	: نه شری ئیحسان
هه ژمار	: ۳۰۰۰ دانه
چاپخانه	: چاپخانه ی مه هار هت له تاران
چاپی یه که م	: سالی (۱۳۸۲) کوچی، هه تاوی.

ژماره ی نیوگه لانی ۹۶۴-۳۵۶-۱۲۱-۶ : ISBN: 964-356-121-6

ناوه روک

- پیشه کی ۲۳
- چوونه ناو باسه وه ۲۵
- توئی یه که م: فه قی و ژانی ژین ۲۶ □
- توئی دوو وه م: شی کردنه وهی وشه ی فه قی و حو جره ۳۰ □
- به ره می حو جره ۳۰
- توئی سیه م: قوناغه کانی فه قییه تی: ۳۳ □
- یه که م سه رده م، سوختایه تی: ۳۳
- ۱- راتبه یان راتوو ۳۴
- ۲- جومعانه: ۳۷
- ۳- کاره کانی دیکه ی حو جره: ۳۹
- به زمی کابان ۴۰
- کیشه ی نیوان فه قی و پووره خه ج ۴۱
- نه به زین ۴۹
- دابه ش کردنی کاره کان ۵۱
- هو ی دواکه وتن ۵۱
- داخی داخانم ۵۲
- مجیوری فه قییان ۵۵
- دوو وه م سه رده م، موسته عیدایه تی ۵۶
- ئه رک و سپارده ی موسته عید ۵۷

۶۴	دهرس له بهر کردن
۶۶	«سماع» گویداری
۶۷	مه شق و خهت خوشی
۶۸	شیعر و شاعیری
۶۹	جیگای دهرس لی خویندن
۷۳	تویی چواره م زانسته کان و په راوه دهرسی یه کان
۷۳	چون و له بهر چی؟
۸۱	فه قییه کان چ ده خوینن؟

تویی پینجه م: شیوه و ریژی خویندنی په راوه کان ۹۶□

۹۸	حینجه و ره وانه
۱۰۴	راسته دهرس و لاده رس
۱۰۵	گرانی دهرسه کان
۱۱۰	راستی یه کی حاشا هه لنه گر
۱۱۱	ديسان دهردی دل و پیشنیار
۱۱۴	چه ند کو سپی دیکه ش
۱۱۶	کتیب خوش کردن
۱۱۸	(مسطر) خه تکیش
۱۲۷	زانسته پیویسته له ده ست چووه کان
۱۳۴	دوایین پله ی خوینده واری
۱۳۴	المجتهد
۱۳۶	چت له ده ست دی ئه وه بکه!
۱۳۷	نازانم ره حه تی گیانم

توئی شه شه م: چه ند داب وری وره سمی گشتی ۱۳۸□

جی خواز تنه وه: ۱۳۹

فه قی له لای چ ماموستایه ک جی ده خواز یته وه؟ ۱۴۰

زانین و کرده وه. ۱۴۶

زانین و فیړ کردن. ۱۴۹

بوخچه. ۱۵۴

ماموستا، چ فه قییه ک راده گریټ؟ ۱۵۵

پرس و را. ۱۵۶

مالا وایی خواستنی فه قی. ۱۵۶

ده رکران. ۱۵۷

چای شیرینی ټاکام تال. ۱۵۸

مه لایه تی له فه قییه تی دا. ۱۵۹

کار و بهرنامه ی شه و و روژی پشوودان. ۱۶۰

داوه تی فه قییان: ۱۷۱

جل و بهرگی فه قییان. ۱۷۴

حوجره و ره وشتی بهر ز: ۱۷۸

ره واندنه وه ی ته میک. ۱۷۹

یه کسان ی له سهر سفره. ۱۸۰

ده و. ۱۸۲

توئی حه وته م: ماوه ی خویندنی فه قی ۱۸۵□

مه لای دوا زده عیلم. ۱۸۷

له دایک بوونی عیلم. ۱۸۸

عیلمه ئیسلامی یه کان. ۱۹۴

توئی هه شته م: ئیجازه وه درگرتن..... ۱۹۷□

- ۱۹۷..... ئیجازه نییه ئیجازه بدهی
 ۲۰۳..... کوپری ئیجازه
 ۲۰۵..... ئاههنگی ئیجازه
 ۲۱۵..... ده به رکردنی بهرگ
 ۲۲۱..... گه رانه وه به ره و فه قییه تی
 ۲۲۱..... ئیجازه نامه
 ۲۲۶..... حو جره که م
 ۲۳۰..... دوا وته
 ۲۳۱..... فه قی و فه قییه تی له کوردستانی عیراق
 ۲۳۵..... که ره سه ی نووسین
 ۲۳۹..... په یام بو فه قییه کان
 ۲۴۱..... لا کردنه وه له کرده وه
 ۲۴۹..... به ره و مالا وایی
 ۲۵۴..... مه لا، ده بی چۆن بی؟
 ۲۵۸..... دوژمن، دوژمنه خوئی به کان چی؟

پاشکۆ

- ۲۷۳..... ماموستا مه لا «برایم» ی سیسیری
 ۲۷۶..... ماموستا مه لا شیخ نه حمه دی شه ریه تی
 ۲۷۸..... ماموستا مه لا حه سه نی سه عدی زاده ناسراو به «مه لا حه سه نی گۆلی»
 ۲۸۰..... ماموستا مه لا حه سه یین هه نداوه یی ناسراو به: «مه لا حه سه یین» ی نوره خش
 ۲۸۴..... ماموستا مه لا «حه سه یین» که یوان ناسراو به «مه لا حه سه یین کونه مشکه یی»
 ۲۸۶..... ماموستا مه لا خدر نیژاوی ناسراو به «مه لا خدری حه مه ده مه ری»

- ۲۸۸ ماموستا مه لا خدر عه بیاسی ناسراو به «مه لا خدری سارتکی»
- ۲۹۲ ماموستا مه لا خه لیل گوږه مری ناسراو به «مه لا خه لیل» ی میراوی
- ۲۹۵ حاجی ماموستا مه لا شیخ عبدالرئوف نه قشبه ندی
- ۲۹۷ ماموستا مه لا سه ید ره شید حوسه ینی ناسراو به «مه لا سه ید ره شید»
- ۲۹۸ حاجی ماموستا مه لا ره سوولی مه عروفی زیوه
- ۳۰۱ ماموستا مه لا «سید سلام» ی سه لامی
- ۳۰۳ ماموستا مه لا صالح نه جیی ناسراو به مه لا صالحی گه ناو
- ۳۰۵ ماموستا مه لا «عبدورپره حمان» ی ره حمانی ناسراو به «مه لا ره حمانی سیسیری»
- ۳۰۸ قاضی عه لی سه رده شت
- ۳۰۹ ماموستا مه لا عه زیز واعیطی ناسراو به مه لا «عه زیز» ی کوپی
- ۳۱۱ حاجی ماموستا مه لا عه لی مه حمودی دولکانی
- ۳۱۲ ماموستا مه لا محه مده دی باساوی
- ۳۱۳ خوالی خوشبوو حاجی ماموستا مه لا «محمد عظیمی»
- ۳۱۶ حاجی ماموستا مه لا مه حمود وای، نه لاس
- ۳۱۷ ماموستا مه لا «نجم الدین» که وکه بی
- ۳۱۹ سه رنجیک

پیشکەشە

بە ئیو و یارمەتی خوای بێ وینە. سپاس و ستایش ھەر بۆ ئەو؛ پاشان: ئەم کتیبەم لە نیوان سالاھەکانی ١٣٦٣ کۆچی ھەتاوی تا ١٣٦٥ لە دینی سیسیری ناوچەیی سەر دەشت نووسیوە، بەلام لە ھەر نەپەرەخسانی ھەل و دەستەنگی ھەر مایەو. ئیستاش کە بڕیارم داوە بە ئەرکی خەلکیش بێ بیخەمە ئاراو، پیشکەشی دەکەم بە تیکرای فەقی ئازیزەکانی کوردستان.^(١) و کۆری خوشەو یستم عەبدوسسەلام کە تازە چۆتە فەقییەتی.

سەید مستەفامەحموودیان زمزیرانی

دانشتووی ھەمامیان بۆکان

١١/١٠/١٣٧٨ کۆچی ھەتاوی

١/١/٢٠٠٠ زاینی

١١/ی بەفرانباری (٢٦١٢) ی کوردی

١ - جیئە باسە کە لە پێداھاتنەویدا تا ئامادەیی چاپ بوو زۆر جیگام گۆریو، ھەبە پیمەو ناو و ھەبە لیم فری داو.

به ناوی خودای به هیز

«فه قی و قه قییه تی»

نوسراو، به قه له می، دهم و دوو زیرینی ماموستای فره زان، جه نابی مه لا سه ید
موسته فای مه حموودیان، دهرس ویژ و خوش ویژی ئیستای گوندی حه مامیان سهر به
شاری بوکان، روژی ۱۳۷۹/۱۲/۲۷ گه یشته ده ستم. به گه شه وه موتالام کرد. لامیردانی
ده ورائی له دهس چووم، پی گولباران کرد. یا خوا ههستی و بیری روشن و کر و کرداری
جوانی بو هه میشه زیندوو بیت. ثامین!

نوسراو له مهر که شم و نه شمی نوسه ریه وه، پاراو، له باره ی ناوه روکه وه کوکه و فره
ئاماژه ی گرینگم تیدا هاته به رچاو.

«بلبل که در حریم چمن آشیانه ساخت

مقصود او گل بود، چمن را بهانه ساخت»

نوسه ری به سه ره دهر، به به هانه ی حویره ی قورینه و یاسای ئه و سه ره ده می
فه قییه تی وه توانیویه تی پی هه لگه ری، هوی سه ره کی پیلان و گه ران وه دوزی و بالی
گه رچی بگری و به ئیمه و هه موو دوستانی خوئاس و خوداناسی بناسینی. گه شتر بیژم
نوسه ر ویستوویه تی، قه ره مه شقه لیک وه رازینی، گیانی هومید و له شی هیوای تیدا
وه بووژی و ئه و زره بایه ی که دین و ژینی تا قمی هه ژار و رهش و رووتانی، وه بهر خوداوه،
به هه موو بابایانی بناسینی. ته نانه ت، هومه نیشی بو ماموستای ناوه ستاو فه قیله ی وه ستاو
و زانای خو به زل زان و نه زانی خو به زانازان بردووه. ئوبالی گه لی بی په ر و بال و فه قیله ی
ناحالی، له ئه ستو به ستوون. هوی زوربه ی خوینده واری بی ره گ و خوینی له کوئل شه ته ک
داون.

نووسەر به وه شه وه رانه وه ستاوه و زۆر به ی جیگه پلان و گلان و هه لڊیره کانی، که نه یار، بنه ره تی ئه و دینه پاکه ی تیدا هه لداشتوون، نه تر سانه په نجه ی هیرشی بو راداشتون و بی شکو، به کومه لی به جی ماوی نیشان داوون. ناباری باری فیرگه و زانکو و جودایی له نیوانی خویندنی دینی و ته کنولۆژی و فه ننی دا خستۆته سهر ته ستوی میران و دنه ی میرانیشی داوه که ههستی که مایه سی خویان له خواوه نه زانن و دهستی خویان له بن سه ری ناهومیدی دا نه که نه سه رین و سه ره به رزانه مه رزی دین و ژیا نی خویان به پارێزن. خوینگه و بنکه ی ئایینه پیروژه که یان، بار ته قای تاق و قاتی خوینگه و زانستگه ی میران به رنه سه ر و جیاوازی مووچه و مزه ی گزی کاران، له نیوان هه موو زانست و بار هیئانی کدا هه لگرن.

گرینگتر له هه موانی ئه و که ل و پهل و که ره سه ی که له میژووی گه لی کورد هه لبراون و نووسه ریک ئاوپی لی نه داونه وه و ئه و داب و نه ریت و ریچکانه ی که فه قی و مه لا و قوتابی ئه و سه رده می ده میان پی شیرن و شه کراوی کردووه به شارچه ی دین و ژین و ته قوا و که رانه تی کومه لی مروقیان دیاری کراوه، نووسه ری به سه ره ده ر دلسوزانه لای لیکر دۆته وه و ورد و درشت و خاو و گشتی گیانیکی نویی به به ردا کردوون، به سه نه دی زه ق و زیندوو به بنه ماله ی میژووی گه لی کوردی ناساندوون، له مه رگ نه جاتی داوون و گهل و نیشتمان و خودای له خو ی رازی کردوون.

له پینا و زه حمه ت و وریایی ئه و نووسه ره دا وابهش به حالی خۆم سه ری ئافه رینی بو نه وه ی ده که م و داوای توفیق و جهزای به خیر و بی ری له خودا داواکارم.

(راوچی) سارده کوسانی (عه زیز نژاد) / ۱۳۸۰/۱/۱۰

به نیوی یه زدانی مهزن

په سنیك بۆكتیښی فقهی و فقهییه تی

سوپاس بۆ ئه و خوايه كه په سندی ئه و له دلی

رووناكه وه، وهك روژی به تیریز، زهوی و عاسمان ده ته نیته وه. ئه و خواهن شكویه ی هه موو پایه بهرز و سه ربیلندیک له سه رشیپانه ی ده رگانه ی ئه ودا به لاره ملی و سه ركزی سه رده نیته وه.

هه زاران دروود و ئافه رین بۆ رابه ری شوږشی مه زنی جیهانی، هه زره تی محمد المصطفی (د) و هه روه ها بۆ بنه ماله و یارانی و شوین كه وتوانی.

بیگومان فقهی و فقهییه تی له كوردستان دا كه له پووریکی میژوویی له میژینه ی گه لی مسولمانی كورده كه به داخه وه تا ئیستا كه س له سه ری به ته سه لی نه دواوه و نه هاتو ته سه ر په رهی قاقه زه وه. ئاشكراشه كه جهسته ی ئه م گه له مسولمانه، مانه وه ی به خوداناسی و عیرفان و زمان و ئه دهب و جل و بهرگ و رامیاری و شوږشگپړیه وه یه.

راستی یه کی حاشاهه لنه گره كه به ردی بناغه ی خوداناسی و عیرفان و ئه دهبی كوردی و شوږشگپړی له و چوار دیواره دوو كه لاوییه، قورماوه قورپینه دا كه به حوجره ناوده بری دامه زراوه و له ویوه هاتو ته دنیای ژینه وه و فرچکی گرتووه و كه وتو ته گر وگال و له خه ره خسیوه و هه تا دوا روژی ژیانی ئه م گه له له عاسمانی كورده واری دا وهك ئه سته ریه ییكی پرشنگدار ده دره وشیته وه و بی ئاواوون له كه لی ئاسوی گه لی كورددا شوق ده داته وه. ئه گه را هه لكه وتبی ئه دهبی كوردی له دهم زاری نه خوینده واری دوور له شارستانییه ت هاتیته زه ر، یان به دهم به یت بیژانه وه گوترا بی، ئه و كه سانه ی رهنگاندوویانه و به جل و بهرگ و بهر موور و خشل رازاندوویانه ته وه، ئه و ماموستا و نووسه ر و ئه دیانه بوون كه له حوجره ی فقهییان سه ریان هه لداوه و له وپرا تیشوویان هیناوه.

پیم به جی به وه ک سه نه دیکی میژوویی ته و چهند دیره له خودالیخوشبوو، ماموستا علاءالدین سه ججادی له میژوویی ته ده بی کورد لاپه رهی (۴۰۱) بگویم مه وه: «له ناو چواردیواری شررو دوو که لاوی حوجره ی مزگه وتی شارستان و لادییه کانا به ژیانیکی زور ساده و کۆله مه رگی به خپو ته کران؛ علما و ئوده با و شاعیری زور گه و ره گه و ره یان لی ده رچوو. وه ته گهر عاله می کوردی تا سه ره تای سه ده ی بیسته م له ئاسمانی خوینده واریدا، له عاله مه کانی تره وه دیار بی ته ستیره ی گه شی ته و ئاسمانه ته نها ته م تیره یه بوون. جا به م بۆنه وه هه موو پیاویکی گه و ره و به گزاده له کورده واریدا شانازی به وه وه کردوه که تیکه لاوی ته م تیره یه بی وه به پی ده سه لات خوی و کوره که ی فیری ته و خویندنه بکات....»

ده مه هو ی به ئینسافه وه رایگه یه نم که نووسه ری ته م به ره مه، باری زانست و کۆمه لایه تی، تیر و ته سه ل و پاراوه و له شت ورد بۆته وه؛ بۆنج و بناوانه که ی گه راوه و له چاوگه ی روانیوه و له لیلا یی تو راوه و ئاوی له سه رچاوه هه لینجاوه و لی خواردۆته وه. له زور نوسراو و چاپکراوه کانیدا ته و راستیه وه به رچاو ده که وی.

کتیی «فهقی و فهقییه تی له کوردستان» ی له بهر هه ر هو ییک بووبی، بۆ ناردووم؛ منیش به سه رنجه وه لیم روانی. ته و کتیه له باری ته ده بی کوردی دا که لیکی گه و ره ی پرکردۆته وه و له باری ناوه روک و مه وزوو عیشه وه زور پر و پاراو و ته سه ل و به سووده. به متمانه وه خوینه ری کورد به گشتی و ماموستا و فهقیکان به تاییه تی دنیا ده که م که نووسه ر خزمه تیکی گه و ره ی به و که له پووره، له میژینه ی کورد کردوه و له هه موو بواریکه وه شتی به که لکی گوتوو و بوخچه ی نه کراوه یه و سفره ییکی پر له خوارده مه نی.

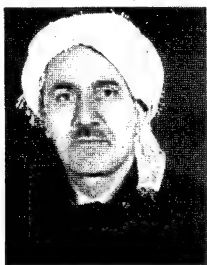
ناشلیم کاکه مه لا سه یید مسته فا به ته وای ته و که له پووره ی هیناوه ته سه ر په رهی قاقه زه وه، چونکه تا ئیسته هه چ سه رچاوه ییک له م باره وه نه دواوه و نه نوسراوه. به لام گومان له وه دانییه که ته و کاره له و باره دا تاقانه یه و به شاکاریکی گه و ره حیساب ده کری. له باری ره خنه گرتن له زور که س، به تاییه ت له وانه ی که له به رگی مه لایه تیدان و له ئاینیش به له دن، به لام له راستیدا زیانیان زۆره و دینیان به دنیا داوه و ئاینیان وه لا ناوه و تا ئیره، که متر هه لکه ووتوو و روو کرابن و رووی دزیویان بۆ خه لک ده رخرابی، به

راشکاوی ره خنهی لیگرتوون و دهر دیککی گه وره‌ی له قاو داوه و ئاشکرای کردووه. ههر ده‌بی واش بی، چونکه تا دهر د، نه‌دوژر یته‌وه دهرمان نابیی و تا ره‌خنه‌گرتن نه‌بی هه‌ل‌دان نابیی و هه‌قیش ده‌بی بگوتری به‌زیانی ههر که‌س ته‌واو بی.

مالم هه‌قه، دلسوزانه دواوه و پیگه و شوینی دهرده‌کانی نیشان داوه و نوسخه ده‌وای نووسیوه و ری ریشه‌برکردنی ناسوره‌کانی ده‌ست‌نیشان کردووه. که‌وابوو پیویسته ههر کوردیکی مسولمان بو ناسینی ته‌و چینه له‌کومه‌ل و ههر ماموستا و فه‌قییه‌ک بو چاره‌کردنی دهرده‌کان، به‌وه‌به‌رچاوگرتنی خال و پیشنیاره‌کانی و هه‌روه‌ها به دامه‌زراندنی بناغه‌ی فه‌قییه‌تی و مه‌لایه‌تی له‌سه‌ر شیوه‌ییکی دروست و به‌که‌لک، ته‌و کتیبه بخوینیته‌وه.

ئیمام و خوتبه‌خوینی گوندی قه‌باغه‌که‌ندی له‌مه‌له‌ندی چۆمی مه‌جیدخان

محمد ثباتی / سه‌رماوه‌زی ۱۳۷۹

لێدوانیک له لایه ن بهرێز مامۆستا مه لا

محمد عزیزی بهردهرهشی یه وه

به نیوی خودای تاک و ته نیا، به دی هینه ری دهشت

و چیا، دروود و سلا و له گیانی پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام و

یارانی، وه شوین که وتووانی به په یمانی، هه تاهه تایه، تا بوونه وه ره له گوڤدایه.

با وه کوو له میژه راسته وخو و دوڤووانه، نه وس و هه وهس په رستان له دژی ئایینی
پیرۆزی ئیسلام وه ستاون و ویستویانه وه ستایانه به زه بوون کردن و له ناوبردنی ریبه رانی
به ئاکام بگهن، به لام به پی به لینی خودا ئه و ئایینه پیرۆزه هه ر ماوه ته وه و گه لیک پسپۆر و
زانای ناودار و بی نیوی پی گه یاندووه و هه رواش ده بی تا دنیا دنیایی. ئه وانیش نه ک هه ر
ئه وه نده نه یان هیشتووه یاسای خودا له ناوچی و ئایینی ئیسلام له په ره ستاندن بکه وئ،
زمانه بیگانه کانیا ن پارچه شه^(١) کردووه و په رتوو که کانیا ن را شه^(٢) کردووه و لییا ن
کو لیوه ته وه و چه وت و هه له کانیا ن به رچا و خستوون، و پرای به دی هینانی زو ر زانستی
به که لک، که له مانده ا هه مووی میژوو گه واهه.

هه ره له پیتی^(٣) ئیسلامی پیرۆز و تیکۆشانی مه لا کانه ده بینین له میژوودا له خولانی
نیوه راست دا (روژی رهشی ئورویا) چه ند فی رگه و زانکۆ له ناوچه کانی ئیسلامی دا بوون،
به تایه به تی له ئیرا ن و عیراق و تورکیه و ئه سپانیا و سووریه دا بیجگه له وه هه موو
حو جراته ی له ته نیشت هه ر مزگه وتیک دا بوون، جگه له مزگه وته کان له شار و دی و
ئا وه دانیان دا که هه زاران هه زار شاگرد و فهقی ی له هه موو جو ره زانستیکدا بارهینا وه و
چین له دوا ی چین بوونه مه لا و مامۆستای گه ل و خه لکیان به تیکرا به ره و زانست و
مرو قایه تی راکیشا وه.....

١ - پارچه شه: ته رجه مه (هه نانه بو رینه)

٢ - را شه: شه رح

ئه مجا دیاره به سهدان پیتۆل و پسپۆری وهک شافعی و غزالی و ابوعلی و ابن رشد و رازی و ابن خلکان و ابن الحاج ئالانی و بیتۆشی و ههزارانی تر ههروا له خۆرا پی نه گه یون و ده بی و ویرای گهل میریه کانیش هه چهنده زۆربه یان فریو خواردووی جیهانی مایه یی بوون پشتیوانیان بووبن.

دیاره زانکۆکانی به غذا و نه یشابوور و ئهسته نبۆل و ئهنده لۆس و جیگاکانی تر گه واهن بیجگه له شوینه واری ئه وهه موو چاکه و مه و قوفانه له هه موو ناوچه کانی ئیسلامی دا.

ئه و روژانه له پیتی یاسای پیروزی ئیسلامه وه رهنگ و زمان کاری نه ده کرد، ئاو و خاک نه ده بو به هو ی لیک پچران و دوبه ره کی، ته نانه ت له و سه رده مه دا کوردستان به دوو به شی گه رمین و کو یستان هاتو و چۆی تیداده کرا، به کورتی مه رز و سنوور نه بوو!!

به لام دوا کهرت و په رت کردنی^(۱) ناره وای و لاتانی ئیسلامی له لایه ن خوین مژانی به ناو پارێزهرانی مافی مرو فیه وه فره نگ و شارستانی ته که ی لی ون کرا و به بی ماف زانسته که یان لی کرده دوو به شی جیهانی و په سلانی^(۲) و گو تیان دین و سیاسه ت لیک جو ییه و دین و حکوومه ت دژبه یه کن و ته نانه ت ئایین و زانسته یه ک ناکه ون...!!

دیاره کوردستانی به شیکی پان و پۆری هه ریمی^(۳) ئیسلامیه و زیاتر له به شه کانی تر تالۆی ئه و سیاسه ته چه په له ی به گه روودا کراوه و چاتر له بهر هو گه لی جو را و جو ر له پاراستنی ئایینه که یدا تووش چه رمه سه ری و دوو به ره کی بووه.

ئالیه وه ئه رکی ژینی مه لا و فه قیکان که پشتیوانی راسته قینه ی مافی مرو ف بوون و هه ن، که وته سه رشانی گهل و گه لیش په رته وازه کراو، چه وسیندراوه و بی سه ره نده ر...!!

جا تا روژیک پاراستن و ریژ و بژیوی تیپی مه لا و فه قی و ویرای گهل له سه رشانی میر و مه زیک بووه که دیاره میر نوینه ری خه لکه تا له گهل گه لا بی کاره که به به ره وتر و پیش که و تووتر بووه به لام که ئه مانیش کیش کرانه ناو زه لکاوی نه زانییه وه و خودایان

۱ - کهرت و په رت کردن: لهت و پهت و پارچه پارچه کردن (نوسه ر)

۲ - په سلانی: قیامه تی.

۳ - هه ریم: ناوچه (فره نه نگی خال)

وه لاناو لکان به مایه په رستییه وه، ئه وان چه وسیندرانه وه و زوریان بو هینان و له گه شه که وتن!! ئه مجا گه لی هه ژار به ته ننێ ده که ویته مه ودا بو پاراستنی ئایینه که ی و جیهانی مایه په رستی هه لیناخه له تینێ و خودای له یادنا چی.

ئالیره وه یه زانکۆکان ده بنه حوجره ی چکۆله و شاره کان له فهقی چۆل ده بن و پسپۆر و بلیمه ته کان ده بنه مه لای که مزان و کار به ریوه بردن ده که ویته ده ست ئه م و ئه و و فه قیکان ده بی خویان بچنه ئه م لا و لا و بژیوه که یان کووه که ن و که ره سه ی خویندن ده ست خه ن و نه شه یان بشکی و گیانیان بو هه تاهه تایه زه بوون...

چه نده خو شه که ئه منیش یه کییک له و بی ناز و چه وسیندرانه بووم ده رده دلێک بلیم بو که متر بو نه وه ی زامی ده روونم: کاتیک ده چوومه ناو دی و ده مگوت «نان یا پیخوری فه قییان، بچنه به هه شتی» بیجگه له وه ی به ده نگیکێ نووزه له هاوارم ده کرد له شه رمان خو م بن لاشیپانی ده رگا ده دا و ئاره قی شه رمه زاری دا یده گرتم و یه کییک به روو خوشیه وه لیبی ده پروانیم له دلی خو م دا هه زاران سو پاسم ده کرد و هه رکه ده چوومه وه مال گه وه ره ترین ئامۆزگاریم بو دایکی خوالی خوشبووم چاکه له گه ل فه قییان بوو....

به سه دان جار پر و پیریژنه پیلانیان پی ده گرتم: چیه هه ر مالی ئیمه ده زانی یان قاپه که مان گو راره و....

چاکم له یاده له کاتی جومعه نه ی ناو دی و ده ره وه بیجگه له سه گ پیوه پین و ده رکا و ده رک و سه رما و سو ل و تانه و ته شه ری نه یار^(١) و کو په سه رمایه دار و خویندکاره میریه کان و ده ست قونجاوه به ناو مسو لمانه کان، نه خوشی ده روونی بو ماوه یه کی زور دای ده گرتم.

ده ردی هیندیک موسته عید (مستعد) و هاوه لی مله ور و نه زان و له ئایین بی هه والیش به جیی خوی!!

چوونه لای مه لای که مزان و نه زان و وه لات گه پران و جی نه بوونیش سه رباقی. دیاره په رتو که کانش بیجگه له وه ی به زمانی بیگانه بوون زور به یان وه ک مه ته ل و

چیستان و ابوون، ئای له ته سرفی زه نجانی و عه و امیل به ته رکیبه وه، ئای له قزلجی و عصام الدین و پینجونی و پهراویزه کانی تر، ئای له جمع الجوامع و تحفه و بهیزاوی. پینووس و لی نووس بو کئی بوو تا بو من بی؟ زورجار له تاوان له قه له مدانه که ی باوکم پینووسم دهر دینا به مهره که به دهست کرده بی رهنگه که ی ریشکه و پیشکه بیکم له پهراویزی کونه په رتوکه دووکه لاییه کانی دهنووسی، ئای نه گهر بیزانیا به ده بوو چ پهت په تپه تپیه که م به سه ریئی؟! به و حاله ش په رتووک نه بوو دهرسی تیدا بخوینم، ده بوو له جیه ک په یدای که م و وهی نووسم.

ئه وه ته نیا دهردی من نه بوو، زور به ی هاواله کانم و ابوون!! سه ره پای ئه وانه بیر کردنه وه له داها توو، بوون به مه لا، که وتنه بهر چاوی ههر ملهور و دین دوژمنیک که مه لا ئیشه که ی کو مه لایه تپیه و ده بی له گه ل هه موو که س و چین و توژی کدا بی و چونکه به هه ست و زانایه هه موو که س حیسابی له سه ره ده کا و ههر به و دوو به لگانه شه دوژمنانی خودا و ئیسلام و مرو قایه تی ده یچه و سیننه وه...!!

ئا له بهر ئه وانه یه تر گزه په یداده بی و ئیشه که حه ستم! به لی فه قی لاهه، تازه پینگه یشتوو، ئیسته باش له ئاین نه گه ییوه، بهردی سارد و گهرمی بهر پی نه هاتوو، نازانی مه لایه تی خه باته و تیکو شان، بهر بهر کانییه له گه ل ههر بیر و برپا و کرده وه و ئاکاریکی چهوت و چه ویلدا، راکیشانی گه له به ره و لووتکه ی به خته وه ری، خه باتکار و تیکو شه رانی ههر سه رده میکیش بی که ند و کو سپ نه بوون. ئا له بهر ئه وه بوو زور له وانه ی که ده گونجا بینه مروقی روژی خو ی وه ک له بهر دیوه زمه هه لین به رق و قینیکی بی وینه وه ته نانه ت دوا ی بوون به مه لاش، به ناچار ی په نایان ده برده بهر دیوا خانی ئاغا و ده بوونه کو یخا و میرزا، یان ده چوونه یانه ی میریه کان و به پیش خزمه تیش رازی ده بوون، به قه ولی گوتوو له کا کلانیش ده بوون و له تو یکلانیش! به داخه وه ئیسته ش نه لا و نه پیر، نه ماموستا و نه فه قی مه گهر به ده گمه ن^(۱) له

دهرپرینی دهرده دل تی نه په پریون و قولیان هه لئه مالیوه، یا له برسا یا له ترسا، یا له بهر نه زانی و ناهومی دی تا تاو دهنه دهستی یه ک و ئه و ری و پره سمه نه گریسه بگورن، جا یا بینه خانی خانان یا بینه توژی بانان!

به لی ئیسته ش زورن له وانه ی قسه له قسه ناگیری ده لین: ده بی خودا روحم کا، واتا نابی ئیمه وه جوولین، یان دهست به کلاوی خوتدا گره با نه یا، واتا حیزی و سه لامه تی، یان کوا خه لک به مه چاده بی؟ یان له پیر و پیشوونیا نه وه هه روا هاتوه، ناکری دهستی لی دری، که وه لامی هه مووان تی نه گه یشتن له ئایینه؟!

به لی ئیسته ش زورن له وانه بو ت تی ناگه ک که ئه و ری و شوینه شوینه واریکی نه ویسته و بی ده سه لاتی و نه زانی به دی هیناوه و بو ت حالی نابن که جیهانی ئه و پر و به سه دان پله گوراوه... تا دوینی بوو، زوربه ی گه ل فه قی پی فریشته و مه لای پی جی نوشینی پیغه مبه ر (ص) بوو، ئه و پر و که نه یار به مفته خور و سه رباری گه ل و نه زان و کو نه په رست و ئه نگه لی ناساندووه و دوستی نه زانیش وه ک ئه شکهوت ده یلیته وه.

ئه و پر و دوژمنانی خودا و ئایین به سه دان تیر و توانجیان ئاراسته ده که ن و ده یانه و ی به هه ر در و و بوختانیک بی له گه ل خه لکا بیانکه نه دوژمن و له پیش چاوانیان بخه ن تا زه بوون و زه بوونتر بن و ته نانه ت ره شه کوژیان^(۱) ده که ن تا نه خو یان بن و نه بیرو پر وایان به لام دوا بو هه لبه ستنی بوختان....

به لی ئه و پر و روژیک نییه که هه موو که س له بهر خودا کوپی خوی ده بهر خویندنی بنی بو مه لایه تی و مه لا بیاریزی و به ریزه وه لی بروانی و به بوونی فه قی شاد و به چاوپیکه و تنی مه لا به نه شه بی و به قسه ی بکا و بو بوونی تی بکوشی و به دهست و زمان و مال یارمه تی بدات، چاوی له وه نه بی چی له به ره و چی له سه ره....

ئه و پر و که من له وانه ی تی بگه ن: نه مانی مه لا نه مانی ئایینه و ئایین له مال و گیان به رزتر و به ریزتره که ده بی به هه ر دوو لا بیاریزی.

که و ابوو ده بی ئه و پر و باری په ره پیدانی خویندنی ئایینی بگوری و بیجمی ژین و

خویندنی فەقی سەرکەوێ و مەلاکان لە مووچە و بەراتی شیا و کەلک وەرگرن و دەبێ هەول درێ هەردوو لاله دڵاندا بن تالە هەموو چین و تووژیکەووە خوێ بو بکوتن و هەموو بێنە پشتیوانی خودا و ئایین نەتەنیا هەژار و نەدار و چەوساو و بێ سەرەندەر و لادیی. ئەمجارەش ئاوریکی تر دەدەینەو و بەتایەبەتی روودەکەینە هیندیک لە ماموستاکان کە بەداخەووە ئیستەش باش بیرناکەنەو و دەپرسین: تاکە ی دوستی نەزان دەبێ بێتە داردەست و بلیندگۆی دۆژمنی فیلباز و تەشوی هەلگری بو ره گەپرکردنی ئایینی خودا و بیجگە لە گوتنەوێ توانج و تەشەری نەیاران پێی خوش بێ تیپی خویندەوارانی ئایینی هەر بە سەرکزی و لارەملی بژین و چاوەرپوانی دەستی هەرکەس و ناکەسیک بن و لە قوژبنی مزگەوت نەبەنە دەر و ئاگیان لە مەحموودی بێ زەواد نەبێ و لە هەموو مافیکی رهوای گەل بێ بەش کرین، تا ئە گەر جاریک یەکیک هاتە دەر بە هەمووان چە پلە ی لی بته قینن و لە ترسی توانج و تەشەر بچیتەو و ژووریان ئالای گاوری بو هەلگری و خەلکی لی وەتە کیندری.

توێ مەلا دەگونجی بیر و بروات پتەوبی و بتوانی بە هیچ بایەک نە لاژی و خوگری هەموو دەرد و بە لایەکی، بەلام ئە ی بەناو مسولمانەکانی تریش وان؟! بەلام ئە ی تازە فەقیکان، ئە ی ئەوانە ی دەیانەوێ بێنە ریهیری سبەینی؟! ئالیرەدایە دەبێ بە فریای سبەینی ئایین و هاویرەکانییەو بێ و خەریکی چارەسەر بێ.

بە هیوای چ دانیشتووی؟

پیت وایە نەزان کارت بو دەکان یان نەیار...؟!؟

پیت وایە هەل بە بیرتەو دێ یا دەبێ خۆت هەل بخولقینی؟!؟

بو مەگەر نەیار کە مەتەر خەمە؟!؟

و هک ئەو زور دەمیک بوو چاوەرپوانی ئەو بووم دلسۆزەکانی خودایی بەتایەبەتی ماموستاکان تاو دەنە دەستی یەک و باری نالەباری ژیان و خویندنی فەقی لە کوردستاندا بگۆرن بە یارمەتی خودا، لە میژیش بوو پیم خوش بوو ئەو لایەنە بخریتە بەرچاو کە چۆن زانا ئایینیەکانی کوردستان دەخوینن و پێ دەگەن و چ دەرد و بەلا و کەند و کۆسپیکیان لە

هه ر لانیکه وه له سه ر ئی دایه تا وانه یه ک بی بو برایانی مسولمان و هو یه ک بی بو ئال و گوپی پر بایه خ و رو په په یه کی تریش بی له شوینه واری تالی کورده واری...!!

تادیم سو پاس بو خودا برایه کی تازه پی گه یشتوو ی تیگه یشتوو له ئیسلام حالی بووی دهر د و دوی فهقییه تی چیشتوو، کاک مه لاسه ید مسته فا زمزیرانی (سید مصطفی زمزیری) هه لی پر بایه خ ی ته رخا ن کردوو و مامو ستایانه ئه و ئه رکه ی خستو ته سه رشانی و ئه و راژه ی به گه ل و هاوکاره کانی کردوو.

خۆم پی نه گیرا و په رتوو که که یم^(١) به په له خوینده وه! تی فکریم و لسی وردبو و مه وه، دیم به راستی راستی زانیوه و چه پی ناسیوه و دهر دی دیوه ته وه و دهرمانی دهر خستوو، مروشی هه لسه نگان دووه و چاک و خراپی لیک هه لاواردوو، که خوی کورده و کوردستانی، نه مامی باخ و بیستانی، دیویه و سه رنجی داوه، که مه تر خه می وه لاناوه، خۆزگه هه موان واده بوون، ئه وینداری ئاین ده بوون، بو هاو بیران به په روش ده بون، ده ست له ده ست و قه وه ت له خوا به ره و مه به ست ده که و تنه مه ودا!...

نامه وی کون به کون و قوژبن به قوژبن شوین پیرست و مه به سته کانی که وم، له هوندر اووه و ویزامه کانی بدویم، یان چیرۆک و په نده کانی بخه مه روو، که نوسه ره که کورده و به ره مه که ی کوردی، راست و ره وانه و کوردیه کی په تی، میسک بوونی ده پروا، روژ شه وق ده داته وه. ته نیا ئه وه نده مان له سه ره سو پاسی که ین و له ناخی ده روونه وه وه لالین که خودا ئه و مامو ستا به ریزه مان لی نه ستینی و یارمه تی دهری بی بو هه موو ری بازیک ی چاک و جار له گه ل جار زیاتر و چاتر بتوانی به ئاکام بگا و خودا وینه ی ئه ویمان بو زور و زورتر کا...

وصلی الله علی سید المرسلین و علی آله و اصحابه اجمعین والحمد لله رب العالمین.

موحه ممه دی به رده ره شی بانه ١٣٦٥/٢/٢٠ ه. ش

پیشہ کی

تاو دہدہیہ دیوانی ہرکام لہ شاعیرہ کانمان، ژیان و بہسہرہاتی ہہریہک لہ ہونہر و ئەدیب و نووسہران دہخوینیہوہ بیگومان تووشی ناوی فہقی و حوجرہ و ئەوانہ ہہردہبی و کہم شاعیر و نووسہر ہن کہ زوربہی ژیانیان لہ حوجرہی فہقییان دا بہسہر نہبردبی و ئەگہر نہبوہنہ مہلای تہواویش ہیندیک لہ ژیانی خویان لہ حوجرہدا تیہہر نہکردبی.

چ شاعیر و نووسہریک ہہیہ خەلک بیناسی و بو ماوہیہک سہری دہ حوجرہ ہلنہ کردبی و بوخچہی فہقیہتی بہ شانی دا نہدابی و دی بہدی نہگہرابی و بہ راتبہ و جومعانہ ناشنا نہبی؟

کی دہتوانی ژیان و بہسہرہاتی مہلای جزیری، حاجی قادری کوپی، نالی، مہحوی، کوردی، مہولہوی و ہہزار و ہیمن و دہیان شاعیری دیش کہ میژووی ئەدہبی کوردیان رہنگاندوہ، بخوینیتہوہ و لہ وشہی فہقی و فہقیہتی و حوجرہ ہلنہنگوی؟
بو نمونہ:

علاءالدین سجادی لہ کتیبی میژووی ئەدہبی کوردی دا لہ باسی ژیان و بہسہرہاتی شاعیری لیہاتوو، نالی شارہزووری دا دہنووسی:

«ئەستیرہ گەشە کە ی ئاسمانی ئەدەبی کوردی (نالی) ناوی خدر (خضر) و کۆری ئەحمەدی شاوہیسی (نالی بەگی) مکاریلی یە، لە ساڵی ۱۷۹۷ی میلادی لە گوندی خاک و خۆل لە دەشتی شارەزوور ھاتۆتە دنیاوہ. بە وجۆرہ ژیانہ کہ لە پیش (۱۵۵) سال دا لە شارەزوور ھەبووہ ئەویش گەورہ بووہ. پایە ی بەرزی خویندەواری لەو سەردەمەدا خویندن و تەواکردنی علمی ئیسلامی بووہ، بناغە ی ئەمانەش لە پیشەوہ خویندنی قورئان و ھەندێ کتیبی وردەلە ی فارسی بووہ. نالی ئەمانەیان لە قوتابخانە پی خویندوہ ئینجا چۆتە فہقیہتی، لەم شار بو ئەو شار و لەم دی بو ئەو دی گہراوہ، ئەو شوینانہ ی کہ زور تیدا مابوو بیتہوہ: سنہ، سابلآخ، زەردیاوای قەرەداخ، ھەلەبجە و سولہیمانی بووہ. لە

قه ره داخ له لای...»

ئه دی ئه و مه لا باش باشانه ی که هه ره له سه ر بیژینگ را تا گوڤ، ده گه ل خه لک بوون و هه رچو ئیک و له هه ره هل و مه رجیک دا بووبی ئایینی پیروزی ئیسلامیان با به ته واویش نه یان توانیی راگرتوو و له مه ترسی ده ست لیدان و شوینه ون کردنی نه یاران و له ناوچوون پاراستوویانه و هه ره به نانه ره قه ی خه لکی دوا ی چوارده سه ده هیشتوویانه ته وه له کو ی پی گه یون و کی توانیویه تی بی چوونی حو جره و تیپه رکردنی ده ورانی فه قیه تی بیته مه لا؟ یان شاعیر و نووسه ر؟ که سیک بر وای به مه نییه با چاو یک به میژووی ئه ده بی کوردی دا بخشینئ بو ی له بنی کر له که ی ده دا.

جسا ده گه ل ئه وه ش دا که دایکی حو جره رو له ی ئاوا به ئه مر و گو یی په ره وه ده کردوون و ئه و پیاوه گه وه گه ورانه ی پیشکه ش به ئایین و گه ل کردوون مه گه ره ئیو ژیا ننامه ی کو په کانی دا و بو ناساندنی ئه وان ده نا تا ئیستا نه مدیوه با سیکی به تاییه تی لی کرابی و ئه گه ر کرابیتیش به که لک ها تی.

به ش به حالی خو م زو رم کتیب و نو سراوه په رپووت^(۱) کردوون و ئه م دیو ئه و دیوم کردوون و زو ر په را وه نه گه ر نه شم خو یند بنه وه هه ره نه بی چاو یکم به ناو ئاخنه کانیان دا خشان دووه، یان ناوه که یانم له رووی به رگه کانیان چاو پی که و تووه، به لام له ئیو ئه و هه موو نو سراوانه دا یه کیکم و به ره چاو نه هات که بریک له باری فه قی و فه قیه تی و ژیا نی پر له مه ی نه ت^(۲) و تالی فه قی خو شه ویسته کانمان دوا بی و تو سکالیک^(۳) حو جره ئه و مه له بنده^(۴) ده وه له مه نده پر پیست و پیروزی پی ناساندین، بو یه منیش تاوم دا پی نووس و سه رم به سه ر لا په ری ده فته ردا خو ار کرده وه و به که لک وه رگرتن له رووداو و بیسراو و بینرا و قه له م و ده فته ر و ده رفته ت^(۵) و به پشت به ستن به یه زدانی مه زن، ده ستم کرد به

۱ - په رپووت: له بهر یه ک هه لو هه شو. (هه بنانه)

۲ - مه ی نه ت: تالا و و ده ردی سه ری. (خال)

۳ - تو سکال: تو زقال، که مترین ئه ندازه، تو زولکه، نه ختو که. (هه بنانه)

۴ - مه له بنده: ناوچه (خال)

۵ - ده رفته ت: هه ل، کیس. (هه بنانه)

بیرکردنہوہ و لیکدانہوہ و نووسینی کورته مہ بہ سٹیک لہ بارہی حوجرہ و رولہ کانی دا و
 نیویشمنا: (فہ قی و فہ قیہ تی لہ کوردستان)

بہو ہیوایہ کہ خوی بہ ہاوارہوہ ہاتوہلم بوہلخا و بیخہمہ بہرہدہستی
 خویندہوارانی خوشہویست، ئیتر یارمہ تیش ہر بہ خویہ و پیو پال و ہوی دا بہ سیہ تی.

چوونہ ناو باسہوہ

ہہروہ کی لہ پیشہ کیہ کہ باسم کرد ہیچ نوسراو یکم لہ بارہی ٹہو مہ بہ ستہ دا کہ
 دہمہووی خوی لی بکہم بہ و ہستانہ خویندو تہوہ، بہلام چونکوو بو خوم یہ کییک بووم لہو
 کہ سانہ کہ ماوہیہ کی زور دہ گہل فہ قی تازیہ کان ژیانم بردو تہ سہرو، سہرو کہ للہم دہ گہل
 لییک داون و دانووم لہ دیزہیدا کولاندوون و کوئم دہ ژیر کوئی ناون و نانم دہ گہل
 لہت کردوون و کردہوہم رہچاو کردوون، بوہیہ زات دہ کہم^(۱) لہ گژ ٹہو کارہدا رابچم و
 بچمہ نیو گیژی بیرو بہرہ و ناساندنی ٹہو تو یژہ لہ کوئمہ لہ کہ مان چہند ہہنگاو یک
 ہہلبینمہوہ بو ٹہوہی ٹہ گہر ٹہو ئیشہم بی کہ لکیش بی لانی کہم رقی نوسہران ہہلبستینی و
 ہانیان بدا بو ہہلنانہوہی ہہنگاوی باشر بو ٹہو مہ بہ ستہ.

ٹہم کورته باسہش لہ (ہہشت توئی) دا دہخہمہ روو و بہ دوا و تہو پہ یامیک کو تایی
 پی دینم و مالاوایی دہ کہم جا ٹہوی گوئی بو گرتم مالی ٹاوابی و ٹہوہش لوت لہ وجورہ
 شتانہ بادہدا خوا بکا ہر ٹاوا نہ بی.

توینی یه کهم: فهقی و ژانی ژین

ئه گهر که میک له ژیاوری^(۱) ناله باری پر له تهنگ و چه له مهی^(۲) فهقیان بکۆلینه وه و سه رنجیک بدهینه جیگا و ریگا و چۆنیه تی به ریچوونی وان له کوردستان دا بۆمان ده رده که وی که ژیاریان گه لیگ تاله و تی که له ده گه ل خه م و خه فته و چه ره مه سه ری^(۳) و بی به شی و روژه شی^(۴) به تاییه ت که سیگ نانیکی ده گه ل له ت کرد بن و له نزیکه وه بیان ناسی یان بۆ ماوه یه کی فهقی بووبی واده زانی که هه رچی کۆسپ و ئیش و ژانه له خه لک نه بان و له وان میوانه.

یه کهم هو ی ئه و بی به شی یه ئه وه یه که له بهر له سه رکاره نه بوونی میری^(۵) ئیسلامی تا ئه مڕ و هیچ کامیک له میری یه کان تا ئیستا بایه خیکیان بۆوان دانه ناوه و ئه رکی گوزه ران و به ریوه بر دنی ژیاریان وه ئه ستوی خونه گر تووه؛ بۆیه که ل و په لی ژیاریان راسته وخو له خه لک وه رگر تووه و به شیوه ی چاوه لده ستی و ده ست پان کردنه وه بۆ ئه م و ئه و به ریوه چوون و چوونه به رده رکی هه موو که س و ناکه سیگ^(۶) جا کی هه یه بل ی ژینی به

۱- ژیاور: رابواردنی ته مه ن، باری ژیان، چۆنیه تی ژین، بژیو. (هه نهانه)

۲- ته نگ و چه له مه: دژواری، ناخۆشی، ته نگانه. (هه نهانه)

۳- چه ره مه سه ری: چه ره مه سه ره، ده رد و ئازار و ره نجی زۆر (هه نهانه)

۴- روژه ره شی: به دبه ختی. (هه نهانه)

۵- میری: حکومه ت. (خال)

۶- وه ک ده زانی له زۆره ی زۆری و لا ته ئیسلامی یه کان دا ری که خراوه ی ئه وقاف گوزه ران و باری ژیا نی مه لا و فه قیانی گر تو ته ئه ستو و چاک یا خه راپ پیا ن راده گا و پیوستی یان به وه رگر تتی راسته وخوی بژیو له خه لک نییه. به لا م به داخه وه، وه ک ره خه یه ک ده بی بلیم: که له ولاتی ئیمه ئه و کاره تا ئیستا نه کرا وه و ئه و هه ل و مه رجه نه ره خسا وه و ده ست پان را کردن و چاوه روانی له خه لک بۆ ئیمه هه رما وه. که ئه و جو ره ژیا نه ش هه زاران گیر و گر فتی پیک هینا وه و ره وتی کاره که مانی خستو ته دوا وه.

هه له به ته نابی ئه وه ش وه شارین که ری که خراوه ی ئه وقافی ئیمه ش له و بار وه هه نگاوی هه لئا وه ته وه به لا م شتیکی وانییه حیسابی له سه ربکری. چۆنکی زۆر ترین راده ی موچه که ئیستا ده دری به هه ندیک له و مه لایانه ی

چاو له دهستی خوشی و گوزہ رانیکی ئا بر و مہ ندانہ یه؟ هہ رکہ س رای وایی یان دوورہ له دادپہ روہری و مروقایہ تی یان قہ تی ئہ و ژیا نہ نہ دیوہ و نازانی چیہ و چوئہ، یا خوا قہ ت هہر چاوی پی نہ کہ وی و نہ کہ وی تہ روژرہ شی.

ژیانی چاو له دهستی و دہرکا و دہرک کردن بو نانیکی رہ قی شکاو یا سوتاو و جامیک شورباوی سویر یان بی خوئی و ہلہوستان له بہر دہرگا و له ژیر ہیرشی کرپوہ و باکو تہ و رہ ہیلہی^(۱) باران و چوراکہی سوانان^(۲) تا کابانی مال و ہ جواب بی و ئہ سکوی^(۳) دہ بنی دیزی بگیڑی و بہشی فہ قی بیچارہ و کلولی لی دہرینی - و ہک لہ مہ بہ دواوہ باسی دہ کین - و زور کەند و کوسپ و لہ مپہری دیش و ہک غہریا بہ تی چیشتن و دووری له ولات و بہ جی ہیشتنی دایک و باب و خوشک و برا و خزم و کەس و کار و بی بہرگ و پوول و پیلاو بوون و زورشتی دیش له دہ و رانی خویندن دا بہر و کی فہ قی دہ گرن و دہ بنہ بہر ہلستی. ئہ و ہ ہر فہ قی بہ ورہ و باوہ پی بہرزی و دلی پتہ و نہ بہزی تاودہ داتہ کارہ کە ی و بہ خوراکری خوئی و پشت بہستن بہ خودای، ہہ موو بہر ہلستیکی سہر ریگای ہہ پرون بہ ہہ پرون^(۴) دہ کا و لہ مپہرہ کانی دہ پەرینی و چال و چولہ کانی پردہ کاتہ و ہ^(۵) و تاترو پکی رزگاری له چہنگی نہ خویندہ واری، بی پشوودان دہ چیتہ پیش و پاشہ کشہ بہ ہہ موو ناحہزیک^(۶) دہ کا.

لیرہ دا نامہ ہوئی لاوہ کانمان له فہ قی تہ بتر سینم و پیان بلیم: نہ چن رووبکہ نہ

↳ له حہوت خانی روستہم تیہریون و ئاخیرین پلہی مہ لایہ تی یان ہہ یہ (۸۰۰۰) ہشت ہزار تمہ نہ و ئہ ویش ناراستہ و خو له لایہن مہرکەزی بزورگی ئیسلامی یہ و ہ دہ گا و گہ یشتیشی بہ م شیوہ بو تہ ہوئی دردوئگی خەلک له مہ لا کان.

شایانی باسہ کە من له بریک سہرچاوہ بیستوومہ، ئہ و دراوہ ہی ریکخراوہی ئہ وقاف بی، دہ نا وا بلاو بو تہ و ہ کە ہی ئہ وی نہ بی!!!

۱- رہ ہیلہ: بارانی لیژمہ و بہ خور. (خال)

۲- سوانہ: گوئسوانہ. (خال). سوانہ: سواندہ، یاسارہ (ہہ نہانہ)

۳- ئہ سکوی: کە و چکیکی گہ و رہی دہم زلی کلک درپوہ چیشتی شلہی له مہ نجل پی تی ئہ کرئ (خال).

۴- ہہ پرون بہ ہہ پرون: شتیکہ کە له بہرزی یہ و ہ کە و تیتہ خواوہ و ورد و خاش بووی. (خال)

۵- تروپک: دوندی کیو، بلندترین شوین له دار. (ہہ نہانہ)

۶- ناحہز: کە سیکہ کە حەزت لی نہ کا: ناحہزی: دوژمنایہ تی. (خال)

ئهوکاره ناله باره و ئابرووی خۆتان بهرن و خۆتان بخه نه نیو خانووی خهم و خه فهت و برسیه تی و رووتی و بی ئه نوایی^(۱) و تووشی تووش^(۲) بین، نه، هه رگیز چونکه پیاو پیاوی تهنگانانه و سواریش تانه گلی نابیی به سوار، یان وه کی هه ژار له (خه ییام به کوردی) دا ده لی:

«گه نجت ده وی رهنجی ده وی واهات و واچوو

کی گول ده چنی درکی له دهستی راچوو»

«تا شانه نه بوو له ت لهت و جه رگی پاره

که ی دهستی به کاکولی جوانیک داچوو»

ئه من مه به ستم ئه وه یه ئیمه ی مسولمان بزانی که برایی فهقی تا خویندن ته واو ده کهن و به ئامانج ده کهن و ده بنه ماموستای ئایی، چهنده رهنج و کویره وه ری ده کیشن و تاچ راده یه ک به چه توونی ژیان ده به نه سه ری و له ماوه ی ژیا نی فهقییه تی دا ده گه ل چهنده نا هو میدی و بی به شی روو به روو ده بن و به و حاله ش قولی ییاوه تی هه لده مالن و ده گه ل هه موو گیر و گرتیک به ره به ره کانی ده کهن و ئاماده ن هه موو کهند و کو سپیک وه خو بگرن و هه ر چه شنه ساردی و گه رمی یه ک بچیژن بو ئه وه ی بتوانن له دوا روژدا بینه مرو فیککی ئاین ناس و گه له که یان له باری ئایینه وه رینوینی بکه ن و وریایان بکه نه وه، که فریوی زور داره کان و خواره ناسه کان نه خو ن و خویان بناسن و خو به دوژمن بناسین و دوژمنی خو بتاسین^(۳). ههروه ها بو ئه وه ی ئیمه - که ده بینین ته نیا به ئامانجی خزمهت کردن به ئاین و گه ل ئه وه هه موو رهنج و ئازاره وه خو ده گرن و بی پرو بیانو و گازنده تا ته واو بوون درێژه به خویندن ده ده ن - شانازی یان پیوه بکه ین و ههروه کی تا ئیستا شانمان وه به رداهه و ئه رکی به ریوه بردنی ژیا نی وانمان وه ئه ستوی خوگر تووه ئه وکاره هه ر درێژه پی بده ین و به لکوو

۱ - ئه نوا: په ناو په سیو، جی حه وانه وه ی شهو. (هه نبانه)

۲ - تووش: روو به روو به یه ک گه شتن، هه وای زور سارد و بارانی، چاره وای گازگر و له قه هاویژ، مرو فی به دقه ر و بی ئاکار. (هه نبانه)

۳ - تاساندن: خنکاندن، خنقاندن، گیز کردن. (هه نبانه)

باشتريش خزمه تيان پي بکهين و ههول بدهين بو ٽهوهي به پي توانا باري ناله باري ڙيانين بگورين و لاني کهم له کوڙ دهرکا و دهرکيان بکهينهوه.

چونکه ٽه گهر به راستي که ميک وردبينهوه ده زانين که فقهڻي له نان و ٽاويش بو ٽيمه پيوست تره، له بهر ٽه وه ٽه گهر فقهڻي نه بي ماموستاي ٽاينيشمان بو سازنابي و ٽه گهر ماموستاش نه بي کي هه يه له دينمان حالي بکا؟ مه گهردين شتيکي وايه که له ههردي ههلقولي، يان وهک کهل و پهليک ده توانين له بازاردا بوي بگهرين و ٽه گهر نه شييت له دهرهوهرا بومان بيت و له ههندهران داواي بکهين؟ قسه شمان ده گهل ٽهوانه نييه که دين دوست و ٽاينپه رست نين و چاويان به مه لا و فقهڻي هه لئايه و ههلوپستان له ههلوپستي موسولمانان جيايه!

گير و گرفت له مپهره کاني جوراجوري سهر ريگاي ڙياني به ڙاني فقهيه تي له داهاتودا زياتر ده خهينه روو.

چهند فقهڻي حوجره کاني شاري بانه له حهوشه ي مزگهوتي (محمدي)
که مجيوري مزگهوتيش له ناوياندا ده بينري.

توینی دوووهه م: شی کردنه وهی وشه ی فهقی و حوجره

دیاره وشه ی «فهقی» له «فقیه» ی عه ره بی یه وه که به مانای زانا، زۆر تی گه یشتوو و زیره ک و زانا به شه ریه ته، کورت کراوه ته وه و له بهر ته وه ی له زمانی عه ره بی دا به وکه سانه که له ده ستوراتی دین و شه ریه ته ی ئیسلام دا شاره زایی یان بووبی گو تراوه (فقیه) له زمانی کوردیش دا به وجۆره که سانه هه روا گو تراوه. ئه وه نده هه یه له بهر زۆر به کاره ینان^(۱) پیتی «ه» ی لیکراوه ته وه و «ی» یه که ش له هیندیک ناوچه دا کراوه ته «ی» ی والا و بوته «فهقی» و به جۆریک ده گه ل فره نه نگه ی کوردی تیکه ل بووه که هه رکه سیکی گوینی له وشه ی (فهقی) بیی کو توپر شانوی فهقی و فهقییه تی به زه ین دادی.

«حوجره» ش هه روه ها وشه یه کی عه ره بی یه و به مانای خانوو و دیو هاتوو له بهر ته وه ی ته وجۆره خویندنه له پیش هه موو ولا تیک دا له نیو عه ره به کان دا بووه و ئه وان وه ک هه موو دیویک به و دیوه شیان گو توه «حجره» هه روا دوا ی هاتنی ته و خویندنه بو نیو کورده واری ته و نیوه ماوه ته وه و دهستی لی نه دراوه، مه گه ره به کز کردنه وه ی ریه که ی. ئه مه باسیک بوو له ناوی حوجره به لام بزانیان ناوه روکی حوجره چی یه و چی تیدایه و چ به ره مه میکی خستۆته ده ری و چ په ری ز و پاشه که و تیکی له دوا یه.

به ره مه می حوجره

میژو شاهیده و خه لک دیویه تی و ده بینی که حوجره کانی کوردستان به در یژایی چه ند سه ده هه روه کو فیر گه ی دین و سه نگه ری پار یز گاری له ئایین بوون که به نه ر خترین و با شترین ده سه که وتی ژیا نی مرو فه کانه، هه ر ئاواش جیداری قوتا بخانه و زانکو و تاقه سه رچا وه ی زانست و زانیاری و مه کو ی په روه رده کردن و باره ینانی زانایان و رونا کبیرانی ولا ت بوون.

رو له کانی حوجره ته نیا و ته نیا پاراستن و گه شه پیدانی ئایینیان به پیشه و ئه رکی خو یان نه زانیوه. به لکو و له هه موو بوار و بار یکه وه ته گه ره له ده ستیان هاتی و ریگه یان

لێ نه گیرایی، خزمه تیان به خه لک کردووه. ئاستی زانستی یان له باری کۆمه لایه تی، سیاسی، ئابوری و له ش ساغی یه وه، بردونه سه ری. کیشه و دوبه رکێ و نیوان ناخۆشی یان له نیو هه لگرتون و ئاوی ئاشتی یان بو به ئاوری شه ردا کردون. به ره و یه کیه تی و یه کپری زی هانیان داون، بۆیان له قازانجی پیکه وه بون و زیانی لیکه وه بون دواون. دو شمنیان پێ ناساندون و بو دژایه تی کردن یان هانیان داون. بو خۆشیان له و رییانه دا پێشه نگ بوون و رچه یان بو شکاندون و ته می ترس و نابه له دی یان له سه ر ریگا ره واندوون.

خویندکاران و ده رچوانی زانکۆی حوجره بناغه دارێژه ر و پیکه ینه ر و درێژه ده ری میژوی ئه ده بی و سیاسی، وه ک دوو پایه ی هه ره گرینکی بوون و مانو قه واره ی هه ر نه ته وه یه ک بوون و له و ریه ش دا هه موو شتیکیان تا ده گاته ده رکران و گیران و به خشیانی گیان له خوگر توه.

ریه ران، شوپشگیران، نوسه ران، شاعیران و... هه موویان تا نیو سه ده له مه وه ره هه ر له حوجره سه ریان هه لداوه و بو به جێ گه یاندنی ئه رکی سه رشانی شیان هه موو ره نج و ئازاریکیان له خویان گرتووه زوړیک له خۆشی و مافی خویان وه لاناوه.

جا ئه گه ر ئه م په راوه سه ر له به ر بخوینییه وه و لێ وردیه وه، ده بی نی که ئه م ریگایه چه ند زه حمه ت و کویره وه ری و که ند و کلۆی له نیودایه، به و حاله ش ریبه واره کانی، شوره سواره چاونه ترس و بویر و به کاره کانی بو خه لکی خو چییان کردووه. بو سه لماندنی داواشم ژینامه ی پر له شانازی شاعیر و نوسه رانی رابردوومان، هه روه ها میژوی سیاسی و ئه ده بی گه له که مان، به پالپشت و شاهید ده گرم.

هوجره ی «صلاح الدین ایوبی» له ناوچه ی شنۆ

گوندی ناسناوی

توئی سیهه م: قوناغه کانی فه قییه تی :

ماوه ی خویندن له پیوهندی ده گهل خویندنه که دا به دوو سه رده م دابهش ده کری:

یه که م سه رده م، سوختایه تی:

فه قی له و کاته وه به ره سمی ده ست ده کا به خویندن و دپته نیو فه قیانه وه لانی که م تا ده گاته کتیبی (جامی) که کتیبیکه له زانستی (نحو) ده دویت و نوسراوی مه لاء عبدالرحمانی جامی یه و راقهی کتیبی «کافیه» نوسراوی ماموستا «ابن الحاجب» ی کوردی ده کا پیی ده گوتری «سوخته».

به لام سوخته یانی چی و بو له و ماوه خویندنه دا به فه قی ده لین سوخته و له که نگي وه نه و نیوه ی بو دا تاشراوه؟ نازانم بلیم چی و زور له میژه کو لم به وه وه هه لگرتو وه که وه لامی نه و پرسیاره م بو ده ربکه وی به لام بو هه رکه س و هه رچی په نام بر دو وه وه لامیکی وام وه ده ست نه که وتو وه قنیاتم^(۱) پی بدات.

فه ره نگي خال ده لی: (سوخته) که سیکه که تازه ده ستی کرد بی به خویندن له مزگه و تا و کار بکا بو ماموستای و «ههروه ها ماموستا هه ژاریش له (هه نبانه بو رینه) دا ده لی: «سوخته یانی ده رس خوینی سه ره تای، تازه فه قی» وه وه ک ده بینین نه ماموستای خال و نه ماموستا هه ژاریش هه رچه ند هه ردوکیان سوختایه تی یان کردوه به لام چونکو و باسی نه وه که سوخته بو پیی ده لین سوخته پیوه ندیه کی راسته و خو ی به فه ره نگه وه نییه، وه لامی نه و پرسیاره یان نه نویسه. جا مه گه ر (سوخته) هه ر به مانای فارسی یه که ی یانی سووتا و ئاورگرتو و بی و مه به ست سوتان به عیشق و ئه وینی خویندنه وه بی و یان بریتی^(۲) بی له ماندویی و پرکاری و له بهر نه وه که فه قی له و سه رده مه دا زور پرکار و

۱ - قنیات: دا که وتن به به شی که م (خال).

۲ - بریتی: کینایه. (هه نبانه)

ماندوو، ئەو نیوێی بوذا تاشرابی. ئەگەر واش بێ هیچ دوور نیه و تەنانهت ناویکە پڕ بە پیستی و لی ی دەوێشیتهوه. چونکە بەراستی ئەو رهنج و کوێرەوهریهی فهقی له ماوه دا دهیبینی و ئەو گیر و گرفتانهی دینه بهری و ئەو زهخت و زۆری یه ی که له سه ریه تی، ریگا بووه ی خوێش ده کا ئەو نیوێی لی بندری و ئەو که سه ی بو هه وه لین جار ئەو نیوێی لی ناوه نیوی خوێ ده رکر دووه و به کرده وه نیشانی داوه که زانایه.

سوخته و ماندوویی

سوخته جگه له ئیشی تایبه تی خوێ وه ک: ده رس خویندن و ده رس ره وان کردن و ده ور کردنه وه و شیو و کول بو خوێ و ماموستا کانی^(۱) و دروومان و ئەو جوړه ئیشانه که ده بی جی به جی یان بکات، ئیش و کاری ناو جوژه رش زۆری له سه رشانی ئەو قورسایي ده کات وه ک:

۱- راتبه یان راتوو

راتبه خوێ وشه یه کی عه ره بی یه و به مانای جی گرتوو، به رده وام و راوه ستاو هاتوو. هه روه ها به مانای کری و موچه و مانگانه به کاره ی ناوه. فه ره نگه ی خال نووسیویه تی: (راتوو) یانی روژانه له خه رجی، یان نان، که ئەدری به هه ژار و هه روه ها ماموستا هه ژار له هه نبانه بوړینه دا ده نووسی: (راتو، راتوه و راتبه یانی خیری نان و شتی تر که به فهقی ده دری).

۱ - ئیستا شوشتی جل و بهرگ و پێخه فی هه ر فهقیه ک به ئەستوی خوێ وه یه، به لām تا ماوه یه ک له مه وه بهر زۆربه ی موسته عیده کان، هه روه ک زۆربه ی هه ره زۆری ئیشه کانی جوژه یان له به رانه بهر ده رس پی گو تن دا هاویشو ته سه رشانی سوخته، بهرگ و لیبایشیان پی شوشتوو ده ی ئیشک بوونه وه له باتی له ئوتودان پی شان له قه د کر دووه و پێیان له بوخچی ناوه ته وه. یان بو ئیشکه شیو یارمه تیان لی وه رگرتوو.

ئیشکه شیو:

فه قیکان و اه یه میزه ری سه ی له جیاتی شوشتن به ئاوو شوار، «ئیشکه شیو» ده که ن. ئیشکه شیو به م شیوه یه که یان هه ر ئاوو ژوو ده کری ته وه یان ئەو لفکه ی که تا ئیستا به ر ده راوه ته وه هه ل ده پی چری و به م شیوه روی چلکنی میزه ره که له بهرچاوان ون ده کری و بی شوشتن که لکم، له وه رده گیر یت.

به لى به زاراهى^(۱) نيو فهقييان بهو خوارده مهنى و نان و پيخورى ده گوتري كه
فهقيكان له ناو دى يان گه پره كى شار كوى ده كه نه وه و بو خويان كه لكى لى وهرده گرن، كه
ئه وهش كار يكه به ئه ستوى سوخته وه يه. واته سوخته ده بى سى ژمه نيو ئاوه دانى راو
بكات و هر ئه ندازه يه ك پيوستى يان پى بيت، نان و پيخور كو بكاته وه.

له هيندى شوين سوخته ته نيا دوو ژه مان واته به يانى و ئيوارى، وهراته ده كه وي و
بو نيوهر وژيش يان له پاشماوه ي نان و پيخورى به يانى كه لك وهرده گرن يان ئه وه ته ئه گه ر
نان هه بى پيخورى كى بو نيوه پرويه بو خويان سازده كه ن جا هه رچى هه بوو له په تاته و
ته ماته وه بگره تا دو و ماستاو و پيواز و چاى شيرين.

له برىك شويان كه فهقيكان بزائن نانى ته واويان ده گه ل چينه وه ي پيخور بو پهيدا
نابى نانى به جيا ده چينه وه و پيخوريش به جيا، بهو شيوه كه دواى نويزى ئيوارى كه سيك
يان دوو كه س وه نيو ئاوه دانى ده كه ون و به پى پيوستى شه و و روژىك يان بو چهند شه و
و روژان نانى كو ده كه نه وه كه لهو شيوه دا ده گه ل چينه وه ي پيخور نان وهرناگرن ئه گه ر
وهريش بگرن، له كاتى نان چينه وه دا ناچنه ئه و مالا نه ي پيخوريان ليوه دين.

فهقيكان له راته كردن دا له نيوان نه دار و دهوله مهندا جياوازي داده نين و بو ئه و
مالا نه ي كه پييان وايه ده ست كورتن، يان هر ناچن يان ئه گه ريش بيشچن بو پيخور ناچن
و نانيشيان به كه مى لى وهرده گرن. ته نانه ت ئه گه ر مالىك هه تيobar بى هه ر رووى تى ناكه ن،
با دهوله مهنديش بى.

راتبه ره حمه تتان لى بيت!

رسته يه ك كه فهقى له كاتى راته كردن دا به كارى دينى رسته ي «راتبه ره حمه تو
لى بى» يه. بهو شيوه كه وه ختيك فهقى گه يشته بهرده رگاي ئه و ماله كه ده يهه وي راته ي
لى وهر بگري ت ئه و رسته ي به دهنگيكي بهرز، به جوړىك كه بزاني كابان حالى ده بيت،
ده لى و چاوه پروانى راته ده كات. كابانيش مالم هه قه هه ر كه گوڤى لهو دهنگه بوو به
گورجى هه ر ئيشيكي له بهرده ستى دابى وه لاي ده ني ت و ته نانه ت ئه گه ر مه مكيشى له

زاری کۆرپه ی شیرینی نابێ له سه ری هه لده ستی و چ شتیك شك به ری به شی فهقی ی لی ده دا و نه گه ره یچی ئاماده شی نه بی لانی که م دیته لای فهقی سوتاو و داوای لیبور دنی لیده کات. (۱) له بریک جیگایانیش به جی ی «راتبه ره حمه تو لی بی» رسته ی «پیخوری فهقییان بچنه به هه شتی» و نه گه ر نان به جو ی بچند ریته وه «نانی فهقییان بچنه به هه شتی» ده گو تری.

سوخته کان راتبه ده که ن

۱ - ماموستا مه لا محمه دی خال له تیو باسی ژیان و به سه رهاتی «شیخ معروف نویدی» دا که په کیک له هه ره زانا پایه به رزه کانی کوردستان بووه و نو سه راهه گه لکی زوری له دوا ی خو ی به جی هیشتو وه ده لیت: «...شیخ مه عرووف له مه دره سه ی (هه زار مه رد) ده ژیا، ده گه ل قو لیک له ره فیه فهقییه کانی، له حو جره ییکی ته نگ و تاریک دا؛ که چاو ت به ژووره که ی بکه وتایه ده تبینی که کو نه سه سیریکی لی را خرا وه. دیواره که شی پر بوو له ره فه و سینگ ی زوری لی دا کو ترا بوو. هه ره فهقییه ک سینگ یکی تایه ت به خو ی هه بوو که لی با سه کانی پیوه هه لده واسی و ره فه یه کیشی بوو کتیه کانی له سه ر داده نان. ئازوو خه یان به یانان و ئیواران، له لای نه خه لکی دیوه بو ده هات، که بریتی بوو له نانی ویشک و کولیره ی ره ق. مه گه ر شه وانی جو معه که بریکیان شو ربا و بو ده هات. کولیره کانیان، به سه ر خو یاندا دا به ش ده کرد، که هه رکام یکیان بو شه و و روژیک سی کولیره ی به ر ده که وت.

باز وه ختیان، له لای نه خیر خوا زانی ئا واییه وه بریک گوشتیان بو ده هات و لییان دنا و به و هو یه شه وه ژووره که یان پر ده بوو له دوو که ل.

جاری وا هه بوو، داریان ده ست نه ده که وت و چیشه که یان، به گه لا و پووش و په لاش، ده کو لاند. دوا ی ئاماده بوونی چیش ت، پاش ئه وه ی به ئالقه داده نیشن، گو شته که یان به پی سه ری نه فه ره کان به شه ش ده کرد و به که لک وه رگر تن له پشکی تایه ت به خو یان (ده و) هه ره یه که به شیکیان هه لده گرت و به ئیشیا و ته مایه کی ژووره ده یان خو ارد و...

علمائنا فی خدمة العلم والدين

عبدالکریم محمد المدرس

لا په زی ۵۷۴ و ۵۷۵.

۲- جومعانه:

جومعانه ئەوێه که فەقیکان لە روژانی هەینی^(۱) دا وە نیو ئاوه دانی ده که وە و هیندی که ل و پەلی ژیان وە ک قەند، چا، رو، هیلکه و بری شتی تریش خر ده که نه وە و بو خویان که لکی لی وە رده گرن. به وشیوه که فەقیکان پیکه وە چه ند توره که و ده فر^(۲) ده ست ده دهنی و وە نیو ئاوه دانی ده که وە و گە یشتنه به رده رگای هەر مالیک که بیان هەوی جومعانه ی لی وە ر بگرن یه کیکیان به دهنگی به رز هاوار ده کا: «جومعانه ی فەقیان بچنه به هەشتی» به دواویش دا ئەوانی دیکه تیکرا ده لین: «خواو لی رازی بی» یان «ره حمه تی خوداو لی بی»

ئە و شتومه کهش که کو ی ده که نه وە و ا هە یه لیان زیاد ده بی. ئە وەش که زیاد ده بی وە کی هیلکه و قەند و چایی، وە سه ریه کی ده نین تا زور ده بی و پاشان ده یفرۆشن و دراوه کهشی ده دهنه وە به شتومه کی پیو یستی حوجری وە ک سفره، چرا، پیاله و ژیر پیاله ی چایی و هه ور و هو ل و شتی ئاوا و هه روه ها به و دراوه، له شوینیک دا که نیوه رو یان راتبه ناکری نیوه رو ژه یشی پی ئاماده ده کری و ئە گه ر ده ستیش بر وات هیندیکی بو شه و چه له^(۳) ته رخان ده کری.

پیو یسته ئە وەش بلیم که فەقیکان هه روه کو له راتبه کردن دا له نیوان دارا و نه داردا جیاوازی داده نین له جومعانه ش دا توفیر^(۴) هه ر داده نین.

۱ - هەینی: روژی جومعه.

۲ - ده فر: جیگه ی شت تیکردن. (هه نبانه)

۳ - شه و چه له: خواره مه نی یه که له شه و گاری زستانا دوا ی نان خواردن ئە خوری له میوه ی وشک و ته ر.

(خال)

۴ - توفیر: جیاوازی. (هه نبانه)

فهقیه کان جومعانه ده کهن

له جومعانه کردن داموسته عیده کانیش وه ک سوخته کان به شداری ده کهن به لام هیچ شتومه کیگ هه لئاگرن و نه و شته ی وه ری ده گرن ده بی هه تا ته واوبونی جومعانه هه ر سوخته ی به خت سوتاو هه لی بگری. (۱)

جومعانه جوړیکی دیشی هه یه ته ویش ته وه یه که هه رکاتیک فهقی ی دییه ک له و دییه ی که لینی، ژیانیا ن به ریوه نه چوو به کو مه ل یان چهن د که سیکیان ده چن بو دییه کی دیکه که فهقیی تیدا نه بی ت و به و شیوه ی که با سمان کرد جومعانه ی لی ده کهن و که ل و په لی پیویست بو خویان ده چهنه وه. (۲)

واش هه یه فهقیکان له و شیوه جومعانه بو پولی گیرفانی خویان که لک وه رده گرن. له بهر ته وه ی که به داخه وه زۆر به ی زۆری فهقیکان کوپه هه ژارن و به ده گمه ن ری ده که ویت

۱- هه لبه ت له و دوا یی یانه دا هاوکاری موسته عیده کان بو سوخته کان زیاتریوه و به شیکی زۆر له موسته عیده کان به نه ندازه ی سوخته کان بگه زیاتریش کارده کهن جا به و پییه له جومعانه ش دا هاوکاری یان هه رده کهن.

۲- ئەم شیوه جومعانه له هه مو و روژه کان، حه و تو و دا ده ک ت و تاسه ت، ته نا، و ژانه، هه نه، نه.

کۆرە دەوله‌مه‌ندیک بێته‌ فەقی و یان ئە گەر وه‌ به‌ر خۆیندنیشی بێن تا سه‌ربخوینیت. جا بۆیه‌ به‌شی هه‌ره‌ زۆری فەقی‌کان ناتوانن یارمه‌تی پێویست له‌ مالی خۆیان را بێنن و ناچار ده‌بن بۆ کڕینی هیندیک شتی پێویست وه‌ک به‌رگ و پۆشاک و کتێب و پێ‌نووس و لێ‌نووس و ئە‌وجۆره‌ شتومه‌کانه‌ داوای یارمه‌تی له‌ خه‌لک بکه‌ن.

شایانی باسه‌ که‌ ئە‌وجۆره‌ جومعانه‌ ماوه‌یه‌که‌ وه‌ لاناوه‌ و زۆربه‌ که‌می ده‌ببندریت و ئە‌و ماوه‌یه‌ش که‌ بۆ دراوی نیو‌گیرفان له‌و شیوه‌ جومعانه‌ که‌لک وه‌رگیراوه‌ وانه‌بووه‌ که‌ به‌ ته‌واوی ئاتاجی^(١) یان جی‌به‌جی بوییت. چونکه‌و ئە‌و جومعانه‌ له‌ سالی‌دا جاریکی یان دوو جارێان کراوه‌ و له‌و یەک - دوو جاره‌ش‌دا ده‌ستکه‌وتیکی وایان نه‌بووه‌ که‌ به‌ هه‌موو لایه‌کیان رابگات. جا بۆیه‌ ئە‌گەر مالی بابی فەقی فەقیریش بووبی قورسایێ به‌شیکی زۆر له‌ به‌ریوه‌چوونی ژیا‌نی کۆرە که‌یان هه‌ر له‌ سه‌رشان بووه‌.

واهه‌یه‌ فەقی‌کان له‌ جومعانه‌ی ده‌ره‌وه‌دا له‌ جیاتنی که‌ل و په‌ل و ورده‌ شتومه‌ک جومعانه‌ی گیسکان ده‌که‌ن و بۆ وه‌رگرتنی یارمه‌تی ده‌چنه‌ لای مه‌رداره‌کان له‌ هه‌و‌به‌و هه‌وار و ئە‌وانیش به‌ پێی ده‌خو‌را دین گیسکیک - دوو گیسک یان پولی که‌متر له‌ نرخ‌ی گیسکیکیان ده‌ده‌نی. دیاره‌ ئە‌و دراو و گیسکه‌ش‌یان له‌ بری زه‌کاتی شه‌رعی‌یه‌، ئان‌خیر و سه‌ده‌قه‌یه‌یان به‌ ناوی یارمه‌تی دانی ئایینه‌وه‌یه‌ که‌ فەقی‌کانیش جگه‌ له‌ گیسکیک که‌ به‌ وردکه‌نان قه‌له‌وی ده‌که‌ن و ده‌یکه‌نه‌ قاوومه‌؛ ئە‌وانی‌تر ده‌فروشن و دراوه‌که‌شی له‌ پێویستیه‌ کانی خۆیان و حو‌جره‌ خه‌رج ده‌که‌ن.^(٢)

٣- کاره‌ کانی دیکه‌ی حو‌جره‌:

جگه‌ له‌ راتبه‌ و جومعانه‌ ته‌واوی ئە‌و کارانه‌ی که‌ ده‌بی له‌ نیو حو‌جره‌دا جی‌به‌جی بکڕین به‌ گشتی به‌ ئە‌ستۆی سوخته‌وه‌ن جا له‌ ئاوه‌ینان و ئاماده‌کردنی چایی به‌ هه‌موو ئیشیکه‌وه‌ وه‌کی تێهاو‌یتن و هه‌لکردنی سه‌ماوه‌ر و سه‌رئاو‌رنانی قه‌ره‌وانه‌ و شوشنی پیاله‌

١ - ئاتاجی: ئیحتیاجی، پێویستی.

٢ - هه‌لبه‌ت ئە‌گەر له‌باتی زه‌کاتی شه‌رعی بیده‌ن ده‌بی مه‌رجی پێویستی تێدابی و اتا گیسک به‌ که‌لک نایه‌ به‌لکوو ده‌بی یان کوور بی یان چو‌شتیر.

و ژیر پیاله و قه نندشکاندن و چایی تیکردن و چایی گیران و ههروه ها شتنی هه ور و هوڵ و سفره چین و هه لگرتنه وه و دار برینه وه و داخستنی کووره له فه سلّی سه رمادا و مالّ مالین و چیشت لیئانی نیوه پوو وه له و شویانه ی که راتبه دووژمه مه یه، بگره تا هه موو ئه و ئیشانه ی که له نیو مالیک دا ئه نجام دانیان پیویسته.

به زمی کابان

ئه وانه به جیی خوی که سوخته ی بیچاره ده بی شانیان وه به ردا و کولیان پیوه هه لگری؛ ده ردیکی دیک که سه رباری هه موو ده ردا نه ئه وه یه که له بهر به شدار نه بوونی گه لیک له حوجره کان له ده فر و ئامانی پیویست، فه قیکان بو راتبه کردن چوونه هه ر مالیک پیخوریان بو ده ده فری خویان ده کهن، له و نیوه ش دا هیندیک قاپ و ماپ، یان ده گوڕین و یان هه ر و ن ده بن و کابانیش تین بو فهقی دینی که قاپه که ی بو بدوژمه وه و ته نانه ت ئه گه ر بو خوشی قاپیکی لی و ن بیی له وانه یه هه ر به سه ر فهقی دا بیئت.

سوخته ی به سه ته زمانیش تازه قاپیکی و ن بوو له نیو دیه ک دا چوون و له کوی وه وه بیئت. روو له هه ر مالیک بکات به دهستی به تاله وه ده گه ریته وه. چونکو ئه و قاپه یان هه ر له دهستی کابان خوی و ن بووه یان ئه گه ر فه قیش و نی کردبی و له رووی نه زانی نه وه دابیتی به مالیکی تر ئه وه کابانی ئه و مالّ ش یان لی ی ده گوړی و به ئی خوی ده زانی و یان له بهر ئه وه ی که بو خوشی قاپی لی و ن بووه جا به هه ر هو یه که وه، لی ی و ن بوویت ده یکا به هی خوی و تازه نایداته وه به فهقی و ده بی، فهقی خوی تاوانی بدات. له وانه شه ئه گه ر زوړ له قاپه که هه ل سووړی تاوانبار تریش بی و تووشی کابانیک بی که له باتی و یدانه وه ی قاپ پی بلی: خو به خوی فهقی گیان زوړ له میژه قاپیکی خوشم و ن بووه، هه ر داومه به توّش، هاها وه بیرت نایه ئه وی روژی له پاوه که م بو تی کردی؟ ئه وه هه ر ده مگوت پیت ده لیم: بوم بینیه وه!!

هه رچه ند ئه و ریز و حورمه ته ی خه لکی مسولمانی کورد بو فهقی داده نین جی ی ریز و ئه و زه حمه ته ی پییه وه ده کیشن جی ی شانازی یه و زوړ پیاوانه ئه رکی به ریوه بردنی ژیان و گوزهرانی وانیان هاویشتو ته ئه ستو و نه ک هه ر به فهقیه ماندوو نین بگره بووان له

هیچ شتیک دریغی ناکهن و زورجار له زمانی ئه و خه لکه مسولمانه ده بیسین که ده لین:
 «هر دیه ک فہ قی ی لی نه بی چول و ویرانه و به که لکی لی بوونی نایه ت» به لام «چه م بی
 چه قل نابی» و «دنیا بیشه یه و هموو شتیکی تیدایه» و هه لده که وی له ناوه دانی یه ک دا
 ژنیک یان چهنه ژنی وای تیدابیت که قاپیکی خوشتر بو ی له فہ قیہ ک و له بهر ئه وه ی که
 لی ون بووه به زمی پیگیپر ی و وای لیکات سه ری لی بشیوینی و تهنانه ت ناچار به
 رویشتنیشی بکات!!

زور فہ قی کیشه و هه لای نیوان کابان و فہ قییان که له سه ر ون بوونی قاپ و شتی وای
 رووی داوه، جایان به سه ر خو یان هاتوو و یان به چاو دیویانه و یان بو یان گیر دراوه ته وه،
 به هونراوه نوسیوه و به و شیوه درده دلیان کردوو.

ئه منیش لیره دا به سه ر هاتیک ده نوسم و بو وه ی سه رنج راکیشیش بیت له قه ده ر ئه و
 به سه ر هاته و له سه ر ئیزنی هونه رانی به ریز خوم ده که م به شاعیر و به وهیوایه که له
 هه له کانم چاو پووشی بکه ن به شیعر ده یگیر مه وه:

کیشه ی نیوان فہ قی و پووره خه ج

یه ک له روژانی عومری به سه ر چووم
 له ترسی سه فه ره بر^(۱)، به سه فه ر چووم
 بوومه میوانی مالیک له دیه ک
 که لی ی جی گیر بوون قوله فہ قیہ ک
 ژینیان به شیوه ی راتبه و جومعانه
 ده برده سه ری به بی به هانه
 پییان وابوو ژین ته وان ده یزانن
 خه لک له خوشی نامو و نه بانن

سه ره نجام بووان کراوه تاپو
 خه لکی دی ده کهن هو هو ی بی کوکو
 چوو مه ژوره وه دانیشتم ته نیا
 له سه سه سه ری من ده گه را دنیا
 به فکر و خه یال رویشتم شهوی
 نه و جی ی که ده مویست گه یشتم بهوی
 نه و کاته ی له نیو عاسمانی خه یال
 بووم ده بزوات شاپه ر و شابال
 له پهر ده نگیکی به سوژ و ناله
 هینامیه ده ری له و بیر و حاله
 «راتبه ره حمه تولی بی» ی فهقی بوو
 داوای بژیوی له پور خه جی بوو
 هه ره هیندهم زانی پووری ده ره ل بوو
 زار و زمانی له ده ست به ره ل بوو
 دیار بوو پوره خه ج لی ون بوئه ئامان
 بوئه فهقیکه ی هینا بو ئامان^(۱)
 ده یگوت فهقیله بو حه یا ناکه ی
 تاکه ی پی ت بلیم بوو قاپه تاکه ی؟
 بووم په یدا که وه ده نا به قورئان
 لیم وهر ناگری تاقه له تی ک نان
 به و پیغه مبه ره ی خوا خوشی دهوی
 رقم هه ستینی بووت دیمه نهوی

سکالات^(۱) له لای مه لایده کم

ئیشی خوم له وی جی به جی ده کم شه

فه قیکه ده یگوت پووری به دینت

به خوا و پیغه مبه به مهرگ و ژینت

ئه من ئه و قاپهم ون نه کردوه

ئه وهی تو ده یلی من نه مبردوه

هه رچی بردوومه بو م هیناویه وه

چت داوه به من زوو ویم داویه وه

ورده، ورده شه پر گهر متر ده بوو

شیه^(۲) ی پووره خه ج هه ر پتر ده بوو

قـبوولی نه بوو ئاین ورده

بی به زه یانه دژمی نی^(۳) ده دا

فه قیی لی قه و ماو له وی دامابوو

کولی گریانانی له ئه وکی مابوو

که دی پووره خه ج ده سه ل ناگری

گویچکه بو قسه ی کهس راناگری

خودا خودای بوو له کوولی وه بی

له کوول به خته که ی کوولی وه بی

منیش که دیتم ئه و شه ر و کیشه

سه ره خو که و تمه بیر و ئه ندیشه

۱ - سکالا: هه ل رشتنی داخ و خه فه تی دل لای به کیك. (خال)

۲ - شیه: قیزه. (خال)

۳ - دژمین: جوین، دژمان. (هه بنانه)

ده گهل فهقیله ی بی بهش و باره (۱)

که و تمه وت و ویژ له مهر نه و کاره

گوتم نه ی برای بی قه در و نازم

کارای بی بهش و ئاواته خوازم

بو ده بی ئاوا بی ریزی لمان

نه خهینه ژیر پیت گشت مال و سامان؟

خو تو نه بوایه ی ئاوا نه ده بوو

گه لمان بی زانکو و بی وانه (۲) ده بوو

له ساییه ی دهرس و دهوری تو ووهیه

خاوهن میژوین، ههر له تو ووهیه:

یاسای شه ریعت که ماوه ته وه

خه لک له ساییه ی هه ساوه ته وه

هونراوه و په خشان تو راتگرتوه

ئه ده بی کوردیت پی رهنگاندوه

فولکلوری کوردی له ئه فسانه وه

ههم سه رگوزه شته به داستانه وه

په ندی پیشینیان مه ته ل و مه سه ل

بروا و روسمه کان ره سه ن و ته سه ل

شیر و موسیقا و گالته و گه پ هه مووی

چی قسه ی خوشه گشتی موو به مووی

ههر له تو ووهیه که ئیستا ماون

ناویکیان ههیه و له ناوا باون

زانای به نرخ و پسپور^(۱) و هوژان^(۲)

گه وره پیاوانی هه لکه وتووی هوژان^(۳)

هه رچی هه مانه هو نهر و نوسهر

گشتیان له حوجره سه ریان هیئا دهر

مه لای جزیری و نه حمه دی خانی

سالم و مه حوی هه م بیسارانئ

شیخ رها و زیوهر، سه ی یاقو و مه جدی

نه حمه دی موختار، حه ریق و حه مدی

سالمی سنه و مه لای جه بیاری

کوردی و پیره میرد مه وله وی و ناری

نالی شاره زای ده شتی شاره زوور

حاجی قادری قه بر پر له نوور

نه و نه ستیرانه ی که گه شانه وه

به ئاسمانه که ی نه ده بمانه وه

ده یانی تریش که وه کوو مه ردان

نه خشان دیان میژووی نه ده بی کوردان

راژه ی ئاین و گه لیان گرته بهر

مه رچی پیاوه تیان به ست و برده سه ر

هه موو به نانی حوجره پی گه بین

له دین و ژین و دنیا تی گه بین

۱ - پسپور: چازان و لیژانی کار. (هه نبانه)

۲ - هوژان: هه لکه وتوی بلیمهت. (خال)

۳ - هوژان: هوژان له نیوه شیعی دوو هه م دا کو (جمع) ی هوژه که به چهند مالیک ده لێن بچنه وه سه ر یه ک تیره. (خال)

کهسیک به هیدی و هیمنی پروانی
 له میژووی ئەدهب زۆر چاک دهزانی
 کی ههولی داوه له بو رزگاری
 به بهشمهینه تی و کزی و ههزاری^(١)
 کوردی مسولمان با بیرکاتهوه
 میژوی ئەدهبی خوئی لیکداتهوه
 دوست و دوژمنی دهبی بناسی
 به هاوکاری دوست له دوژمن راسی
 ههروهک رابردوو قوئی هاوکاری
 ههلمالی دهگهل تو به لهباری
 ریزت بو دانی به جوانی و پیری

قه درت بزانی وه کو (زمزیری)
 سه ره رای ئەوانهش به فر و قورگیره کردن، هه لخلیسکانی سه ره سه هو، له بهر
 سه ره ما هه له رزین و له ده رکان سه گهل پیوه رین و له گه رمان و له شه رمان ئاره ق سرین، هو
 گه لیکی ترن بو سه خله تی و سه رگه ردانی سوخته جا بویه ده لیم ئەوهی نیوی لیناوه:

١ - به لی شاعیره هاوچاخ (معاصر)ه ناوداره کانیشمان وه ک هه زار، هیدی و هیمن و... یان ده وری فهقیه تیان
 به ته وای دیوه یان به شیکی زۆری ته مهنی پر بایه خیال له حو جره بردۆته سه ر و سه ره تای خویندن و قیر بونان
 له ویدا بووه و بناغه ی کۆشکی زانست و زانیاری یان به فهقیه تی و له حو جره دا رشتوو ه که ئیستا سوار چاکی
 مه یدانی راژه ی فه ره نگ و ئەده بی کوردین و له و مه یدانه دا زۆر شا کاریان وه ده رناون و گه لیک حه ماسه یان
 خو لقاندوون و ده گهل هه مو هه ل و مه رجیک دا هه لیان کردوو ه و هیدی و هیمن ها توونه سه ری و به نه داری و
 هه زاری کتییخانه ی کوردیان له هه زاری نه جات داوه و به ره و ده و له مه ندیان هی ناوه. مامۆستا هه زاری مکو ریانی
 له ژینامه ی خو ی دا که له شه ره فنا مه که ی دا ها تووه ده لیت: چیشانی شه شی شابانی ١٣٣٩ ی کۆچی ها تو مه ته
 سه ر دنیا یه، چونکه بابم مه لا بووه و به چکه سو نه له سه ری ته مه له فیری... به پینج سالی پیم خویندراوه و دوی
 سپاره و باغه بان و یاقیده و سولتان جو مجومه و سه نگ تراش و چهند ورده کتییی دیکه نار دراومه سوخته خانه و
 له و یوه چومه مزگه وت و بومه فهقی و گو لستان و بوستان و سه رف و نه حوی عاره بيشم مل لیناوه و بو ده قنه
 (ده قنه: پار سه ک کردنی فهقی، نان چینه وه له مالان. هه بنانه) ده رگام کوتا ون و بو را تو ه گون دان گه را وم و زۆر
 مامۆستا و زۆر قیر گه م ئال و گۆر کردون و به هیوا بوم بیمه مه لا و جی ی با یران بگر مه وه.

«سوخته» نیشانی داوه که زانایه و زور به باشی به رابه‌ری به نیو و خاوه‌ن نیو «اسم و مسمی» کردوه.

هه‌رچهند گوتویانه سال به سال خوزگه به پار به لام سوخته کان به پیچه‌وانه‌ی ئه‌و په‌نده ئیستا له رابردوو، حالیان زور باشتره، وه‌ک ده‌گیڤنه‌وه تا بیست - سی سالی‌ک له‌مه‌وبه‌ر سوخته‌کان زه‌خت و زه‌حمه‌تیک‌ی زیاتریان له‌سه‌ر بووه و له لایه‌ن گه‌لیک له موسته‌عیده‌کانه‌وه سه‌گ به‌حه‌سار^(۱) یان پی‌کراوه و لیرو له‌وی‌دراون و ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا له‌نازادیه‌کی زورکهم به‌هه‌رمه‌ند بوون.

وه‌ک باس ده‌که‌ن سوخته سه‌ره‌پای ئه‌و ئیشانه‌ی که ئیستا به‌ئه‌ستوی وه‌ن زور ئیشی تریشی له‌هیندیک شوین و له لایه‌ن بازه موسته‌عیده‌یکه‌وه بو دیاری‌کراوه. وه‌ک راخستن و هه‌لگرتنی جیگاوبانی موسته‌عید، که‌وش بو‌دانان و له‌به‌ر هه‌ستانی و هه‌روه‌ها شوشتنی جل و به‌رگ بوی و ئه‌و جوړه شتانه که ده‌بویا هه‌ر ئه‌نجامیان بدا.

له‌هه‌مووی سه‌یر تر ده‌لین هه‌ق به سوخته نه‌دراوه که به ئیشتیای خوی قسه‌بکا یان پی‌بکه‌نی و ته‌نانه‌ت راده‌ی قسه‌کردن و پیکه‌نیشیان له‌شه‌و و روژدا بو دیاری‌کردوه و ده‌ستوری پیدراوه له‌کاتی دانیشن دا به زوری له‌سه‌ر چوک دانیشی.

هه‌رچهند پیویسته له‌هه‌موو کومه‌لگایه‌کی مروقی دانه‌زم و یاسا هه‌بیت و گه‌وره‌یی و چووکایه‌تی بپاریزری‌ت و بگه‌ره له‌مالیک‌دا که بنکه‌یه‌کی چکوله‌یه له‌کومه‌لگای گه‌وره‌ی مروف، ئه‌گه‌ر گه‌وره‌یه‌ک و کاربه‌ده‌ستیک نه‌بی که ریکخه‌ر و ریبه‌ری ئه‌و بنکه‌بی و رینوینی چکوله‌کان بکات و کار و باریان بو دیاری بکات و ئه‌گه‌ر یه‌کیک له‌ژیر باری به‌رپرسیه‌تی چو ده‌ری لی‌ی وه جواب بیت، جایان هه‌موو ئه‌ندامه‌کان تیکرا ببنه کاربه‌ده‌ست و که‌س خه‌تی که‌س نه‌خوینیه‌وه و هه‌ر که‌س به‌مه‌یلی خوی بجولیه‌وه چی پی‌خوش بوو ئه‌وه بکات، یان هه‌ر هیچ که‌س خوی به‌به‌رپرس نه‌زانیت و گوئی نه‌داته هیچ کاریک، ئه‌وه ئه‌و ماله راناوه‌ستی و زور به‌زوویی لیک‌هه‌لده‌وه‌شی.

پیدا برو ئه‌گه‌ر له‌نیشتمانیک‌دا که‌سیک یان لیژنه‌یه‌ک ده‌سه‌لات به‌ده‌سته‌وه

نه گریت و کاروباری رامیاری^(۱) و ئهرکه پپووسته کانی دیکه به پپوه نه بات، جا، یان هیچ کهس گوئی به هیچ شتی که نه دات و یان ههر کهس به یانی زوو له خهوی ههستا داوای رپهیری بکا، ئه وه چی پپناچی که ئه وولاته نه ک ههر له رپسمه ده چیت به لکوو خه لکه کهشی تیک بهرده بن و ده پپته پپگهی لاوه کیان^(۲) و له ههر لایه که وه ته ماکار رووی تپده کهن و توژی به حهوا هه لا ده بن. ئه وه له لایه که وه بی گومان وایه و سه لمیندراوه به لام «هه موو شتی که به خوی و خویش به مانا».

ئه مه ی گوترا ده که پپته وه بو سالانی رابوردوو و ته نانهت ماموستا کانی شم ئه و ده وریان به ته وای نه دیوه و خوشبه ختانه ئیستا به پپی ئه و مه سه ل (ضرب المثل) ره فتار ده کریت و ئه و ئیشانه ی که به ناهه ق له لایه ن هیندی که موسسه عیده وه ده خرایه سه ر سوخته له سه ری نه ماون و ئیستا سوخته به مانای راستی وشه ئازاده. جاری، ریگای قسه کردن و پپکه نینی لی ناگیری و له وانه و ههروه ها له چوئیه تی دانیشن و ههر هه لس و که و تیکی دیکه ی ره واش دا به ئاره زوی خوی ده کا و ده توانم بلیم ده گه ل موسسه عید له مافی ژیان دا هیچ جیا وازیه کی نییه. ئینجا مه گهر به پپاوه تی خوی دهن، نه جی و بان بو موسسه عید راده خا و هه لده گری و نه که وش ی بو داده نی و نه شیوی بو ده کا و نه له سه ریشی پپووسته که له به ری هه لبستی مه گهر به ئیشتیای خوی وه ک ریزدانان و پارازتنی چوکه و گه و رایه تی. ئه مجا موسسه عیدیش هه ق به خوی نادا له سوخته توپه بی و گله یی لی بکا له سه ر نه کردنی ئه و کارانه.

بگه ر ئیستا موسسه عیده کان له ئه نجامدانی زور کاری ناو حوجره ش دا هاوکاری سوخته کان ده کهن و وه ک برایه ک چاویان لیده کهن و موسولمانیش هه موو برای یه کن و له وه دا منه تیک نییه.

هه لبهت برا سوخته کانیش له و هاوکاری یه که لکی خه راپ وه رناگرن و بو ئه وه ی بی نه زمی و شیواوی له حوجره دا روونه دات و کاره کان به له باری به پپوه بچن و له بهر ئه وه ش موسسه عیده کان یان ماموستای بوون و ههن، یان به ههر حال له و پتریان خویندوو

۱ - رامیاری: سیاست (هه نبانه)

۲ - لاوه ک: ننگانه، غه واره (هه نبانه)

و پله ی ماموستایه تیان بو ی هه یه و له وانه شه روژیک بینه ماموستای و یان له بهرئه وه ی لهوی به ته مه ن ترن و پله و پایه ی ماموستاش به رزه و ریژدانانی چکۆله بو گه و ره پیویسته ریژ و ئیحتیرام بو موسته عید داده نیّت و به گه و ره و دلسۆزی خو ی له قه له م ده دات و له زور ئیش دا پرس و رای پیده کات. کاروباری به قسه ئه نجام ده دات و ته نانه ت بو زور کاریش وه ک چوون بو سه فه ر و ئه وانه ئیزنی لی ده خوازیّت.

ئه وه بوو مانای سوخته و ماوه ی سوخته یه تی و ئه رکی سه رشان ی و ئه و گیره و کیشه ی له و ماوه دا تووشی ده بی و ههروه ها جیاوازی ژیاوری سوخته ی ئیستا ده گه ل سوخته ی رابر دوو له ماندویی و ئازادی دا.

ئه وه ی که لی ره دا زور سه رنج راکی شه و نیشاندهری و ره و ئازایه تی و له خو بو ردویی فه قیکانه و جیی شانازی هه ر مرو یکی موسلمان ه ئه وه یه که ده بینین فه قیکان سه ره رای ئه و هه موو که ند و کو سپه ی که له ریگیان دایه و ئه و هه موو گیر و گه رفته ی که له ماوه ی خویندن دا یه خه یان پی ده گریت، به ژیا نیکی زور ساکار و کوله مه رگی، ته نیا به خاتری خزمه ت به ئابین و گه ل درێژه یان به و خویندنه هه رداوه و ئه و رییه پر له که ند و کلۆیه یان هه ر پیواوه و قه تیش لی لانا ده ن و مه و دا به ناحه زان ناده ن:

نه به زین

به له ی به سه ت ناله باری	به هه زاران خه فه ت باری
دووری له خزم و داک و باب	به دلی برژاو، وینه ی که باب
به بهرگ و پو شاک ی دپاو	به با خه لی دوور له دراو
سه رگه ردانی و ده ربه ده ری	ئاواره بوون، چه رمه سه ری
هه زاران په ژاره چه شتن	به باران فرمیسک رشتن
ته نانه ت به روژی جیژن	زاره خوواره له پیر یژن
دوور له خو شک و برا و که سان	ئاتاجی دهستی ناکه سان
لالانه وه و پارانه وه	هه ل سوپان و چه و سانه وه
له دی بو شار له شار بو دی	پیوانی گه لی ک کویره ری

نـسووسینه وهی بـه رفـتـیـله
 بـه لیـفه ی پـر پـینه نـوـسـتن
 هـیـلانـه ی مـار و دـو و پـشـک
 ناخـوش و هـک جـیی ئه سـیر و دـیل
 بـو خـچـه ی گـۆرین بـه شـانـه وه
 گـرتن و داوـین هـه لـدـرین
 ئـابـرو و حـه یا تـه رـک کـردن
 چـه قـو چـو و لـه رـزینـی سـه رما
 دـه گـه ل فـه قـی هـا و رـی بـوون
 دـه گـه ل ئـه و ژـیـنـه تـا لـه شـدا
 جـیـگای شـانـازی و انـبـووه

نـوـسـتن له بـه رـده سـته چـیـله
 بـه رـه ی سـه دـسـا لـه راخـسـتن
 له حـو جـره ی کـو ئـی پـر مـشـک
 سـارد هـه روه کـوو سـه ر ی قـه نـدیل
 گـه لـیک و لـات سـو و پـا نه وه
 چـه نـد جـا ران سـه گـه ل پـیـوه رین
 گـه لـیک دـه ر کـا و دـه ر کـکردن
 له هـا وینا تـیـنی گـه رما
 کـه نـد و کـلـوی سـه ر رـی بـوون
 بـه لـام دـه گـه ل ئـه و حـا لـه شـدا
 خـوینـدن رـی بـازی و انـبـووه

سوخته کان کاره کان دابهش ده کهن

دابهش كوردنى كارە كان

كاتىك سوختەى يەك حوجرە رادەيان لە كەسەك زياتر بوو بۆ ئەو ھىچيان لە ھىچيان مەندووتر نەبن و باشتريش بە كارە كانيان رابگەن، كارە كانى حوجرە بەسەرخويان دا، دابهش دەكەن و پاشان پشكيان لى داوين و ھەركەس بە مەلا «ھەوەل» دەرچوو بە ئىشتىيائى خوى چ كاريكى پى خوش بوو ھەلى دەگرى و لە پاش ویش نەفەرى دوايى كاريك ھەلدەبژيرى و ھەر بەو شيوھ تاكو تايى بە كەس و كارە كان دى.

ئەگەر لە نيو سوختە كان دا كەسەكى وا ھەبى كە زورى خویندبىيان لەوان بە تەمەنتر بى وەك ریزدانانىك بوى، نايەلن كاری دەرەو ھى حوجرە ئەنجام بدات و وەنيو ئاوەدانى بكەوى جا بۆيە زورتر گەسك لیدان و چايى سازکردن و تى كردن بۆ ئەو كەسانەيە كە خەريكن لە سوختايەتى دەرچن يان بە تەمەنن و دەرکا و دەرکیان لى عەيتەرە.

ھوى دواكەوتن

ھوى ئەو ھەش كە بازىك لە سوختە كان تەمەنيان زورە و ھەر لە سەردەمى سوختايەتیش دان چەند شتىكە: يان ئەو تائە و جۆرە كەسانە دەرەنگ دەست بە خویندن دەكەن. يان لە كاتى پيوست دا دەستيان بە خویندن كەردوو و بەلام لەبەر ئەو ھى زەينيان كۆلە و لى ھاتوويى خویندنيان نيبە، تواناي سەركەوتنيان كەمە و ئەگەر بىنە مەلاش چ لە چ نازانن و مەگەر لە قەدەر بەرەى خۇلاقان راكيشن دەنا لەباتى قازانچ زيانيشيان دەبى.

يان وا ھەيە فەقى زيرەكە و ئامادەيى خویندنيشى تيدايە و بەلام ھەست بە لپرسراوى «مسئوليت» ناكا و بە پى پيوست خەريكى دەرس و دەور نابى و كاتى خوى بە فيرۆ دەدات و بى خەمە و بى خەمخوړيشە.

ھۆيە كى ديش ئەو ھەيە كە ھەلدەكەوى ئەو فەقىھە تووشى مامۇستايەك دەبى كە نەزانە و شياوى مامۇستايەتى نيبە و ئەگەر دەرسيشى پى بليت بى كەلكە و دەبى رۆژىك ھەر بگەرپتەو ھەدواو.

واده بئی فهقی ماموستا که ی زاناشه به لām دلسوز نییه و بهر ژه وهندی فهقی که ناگریته بهرچاو، جایان دهرسی زور ده چوینی یان دهرسیشی پی بلیت وای پی نالیت لی ی حالی بییت و سودی لی وهربگریت و فهقیی فهقیر ته گهر له کاتی خویندنیش دا ههست به خراپی دهرسه کانی نه کات، روژیک دی که تووشی ماموستایه کی زانا و دلسوز بیی و تیی بگه یه نیی که هیچ فیرنه بووه. یان پاش ماوه یه ک بو خوی تی بگا که هیچ له هیچ نازانی و ته مه نی به بی هووده روویه و به ناچاری بگه ریته وه دواوه و سهر له نوی تهو کتیانه ی که به نیو خویندونی و په ری لی هه لدانه وه، ته و جار به له باری بیان خوینیته وه و سوختایه تیه که ی له نویوه دهست پی بکاته وه و چهند سالی دیشی له ته مه نی پر بایه خیی بو تهرخان بکات. با به سهر و سمیلش مه لایه کی ته و او بییت.

داخی داخانم

به داخه وه له بهر ته وه ی که تا قی کردنه وه ی ره سمی بو فه قیکان نییه و مشورخوړیک^(۱) دهست ناکه وی کولیان پیوه هه لگری و چاک و خرایان لیک هه لاویری و به بیژینگگی تا قی کردنه وه، سه رکوت^(۲) و بن بیژینگیان لی جیابکاته وه، هه رچی راست بووه ده توانی به نیوی فهقی جیی خوی بکاته وه، له بهرگی پیروزی فهقییه تی که لکی خهراپ وهربگری و سپه ی روژیش به پوشینی بهرگی مه لایه تی خوی بکا به مه لا و دیلمانجی^(۳) به ینی خودا و خه لک و ده مرستی ئاین، که ته ودهم به دانی فتوای خه له ت و نیشان دانی ئاین به دیوی بهراوه ژوودا، زیانیکی زور له ئیسلام و مسولمانان ده دات و قسه هه له و چه وته کانیشی به حیسابی دین ده گیرین و ئاینیان پی له که دار ده کریت.

جا ته وانه ی که له رووی نه زانیه وه زیان ده گه یینن به جیی خوی که ته وان نه زانن و زوړیشیان نازانن که نه زانن، به لām دهردی سه رباری هه مووده ردان کرده وه ییدینهانی ته و که سانه یه که له ئاینیش دا به له دن و ته نانه ت بهرگی مه لایه تیشیان پوشیوه به لām یان له

۱ - مشورخوړ: که سیکه که به ته نگ شیکه وه بی و هه ولی بو بدا. (خال)

۲ - سه رکوت: سه ریژنگ له کاتی ده غل گیزه و کردندا. (هه نبانه)

۳ - دیلمانج: باجقه کار، ته رجمان. (هه نبانه)

ترسان یان له برسان یان بووہی نیویان بیتہ نیو باسان یان بهو مہ بهستہی خہ لکیان بو بیتہ به رده سان زور کرده وہی وادہ کهن فری به سہر ئیسلاموہ نییہ و تہ نانت له ئاین دا پیشگریشی لیکراوہ. خو بابای دین دوزمنیش چ نہ زان بی و چ زانا له پہ لپیک ده گہ ری کہ گروی له سہر بگری و ئایینی پی بکاتہ ئامانجی تیر و توانج و پلار و یہ کیکی پی بکا با نہ یکر دی بی به دهوار.

ئیر تہ و چاو یک ناخشینی به ناوہ روکی قورٹان و حہ دیس و شہر و کرده وہی پیغہ مہر (د) و یارانی و میژووی ژیانی مسولمانہ راستہ قینہ کان.

به لی ئایینی پیروزی ئیسلام له دهست تہ و دوو تاقمانہ: «کویری خو به چاوساغ نوین و چاوساغی کویر خہ له تین» زیانی زور دیوہ و پریشکی زوری وی هہ لپہ ریوہ بو یہ بریک له کورہ کرچ و کال و پی نہ گہ یشتو و تی نہ گہ یشتو وہ کانی پہ ریوہی هہ ندران دہ بن و دهو لی بو لاوہ کیان، له ئیسلامہ بی گہ رد و خہ وشہ تو مت لی دراوہ کہی خو یان هہ لدہ گرن و تا ماوہ یہ ک ده چنہ نیو بیری سہر لیشیواوی و بهرہ و بیرو چکہ پر له سہر گہ ردانیہ کان هہ نگاو دہ نین و بهر له پیش کہ و تنی کو مہ له کہ یان ده گرن.

به و پیہ دہ رده کہ وی کہ پیشگری له و دوو تاقمہ زیانبارہ تہرکی سہر شانی هہ موو مسولمانیکی دلسوزہ و له سہر هہر مسولمانیک به گشتی و ماموستا ئایینی یہ کان به تایبہ تی پیویستہ هہ نگاوی شوین دانہر له و ریہ دا هہ لگرن، تا کوو ئیسلام چی دیکہ به هو ی کرده وہی دیاری نالہ باری له ئیسلام نہ بانہ کانه وہ خہ وشدار^(۱) نہ کریت و له دژ کرده وہ^(۲) ش دا مسولمانہ نہ گووراوہ کان سیس و وشک نہ بن و نہ بنہ قنگہ لاشکی بهر باری پر و پا گہ ندهی نہ یاران و پەرہ وازہی ئیر و تہ وی نہ کرین.

هہر چہ ند له و رو دا بهر گرتن له چاوساغی کویر خہ له تین زور چہ توونہ و جگہ له دلسوزی نواندن بو یان و خویندنه وہی ئایہ تہ پر له هہر پەشہ کانی خوا به سہر یاندا ریہ کی دی نییہ، پیشگری له کویری خو به چاوساغ نوین ئاوا چہ توون نییہ و چاری هاسانہ تہ و ندهی ده وی زانایانی دینی پیوہندی یہ کی پتہ ویان به یہ کہ وہ بی و بهرنامہی مہ لا و

مه لایه تی ریک و پیک بکه ن و که سیک که بوو به مه لا کاریکی پی بسپرن که له توانای دا بی و که س نه توانی لاقان له به رهی خوی تی په پرنی و هه ر ئیشیکی بو ی هه لکه وت خوی لی بکا به وه ستا و دینی خوی و خه لکیش له به ی ن به ری. چونکو درو نییه که کوتویانه: کولکه مه لادین می برد، کولکه وه ستایان کولکه دوکتورجان می برد.

هه نگاویکی که ده تواندری له و رییه دا هه لبیندریته وه ئه وه یه که هه ر له سه ره تای خویندن دا فهقی بخریته ژیر چاوه دیری و هه لسه نگاندن و تا قی کردنه وه و ئه وه ی له ژیر تا قی کاری ده رنه چی و ئاماده ی خویندن نه بی پی نه خویندری.

هه ر به راستی فهقییه ک که لیها تووی خویندنی نییه بوچی به خو پایی نانی حو جره بخوا و رهنجی ده گه ل بدری و له ئاکامیش دا هیچ فی رنه بی و ره قه پشت و ده سه وسان باربی و له کیس دایک و بابانی شی بچی و دوا ی چه ند سالان ئیرو ئه وی راوکردن و ئه و هه موه تاسه و هیوا ی دایک و بابانی بووه ی کوریان بو ده بیته مه لا، وه ک زه به لاحتیکی^(۱) بیکاره و بی هونه ر بو یان به ری بکریته وه و ئاره زو کانیان بینه بلقی سه رئاو؟

بو یه باش وایه ئه گه رچی تا قی کردنه وه ی ره سمی و گشتیش له ئارادا نه بی ماموستا کان چ مه لا و چ مو سه عیده کان شاگرده کانیان بخه نه ژیر چاوه دیری و به هو ی ده رس پی گو تن و لی پرسینه وه، راده ی زه ی ن و زیره کی و لی ها تو بی یان هه لسه نگین و که سانیکی که لی وه شاوه بی خویندنیان نییه و هه ر له ما کا^(۲) که وده ن^(۳) و بی که لکن، ده رسیان پی نه لین و تیان بگه یین و به خو شی و له رووی به لگه وه حالیان بکه ن که خویندنیان له ده ست نایه و تا ته مه نیان تی به ر نه بووه و هه لیان له ده ست نه چووه روو بکه نه ئیشیکی دی، باشتره.

چونکو ئه و جو ره که سانه که سه لیه ی خویندنیان نییه له وانه یه له زور پیشه و ئیشی دی دا سه ر پرشته بی یان هه بی و سه رکه و تنیکی زوری تیدا وه ده ست خه ن. من رام وایه ئه و جو ره فهقیانه ش که زیره کن و به لام ته مبه لی ده که ن و مل ناده نه

۱- زه به لاح: زلخو رت، ته ژه ی نا قولاً (هه نبانه).

۲- ما ک: ریشه و بناغه ی شت. (خال)

۳- که وده ن: مه ر دو مه، ناز به ک. (خال)

خویندن، دواى ئاموژگارى كردن و ههول ده گهل دانيان بو هينانه سهر تيكوشان و رهنجدان له پينا و خویندن و فيربوون دا، ئه گهر ههر نه هاتنه سهر بارى خویندن و ههولى فيربونيان نه دا دهنگ بدرين و وه لانيين تاكو نه بنه سهر بارى خه لك و به خوڤايى نانى حوجره نه خوون و ماموستا ئازار نه ده ن و روژى دوايش دين نه كه نه پيشه ي نان پى پهيدا كردن و پى رابواردن!!

يه كى دى له هوپه كانى دواكه وتنى فه قى ماتل بوون خهريك بوونيه تى به كار و بار و گير و گرتى مالى باوكيه وه له بهر ئه وهى زوربه ي فه قىكان كوربه فه قيرن و به شيكى زوريش له گوزه رانيان له سهر ماله وه يه، به تاييه ت ئىستا كه جومعانه نه ماوه، بوپه ناچارن ده سالىدا ماوه يه ك با به شيوه ي كاتيش بى ده ست له خویندن هه لېگرن و مل بده نه كار و كاسبى كه ئاكامه كه ي دواكه وتنه له خویندن.^(۱)

مجىورى فه قىيان

زور وا هه يه فه قىكان له ئاوه داني دا مالىك ده گرن به مجيور كه برىك له كاره كانيان وه ك شتى هه ور و هوول و ئاوه ينان و ئه وجوره ئيشانه يان بو جى به جى ده كات و ئه وانيش له به رانه ردا هينديك شتى وه ك و وردكه نان و وورده قهند و ئه و پىخورانه ي لىيان زياد ده بى و جار جاريش برىك قهند و واده بى نانى ساغ و ئه وانه ده دن به مالى مجيور و به وشيوه برىك له كاره كان له كول سوخته ده بنه وه و سه رى سوكتر ده بيت.

له هينديك جىگايان كه ده سته وتى مجيور برىك زور بى فه قىكان به لىنى شتى به رگ و لىباس و راينخ و پىخه ف له مجيور ده ستين و موسته عيد و سوخته و به زورى موسته عيد جل و به رگ و ئه وانه ي پى ده شون، به لام ئامرازى شوار^(۲) وه كى سابون و شتى وا له سه ر خوڤيانه.

۱ - له توئى پىنجه م دا له ژېر سه ر دېرى «ديسان ده ردى دل و پىشنيار» دا ئه و مه به سته زياتر درېزه پى ده ده ين.

۲ - شوار: شتن. (خال و هه نانه)

دووهم سهردهم، موسته عیدایه تی

«مستعد» وشه ییکی عهره بی یه و ناوی بکهر «اسم فاعل» ه و له وشه دانسی (۱) عهره بی دا به مانای: ساز و ئاماده، ته یار و لیها توو، ها تووه. به لام له زاراوه ی فهقییه تی دا به فهقییه ک ده گو تری که له خویندن دا گه یشته بیته کتییی (جامی) یان پیهه للاتر، جاییان له لای مه لا دهرس بخوینی یان له لای موسته عیدیکی بالاده ست.

دیاره فهقی تا ده گاته ده و روبه ری جامی ئاماده یی په یداده کات و ههم بو دهرس خویندن راهاتوو و باشر ده بیته، ههم لیها توویی ئه وهش وه ده ست دیینی که بتوانی دهرس به سوخته بلیته وه بویه له و کاته دا پی ی ده لین موسته عید.

به جیهه لی ره دا ئه وهش بلیم که تا ماوه ی چهند سالیک لی ره وه پیش، «جامی» و ههروه ها «البهجة المرضية» که کتیییکه له دوو زانستی «نحو و صرف» دا و راقهی «الفیه» ی «ابن المالک» ی ئهنده لووسی ده کا و «شرح النظام» که له زانستی «صرف» دایه و برپیکیش ده باره ی خه ت دا ده دو ی و راقهی کتییی «الشافیه» ی «ابن الحاجب» ده کا و بگره له وانهش به ره و ژورتر هه ر له لای موسته عید خویندراون. ته نانه ت بیستوومه که له هه ندیک شوین «موسته عید» هه ر به ئاخر مادده خوین گوتراوه و ئیتر فهقی تا به ئاخر و ئوخری خویندن گه یشتوو هه ر له لای موسته عید دهرسی خویندوو و به سوختهش نیوبراوه.

به لام ئیستا فهقی ئه گه ر بگاته جامی یه ش باشه و واهیه له پیش ئه وه ی دا بگاته ئه و کتیه خو ی ده کا به موسته عید و ده چی له لای مه لا ده خوینی. به لام هه ر ئه وه نده یه دهرسه که ی له لای ماموستای گه وریه ده نا له بهر ئه وه ی که م واهیه فهقی بهر له گه یشتنی به جامی توانای سوخته راگرتن و دهرس پی گو تنی بی یان ئه گه ر توانای ئه وه شی بی ی که م واهیه سوخته بو خویندن بچیته لای، کاره کانی حو جره ی هه ر به ئه ستوو یه و ئه گه ر زو ر ریزی بو دابندری کاری دهره وه ی حو جره ی پی نا که ن.

سوخته عید:

شایانی باسه که فہ قیٰ له ماوہی خویندنی کتیہ ڪاڻي نیڙیک له جامی و له وی به ره وڙیر تر وه ک «تصریف ملا عہلی» که له زانستی «صرف» دایه و نوسراوی ماموستا مه لا عہلی شنوی یه و ریسالہی «استعاره» که له زانستی «بیان» دایه و ریسالہی «وضع» که له زانستی «وضع» دایه و هہ ردوکیان دانراوی مه لا ئه بوبه ڪری میر روسته مین، با له لای مه لاش بخوینی به زاراوہی نیو فہ قییان «سوخته عید» ی پی ده گوتری.

ئو وشه یه ش تیکهل ڪراوه له سوخته و له عید، که دوو پیتی «عید» له وتہی موسته عید پچراون. واتہ فہ قیٰ له وماوہ خویندنه دا نه سوخته یه و نه موسته عیدی ته واوہ، یان له هہ ردوک لای پیوہ یه و سوخته یه کی نیڙیک له موسته عید ایه تی یه.

ئہ رک و سپاردهی موسته عید

فہ قیٰ ده گهل ئه وه له سوختایہ تی رزگاری هات و بوو به موسته عید، یه که م شت که پی ی خوشحال ده بیٽ و که یفی پی ده کا، ئه وه یه که رهنج و کوپره وه ری چاخی سوختایہ تی وه ک فہرمانبہری موسته عید و ئه نجامدانی ئیشی ناوہ وه و دہرہ وهی حوجره و وه لامدانہ وهی کابانی قاپ لی ون بوو و ئه وانہی له کول دہ بیٽه وه. نه ک هہر دہ حہ سیٽه وه به لکوو دہ بیٽه فہرماندہ ریگ و ئه گہر بریک دادپہرور و به به زہی نی نه بیٽ به نوبہی خوئی زورکاریش که ئہرکی سہرشانی خوئی به سوخته یان جی به جی ده کات و به م شیوہ تولہی خوئی ده کاتہ وه.

موسته عید جگہ له دہرس خویندن و موتالا ڪردن و پیداچونہ وهی خوئی، دہرس پی گوتنی سوخته شی به ئه ستو وہ یه.

هہلبہت واش نییہ که فہ قیٰ هہر که بوو به موسته عید دہرس به سوخته بلیت. چونکوو چ سوخته و چ موسته عید دہبی بو خویان جیگا له لای ماموستا بخوازنہ وه و داوای لی بکہن دہرسیان پی بلیت، ئیتر نه موسته عید و نه ماموستای گہورہ، مافی ئه وه یان نییہ که داوا له فہ قیٰ بکہن بو خویندن بیٽه لایان. تہ نانهت ئه گہر به بریتی «کنایہ» ش ئو

داوایه له فه قی بکه ن بۆیان به شوره یی یه کی زل ده ژمیردری.

ته نانه ت ئه گهر سوخته یان موسته عید له جی ی خو یان هه ل نه قه نابن نه مه لا ریگا به خو ی ده دا شاگردی که سیکی دیکه هه لفریوینی و بانگی بیلته لای خو ی و نه موسته عید. (۱)

زۆر وا هه یه موسته عید چوار تا پینج که س بگره زیاتریش سوخته راده گریت و هه رکه سه ش دوو ده رسیان پی ده لیت و ئه و موسته عیده زۆر به چه توونی ده توانیت به ده رس و ده وری خو ی رابگات.

شتیکی دی که ده بیته هو ی کویره وه ری و رهنجیکی زۆر تر له ده رس گو تن دا چ بو موسته عید و چ بو ماموستای گه وه ئه وه یه که: له بهر نا ریکی شیوه ی خویندن و ئه وه ش که هه رکه س له کتیبیک را و هه رده مه له لای ماموستایه ک ده رس ده خوینی که م وا هه لده که و ی چه ندکه سیک بینه یه کده رس و ماموستا به یه ک که ره ت بتوانی ده رس به هه موانیان بلیت بۆیه ماموستا ناچاره هه رچه ندکه سیک له لایت جیا جیا به هه رکامیان روژی دوو ده رس بلیت که ئه وه ش وه ختیکی زۆری ده و ی.

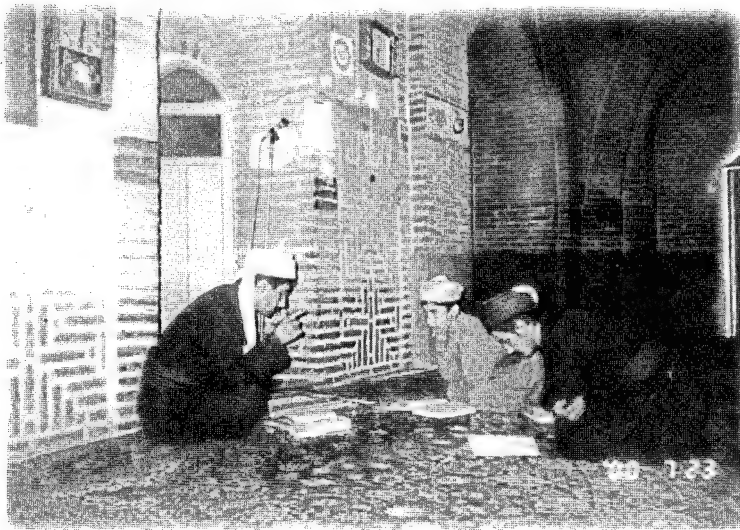
شیوه ی ده رس خویندن و ده رس گو تن

فه قیکان له هه وتوودا سی شه ممۆ و ههینی ته عیلن و روژه کانی دیش ده رس ده خوینن. له بهر ئه وه ش حوجره کان وه ک فیرگه ره سمی یه کان له ئامرازی وه ک تهخت و سهنده لی و ئه و جو ره شتومه کانه به هه ره مه ند نین ماموستا و شاگرد هه ردوکیان له تهختی عه ردی داده نیشن و جا خه ریکی ده رس دان و ده رس خویندن ده بن به م جو ره: که سوخته هیندیک دوور و به ره و رووی ماموستای له سه رچو کان داده نیشی، ئه مجار

۱- من پیم وایه ئه و بیر و بوچونه ئه گهر به هو ی وه بهرچاوگر تنی دوستایه تی و ئاواله تی و خه لک به زۆر زانین و خو به که م گر تن و گومانی باشه و بی که به زۆریش هه ر له وانه سه رچاوه ی گر تووه ئه وه شتیکی زۆر به جی یه. به لام ئه گهر هه لکه و ی سوخته یان موسته عید ریان ده لای ماموستایه ک بکه و ی که به هه ر هو یه که وه بی که لکی بووان نه ییت و ئه وانیش هه ست به وه نه که ن زۆر جیگای خو یه تی که سیک ئاگاداریان بکاته وه جا با به بانگ هیشته لای خو یی ییت. ئیتر ئه وه نایته ته فرده دان به لکوو دلسۆزی نواندنه سه باره ت به لی قه و ماویک.

هه ردوکیان نیوی خوا دین و په سنی ده که ن و هه^(۱) و هه داوای رژانی به زه و پیتی خواده که ن بو سهر پیغه مبه ر و یارانی (د).

ئه و ویزامه^(۲) که به زوری بوو مه به ستانه به کار دیت ئه وه یه: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ» واته ده ست ده که ی ن به و دهرس گوتن و دهرس خویندنه به یارمه تی ناوی خوا ی میهره بان و بخشنده، هه رچی پیغه لگوتنه بو خوا ی پهروه ردگاری هه موو نافه ریده ییکه و سوژ و سلاوی برژی به سهر باشرین دروست کراوه کانی دا که «محمد» ه و به سهر بنه ماله و یاره کانی دا به تیکرایی. پاشان شاگرد رووده کاته ماموستا و ده لی: «بَارَكَ اللَّهُ فِي جَمِيعِ مَقَاصِدِك» واته خوا سه رکه و تووت بکات له هه موو مه به سته کانت دا. ماموستاش له وه لام دا ده لی: «إِنَّا وَإِيَّاكَ» واته: ئیمه ش و توش.

سوخته کان دهرس ده خوینن

ئنجما ماموستا دهرسی رابردووی لی ده پرسیته وه بو ئه وه ی بزانی ره وانی کردووه،

۱ - په سن: تاريف پیغه لگوتن، چاکه گوتن. (هه نبانه)

۲ - ویزامه: عبارت.

له بهریه تی یان نا؟ جا ئه گه ره فهقی به ره وان کردن و له بهر کردنی دهرسه که خوی بو دهرسی تازه ئاماده کردبی، ئه وه دهرسی پی ده لیت و دهنه گه ره ماموستایه کی دلسۆز و به خته مام^(١) بی تا دهرسه که ی به له باری ره وان و له بهر نه کا دهرسی تازه ی پی نالیت و هه ول ده دا بو ئه وه ی دهرسی رابردووی فیربکات.

موسته عید، دهرس به سوخته کانی ده لیت

له کاتی دهرس گوتن دا ماموستا بهرله فهقیکه و یژامه ی دهرسه که ده خوینیه وه و ده گه ل ویش یان به دواویش دا شاگرد ده ی خوینیه وه و ئه مجار به کوردی مانای بولیک ده داته وه و مه بهسته که ی بو شی ده کاته وه و ههر به م شیوه به پی ی زیره کی و نازیره کی شاگرد، تالی ی حالی ده بی بوی دووپاته ده کاته وه.

ههر کاتی کیش له دهرسه که بوونه وه شاگرد ده لی: «رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ» واته: سۆز و ره حمه تی خوا له سه ر تو ییت. ماموستاش له وه لام دا ده لیت: «عَلَيْنَا وَعَلَيْكَ الرَّحْمَةُ». واته ره حمه ت له سه ر ئیمه ش و توش ییت.

١- به خته مام: مه ردومی ئه مینی راستگۆی دلسۆز. (خال)

له باره ی ئاداب و ری و شوینی نیوان شاگرد و ماموستادا کتیبیک به ناوی «آداب المتعلمین» نوسراوه که باسی گه وره یی عیلم و مهرجه کانی باشی ماموستا و ئاوال و ههروه ها قازانجی تیکۆشان و پشت به ستن به خوا (التوکل) و پاریزگاری (التقوی) و کاتی خویندن و تیکۆشان و میهره بانی و دلسوزی و ئه وشتانه ی ده بنه هو ی به زهینی و بی زهینی و چۆنیه تی دهرس خویندن و ره وان کردن و ئه وانه ده کات که ئه و کتیه دانراوی «نصیرالدین طوسی» یه، و رینۆینی یه کی زۆری له و باره وه تیدایه، به لام به زمانی عه ره بی یه و سوخته کان ناتوانن که لکی لی وه رگرن.

هه لبه ت موسته عیدیش هه ره به شیوه ی سوخته دهرس ده خوینی، به لام به و جیاوازی یه وه که، که م وا هه یه ماموستا دهرس له موسته عید پرسیته وه مه گه ر جیه ک که پی ی وایی زۆر ره ق و چه توونه و جی ی به هه له چوونه و ره وانی نه کردووه، بۆی دووپاته بکاته وه.

ماموستا، دهرس به موسته عیده کان ده لیت

حوجره ی خانه قای پیرانشار

ههروه ها موسته عید که م وا ده بی ده گه ل ماموستایان به دوا ی وی دا و یژامه ی

دەرسە کە بخوینێتەوہ.

جاری وا ھەبە مامۆستا بووہی لە موستەعید حالی بیٔت و بزانیٔت داخوا فیڤری خویندەنەوہی و یژامە ی عەرەبی بووہ یان نا، یا ھەر لەبەر مەشق کردن و فیڤیوون، بەرلەوہی بوو خوئی نو سراوہ کە بخوینێتەوہ، بە موستەعیدی دەخوینێتەوہ و ئە گەر ھەلە یە کی بوو بوئی راست دە کاتەوہ جا پاشان مانای بوو لیک دە داتەوہ.

جیاوازی یە کی دیش ئەوہ یە موستەعید وریا بی یان ناواریا، بە زۆری، مامۆستا تەنیا ھەر جاریک دەرسە کە ی بوو راڤە دە کا و لیک ی دە داتەوہ ئیتر مە گەر بە دە گمەن دە نا نہ دەرسی رابردووی لی دە پرسیتەوہ نہ دەرسی تازە ی لە جاریک زیاتر بوو دە لیٔتەوہ.

بە لام موستەعید بەرلەوہی دەرس بخوینێ خوئی موتالای لە سەر دە کات، بوو ئەوہی ھەم بوو کاتی خویندن ئامادە بی پتر بیٔ و ھەم تاقی کردنەوہ و مەشق کردنیش بی بوو خوئی.

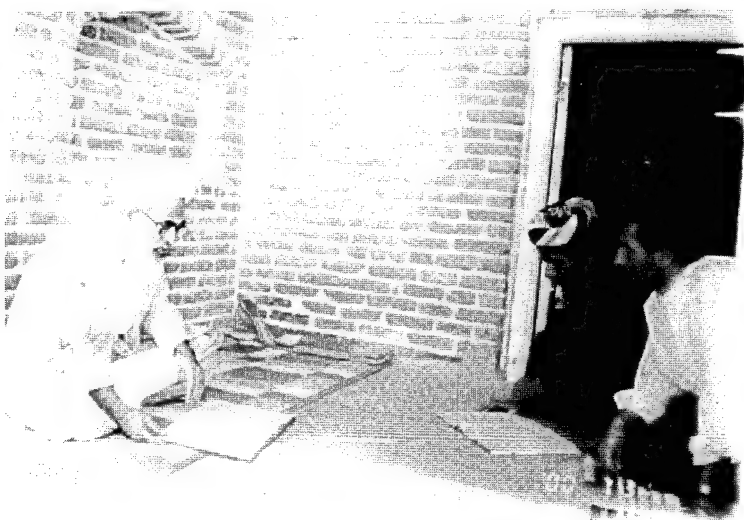

موستەعیدە کان، دەرس موتالای دە کەن

سوختە و موستەعید ھەردوکیان ھەم لە کاتی دەرس خویندن دا و ھەم لە وەختی دیش دا مافی پرسینەوہ یان ھەبە و تەنانەت ئە گەر نیوہی دەرسە کە شیان تی ئە گە یین یان لە بیریان چوو بیٔتەوہ و بی پرسنەوہ ئیتر مامۆستا ھەقیان پی دە دا و بە خوئی جوابیان دە داتەوہ. واش ھەبە ئە گەر بە شی زۆری دەرسە کە یان ھەر ئە زاننەوہ سەر لە نوئی پیان

ده لیته وه که جاری تاوا، یان ته وه تا درسی تازه ناخوینن یا به خویندنی که میک وازدینن. سوخته و موسته عید له وهش دا جیاوازیان نییه که دوا ی ته وه ی درسیان خویند له سهری دا داده نیشن و ده یلینه وه تا ره وانی ده کهن. جا ته گهر دوو یا چند نه فهر درسیان به یه که وه بی به زوری پیکه وه ده یلینه وه به وشیه ههروه کی درس پیگوتن، یه کیکیان هه موو، یان بریک له درسه که ده خوینته وه و مانای لیک داته وه و ته وانی دیش گوینی بو ده گرن و به لی ی بو ده کهن و ته گهر تیگیرا ویشی بوو یارمه تی ده دهن، و ئیتر تا درسه که به باشی ره وان ده کهن نوره ی لی ده کهن و ده یلینه وه ته گهر یه کده رسیش نه بن ته وه هه رکه س درسی خو ی ده لیته وه تا ره وانی ده کات. (۱)

له شیوه درس گوته وه، یان ده ور کردنه وه ی به ته نیادا، سوخته به دهن گ ته و کاره ده کا، واته هه م عیبار ته که ی به دهن گ ده خوینته وه و هه م مانا که شی به دهن گ لی ده داته وه، به لام موسته عید به زوری هه ر بی دهن گ و له به رخویه وه ته و کاره ده کات.

دهرس خویندنی موسته عید (حوجره ی مزگه وتی سووری سابلاغ)

۱- بووه ی درس زور بگوترته وه تا ته وه ی ره وان ده کریت و بی گری و گول ده بی په ندیکی عه ره بی دانراوه ده لی: «الدرس حرف والتکرار الف» واته درس بیتیکه و گوته وه ی هه زار جاره.

ههلبهت ئه گهر له ده ورکردنه وه دا ته نیا و یژامه به عهره بیه که له بهر راو به بی مانا لیدانه وه بگوتریته وه چ سوخته و چ موسته عید هه ر به دهنگ ده یلینه وه و ئیتر گاله گالی فه قیان و ریچکه هه لبه ستیان له کاتی پیداچونه وه و ده ورکردنه وه دا شتیکی بیسراو و به نیوبانگه. (١)

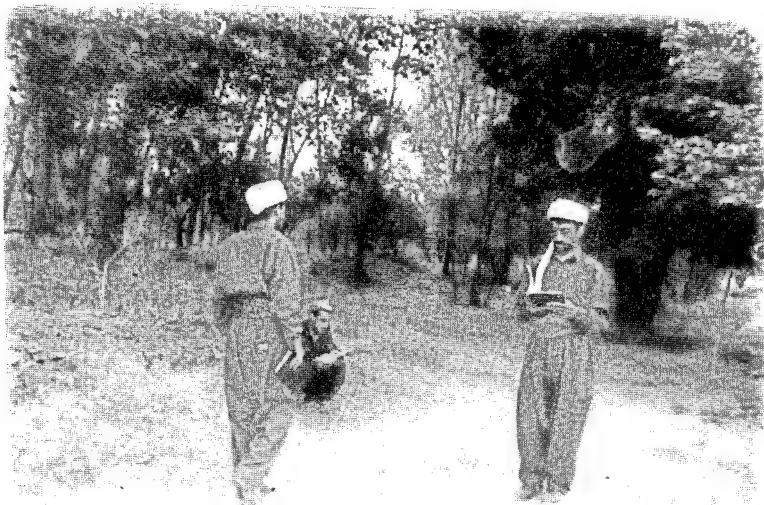
ده رس له بهر کردن

کاریکی دیکه ی که سوخته و موسته عید تییدا به شدارن له بهرکردنی ده رسه، ئه و کتیبانه ی له ماوه ی فه قیه تی دا ده خویندرین به شی هه ره زوریان ده بی له بهر بکرین جا هه ر له عیززی و عه وامیلی جورجانی یه وه بگره تا ده گاته (تلخیص و جمع الجوامع و تهذیب الکلام و تشریح الافلاک و سبزواری) و ئه و کتیبانه ی کو تایی خویندیان پی دیت.

له راستی دا ئه و ده - پازده - بیست کتیبانه ی له و ماوه دا ده خویندرین که له دوایی دا ناویان ده به ی، ئی وایان تی دانه له بهرکردنی نه ویت. ئه و نه ده هه یه ته نیا مه ته کان له بهر ده کرین و ئیتر شه رحه کان له بهر زوری گو ییان پی نادریت.

وه کی ده گیر نه وه ده لین فه قی و اهه بووه بریک له کتیه کانی به شه رحه وه له بهرکردوون و ته نانهت زیاد له شه رحه که حاشیه و په راویزیکی به سه ر کتیه که شه وه بوون هه رلی ی له بهرکردوون. ئیمامی نه وه وی له پیشه کی کتیبی «منهاج الطالبین» که کور تکراره ی کتیبی «المحرر» ی ئیمامی رافعی یه ده لیت: له بهر ئه وه ی کتیبی «المحرر» قه واره ی زور بوو و زور به ی خه لکی پیان له بهر نه ده کرا مه گه ر هیندیک که سی وا خوا چاودیری کردین به چاکم زانی کور تی که مه وه له نیوه ی قه واره ی خو ی دا بو ئه وه ی له بهرکردنی هاسان بیته وه...»

١ - فه قیکان بو ده رس خویندن و ده ورکردنه وه ده رده که ون و ده چنه ده ور به ی ئاوه دانی و نیو موچه و مه زراکان و زور جی هه یه ته و نه ده هاموشویان کردو تی و لیلی ماونه ته وه که به نیوی فه قیان نیوبانگی ده رکردووه و ته نانهت ئه گه ر نیوی دیشی له سه ر بو یی فراموش کراوه و به نیوی تازه وه ناسراوه، وه ک کانی به فه قیان، گه لوی فه قیان، گو یزی فه قیان، شاخی فه قیان و تو ی فه قیان و...

فه قییه کان به راو یچکه ده رس له بهر ده که ن

جا ئه وهی چاوی به «منهاج الطالبین» که وتوو ده زانی که کتیبیکه له هه ندیگ چاپی دا زیاتر له شه ش سهد لاپه ره ی مامناوه ندی یه. ^(۱) جا ئه مه هیچ که له بهر کراوه ته نانه ت «المحرر» یش که وه ک له قسه ی ماموستا ده رده که وی، دوو به رانه ری «منهاج» هه ره له بهر کراوه. ^(۲) جا بویه ده لیم کتیب له بهر کردنی فه قییان ئه ویش به و شیوه، ئازایه تیه کی که م وینه و هونه ریکی که وریه و ئیتر له بهر کردن و له بیرمانه وهی ئه و کتیبه زله زلانه به و هه موو کویره وه ری و ده ردی سه ری یه وه، ئه گهر پشت به ستن به خوا و

۱ - مامناوه ندی: شتی ناو ونجیی. (خال)

۲ - نمونه یه کی سه یر و سه مه ره ی کتیب له بهر کردن: ده گیر نه وه که کاتیک ماموستا مه لا عبدالله بیتوشی و ماموستا مه حمودی برای دوا ی ته و او کردنی خویندنی گونجاو له کوردستان پیش سالی (۱۱۷۰) کوچی مانگی به مه بهستی وه دست هینانی پله ی زیاتر له نخوینده واری داروویان کرده به غذا و شاره کانی تری عه راق و که نداو و خه رجی ریگاشیان نه بو رایان هاته سه ر ئه مه یه کیکیان «تحفة المحتاج» و ئه وی تریان «قاموس المحيط» ی فیروز آبادی له بهر بکا و پاشان بیان فروش و دراوه که یان بکه نه خه رجی ریگا که ئه و کاره شیان کرد!!!
شایانی باسه که تحفه له چاپی ئیستای دا به پهراویزه وه ده بهرگی پێنسه د لاپه ره ی و قاموسیش نزیگ به دوو هه زار لاپه ره ی پراوپره.

تیکۆشان و هیوای زۆر نه بی کاری حه زره تی فیله و به کهم کهس ده کری، به تایهت زۆر له و کتیبانه که له بهر کراون زۆر کهس له ده ورانی مه لایه تیش دا ههر له بیر خوی نه بردونه وه و ده وری ههر لی کردونه وه. (۱)

«سماع» گویداری

دیاردیه کی دیکه ی نیو فہقیان «سماع» واته گوی راگرتنه. ئه ویش به م شیوه یه که فہقی چ سوخته چ موسته عید کاتیک کتیبیکی خویندبی و باش لی تی نه گه ییت یان بیهوی باشتر لی حالی بی، یان ههر بیهوی و ده خورابینی به بی خویندنی راسته وخو فیری بی «سماع» ی ده کات. واته کاتیک ئاوالیکی دهرس ده خوینی له په نای داده نیشی و گوی بووی و ماموستای ده گری و دهرسه که یان لیوه فیر ده ییت.

«سماع» واته گویدر، مافی ئه وه شی هه یه ئه گهر پیسیریکی (۲) بوها ته پیش پرسیار بکاو یان ئه گهر ره خنه ی هه بوو ده ری بیریت. (۳)

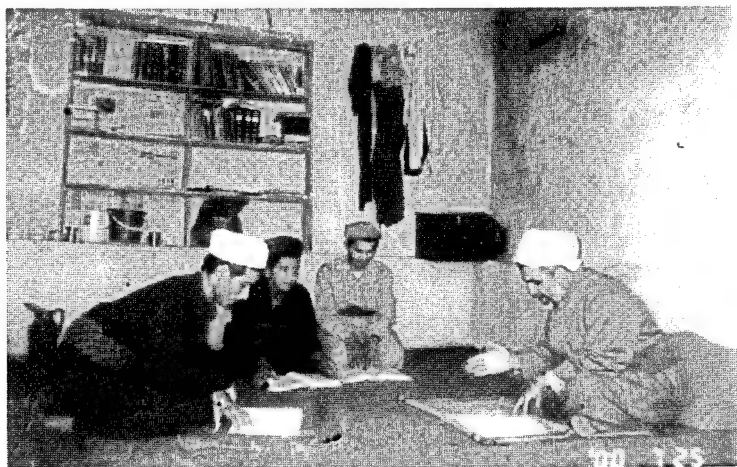
۱ - ئه مه جگه له وه مووشیعرانه ی که له کوردی، عهره بی و فارسی دا بو شه ره شیعر و زیده زانین له بهر کراون.

سه رنج راکیش تر له هه موو ئه وانه دهرس گو تنی ماموستا کانه به بی که لک وه رگرتن له کتیب. به لی کومه لیکی زۆر له باش مه لا کانه ی بی ئه وه ی کتیبان له پیش بی ته درسی کتیبانیکی وه ک «تحفه»، مطول و یان کردوه. هه وه که شی ئه وه بووه که ئه و نه دیان ئه و کتیبانه سه ره و نیو کردون و دهرسیان تیرا کو تونه وه، وێژمه کانیا ن هاتو ته بهر.

۲ - پیسیر: مشکل (فه ره نگه ی بابان)

۳ - له مه زرای حو جره دا که به ئاوی سه رچا وه ئیسلامی یه کان ئاودیری ده کری خووخه ده ی ئیسلامی جی گرتویه و ئازادی و خوشه وستی و دلسۆزیه کی ته و او حا که مه به لām نه هه موو دارو وه کیک له مه زادا پیده گا و نه هه موو که سیک له ژبانگه وه ده ورو و به ری دهرس وه ده گری و تیده گا جا بویه پر یک له ماموستا کان چ موسته عید و چ ماموستای گه و ره له کاتی باس له سه ر شتیک یان دهرس گو تن داده عیه و فیز ده یانگری و هه ق وه ر ناگرن و نای سه لمین و بو وه ی قسه یان ره سه رکه وی ده یان پینه و په رو ده که ن و ئه گهر بابای ته ره فیان پر یک وریانه بی سه ری لی ده شیوین. و «قل» ی لی ده که ن به «فل»

هه لبه ت ئه گهر ئه وه کاره لایه نی خو به زل زانی نی نه بی و ههر به خوشی و شوخی بی و له ئاکام داراستی بیته سه رزارو هه ق بدریته هه قدار له وانه یه کاریکی زۆری جی نه بی و ته نانه ت که لکشی بو زیاتر بیر کردنه وه و میشک پزان بی، به لām به داخه وه هیندیک ماموستا پیا ن شو و ره یسه قسه ی خو یا ن بخو نه وه و هی که سیکی تر بقو ز نه وه و ئه گهر ده گه لیان پیوه بچی هه قی تو ره بوون و ده رکردنی فہقیش به خو یا ن ده دن، قه ت ری نا که وی

دوو فه قی سهماعی ده رسی ناوالیان ده کهن

حوجره ی ئاسناوئی شنویه

مه شق و خهت خووشی^(۱)

چونکه فه قی ته نانهت له ده ورانی مه لایه تیش دا کهم واهیه پیوستی به نووسینی و یژامه ی عه ره بی له بهر رابییت و ههروه ها له بهر ته وهش که فه قی به خویندنی ئه و زانستگهل «علوم» ه عه ره بیانه و به تاییه تی به خویندن و فیروونی دوو زانستی «نحو و صرف» که ده ستوری زمان «ریزمان» ن زور به باشی فیری نویسی عه ره بی واته ری نویسی ئه و زمانه ده بی، ده ستور نییه ده رس بنوسیته وه و ته نیا به ئاره زوو و له بهر خه تخووشی نه بی مه شقی نییه و چ نانوسیته وه، ده گهل ته وهش دا، فه قیکان له هونه ری خه تخووشی به هه ره مه نندن و زوریان بهر له وه ی بینه مه لا و ته نانهت واهیه له سه رده می سوخته یه تی دا خه تی کوردی^(۲) و ئاره وی «عربی» و فارسی هه ریه که به شیوه ی تاییه تی خو ی و زور به

↵ گوی بو شاگرد شل کهن و شتیکی لی بسه لمین، هه رگیز نایه لن فه قی داهیناییکی هه بی، جاریک نیه بلین ئافه رین قسه ی تویه، من به هه له دا چووم، ببوره، تا به و شیوه فه قی و ده ووژی و گول بکا!!

۱ - مه شق: نووسینه وه له بهر دیریکی جوان چهن جاریک له سه ریه ک بو خه تخووشی (خال)

۲ - فه قیه کان! له ساله کانی پیش شو رشی ئیسلامی ئیران که نووسینی کوردی کهم بوو بگه ره به شی زوری

جوانئ و هونه رهنه ندانه ده نوسن.

شایانی باسه له م سه رده مانه دا که چاپه مه نی زۆرت ره و زۆربه ی هه ره زۆری کتیبه کان له چاپ دراو ن نویسنه وه که مه ده نا تاماوه ی بیست، سی سالی ک له مه و بهر به شی زۆری کتیبه کان هه ره له چاپ نه دراو ن و نه گه ره له چاپیش درابن به که می وه ده ست که وتوون بۆیه فهقئ و ماموستایه کان ناچار بوون بۆ وه ده ست هیئانی کتیب نویسخه ییکی به نه مانه ت وه ربگرن و له رووی بنوسنه وه، ئنجا بۆ ده رس تیراگوتن و خویندن که لکی لی وه ربگرن وه کی له جیی خوئی دا ئه و باسه به دریزی دینیه وه گوړی.

ئه و چاخئ حو جره کان چاپخانه و فهقی کان مه کینه ی چاپ، بوون و هه ره له قورئانی پیرۆزه وه بگه ره تا ته فیسیر و کتیبی شه رعئ و میژوویی و عیلمئ و هه رچی که پیویستی یان پئ بووه وا هه بوه تا هه زار لاپه ره بگه ره زیاتریش کتیبیان نویسه وه ته وه، ته نانه ت حاشیه و په راوێزیشیان قوتار^(١) نه کردوون.

ئیسئا هه ره که سیک سه ریک له کتیبخانه کو نه کانی کوردستان به تایبه ت له کتیبخانه ی مه لایه کان هه لیئنی، ده یان و بگه ره سه تان کتیبی وا ده بینیته وه که به زیاتر له هه زار لاپه ره وه به ده ست و قه له می فهقئ و ماموستا کان نو سراونه ته وه و له فه وتان و له ناو چوون پارێزراو ن و هه ره یه که شیان شا کاریکئ هونه ری سه ربه خو ن. جا به هوئ ئه و نووسینه وه شه وه خه تخو شئ بووه ته هونه ریکئ بهر چاوی زۆر له فهقئ و مه لاکانی کوردستان.

شێعر و شاعیری

به بۆنه ی هاتنه پیشه وه ی هونه ری خه تخو شئ پیم به جئ بوو ئاماژه^(٢) به وه بکه م

❧ یاساخ و قاچاغ کرابوو و ته نانه ت نویسنی نامه یه کیش به زمانی کوردی قه ده غه بوو، به دزی و له به ینی خو یان و نه و که سانه که متمانه یان پئ هه بوو له نووسینی نامه و شتی وادا که لکیان له زمانی کوردی وه رده گرت و به وشپوه ریز زمانی کوردیان ده پاراست.

١ - قوتار: رزگار. (خال)

٢ - ئاماژه: ئشاره. (هه نانه بۆرینه)

که به شیک له فهقییه کان هه ست (قریحه) ی شاعیری یان به هیزه و نه گهر وه دووی که ون زو و گه شه ده کات.

ئه وه تا ده بینین هه موو شاعیره کو نه کان و به شیکی هه ره زوری شاعیره لاو و تازه کانمان له حو جره سه ریان هه لداوه، که هه ندیکیان به چوار زمانی کوردی، عه ره بی، فارسی و ئازهری شیعیان داناوه.

بری ک له فهقییه کان ئه گهر هه ستیکی زور به هیزیشیان نه بووبی یان هه نه یان ویستی بی نه شاعیر لانی که م هیندیک هونراوه ی مه زهه بی و سیاسی و کومه لایه تی و یان جو ری دیکه یان هه یه و هه ره نه بی ژبواری ناله باری خو یان به هونراوه نویسه و به م جو ره ده ردی دلیان کردووه و که وتوونه سکالا له ژبانی پر له ژانیان.

جاری واهه بووه شیعر هه لبه ستن و شیعر ووتن له حو جره داوای په ره ستاندووه که له رووی شوخی یه وه ئه و تاکه شیعره ی شیخ ره زای تاله بانیان بو یه کتر خویندو ته وه که ده لی:

«چونکه شاعیر زور بووه له م عه سه ردا بو ته حه شری نی ره که ره له م حو جره دا»

جیگای ده رس لی خویندن

فهقییه کان به سوخته و موسته عیده وه هه ره له ناو حو جره دا که جیگای دانیشن و نان و چاخواردن و نوسته، ده رس ده خوینن، ته نیا له کاتیک دا نه بی که ده شت و ده رخوش ده بن. ده نا به تاییه ت موسته عیده کان هه ره له حو جره که لک وه رده گرن. هه لبه ت له وه ختیک دا یه کیکیان چه ند که س له فهقییه کان خه ریکی ده رس خویندن بن ئه وانی دیکه بو ئه وه ی به ده نگه ده نگی نه بنه هو ی ئازاری یه کتر، وه ده ره ده که ون له جیگایه کی تر خه ریکی ده رس خویندن یان ده ور کردنه وه ده بن.

فهقی چ سوخته، چ موسته عید هه قی نییه له کن ئه وانی تر به تاییه ت له حو جره دا ده رس و ده وران به ده نگ بلیته وه به لام هه موویان مافی ئه وه یان هه یه له به ره خو وه و به بی

دهنگ خه ریک بن. ده بی ئه وهش بگوتری که کهس ههقی نییه به راویچکه^(۱) له نیو حوجره دا ده وران بکاته وه چونکی بیجگه له وهی حوجره ههلسوور و داسووری تیدا ناکری، به پیی بروایه کی نیو فهقیان دهلین: هه ر حوجره یه ک به پیاسه وه^(۲) دهوری تیدا بکریته وه چۆل ده کری.^(۳)

له زۆر جیگا به تایهت حوجره ی ده ر س تیدا گو تنی ماموستای گه وه به سه ر مزگه وت یان به سه ر حوجره وه ساز کراوه ئیتر ئه و حوجره ته نیا جیگای مو تالا و ده ر س گو تنی ماموستایه.

له شار و دیهات فهقییه کان بو ده ر س خویندن و ده ور کردنه وه چ به پیوه و چ به دانیشهته وه له مزگه وت که لک وه رده گرن به و مه رجه موزا حیمی نوێژ که ران نه بن. به تایهت موسته عیده کان بو ئه وه ی ری له یه کتر نه گرن هه ر له مزگه وت ده ر س به سووخته کان ده لین. له بریک مزگه وت هه کانی شار نا هیلن فهقی له سه ر فه رشی مزگه وت راویچکه بکات و ئه و نه هیشتنه ش بو پیشگیری له خراب بوونی رایخه کانه.^(۴)

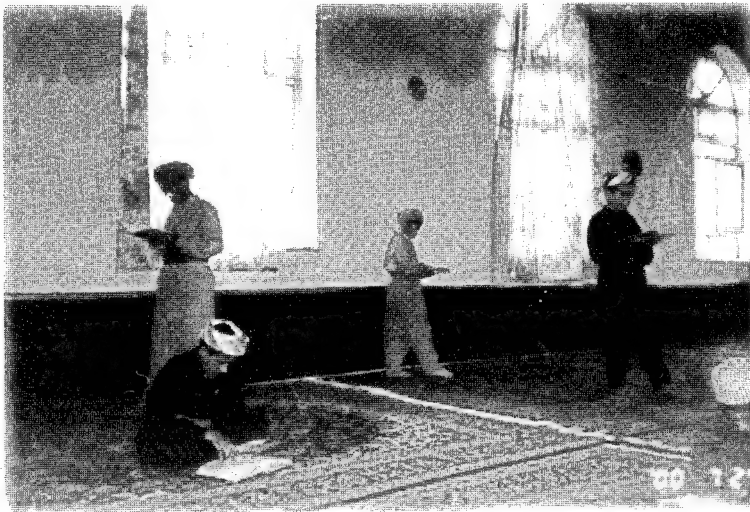
۱ - راویچکه: هاتوو چوو کردن. (خال)

۲ - پیاسه: قه ده م لێدان. (هه نهانه بو رینه)

۳ - ئه و بروایه له باره ی خویندنی کتیی «تصریف الزنجانی» ش دا هه ر هه یه و ده لین هه ر حوجره یه ک ئه می تیدا بخویندری به ره و چۆلی ده روا.!!!

له بیرمه چه ند مانگی ک بوو چوو بوومه نیو فهقیان له گوندی بیوری خواریی سه ر به شاری سه رده شت دامه زرابووم. هیشتا هیچ باوو یاسایه کی نیو فهقیان قیر نه بووم، روژیکیان که خۆم و موسته عیدی ک نه بی که سمان له ژووری حوجری نه بوو، ده مه و یست کتیی «ئه حمه دی» ده ور بکه مه وه، تاوم دایه و هه ر له ژوری حوجری داده ستم کرد به راویچکه و هاتوو چوو، موسته عیده که ش بی ئه وه ی بۆیه که مجار تیم بگه یه نی که ئه وه کاره به فلان ده لیله کاریکی باش نییه و مه یکه، به تو ره یی یه وه گو تی: ئه وه چ ده که ی برا؟ هه ر حوجری ک ده وری تیدا وه کری چۆل ده بی. ئه منیش که له سه ر یکه وه مندال بووم و له سه ر یکیشه وه تازه پیم نابوو نیو ژیا نی غه ربیا هه تی و بی نازی یه وه و چه ره سه ره و چه ر و سانه وه م که متر دیتوو ئه و ده نگ دانه م به و شیوه زۆر له دل گران هاتوو پیم ناخووش بوو.

۴ - انخ: اخه، هه نه، نه، نه.

فه قیه کان له مزگه وتی ناوایی دا ده ور ده که نه وه

که نگی ده ست به کتیب ده کری؟

له روژیک دا فه قی ده ست ده کا به کتیب که بتوانی ده رسه که ی «تثنیه» بکاته وه واته بتوانی بی ئه وه ی پشوودان «تعطیل» ی به سهردا بیت له سهریه ک، لانی که م دوو ده رس له و کتیبه بخوینیت. جا بو و مه به سته له یه کیک له روژه کانی شه ممو، یه ک شه ممو و چوار شه ممودا ده ستی پی ده کات چونکه فه قیه کان بر وایان وایه ئه گهر ده رسه که دووپاته نه بیته وه بابای فه قی ده رسه کانی بی به ره که ت ده بن و زور ده چن.

مه فتووحانه و مه ختومانه

ره سم وایه که فه قی به بو نه ی ده ست پی کردنی کتیب، خوارد مه نه ی یه ک بکری و ده رخوا ردی فه قیکانی بدات که پی ده لین (مه فتوحانه) و ههروه ها به بو نه ی ته واو کردنیشه وه ده بی شتیک هه ر بکری که پی ده لین (مه ختومانه).

ههلبهت ماموستای گه ورهش له خواردنی مه فتوحانه و مه ختمانهدا به تایهت
ته گهر له لایهن موسته عیده وه بی به شدار ده بیته.

وینهی حوهره ی «ابن الصلاح» شاره زووری له هه مامیانی بۆکان و فهقییه کانی، سالی
(۱۳۸۰ ک. ه) شایانی باسه که حوهره و مزگه وتی هه مامیان له شوینه واره میژوویی یه کانن و
نیزیکه ی سه ت ساله ساز کراون.

توئی چوارهم زانسته کان و پهراوه دهرسی په کان

ههروهک له مه وه بهر ئاماژه «اشاره» م پي کرد خویندنی فقهی په تی و به گشتی هه زانست و خوینده واری په ک له خزمهت ئایینی پیروزی ئیسلام دایه له و کاته وه که ئیسلامی نازیز دهسه لاتی له مهیدانی رامیاری دا به دهسته وه نه ماوه و دنیا که وتوته ژیر دهستی دنیا خوران چ سهرمایه داره کان و چ کومونسته کان^(۱) واته ئیمپریالیزمی روژئاوا و روژه له توه و به واتایه کی تر له و کاته وه دین و سیاست له یهک جیا کرانه ونه توه، له لایه ن دهسه لاتداره کانی وه خته وه چاوه دیری په کی لی نه کراوه و به شتیکی زیاده پیویستی کومه ل و ته نانهت به ملوژم^(۲) و زیانه نیریش له قه له م دراوه و وهک به شیک له خویندنی رهسمی ولات نه ژمیر دراوه به تایبهت له و کاته را که دوایین ئیمپراتوری ئیسلامی تیک درا و نیشتمانی گه وړه و به رینی ئیسلام له ت له ت کرا و دهیان سنووری دهستکردی تیدا دیاری کران و هه ر به شه له ولاتی به رینی ئیسلام نیویک و هه ر تاقمه له مسولمانان رابه ریک، یان باشتربلین سته مکاریکی به سهردا سه پئرا، به نه نقه ست^(۳) و له رووی گه لاله وه^(۴) نه و خویندنه له بره و خرا و وه پاش گوئیان درا!!

چون و له بهرچی؟

شتیکی حاشاهه لنه گره که هو ی بنه رته تی و سهرچاوه ی سهره کی هه موو گيروگرفتیکي مسولمانان چ کومه لایه تی، چ سیاسی، چ ئابووری و چ... لیک جیا بوونه وه ی دین و سیاست و له سهرکارانه بوونی میری (حکوممهت) ی ئیسلامی په که په یدا بوونی

۱ - نه وکاتی که هم کتبه نوسرا هیشتا په کیه تی سوځیت نه رووخابوو.

۲ - ملوژم: که سیکه مهردوم توشی زیان بکات. (خال)

۳ - نه نقه ست: عمداً

۴ - گه لاله: نه قشه، تهرح

دیاردە (۱) فهقی و فهقییه تیش به و هه موو چۆرتم (۲) و به له نگازی (۳) و بی دهره تانی یه وه ههر له و هو یه وه سه رچاوه ده گری.

ده نا بو ده بی حو جره له مه دره سه و زانستگه (۴) جیایی و قوتابی (۵) له یه کتر نه بان و خویندن بینه دووان، یه ک دهرسی ره حمان و یه ک دهرسی شه یتان؟

بو ده بی خویندنی رشته دینی یه کان ره سمیه تی نه بی و فیرگه و ماموستا و بهرگ و لیاسی فهقی له هی خویندکاره ره سمی یه کان جیا بی و ژیانی به دهرکاوده رک و ده ست پان را کردن بو ئه م و ئه و به رپوه بچی؟ و ته نانه ت مالی بابیشی به خیرا خو یان ده ستی بگر نه وه؟ بو ده بی ئه نجامیک بو دواړوژی خویندنه که ی خوی نه بینئ و دوا ی ته واو بوونیشی له خویندن، ههر چاوه پروانی یارمه تی دانی خه لک بی؟ مه گه ر ئه وانه نابنه هو ی دلسار دبوونه وه و دووره په ریز بوونی (۶) له خویندن؟

چما (۷) دووله ت کردنی خویندن و نیولی نانی به و نیوانه ههر ئیشی نه یاران نییه بو ئه وه ی مسولمانان به ناوی دینداری و خوا په رستی یه وه به شیان له دنیا یه بی ری و هه رچی هه یه له زانست و زانیاری کو ی که نه وه و گه شه ی پی بده ن و بیکه نه هو ی په ره پیدانی زیاتری پیشه سازی و جیهانی سروشتی (۸) هه رچی زیاتر پی رام و ده سته مو بکه ن و له خزمه ت خو یانی باو یژن و مسولمانانیش ههر به ژیانی سه ره تایی قنیات (۹) بکه ن و له گه لیک له به ش و باره کانی خوا ی بی به ش بین؟ و ئه گه ر له مه یدانه کانی جوړاو جوړی تیکۆشان دا دۆزینه وه و داهینانیکیشیان بی، ههر به نیوی دژمنانیا ن ته واو بی؟

۱ - دیاردە: دابی تازه په یابووگ. (هه نبانه بۆرینه)

۲ - چۆرتم: سه غله تی و دهردی سه ری. (خال)

۳ - به له نگازی: سوال کردن. (خال)

۴ - زانستگه: دانشگاه. (هه نبانه)

۵ - مه به ست له قوتابی لیره دا خوینکاری ره سمی یه.

۶ - دووره په ریز: لا. (هه نبانه بۆرینه)

۷ - چما: مه گه ر. (هه نبانه بۆرینه)

۸ - سروشتی: خوړسکاو، طبیعی. (هه نبانه بۆرینه)

۹ - قنیات: داکه وتن به به شی که م (خال)، قه ناعه ت.

ھە ياران! ^(۱) لە كاتىكا كە بناغەى دىنى ئىسلام لە سەر زانست و زانىارى دامەزراوە و يەكەم سىرووش ^(۲) بە فەرماندان بە خویندن و زانىارى دەست پى كراوە و كۆتايى بە شىكى زۆر لە ئايە تەكانى قورئان بە دەستووردان بە بىر كرنەو لە بوونەوەر و فېر بوون و زانين ھىنراوە و لە لاىەن پىغەمبەرى مەزنەو (د) سەرەتا و كۆتايى خویندن بە پىشكە و گۆر ديارى كراوە، نابىن دوزمنان چۆن ئەو زانستەيان كە بەشى ھەرە زۆريان دژايە تىيان لە گەل دىن دا نىيە و تەنانت زانين و پەرە پىدائىشان ئەركى سەرشانى مسولمانانە و ھەندىكيان ھەر لە نىو مسولنانائىش دا خولقاون، لىك جيا كر دوونە تەو و سنووريان بۆ داناون و نىوى فرىودەريان لى ناون؟

بە داخەو دەبى بلىن كە ئەو پىلانە ^(۳) تا رادەيىكى زۆر سەرىش كەوتو، دەبىنن تەنانت برىك لە دەرستانى ^(۴) دىنىش بەر لەو خویندە دەگرن، يان ئەو تە ھەندى جار ئەگەر باسى سەر كەوتنى بە شەر لە مەوداى ^(۵) زانست و پىشە سازى (علم و صنعت) دا بكەى، بۆ نمونە باسى چوونى مروڤ بۆ سەر گۆى مانگ بكەى كە دەيان سالە بە شەر توانىو يە تى ئەو ئىشە بكات و قورئان ىش دژى ناو ىستى، نەك ھەر باو ەرت پى ناكەن بگرە بە پاشگەز ^(۶) لە دىنىشت دادەنن!!

ئەو لە كاتىكا كە ھەر كەسىك برىكى لە دىن كۆلىبىتەو دەزانى كە ئاينى پىروژى ئىسلام دژايە تى نىيە دەگەل ھىچ زانستىك كە سوودى بۆ كۆمەل بىى بەلكو لە روانگەى دىنى ئىسلامەو زانست و زانىارى دوو بەشە: بە شىكى ھەموو كەس پىو ەندى و سەر و كارى دەگەل ھەيە كە دەبى ھەموو كەس چ پىاو و چ ژن بىخوینى يان باشتر بلىن فېرى بىى، وەك رى و شوینى خواپە رستى (العبادە) و شىو ەى بە يەكەو ەريان و.... بە شىكىشى مروڤ ھەمىشە پىو ەندى دەگەل نىيە و پىو ىست ناكە بىزانى و تەنيا چەند

۱- ھە ياران: ياران. (خال)

۲- سىرووش: فەرمانىكە بە ھۆى فرىشتەو لە خواو بى بۆ پىغەمبەران (و ەحى). (خال)

۳- پىلان: كەين و بەين بۆ قىل بازى. (ھەنەنە بۆرىنە)

۴- دەرست: قسە و پۆ، كار بە دەست، كار پەرداز.

۵- مەودا: فاسلە، بوار، زەمىنە...

۶- پاشگەز: يەشيمان، مور تەد.

که سیک له کۆمهله که بتوانن نیازی خه لک جیه جی بکه ن فیری ببن به سه و ئیتر هه رکه سیش تاو داته خویندن و فیربوونی چ جای ئه وه که له دهقه ره سه نه دینی به کان دا ریی لی نه گیراوه بگره هانیش دراوه و پاداشی قیامه تیشی بو دیاری کراوه.

لیک هه لپرینی ئه و زانستانه و دابه شکردنیان به دوو به شی دینی و غهیره دینی له چه ند رووه وه زیانی به مسولمانان گه یاندووه: یه که م ئه وه که به شی هه ره زوری مسولمانان له خویندنی زانسته دینییه کان بیبه شن و له ئاکامدا له دین و ئایینه که ی خویمان بی ئاگا و هه والن، چونکه له بهر به ره سمی نه ناسرانی فهقی و حوجره که م که س هه یه روو بکاته ئه و خویندنه، ئه وانه ش که رووی تی ده که ن له بهر ئه وه ی له باری ژیا نه وه به شیوه ییکی ناحهز به ستراوه به خه لکن و بهرنامه ییکی ریک و پیک بو خویندنه که یان دانه رپژراوه و تاقیکردنه وه (امتحان) یان نییه و چاوه دیریه کی به که لکیان لی ناکری و داهاتو یه کی روون^(۱) بو خویمان نابین، وه ک پیوسته له سه ری دلگه رم نین. بویه هه ندی له فه قیکان دوا ی ماوه یه ک مانه وه، حوجره به جی دیلن و خویندن وه لاده نین، هه ندیکیشیان به ناته واوی ئیجازه وه رده گرن و خویندنه که ته واو ناکه ن، بازیکیشیان ئه گه ر ته واویشی بکه ن وای ناخوینن که لکی ببی و به ته واوی تییدا ببنه ماموستا و له ئاکامدا به کۆلکه مه لا ده ردین.

خو دیاره غهیری ئه و سی تاقمه واته به شی هه ره زوری فه قیکان ده گه ل بوونی ئه و هه موو پیلان و کۆسپانه شدا زور به باشی ده خوینن و تیده گه ن و پیده گه ن و دینه مه یدان

۱ - ده بی بگوتری که مه به ست له و داهاتو یه داهاتو ی دنیایی به وه کی باوه رنامه ی خویندن (گه واهینه مه تحصیلی) و دامه زران له سه ر کار (استخدام) و ئه وانه که بو ژیا نی دنیایی پیوستن، ده نا ئه گه ر ئه جر و پاداشی قیامه تی وه به رچا و بگرین ترخی ئه و خویندنه ئه ویش به وه هه موو ده ردی سه رییه وه له هه رچی ئیشه زیاتره و هه یج کاریک نایگه یه نیتی. هه ر بویه شه برا فه قیکان ده گه ل ئه و هه موو بی نازی و بی نانی و بی ده رسی و بی که سییه دا به شانازییه وه درپژه به خویندن ده دن و ده بنه زانی گه وره و خزمه ت به ئایینی پیروزی ئیسلام ده که ن و نایه لن تیری دوژمن نیشانه بیکی و پیلانه که ی سه رکه وی.

به لی فه قی له خویندنا چاوی له پله و مه قام و پاره و ئه و شتانه نییه و ته نیا به هو ی باوهزی پته و و غهیره ت و له خو بو ردووی و چاوه روانی کردنی پاداشی خوا یی تاو ده داته خویندن و له هه وت خانی رۆسته م تیده په ری و به هه وراز و نشو ی فه قیه تیدا هه لده گه ری و داده گه ری تا ده گاته سه ر ترۆپکی به رزی خوینده واری و تیشکی زانسته زانای، به مه لاو لادا بلاه ده کاته وه، ئنگه، ده و ئه نه خه لک، ۱۹۹۱، ده کاته وه.

خزمەت بە دىن و دىئاي خەلک، بەلام لەبەر بەرىنى مەيدانى کار و زۆرى جەماوەر و بوونى گىروگرفتى جوړاوجوړ بەو شىوہى کە لازم و پيوستە پىرا ناگەن و فرىا ناکەون.

زيانى دووھەم ئەوہى کە لە بەر نەبوونى زانستە دىنيەکان وەک پيوست لە نيو دەرسە رەسميەکاندا و گوئى پى نەدرانى ئەوہندەش کە ھەيە (ھەم لە لايەن خویندکارەکانەوہ و ھەم لە لايەن ماموستاكانەوہ) مەگەر چوڻ بى دەنا باباي خویندەوارى مەدرەسەيى لە ئاکامدا يان ئەوہ تا بىروباوەر لە دەست دەدا و لە دىن وەرەگەرى، يان ئەگەر بە مسولمانىش بىمىنئەوہ دواى چەندھا سال خویندن ئاگايەكى لە دىن نابى و تەنانەت دەچىتە ريزى دوژمنانى دىنەوہ و دەبىتە داردەستى دەستى لاوہكيان و لاوہكانمان لە رى تالاسا دەکا و بو ماوہىەكى سەريان لى دەشيونى. (۱)

بەلى بە ھوى ئەو پىلانە زيانپەنرەوہ بەشكى ھىگجار زۆرى خەلکە کەمان بگرە خویندەوارەکانىشمان لە ياساكانى دىن تەنانەت لەو شتانەش کە زانين و ئىش پى کردىان لە سەر ھەموو کەس پيوستە واتە «فرض العين» ن بى ئاگا و خەبەرن.

جا ئىدى بەو پىيە روونە کە ھوى لىک جىابوونەوہى زانستەكان و پەيدابوونى دياردەى فەقى و فەقييەتى چىيە و چ زيانىک لەو مەودايەدا لە مسولمانان کەوتووە و دەکەوى.

دەنا ئەگەر لە نىشتمانى گەورەى مسولماناندا يان لە ھەرکوييەک مسولمانى لى دەژين دىن و سياسەت تىکەل بن و ياساكانى ئىسلام بچەسپىندرين، ھەموو دەردىكى مسولمانان بو نمونە ئەو دەردانەى باس کران چار دەکړين و ئەگەر ئەو ھو بنەرەتيە

۱ - ھەلبەت دەبى پى لەو راستىيەش بىين کە ئەو مەسەلەى باس کرا، تىکرا و بەزۆرى ئاوايە دەنا سوپاس بو خوا لە دىئاي ئىسلامەتيدا زۆر ماموستا و خویندکارى مەدرەسەيىمان ھەيە کە دەگەل ئەوہشدا دەرسى دىنيان وەک پيوست بو دانەنراوہ و پىيان ناگوترى، ھەر بو خويان ھەول دەدەن و لەملاولا و بە موتالا خەرىكى قىربوون و لىکۆلنەوہى ئاينن و پاش ئەوہش کە بو خويان قىر بوون، دەکەونە بلاوکردنەوہى بەنيو بنەمالە و کەس وکار و دوست و ئاوال و دەورووبەرياندا.

تەنانەت ھەندىكيان دەگەل ئەوہش کە لە بەرگى مەلايەتى و فەقييەتيدا نين و ماموستاي تايەتيان نيە ھەر بە تىکۆشاني خويان دەگەنە پلەيەكى والە خزمەتکردنى دىن کە لە ھى مەلايەكى باش زۆر شوين دانەر (موثر) تر و بەکەلکترە.

(حاکم نه بوونی ئیسلام) نه بی، نابیی دوو بهرنامه و رهوشت بو خویندن و دوو جووره فیرگه مان بین، له لایه ک قوتابی رهسمی هه موو جووره پیوستیه کی بو دابین بکری و دواپوژی خویندنه که ی لپرا دیار بی و له لایه کی تریشه وه فهقی و خویندنه که ی به رهسمی نه ناسری و له هه موو ئامرازیکی پیوست بو خویندن بیبهش بیت!!!

نابی ئه و زانستانه هیجیان له هیجیان جیا بکرینه وه به لکو هه زانستیکی به سوود بو کو مه ل چ پیوهندی به دینه وه بی چ به دنیا وه چ به هه ردووکیانه وه ده بی تیکرا له قوتابخانه رهسمیه کان بخویندریت، به و شیوه هه ره که سیک روو بکاته مه دره سه که له کو مه لیکی پیشکه وتووی ئیسلامیدا ده بی هه موو پیوستیه کانی خویندنی سه ره تایی بو هه موو که س دابین بکرین ئه و به شه له زانست که زانیی له سه ره هه موو مسولمانیکی «مکلف» واجب و پیوسته فیر ده بی و به و پییه ده بیته نیمچه مه لایه ک و له ویش پییه لا کابرا چ رشته یه کی پی خوش بوو یان سه ره که وتنی زیاتری تیدا وه ده ست هینا با درپژه ی پی بدات و به و پییه له هه موو رشته کاندایه ک: فقه، ته فسیر، ئوسوول و... که سانیکی بینه پسپور (متخصص) تا خه لک به پی پیوست بچنه لایان و پرسیاریان لی بکه ن و که لکیان لی وه رگرن.

ماموستا ئه بولئه علامه وودودی (خ) له کتیی «اسلام و تمدن غرب» دا که «ابراهیم امینی» وه ریگپرا وه ته سه ره زمانی فارسی له ژیر سه ردپری «زانسته ئیسلامیه کان ده گه ل رشته کانی تر تیکه ل بکه ن» دا ده نووسی: «...به لام سه باره ت به ئه و رشته نه ی که تایه ت به زانسته ئیسلامیه کان، ده بی هه ره رشته یه ک ده نیو بهرنامه ی ئه و رشته دا بگونیجیندری که لیی ده وه شیته وه، بو نمونه فهلسه فه ی ئیسلامی به میژوو یه وه ده گه ل رشته ی فهلسه فه، میژوو و فهلسه فه ی میژوو ده گه ل رشته ی میژوو، ربیره کانی^(۱) یاسا کانی ئیسلام و ئه و مه سه له «فقهی» یانه ی پیوهندیان به کرین و فروشته وه هه یه ده گه ل رشته ی «حقوق»، ربیره ئابوورییه کانی ئیسلامی (مبادی اقتصاد اسلامی) و مه به سه ته «فقهی» یه ئابوورییه کان ده گه ل رشته ی ئابووری تیکه ل بکرین».

«بېجگه له بهرنامه ی ناوبراو ده بی رشته یه کی تایه تی بو لیکولینه وه و توږینه وه ی زانسته ئیسلامیه کان دابندری که به خویندکاره کانی باوه پنامه ی «دکتر» بدریت ... و ده بی بوو رشته که سانی که ه لېژېر دین که بو «اجتهاد» و لیکولینه وه له باسه ئیسلامیه کان ناماده بیان بی و بتوانن به پی گه لاله گه لیکي قوولی ئیسلامی نه ک ته نیا رابه رایه تی مسولمانان به لکو ده بی رابه رایه تی پېرو پای خه لکی تریش وه نه ستوی خو یان بگرن.»^(۱) له م توی یه دا ده مان ویست باسی زانسته کان و په راوه دهرسی یه کان بکه ین؛ به لام دهردی دل و سکالا وه ک ره شه با ه لې گرتین و دهنیو نه و باسه ی په ستاوتین ئیستاش وه ک شاعیر ده لی: «دهردی دل بو کی به یان که م دل که نالاو یته وه» جا که وایه ده که وینه وه سه ر تیک حستنه وه و ه لکر دنه وه ی داوی پساو و هالوازی تووی چواره م و ده لېن:

به لی زور له میژ له لایه ن هیچ کامیک له ده سه لاتداره کانه وه چاوه دیری یه کی به که لک له و خویندنه نه کراوه و ریزی پیویست بو خویندکار و زانا ثایینی یه کان دانه نراوه و نه وه نده چاودیری و ریزه ی هه بو ویش زیاتر له ترسی خه لکی مسولمان یان بو نه وه بووه خو، وانیشان بدن که به لی پشتیوانی دین و ده یان هه وی زانای دینی دروست بکه ن و ثایین وه گه شین، جا بو یه خویندن و زانستی دینی هه ر له شیوه ی سه ره تایی خو ی دا ماوه ته وه و له گه شه کردن و په ره سه ندن و یستاوه و هیچ وه ستایه تی یه کی لی ده کار نه کراوه و نه دراوه ته بهر توږینه وه و لی کولینه وه و کولی پیوه هه لنه گیراوه و گیر وگرفتی چاره سه ر نه کراوه و ته نانه ت به ره و پاشیش چووه و زور لک و پوی ون بووه.

نه وه نده ی که ماوه ته وه و ئیستا له بهر چاوه له سایه ی رهنج و ماندووی ماموستا ثایینی یه کان و خزمه ت و تیکوشانی خه لکی خواناس و مسولمانه وه یه. نه وه تا ده بینین ماموستا ثایینی یه کانی کوردستان ده گه ل نه وه ش دا که ژیانیکي پرله مه ینه ت و تالی یان هه بوه و هه یه و له باری ژیانه وه باریان که وتووه و تووی خه م و په ژاره له دلیان دا چه قهره ی داوه و داوی بی به شی و بی نازیان له لاقی هالاوه و هالاو و بوچروکی برسیه تی یان لی هه ستاوه و هه ستی یان به که م و کووری هه مه لایه نه کردووه، واش هه ستاون و پیاوانه و بی

چاوه روانی له هیچ کس، قۆیان له دهرس گوتن و کتیب نو سین و نو سین وه هه لمالیوه و توژی غه ربیی و بی نازی یان له سه ر شانی بی شانی ته و خویندن و زانیاری یانه رامالیوه و رامالیان بر دۆته سه ر دیوه زمه ی نه زانی و چوار فه سلّه حو جره یان به گولی موسته عید و خو نچه ی سوخته خه ملیوه!!

وه هه روه ها خه لکی مسو لمانی کوردیش سه ره رای ته وه ی که ته نانه ت بو ژ یانی ساکار و سه ره تای خۆشیان زور که ند و کو سپیان ها تو ته پیش و ده ست ته نگ ی و هه ژاری سه ر ری ی پی گرتوون تونا وتونی کردوون^(۱) و کوناوکون بو یان گه پراوه و راوی لی دا به شیون و شیو و دۆلی لی ته نیون، له بهر ته وه ی که هه ستیان به به رزی و بی وینه یی ئایینی ئیسلام و پیویستی ماموستای ئایینی کردووه و کرده وه یان لی دیتووه و زانیویانه ده ریشه یان ده کشی و بهر ژه وهندی دینی و دنیایی وانی تیدایه؛ بی ته وه ی هه ست به ماندوویی بکه ن، ئه رک ی به ریوه بردنی ژ یانی فه قییه کان یان وه ته ستوی خو گرتووه و هاوری ده گه ل ماموستایه کان قۆلی پیاوه تی و له خو بو ردویی یان هه لمالیوه و تیکرا، یه ک به مال و یه ک به زمان و یه ک به نان سه ره رای زوری و به ره لهستی نه یار و دوژمنان؛ نه یان هیش تووه ته و خویندنه به یه کجاری له ناو بچی و شوینه ون بی و به و شیوه که ئیستا هه یه رایان گرتوه.

ئه وان پاراستن و په ره پیدانی ته و خویندنه یان به ئه رک ی سه رشان زانیوه به لام له بهر ته و هو یانه ی باس کران و چه ند هو ی تریش له وانه: ده ست نه رویش تووی و بی ده سه لاتی نه یان توانیوه یان ری یان پی نه دراوه زیاتر په ره ی پی بده ن و له بی چمیکی^(۲) نوی دا، وه ده ری خه ن وه ک هه موو شتیکی دی وه سه ری خه ن.

به لی وه ک گو ترا له بهر ته وه ی ده سه لاتداران و کار به ده ستانی وه خت لا گیریه کی به که لکیان له و خویندنه و له و که سانه ی تاویان داوه تی، نه کردووه له شیوه یه کی زور سه ره تای دا ماوه ته وه و زانسته کان نه ک هه ر ئال و گو ریکی سودمه ندیان تیدا پیک نه ها تووه به لکو ته نانه ت په راو «کتیب» ه کانیش ده ستیان لی نه دراوه و له باری ریک و

پیک کردنی ناوه روک و شیوهی چاپ کردن و چوڼیه تی دانانی مه به سته کان و نه وانه وه
له سهر چوڼیه تی کون ماونه وه و به ری و ره سم و نه زمی تازه دهر نه هاتوون.

ماموستا و فقهی جوجره ی مرگه وتی «سید قطب» له بوکان

فه قییه کان چ ده خوینن؟

ئه و زانستانه ی که له فه قییه تی دا ده خویندرین و هیڼدی له و کتیبانه ی که له و
زانستانه دا نوسراون و له بهر ده ست دان بریتین له وانه ی خواره وه:
پیشه کی پیوسته ئه وه ی بلیم که ئه و کتیبانه ی ناویان ده به م کتیب گه لیکن که له بهر

دهستی فهقییه کانی کوردستان دان به تاییهت به شه کوردستانی سه ر به ئیران و ئیتر
ئاگاداری شوینه کانی دیکه ی نیشتمانی ئیسلامی نیم. و ههروه ها هه رچی کتیییش هه یه
ناوی نابهم و ته نیا ته وانه ناو ده به م که زۆر تر له بهر دهستان و به خویندن، یان بو موتالا
که لکیان لی وه ر ده گیریت.

یه که م (صرف)

«صرف» زانستیکه له گۆرین «اعلال» و داتاشین «اشتقاق» ی و وشه «کلمه»
بی پیوهندی ده گهل رسته دا «جومله» ده دوی.

ئه و په ر توکانه ی له و زانسته دا له بهر دهستان بریتین له:

۱- تصرف الزنجانی، که نوسراوی «شیخ ابراهیم» زهنگانی یه و پیشه کیه کی زۆر
به نرخه.

۲- شرح تصرف الزنجانی؛ نوسراوی «پیر خضر الشاهوی».

۳- شرح تصرف الزنجانی مه شهو به شه رحی سه عدینی نوسراوی «سعد الدین
التفتازانی».

۴- تصرف ملا علی. دانراوی ماموستا مه لاعلی شنوویی یه و دوو په راویزی له
سه ره: یه کیان به ناوی «قرلجی» و نوسراوی ماموستا مه لاعلی قزلجی یه و له گرانی و
چه توونی دا به نیو بانگه. دوو هه میشیان به ناوی «قه ره داغی» و نوسراوی ماموستا مه لا
عومه ری قه ره داغی یه، که ته مه یان هاسانتره. ئه و سی کتیه ش هه ر سیکیان راقه «شرح» ی
«تصرف الزنجانی» ده که ن.

۵- الشافیه، نوسراوی به ریز «ابن الحاجب» کوردی یه و به چیواشه و چه توون نیوی
رویوی وه و ته نانه ت فهقی له، له بهر کردنی زۆر ده تر سن.

۶- شرح النظام، نوسراوی «حسن بن محمد نیشابوری» یه و راقه ی «شافیه» ده کا،
وه ک لی ره وه پیشیش باس مان کرد.

۷- شرح الشافیه، نوسراوی «سید عبدالله نقره کار» که ته میش هه ر راقه ی شافیه ی
ابن الحاجب ده کات و به «سید عبدالله ی صرفی» به ناو بانگه.

۸- صرف میر، نوسراوی «میر سید شریف الجرجانی» به و به زمانی فارسی نوسراوه و له تصریف الزنجانی دریژ تره.

۹- کمال الدین، که نه میش هر شهرحه له سهر شافیه و نوسراوی «محمد کمال الدین الفسوی» به.

هروه ها چهند نوسراوی دیکه ش هن و له بهر دهستان وه ک: (صیغ مشکله) و (امثله) و (شرح امثله)^(۱) که فه قییه کانی کوردی زمان که م واهیه بیانخوینن.

دوووه م: (نحو)

نحو زانستیکه قسه ده کا له وشه «کلمه» له باری گوږانی ئاخری (اعراب و بنا) وه له نیو جومله دا.

له و زانسته ش دا نوسراوه ی زور هن که هندیکیان بریتین له:

۱- عوامل جرجانی، نوسراوی عبدالقاهر گورگانی.

۲- عوامل منظومه نوسراوی عبدالقاهر و هونراوه ی کمال الدین ابن حسام.

۳- عوامل ملا محسن، نوسراوی مه لا موحسین.

۴- سعداللهی گچکه که شهرحه له سهر عوامل الجرجانی و نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» به

۵- شرح العوامل، له سهر عوامل الجرجانی نوسراوی عبدالقاهر الجرجانی به.

۶- الهدایه، نوسراوی ابو حیان غرناطی اندلسی.

۷- «شرح الانموذج» نوسراوی «محمد بن عبدالغنی الاردییلی» به و رافه ی کتبی «انموذج» نوسراوی «جارالله الزمخشری» ده کات.

۸- «الصمدیه» نوسراوی «بهاء الدین عاملی» به و له لایه ن زانا شیعه کانه وه گه لیک شهرحی لی کران وه کی: سید علیخان کبیر وصغیر و حدائق و شرح الصمدیه.

۹- العوامل المحشی.

- ۱۰- الاظهار، که ئەو دوانه نوسراوی «زین الدین محمد بن پیر علی البرکوی» ن.
 - ۱۱- «اطه‌لی» که شه‌رحه له سەر «اظهار» و نوسراوی «شیخ مصطفی بن حمزه» یه.
 - ۱۲- «الكافی» نوسراوی «ابن الحاجب» کوردی یه.
 - ۱۳- «الفوائد الضیائیة» یان «شرح جامی» که نوسراوی «شیخ عبدالرحمن جامی» یه و له سەر کافیه‌ی ابن الحاجب دانراوه.
 - ۱۴- البهجة المرضیة یان السیوطی که رافه‌ی «الفیة» ی «ابن المالک» ده‌کا وه‌ک له‌مه‌وه به‌ریش باس‌مان کرد.
 - ۱۵- مغنی اللیب نوسراوی جمال‌الدین ابن هشام الانصاری.
- وه هه‌روها زۆر کتیبی دیکه‌ش له عیلمی «نحو» دا له به‌ر ده‌ست‌دا هه‌ن به‌لام بۆوه‌ی ئەو باسه‌ دریزه نه‌کیشی له باس کردنیان خو ده‌پاریزین.
- سێهه‌م «المنطق»
- «منطق» ئامرازێکی یاسایی یه که خو‌ی پێ له هه‌له‌ کردن له بیرکردنه‌وه‌دا ده‌پاریزێت.
- هیندی‌ک له‌و په‌راوانه که له‌و زانسته‌دا نوسراون و له به‌رده‌ستان بریتین له:
- ۱- «کبری فی‌المنطق» که به‌ زمانی فارسی و نوسراوی میر سید شریف گورگانی یه.
 - ۲- «ایسا غوجی» نوسراوی «اثیرالدین الابه‌ری» یه.
 - ۳- «مغنی الطلاب» نوسراوی «محمود بن حافظ حسن المغنینی» یان «المغنیساوی» یه.
 - ۴- «گلنبوی شرح» نوسراوی «شیخ اسماعیل الگلنبوی» یه.
 - ۵- «فناری» نوسراوی «شمس‌الدین محمد بن حمزه‌ الفناری» یه.
 - ئه‌م سێ کتیبانه له سەر «ایساغوجی» دانراون.
 - ۶- «قول احمد» حاشیه‌یه له سەر «فناری» و نوسراوی «قول احمد» ه.
 - ۷- «ملتقطه» نوسراوی مه‌لا «عثمان» ی «داره‌ قوته» یه که خه‌لکی داره‌ قوته‌ی سەر به‌ شاری قه‌لا‌دزی بۆوه.

۸- «حاشية الملا عبدالله اليزدي» که په راویزی «تهذيب المنطق» ی «سعدالدين التفتازاني» په و ناویشی به گرانی ده رکړدوه؛ به تاییهت باسی «موجهات» ی زور شانگیره.

۹- «گلنبوی برهان» نوسراوی «شیخ اسماعیل الکنبوی» په و «متن ومنه» په ۱۰- «شرح الشمسیه» که رافه ی «الشمسیه» ی «نجم الدين القزوينی الکاتبی» ده کا و نوسراوی «قطب الدين محمودی بن محمد الرازی» په. و هر له «منطق» دا ده یان کتیبی تریش به شیوه ی: متن، متن و شرح، متن و منه و حاشیه هه ن که نیوبردنیان لیره دا به پیویست نازانم.

چوارهم «معانی»

زانستی «معانی» زانیاری په که به هو ی ته ووهه چوڼیه تی به رانبه رکړدن «تطبیق» ی و وته «کلام» ده گه ل «مقتضی» ی «حال» ده ناسری.

پینجهم «بیان»

«بیان»، زانستیکه به هو ی ته ووهه چوڼیه تی ده بربرینی مه به ست به چه ند ریځای جو ی جو ی واکه هیندیکیان ناشکراترن له هیندیکیان، ده ناسری.

شه شه م «بدیع»

«بدیع» زانستیکه، له ریځا کانی جوانکردنی ووته و رازاندنوه ی قسه ده دوی. ته و کتیبانه ی له و سی زانستانه دا هه ن بریتین له: ۱- «رسالة الاستعاره» که نوسراوی مه لا «ابوبکر میر رستم» په و ته نیا قسه له زانستی «بیان» ده کات.

۲- «تلخیص المفتاح» نوسراوی «محمد بن عبدالرحمن القزوينی» په و له هر سیکي ته و زانستانه ده دوی.

۳- «مطول» که نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و شهرحه له سهر «تلخیص المفتاح».

۴- «مختصر المعانی» له لایه نوسه ری ناوبراوه وه له «مطول» را کورت کراوه ته وه.

۵- «جواهر البلاغة» نوسراوی «السید المرحوم احمد الهاشمی» یه.

۶- «البلاغة الواضحة» نوسراوی «علی الجازم و مصطفی امین» انه.

۷- «علوم البلاغة» نوسراوی «مصطفی غلاینی».

ئه م سییانه تازه هاتونه ناوه وه.

حه وته م «وضع»

«وضع» زانستی که قسه له چۆنیه تی دانانی ووشه له به رانه ر مانادا ده کات و له و زانسته ش دا هه ر «رسالة الوضع» ی مه لا «ابوبکر المصنف المیر رستمی» یم پی شک دیت.

هه شته م «کلام»

«کلام» زانیاری یه که قسه ده کات له ذات و صفاتی خوا و بیر و باوه ره کان «معتقدات» ی تری ئیسلامی.

له و زانسته ش دا ئه و په راوانه هه ن:

۱- «ثاقیده ی شیخ سه میع» که حاجی شیخ عبدالسمیع بانه یی به هونراوه و به زمانی کوردی نوسیویه تی.

۲- «شرح العقاید النسفی» که نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و راقه ی «العقاید» ی نجم الدین عمر النسفی ده کات.

۳- «رسالة التوحید» نوسراوی «الشیخ محمد عبده» ویه و له م دواپی یانه دا له لایه ن ماموستا مه لا عبدالله ی احمدیانه وه وه رگیر دراوه ته وه سهر زمانی فارسی.

۴- «تهذیب الکلام» نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و مه لا «عبدالقادر التختی» شه رحیکی در یژی له دوو به رگ دا به نیوی تقریب المرام» له سهر کردووه.

نوههم «آداب البحث»

«آداب البحث» کرده ییکی «نظری» به قسه ده کات له چوڼیه تی باس و دهمه ته قه و نه و هه ل و مهرجانه ی له گفتوگو دا پښوین بو تی نه شکان و دمکووت کردنی دژ. له و زانسته ش دا هر کتیبی «گلنبوی آداب» م دیووه که نوسراوی «شیخ اسماعیل گلنبوی» به و دوو پهراویزی شی له سهره به کیان ئی «الشیخ عمر ابن القره داغی» به و نه وی دیش ئی «ملا عبدالرحمن» الپنجوینی به.

دههم «اصول الفقه»

«اصول الفقه»، عیلمیکه قسه ده کا له سهر چاوه کانی شهرع^(۱) و شیوه ی درووستی دهرهینانی «فقه» له و سهر چاوانه. کتیبه کانی شی نه مانه ن:

۱- جمع الجوامع، نوسراوی «عبدالوهاب ابن السبکی».

۲- «شرح الجلال محمد بن احمد المحلی» که «شرح» ی «جمع الجوامع» ه و دوو پهراویزی له سهره: به کیان به ناوی «البنانی» و نوسراوی «العلامة البنانی» به و نه وی دیش به ناوی «الشربینی» و نوسراوی «عبدالرحمن الشربینی» به.

۳- «لب الاصول» مه تنی «غایة الوصول» ه که هر دوکیان هی «قاضی زکریا» ن و له «جمع الجوامع و شرح الجلال المحلی» راکورت کراونه وه.

۴- «المستصفی» نوسراوی به ریژ «امام محمد الغزالی» به.

۵- «الوجیز» که هی «دوکتور عبدالکریم زیدان» ه و تازه هاتوته ناوه وه.^(۲)

۱- که بریتین له: کتاب، سنت، قیاس اجماع و ...

۲- له م دواپی یانه دا الوجیز له لایه ن ماموستا احمد نعمتی پاوه یی به وه کورت کراوه ته وه و به شیوه ی پرسیار و وه لام دهرهاتوه و شتیکی به نرخه.

زانستی قافیه باس ده کات.

سپژده هم «علم الرياضيات» و «الهندسة».

دوو عیلمن قسه له ژمیرو و نه اندازه ده که ن.

له و دوو زانسته دا چهند نوسراوه هه ن یه کیګ له وان کتیبیکه به نیوی «خلاصة الحساب والهندسة» که نوسراوی «بهاء الدین العاملی» یه و له لایه ن «محمد ابن آدم» ی کوردی باله کی یه وه شهرح کراوه و هه روه ها تازه ش شهرحیکي له سهر کراوه له لایه ن: (سید محمد جواد ذهني) یه وه به نیوی «اللباب شرح خلاصة الحساب». یه کیګی تر «اشکال التأسيس» نوسراوی «بهاء الدین العاملی» یه و له لایه ن «ابن آدم» ه وه په راویزیکي له سهر نوسراوه. وه هه روه ها چهند نوسراوی دیکه له و دوو عیلمه دا هه یه.

چواره ده هم «علم الهيئة» یا «علم الفلك»

«علم الفلك» زانستیکه قسه ده کا له شوین و جولان و چونیته تی جیرمه عاسمانی یه کان.

کتیبه کانی ئەم زانیاری یه بریتین له «تشریح الافلاک» نوسراوی «بهاء الدین» ناوبراو. تازه ش شهرحیکي له سهر کراوه به ناوی «شرح تشریح الافلاک» له لایه ن محمد جواد ذهني تهرانی» یه وه و هه روه ها له لایه ن ماموستا مه لا شیخ عبدالرئوف نقشبندی سهرده شتی یه وه وه رګیر دراوه ته وه سهر زمانی فارسی و به نیوی «آینه ی جهان نما» نیونراوه به لام هیشتا چاپ نه کراوه و ربعین و اسطرلاب.

پازده هم «التفسیر»

ته فسیر زانستیکه له باره ی مانا کردنه وه و لیکدانه وه ی چه مک و مه به سته کانی قورئان دا ده دوی.

له و باره ش دا نوسراوه ی زور هه یه که هیندیکیان ناو ده به یین:

- ۱- «تفسیر الجلالین» نوسراوی جلال الدین السيوطی و جلال الدین المحلي یه.
 - ۲- «تفسیر البیضاوی» نوسراوی «قاضی عبدالله البیضاوی شیرازی» یه.
 - ۳- «تفسیر الخازن» یان «لباب التأویل فی معانی التنزیل» نوسراوی «علاء الدین علی بن محمد بن ابراهیم البغدادی» ناسراو به «خازن»
 - ۴- «تفسیر مدارک التنزیل و حقایق التأویل» نوسراوی «ابو البرکات عبدالله بن احمد بن محمود النسفی».
 - ۵- «تفسیر المراغی» نوسراوی «احمد مصطفی المراغی»
 - ۶- «فی ظلال القرآن» نوسراوی شه هیدی ژیر سییه ری قورثان «سید قطب»
 - ۷- «التفسیر القرآنی للقرآن» نوسراوی «عبدالکریم الخطیب»
 - ۸- «تفسیر الصاوی علی الجلالین» نوسراوی «الشیخ احمد الصاوی»
 - ۹- «تفسیر روح المعانی»
- و بریکی دیکه ش ته فسیر که له به رده ستان و زور به یان تازه که وتونه به رده ست.

شازده هه م «فقه»

- «فقه» زانیاری یه که قسه ده کا له و ده ستوراته شه رع یانه ی که له به لگه و سه رچاوه کانیانه وه ده رده هیندرین.
- هیندیک له کتیه کانی «فقه» یش بریتین له:
- ۱- «فتح القریب» نوسراوی «الشیخ محمد قاسم الغزی» یه و له سه ر «غایة الاختصار» نوسراوی «علامه ابوشجاع» ی ئیسفه هانی یه.
 - ۲- «فتح المعین» نوسراوی «زین الدین المیار» یه.
 - ۳- «اعانة الطالبین» نوسراوی «علامه ابوبکر» ناسراو به «السید البکری» یه و له سه ر «فتح المعین» ه.
 - ۴- «منهاج الطالبین» دانراوی «ابو زکریا یحیی بن شرف النووی» و کورت کراوی «المحرر» ی «ئیمامی رافعی قه زوینی یه.
 - ۵- «معنی المحتاج» نوسراوی «الشیخ محمد الشریینی الخطیب» که رافه ی

«منهاج الطالبین» ده کات.

۶- «السراج الوهاج» نوسراوی «الشیخ محمد الزهري الغمراوي» که نه میس هر له سهر «منهاج الطالبین» ه.

۷- «تحفة المحتاج» نوسراوی «الشیخ احمد ابن الحبر الهیتمی» یه و رافه ی «منهاج» ی نیمامی نه وه وی (رج) ده کات.

۸- «النهاية» نوسراوی «الشیخ محمد الرملی» یه و له سهر «منهاج» ه.

۹- «منهج الطلاب» نوسراوی قاضی زکریا الانصاری و کورت کراوه ی «منهاج الطالبین» ه.

۱۰- «فتح الوهاب» شرح منهج الطلاب» نه و دوو شهرح و مه تنه هی «قاضی زکریا الانصاری» ن.

۱۱- «البيجوري» که رافه ی «فتح القريب» ده کا و نوسراوی «الشیخ ابراهیم البیجوری» یه.

۱۲- «حاشية البجيرمي» یا «التجريد لنفع العبيد» په راویزه له سهر «شرح المنهج» ه و نوسراوی «سلیمان بن عمر بن محمد البجیرمی» یه.

۱۳- «حاشية الجمل» نوسراوی «الشیخ سلیمان الجمل» ه و نه ویش هر په راویزه له سهر «شرح المنهج».

۱۴- «بغية المسترشدین» پالاوته یه که له فتوای بریک له پیشه وایانی زانای «متأخر» و له لایه ن «السید عبدالرحمن المشهور باعلوی» کوکراوه ته وه.

۱۵- «المجموع» نوسراوی «الامام النووی» یه و له سهر «المهذب» ی «ابو اسحق» ی شیرازی یه.

۱۶- «شريعة تى ئىسلام» نوسراوی «مهلا عبدالکریم موده ریس» ه و به زمانى کوردی نوسراوه.

۱۷- «فقه محمدی» نوسراوی «آية الله محمد مردوخ» ی کوردستانی یه و به زمانى فارسى نوسراوه.

هه روه ها گه لیکی تر نوسراوه ی زل و چووک هه ن له «فقه» دا که له نوسینیان

خۆده پاریزین.

حه ئده هه م: «الحديث - يا - السنة»

«حديث» شتيكه له پيغه مبهرد- گير درايبته وه؛ له فهرموده يان كرده وه يان بيده نكي له به رانبهر كاريك يان قسه ييك دا كه له لاي وي كرايبت. له حديث دا ئه و كوكر اوانه هه ن:

١- «صحيح البخاري» كوكر اوه ي «ابو عبدالله محمد بن اسماعيل».

٢- «صحيح مسلم» كوكر اوه ي «ابو الحسين مسلم بن الحجاج» ي نيشابوري.

٣- «سنن ابي داود» كوكر اوه ي «سليمان بن الاشعث السجستاني» ناسراو به ابو داوده.

٤- «سنن ابن ماجه» كوكر اوه ي «محمد بن يزيد القزويني، ابو عبدالله» ه.

٥- «جامع الترمذي» كوكر اوه ي «محمد بن عيسى».

٦- «المجتبي للنسائي» كوكر اوه ي «احمد بن علي بن شعيب ابو عبدالرحمن» ي خوراساني. (١)

كه ئه و شەش كوكر اوانه به «الصحيح الست» به ناوبانگن و زور كتيبي ديش هه ن وه كي «التاج الجامع للاصول» و «رياض الصالحين» و ...

هه ژده هه م «علم الحديث»

علم الحديث زانستيكه به هو ي ئه وه وه ووته و كرده وه ژيواره كان «احوال» ي پيغه مبهرد- ده زانرين.

له و زانسته دا ئه و كتيبانه له بهر ده ستا هه ن:

١- «علوم الحديث» نوسراوي «الدكتور صبحي الصالح».

٢- «مصطلح الحديث» نوسراوي «العلامة البركوي» يه و شه رحيكي له لايه ن «داود القارصي» يه وه له سه ر كراوه.

٣- «تيسير مصطلح الحديث» نوسراوي «الدكتور محمود الطحان».

۴- «علوم الحديث» نوسراوی «عثمان ابن الصلاح» ی شاره زوری.

نۆزده ههم «علوم القرآن»

علوم القرآن چهند زانستیکن قسه ده که ن له: چوڼیه تی هاتنه خواره وه و له بهر کردن و نویسنه وه و خویندنه وه و مانا کردن و ... ی قورئان. له و زانستانه ش دا ده یان کتیبی زل و چووک نوسراون که نه و چوار - پینج دانه یان له بهر ده ست دا هه ن:

۱- علوم القرآن نوسراوی احمد عادل کمال.

۲- التصوير الفنی فی القرآن نوسراوی سید قطب که دوو جار، جاریک له لایه ن «محمد مهدی فولادوند» وه به ناوی «آفرینش هنری در قرآن» و جاریکیش له لایه ن «محمد علی عابدی» به ناوی تصویر فنی نمایش هنری در قرآن، وه رگیږ دراوه ته وه سهر زمانی فارسی.

۳- «علوم القرآن» نوسراوی «الدكتور صبحی الصالح».

۴- «الاتقان فی علوم القرآن» نوسراوی «جلال الدین عبدالرحمن السیوطی»

۵- «مناهل العرفان» نوسراوی «الشیخ محمد عبدالعظیم الزرقانی».

۶- «التبیان فی علوم القرآن» نوسراوی «محمد علی الصابونی»^(۱)

۱- زۆریه ی ههره زۆری کتیه کانی «علوم الحديث و علوم القرآن» یش یان ههر تازه نوسراون یان فهقی و مه لای کوردستانی روژ هه لات تا ته م دوایی یانه لیان بی بهش بوون.

وینه‌ی حوَجَره و ماموستا و فهقییه کانی ئاواپی سوْفیان - شنۆ

(سالی ۱۳۸۰ ک.ه)

فەقییه‌کانی حوجره‌ی «ابن‌الحاج»ی ئالانی له بیژوه‌ی سه‌رده‌شت، سالی
(۱۳۶۲ ک. ه) له‌وانه‌ی به‌پنوهن نه‌فه‌ری چواره‌م له راست‌را بۆ چه‌پ نووسه‌ری ئەم کتێبه‌یه

تویی پێنجهم شیوه و ریزی خویندنی پهراوه کان

هەر وه ک خویندنه که به رهسمی نه ناسراوه و ری و رهسم و شیوازیکی له باری بو دیاری نه کراوه ههرواش بو که سیک بیهوئی بیته فهقی؛ هیچ مهرجیک دیاری نه کراوه. ته نیا مهرجیک که بوو مه بهسته وه بهر چاو گیراوه نه وه یه که فهقی نه گهر له مالی خوئی و له ژیر چاوه دیری کهس و کاره کانی را، هاموشوی لای ماموستای بکات، ده بی بتوانی که لک له خویندنه که وه بگری و دهرسی پی رهوان بکری، واته ته مه نی نه وه نده بی که هوشی دهرس خویندنی هه بیت. وه نه گهر له کهس و کاریشی دوور بکه ویته وه و دایک و بابی یان که سیک تری نه توانن چاوه دیری بکه ن؛ سه ره رای نه و مهرجه ی باس کرا، ده بی بتوانی لی ره و له ویش بکه ویته وه و پاکي و خاوینی خوئی پی بکری و توانای نه نجام دانی نه و ئیشانه ی هه بی که له حو جره دا پی ده سپر درین.

به لام نه وه که بهر له هه موو شتیک چ دهرسیک و چون به فهقی ده گوتری نه وه پیوه ندی به خودی فهقی یه که وه هه یه؛ چونکو نه گهر له پیش فهقی یه تیه که ی دا چوبیته قوتا بخانه ی رهسمی و یان به هه ره شیوه ییکی دیکه شتیکی خویند بی و حه رف (پیت) هکانی ناسیبن نه وه هه ره سه ره کی و بی ورد کردنه وه نه لف و بی ی پی ده گوتری و پاشان دهستی پی به حینجه ده کری.

و نه گهر نه چوبیته قوتا بخانه و له بن را دهست به خویندن بکات نه وه نیوی خوای پی دین و له پیش دا نه و سی دو عایه ی فیبرده که ن: (یا الله) ته و فیکم بده ی! (یا قتاح) فه تحم بده ی! (یارزاق) رزقم بده ی!

دوا یه شکل و دهنگی نه لف و بی زمانی عه ره بی که بیست و نو پیتن پی ده ناسیندری و پی ده گوتری نه و پیته نوخته ی هه یه یان نا؟ نه گهر هه یه تی چه ند دانه و له کوئی پیته که هه لکه و توون.

بو وینه پئی ده گوتری ته وه [أ] ته لفه^(۱) و هیچ نوخته ی نین. ته وه (ب) بییه و نوخته یه کی هه یه له خوارې. ته وه (ت) تییه و دوو نوخته ی هه یه له سهرې. ته وه (ج) جیمه و نوخته یه کی هه یه له نیو مالله کی دا. وه ههر وه ها چونیه تی شکلی پسته کانی پئی ده ناسیندریت بو نمونه پئی ده گوتری: ته وه (س) سینه و سې چوکله ی هه یه. دوايه بزوین (حرکه) ه کان واته سهر و ژیر و بور (ـ) ته وه (ـ) و ههروه ها نیشانه کانی دیکه ی وه ک زه نه (ـ)، شه دده (ـ)، مه دده (ـ)، هه لکشاو (ـ)، داکشاو (ـ) و ته وانه ی بو ده بردریته سهر ته و پیتانه و دهنگی پسته کی به ههر کام له و نیشانانه وه پئی ده ناسیندریت، وه ک ته وه که دوا ی ناسینی شکل و دهنگی پسته کان ههر کام له بزوین و نیشانه کانی بو ده بردریته سهر یه کیه کی پسته کان و دهنکه کی تیده گه یه ندریت، که ته وای پسته کان به بی نیشانه و به نیشانه شه وه له سهره تای جزمی (عم) چاپ کراون، بو نمونه نوسراوه، «أ - ب - ت ...» که ده خویندریته وه (ته لف سهر، ته، بی سهر، به، تی سهر، ته) واته (ا - ته لف) که بزوینی (ـ)، سهری هه بیته، دهنگ «صوت» هه کی ده بیته «ته» و (ب - بی) ته گهر بزوینی سهری بریته سهر دهنکه کی ده بیته «به» و ههروه ها (ت - تی) ته گهر بزوینی سهری، له سهر بیته دهنکه کی ده بیته «ته». یان نوسراوه «ا ب ت» که ده خویندریته وه: «ته لف ژیر، ئی، بی ژیر،

۱ - وه کی له کتبی لوغه تنامه ی (المنجد) دهرده که وئ (ألف) به ژیری هه مزه که وزه نه ی لامه که به مانای دوست و دوستایه تی یه، به سهری هه مزه که وزه نه ی لامه که به مانای ژماره ی هه زاره و به سهری هه مزه که و ژیری لامه که ش به پیتی یه که م له ته لف و بیته که واته به هه مزه ده گوتری. جا له زمانی عهره بی دا ته گهر (ألف) به مانای سیه می به کار بریت، ته وه ده بی به ژیری لامه که بخویندریته وه. بو نمونه وه کی خویندنه وه ی (الف) له رسته ی (قال: أصله قول قلبت الواو الفاً لتحركها و انفتاح ما قبلها).

به لام ته گهر له زمانی کوردی دا به و مانایه به کاربری پو یست ناکا به ژیری لامه که بخویندریته وه. مه سه له نه ته گهر بمان هه وئ له رووی سپاره، ته لف و بیته که به قوتاییه ک بلین پو یست ناکا قیری بکه ین به پیتی [أ] بلیت ته لیف. یان پو یست ناکا له کاتی حینجه کردنی ووشه ی (اعوذ) دا قیری بکه ین بلیت: (ته لیف سهر ته) به لکو باهر بخویندنه وه ته لف سهر ته. ههر چه ند له زمانی عهره بیش دا بو هم مانایه (ته لیف) ده خویندریته وه. چونکی با به عهره بیش (ته لف) به مانای هزار بی و به و پسته (ته لیف) بگوتری تازه له زمانی کوردی دا (ته لف) به مانای ته و پسته یه. ته وه تا له فهره نگی خال و هه نپانه پورینه ی ماموستا هه ژاریش دا ته و مه به سته دهرده که وئ. هه نپانه ده لیته «ته لف: ناوی یه که م پیتی ته لف و بیته که یه» خال ده لیته «ته لف ناوه بو پیتی یه که م له بیست و حه و ته پسته ی کوردی ...» له گهل ته وه ش دا ته گهر وه کو عهره بان (ته لیف) یش بخویندنه وه قیدی ناکات و ههر درسته.

بی، تی ژیر، تی» واته (١- ئهلف) ئه گهر بزوینی (ـ) ژیری هه بیٚت، دهنگه که ی ده بیٚته «ئی» و (ب- بی) ئه گهر بزوینی (ـ) هه بی دهنگه که ی ده بیٚته «بی» و (ت- تی) ئه گهر بزوینی ژیری له سهر بیٚت دهنگه که ی ده بیٚته «تی».

یان نوسراوه «أ- ب- ث» که ده خویندریته وه: «ئهلف بو، ئو، بی بو، سو، تی بو، تو» واته (١- ئهلف) ئه گهر بزوینی (ـ) بو، له سهر بیٚت دهنگه که ی ده بیٚته «ئو» و (ب- بی) ئه گهر بزوینی بو، له سهر بیٚت دهنگه که ی ده بیٚته «بو» و (ت- تی) ئه گهر بزوینی بو، له سهر بیٚت دهنگه که ی ده بیٚته «تو».

ههروه ها نوسراوه «أ...» که ده خویندریته وه: «ئهلف دووسهر، ئه ن بی دووسهر، به ن» واته (١- ئهلف) ئه گهر دوو بزوینی سهر ی له سهر بیٚت دهنگه که ی ده بیٚته «ئهن» و به و شیوه دهنگی پیه کانی ده گه ل نیشانه کانی دیکه ی وه ک: (ـ) دوژیر، ئ- دوو بو، (ـ) زهنه، (ـ) شه ده ده، (ـ) مه ده ده، (ـ) هه لکشاو، (ـ) داکشاو و ههروه ها ده گه ل سی پیتی (١- و- ی) پی ده ناسیندریٚت. بو نمونه پی ده گوتری: «با- بی ئهلف، با» واته: بی ئه گهر ئهلفی به دودا هات دهنگه که ی ده بیٚته «با» یان پی ده گوتری «تو- تی واو، تو» واته ئه گهر تی واوی به سهر وه بوو به ههردکیان بو ریکیان به ده می یه وه بو، دهنگه که ی ده بیٚته «تو». یان پی ده گوتری «لی لام، یی لی» واته ئه گهر لام، یی ی به دودا هات و به ههردوکیان ژیریکیان بو؛ دهنگه که ی ده بیٚته «لی».

حینه جه و ره وانه

ویده چی حینه جه له (هجا) ی عهره بی یه وه هاتی که به مانای که رت که رت کردنی ووشه و ژمیره کردنی پیه کانی یه تی به سهر و ژیر و بو ره وه. که له کوردیش دا مه به ست له حینه جه هه ره و کاره یه. واته دوا ی ناسینی ئه و پیت و نیشانه و فیربوونی دهنگه کانیان ئه مجار پیت و نیشانه کانی له نیو ووشه و رسته دا پی شان ده درئ و دهنگه که ی تیده گه یه ندرئ.

بو وینه نوسراوه «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» که ئاوا حینه جه ده کری: ئهلف سهر ئه، لام زهنه ئه ل، حی سهر حه، میم زهنه حه م، دال بو ردو وئه له حه مدو، لام ژیر لی لام ئهلف، لا، هی

ژیر، هی لیللاهی. ری سهر، ره، بی ژیر، بی، لام زه نه، بیل، ره بیل. عه ین ئه لف، عا- لام سهر، له، میم یی، می، نون، سهر، نه، عاله مینه. که به سهریه که وه ده پته «ئه لحه مدو لیللاهی ره بیل عاله مینه».

هه روه ها له سهر ووشه و رسته کان بوی دیاری ده کری که فلا نه پته، چ نیشانه یه کی له سهره و ئایا ئه و پته ده خویندریته وه یان نا. بو وینه له لیک دراوی «غیرالمغضوب» ی دا پیی ده گوتری ئه وه غه پنه و ئه وه نوخته یه تی و ئه وه سهریه تی. ئه وه یی یه و ئه وه نوخته کانی و ئه وه زه نه یه تی. ئه وه ری یه و ئه وه ژیری ته تی. ئه و ئه لقه ناخویندریته وه. ئه وه لامه و ئه وه زه نه یه تی، ئه وه میمه و ئه وه سهریه تی. ئه وه غه پنه و ئه وه زه نه یه تی. ئه وه «ضاد» ه و ئه و واوه ی به ده مه وه یه. به و «ضاد» ه و به و واوه، ئه و بو ره یان هه یه هتد. (۱)

حینجه له به ره وه به مه به سستی ره وان کردن یان فی ربوونی نوژ له سووره تی «الفاتحه» وه که له سهره تای جزمی «عم» چاپ کراوه، ده ست پیی ده کری پاش ته و او بوونی فاتحه «ذکر» ه کانی نوژ و «التحیات» و ئه وانه ش ده خویندرین و دوا یه ده چنه سوړه ته کور ته کانی قور ئان که هاسان ترن بو خویندن.

پیو یسته ئه وه بلیین که جزمی «عم» به پیی ته رتیبی قور ئان سهره تاکه ی به سووره تی «النبأ» ده ست پیی ده کا و به سووره تی «الناس» یش دوا یی پیدیت. به لام بو ئاسانی کار، هیندیک جزمه کان پاش و پیش له چاپ دراو، واته سهره تایان به سووره تی «الناس» ده س پیده کا و کو تایان به سووره تی «النبأ» دیت، که ئه وه ش بو ئاسانی فی رکردن، «التعلیم» له رووی شه ره وه شتیکی ره وایه هه رچه ند به پیچه وانه ی ته رتیبی نوو سینی قور ئانیش هه لده که وئ.

حینجه خو ی له جیی ده نگ کی شان واته «صدا کشیدن» ی فارسی یه. به لام له کاتی حینجه کردن دا فه قی ته نیا ده نگ ی پته که ی به بز وینه وه پیی ده گوتری و ئیتر ووشه کانی بو که رت که رت نا کرین؛ وه ک له خویندنی ده رسی فارسی دا ئه و کاره بو قوتابی ده کریت و پیی ده لین (بخش کردن) واته به ش به ش کردن. بو نمونه ووشه ی «مدرسه» ی به و شیوه

۱ - «هتد» کور تکر او ی «هه تاد وایی» یه که بازی ک له جیاتی «هتد» «تاد» ده لین. وه کی له زمانی عه ره بی دا «الخ» کور تکر او ی «الی آخر» ه.

بو که رتکه رت ده که ن: (مه دره سه) که ده بیته سی که رت.

به و شیوه ی باس مان کرد حینجه دریژه ی پیده دری تاکوو قوتابی خو ی ده توانی بی ماموستا و پژامه (عبارت) ی قورپان حینجه بکات که زوری و که می ماوه ی خویندنی حینجه ش پیوه ندی به زیره کی و نازیره کی و ههروه ها هه ولدان و هه ولنه دانی قوتابی یه وه هه یه.

پاش ئه وه ی حینجه به ئه ندازه ی پیویست خویندرا نۆره ی خویندنی به «ره وانه» دیت. به ره وانه خویندن ئه وه یه که ماموستا و پژامه ی قورپانی به بی حینجه کردن بو ده خوینیته وه و ئه ویش دووپاتی ده کاته وه، تاوای لی دیت، بی هه له یان به هه له یه کی که مه وه قورپان بخوینیته وه، که به زوری خویندنی به حینجه به چوار پینج سوپه رت و خویندنی به ره وانه ش به چوار پینج «جزم» کوتابی پیدیت و ئیتر قوتابی خو ی به ته نیا ده که ویته سه ر قورپان خویندنه وه و ده وری لیده کاته وه تا به ته وای ره وانی ده کات و هه موی خه تم ده کات.

هه له بت قورپان دوای ره وانبونیشی کولی هه ر لی نادری به لکو بو خیر و به ره کت ده وری هه ر لی ده کریته وه.

فهقی پاش خویندنی قورپان یان ئه گه ر ده خورابینی و پرای خویندنی فو رپان، ده ست ده کا به خویندنی کتیی «ئه حمه دی» که لوغه تنامه یه کی چکوله یه و «الشیخ معروف النوده ی» به هونراوه و له عه ره بی یه وه بو کوردی نویسیوه تی.

له فه ره نگ دا به زوری ئه و کتیه ده خویندنی و له به ر ده کریت. هیندیک فه قیش له جیات ی ئه حمه دی کتیی «دو پرشته» نو سراوی «ماموستا مه لعه دالکریم» ی موده ریس ده خوینن که له ئه حمه دی دریژتر و به که لکتره.

پاش خویندنی قورپان و لوغه تنامه، «ئاقیده ی شیخ سه میع» ده خویندنی و له به ر ده کری که به هونراوه یه و له زانستی «کلام» یان باشتربلین «ئاقیده» دا نو سراوه.

له به ر ئه وه ی فهقی ی کوردستانی ئیران چ له سه رده می فهقی یه تی دا و چ له سه رده می مه لایه تی دا بیگومان پیویستی به زانیی زمانی فارسی و نویسن و خویندنه وه به و زمانه هه ر ده بی، ناچاره و پرای خویندنی ده رسی عه ره بی؛ ده رسی فارسیش

که مکهمه بخوینیت. بویه به ناچاری هیندیک له کتیبه کانی پؤل «کلاس» ی یه کهم تا پینجهمی سهره تایی به تاییه تی کتیبی «فارسی» ده خوینتی و که لکیان لی وهرده گری و بوئوهش که له زمانی فارسی دا دهستی زور پروا کتیب گه لیکي دیش وهک «گلستان و بوستان» ی شیخ سه عدی شیرازی و ئه وانه ده خوینیت.

له رابردودا که کتیبه کانی فارسی ده رسی ره سمی له ولات دانه بوون سهره رای گولستان و بوستان بریک ورده کتیبی دیش وهک «ای شده، نوسراوی شیخ مه عرووفی نودی؛ جرم بخش و اسماعیل نامه» که نوسراوی شیخ سه عدین هه ر خویندراون. زوربه ی فقهیه یه کان دواي ته و او کردنی خویندن له بهر ئه و هی فارسی و عهره بی دوو زمانی لیک نریکن و هه ر دوو لاشیان ده خوینن؛ له ئه ده بیاتی فارسی دا له «دیلمه» نامیننه وه و به لکو ته نانه ت شان له شانی لیسانسی یه ئه ده بی یه کان ده دن.

ئه مجار که فقهی ئه وانه ی ته و او کردن ده ست ده کا به خویندنی «تصریف الزنجانی» و دوايه ش «عوامل الجرجانی» ده خوینیت. شایانی باسه که شیوه ی خویندنی «تصریف الزنجانی» له ئی هه موو کتیبه کانی دی جیا یه؛ چونکه ئه و کتیبه به زوری له بهر را ده خویندری؛ به م شیوه که له کاتی خویندن دا ته نیا ماموستا کتیبی به دهسته وه یه و فقهی نه له کاتی ده رس خویندن دا و نه دوايه ش له کتیب که لک وهر ناگری و ده بی هه ر ده گه ل ده رس خویندنه که ره وانی بکات که ئه و شیوه هه رچه ند شیوه یه کی چه توون و وه ختگیره به لام زوریش به که لکه.

ریژی خویندنی کتیبه کان

به کورتی ریژی کتیبه عیلمی یه کان له خویندن دا به زوری به و شیوه ی خواره وه یه:

۱- تصریف الزنجانی.

۲- عوامل الجرجانی.

۳- شرح النموذج.

۴- الاظهاریان کتاب الصمدیه یان الهدایه.

۵- تصریف ملاعلی یان شرح التصریف للتفتازانی.

۶- الاستعارة.

۷- رسالة الوضع.

۸- شرح الجامی یان الکافیہ.

۹- البهجة المرضية المسماة بالسيوطي.

۱۰- شرح النظام یان سید عبدالله صرفی.

۱۱- له «مغنی الطلاب وملتقطه یه کئیکیان.

۱۲- الحاشیه لملا عبدالله الیزدی.

۱۳- شرح العقائد النسفی یان رسالة التوحید.

۱۴- گلبوی آداب.

۱۵- المقولات.

۱۶- مختصر المعانی یان کتاب المطول.

۱۷- جمع الجوامع یان المستصنی للغزالی و له م دوایی یانه دا «الوجیز» ی دکتر

عبدالکریم زیدان و «أصول الفقه الاسلامی» الدكتور وهبة الزحيلي.

۱۸- تهذيب الكلام.

۱۹- سبزواری.

۲۰- خلاصة الحساب والهندسه واشكال التأسيس.

۲۱- تشریح الافلاک و اسطرلاب وربعین.

پێویست به درکاندنه که هیندیک لهو کتیبانه ی ناوم بردن بگره بریک له عیلمه کانیس وه ک «ئاداب البحث» و «فلسفه» و «نجوم» و «علم الرياضیات» وه لانراوان و زور که م ده خویندرین و وه ک له مه وه به ریش گوتم ئه و ته رتبه ی باس کرا له کتیبه کان دا پێویست ناکا هه ر بپارێزری و واهه یه فهقی پاش و پیش به کتیبه کان ده کات و یان له جیات ی هیندیک لهو کتیبانه کتیبیکی دی ده خوینیت. فهقی له ده ورو بهری کتیبی «جامی» را ده ست ده کا به خویندنی شهرع، واش هه یه له سه ر ده می خویندنی «النموذج» و ئه وانه دا کتیبی «غایة الاختصار» ده خویندریت.

له شهرع دا ئه و کتیبانه ی به زوری ده خویندرین ئه وانه ن:

۱- منهاج الطالبین یان فتح المعین یان ههردوکیان.

۲- هیندیک باس له «شرح المنهج» را یان هه موی له جیاتی ئه و دوو کتیبه ی سه ریش ده خویندریت.

۳- بریک مه بهستی پیویست له «تحفة المحتاج» را.

بو ته فسیریش له و ته فسیرانه ی ناوم بردن وه ک: جلالین، البیضاوی، خازن و مدارک، المراغی، فی ظلال القرآن، فهقی له هه ر کامیان پیی خوش بی یان له یه ک دوانیکیان (۵-۶) جزمیان که متریان لی ده خوینیت.

هه ر چه ند گرینگترین ئامانج له خویندنی فهقی دا فی ر بوونی «قرآن و حدیث» و مانا که یانه و ئه و دووانه زور پیویستن و ده بی به زوری بخویندرین و له بهر بکرین به لام به داخه وه به زوری له و دوو ئه نجامه گرینگه چاو ده قوچیندری و فهقی بیجگه له وه ی هه ر له قورئان و حه دیس که م ده خوینی، ئه وه نده ی ده شی خوینی له بهری ناکا و کولی پیوه هه لئاگری و وه کو پیویست ئاگای لی نییه و دوا ی ئه وه ی له خویندن بووه و هاته ده بهرگی مه لایه تی و خزمهت کردنه وه ته نانهت سهت «حدیث» یان دوو جزمی له قورئان به مانا ته فسیروه وه له بهر نییه، که ئه وه زور جیی داخه و هو ی زیانیکی زور گه وریه که ده بی فهقیه کان له و باره وه وریا بینه وه و زیاتر گرینگ ی بده نه قورئان و حه دیث. (۱)

ده بی بلین که زانینی شه رعیش زور پیویسته و ده بی زوری گو ی بدریت، به لام نازانم بوچی ده رسی شه رع ی کراوه به لاده رس و زوری کار له سه ر نا کریت؟! من رام وایه ئه گه ر فهقی بریک (نحو و صرف) فی ر بوو ئیتر بو فی ر بوونی شه رع زور هان بدری و له و پیوه ندیه ش دا ده رسی شه رع بکریته راسته ده رس و پیشنو یژان بخویندریت و سه ره رای لی وه رگرتنی تا قی کردنه وه ی به نووسین (امتحان کتبی) وه ک هه موو عیلمه کانی دی،

۱ - خوشه ختانه له م دوا بی یانه دا له بهر کردنی قورئان و حه دیث گرینگ ی پی ددری و که م که م «حافظ القرآن» په یدا بوون و هه یه ته وای قورئانی له بهره.
شایانی باسه که قیرگه ئاینی کانی هه نه فی مه زبه کان له «سیستان و بلوچستان» و... گرنگی زور ددریته خویندن و له بهر کردنی قورئان و حه دیس و بازیگ له فهقیه کانی کورد، بو و مه بهسته، بو ماوه یه ک روو ده که نه ئه و ناوه ندانه.

تاقی کردنه وهی کرده وهیی (امتحان عملی) شی بو دابندریت به تایهت له به شی عیادات و به شکردنی میرات و ماره برین و قه زاوهت و ئه وانهدا.

تاقمیک فهقی سهردهشتی و سندووسی ده گهل چهند تازه مه لا، سالی (۱۳۶۵) ی.ک. ه.

راسته ده رس و لاده رس

فهقی له رۆژیک دا دوو ده رس ده خوینیت: یه کهم ده رس پیش نیوه رۆ ده خویندریت که پیی ده گوتری ده رسی «مستقیم» واته راسته ده رس و دوو ههم ده رس دوای نیوه رۆ که پیی ده گوتری «لاده رس».

به لام هوئی ناوانانی ئه و دوو ده رسانه به و دوو ناوانه چیه. دیاره ده رسی پیش نیوه رۆ بویه پیی ده گوتری راسته ده رس چونکو ده رسی ره سمی و «اصلی» یه و شتی گران و گرینگ له ودا ده خویندری و که متر ده فهوتی. به لام ده رسی دوانویژی له به رانبه ردا غه یه ره سمی و «فرعی» یه؛ زۆر وا هه یه ده فهوتیت بویه پیی ده گوتری «لاده رس».

ووشه ی «لا» ش له لیک دراو «مرکب» ی لاده رس دا ویده چی هه ر پیتیکی کوردی و پیش گر بی وه ک ئه و «لا» یه ی که له ووشه ی: «لاری» دایه؛ هه روه کی لاری به شوینیک

ده لښ که راسته ری نه بی لاده رسیش به ده رسیک ده گوتری که راسته ده رس نه بیت.
 ده رسی فارسی هر ته اندازه بخویندری و ده رسی شهرع له هر کوپوه ده ست
 پی بکریټ و ده رسی حه دیس و زور وا هه یه ده رسی ته فسیریش هر به لاده رس
 ده خویندرین و هه روه ها کتیبیک که فه قی باش لی تی نه گه یشتبی و بی هه وی بی خوینته وه
 به زوری هر به لاده رس ده خوینته وه.

ته گهر ماموستا له شه ودا موتالای ده رسی فه قی ی بو بکریټ یان پیویتی به موتالا
 نه بیت به یانی پاش نان و چایی خواردن ده رس ده لیت و ته گهر به هر هوپه کیشه وه
 موتالا که ی بکه وپته روژی ته وه هه رکات له موتالا بووه ده رس ده لیت. جا واهه یه
 ده رسه کان ته وه نده زورن ماموستا هر له به یانی را تا بانگی نیوه پویه ده رس ده لیت وه.
 ده رسی پاش نویژانیش واهه یه له دوی نویژ و نان و چایی خواردن
 ده ست پی ده کری، واش هه یه له دوی نویژی ئیواری.

هیندیک ماموستا ته گهر روژیک سه فهر، یان کاریکیان هه بی بو پیشگیری له
 چوونی ده رس دوی نویژی به یانی و بهر له نان و چایی خواردن ده ست ده کهن به
 ده رس گوتن و واده کهن لانی که م ده رسی پیشنویژی بگوتری و یان ته گهر ده رسه کان که م بن
 ده رسی پاش نویژیش هر بلین جا برون به دوی سه فهریان کاره که یان دا.

گرانی ده رسه کان

فه قی سه ره پای ته وه ی که به ژیانی کوله مهرگی ده ژیت و چاوده پرپته ژیانی
 چاوله ده ستی و ده ست بوټم و ته و راده گری و له لایه که وه ته نگي حو جره رای ده کوشی و
 تاریکایی بی چرایي هه په شه ی لی ده کا و له لایه کی تره وه ده که وپته بهر هی رشی سه رمای
 زستان و بی به شی له سپه ری بهرگ و پوشاک و سوته مه نی به لام به هیزی بیر و باوه پر به
 ری بازه که ی خوراده گری و گری و گولی سه ر ریگای ده په ری نی. هه روه ها سه ره پای سه تان
 که ند و کلوی دیکه ی سه ر ریگای، گرانی و حه سته می ده رسه که شی لی ده بیت سه رباری
 ده ردان و نان و ناوی پی تال ده کا و سه ری لی ده شیوینی به تایه ت له ده ورانی
 سوخته یه تی دا و له و کاته داکه ده ست ده کا به خویندنی «نحو و صرف» که له پرکا ده بی له

گۆ زمانیکی بیگانه رابچی و بچیته بنج و بناوانیه وه، لیکی بداته وه و شه ن و کهوی بکات و له بیژینگى بدات. (۱)

بو ئه وه بیسه لمینین که ده رسی قه فی به تاییه ت له و سه رده مه دا چه ند چه تون و شانگیره ده رسیکی هه وه لی «تصریف الزنجانی» که به زوری یه که م کتیبه له عیلمه کان ده خویندری، لیره دا ده نوسین و پاشان ده رسی یه که می کتیبی «عوامل الجرجانی» ش که دوا «تصریف الزنجانی» یه که م کتیبه له عیلمی «نحو» دا ده خویندری به وشیه یه که به فه قی ده گو تر ی باس ده که ی ن.

دیاره وه ک له مه وه به رباسمان کرد ماموستا و سوخته ئه وشتانه که به پی ی یاسای ده رس خویندن و ده رس گو تن هه رکام له وان ده بی و به رچاوی بگرن وه کی ناوی خوا بردن و سوپاسی خوا کردن و ئه وانه جی به جی ده که ن پاشان به م شیوه ده رسه که ده ست پی ده که ن:

ده قی کتیبه که پاش نویسنی «بسم الله الرحمن الرحيم» ئاوا ده ست پی ده کات: «اعلم ان التصريف فى اللغة التغير وفى الصناعة تحويل الاصل الواحد الى امثلة مختلفة لمعان مقصودة لا تحصل الابها» که ئه م و ئزامه یه به م شیوه به فه قی ده گو تر ی و ده بی به بی چا و له کتیب کردن رهوانی بکات: دانه ری کتیب ده لی: (اعلم) بزانه ئه ی ئه و که سه ی ده ته وه ی فیری عیلمی «صرف» بی (ان التصريف) که به راستی وشه ی «تصریف» که پیک هاتوه له: پیتته کانى؛ (ت) و (ص) و (ر) و (ی) و (ف) (فى اللغة) له زمانى عه ره بی دا؛ (التغير) به مانای گو پرنه. گو پرنیش واته (احداث شىء لم يكن قبله) په یدا کردنى شتیک که له پیش دا نه بو و بی؛ (کنزول الثلج على الجبل والكتابة على القرطاس) وه کوو بارینی به فر به سه ر کیودا و نوسین له سه ر قاقه ز که ئه وانه له پیش دا نه بوون و دوايه په یدا کراون. (و فى الصناعة) و «تصریف» له زاراوه ی زانایانى عیلمی «صرف» دا (تحويل الاصل الواحد) به وه رگپرانى «اصل واحد» ده لێن که «مصدر» ه (الى امثلة مختلفة) بو لای چه ند میسالیکی جو ی جو ی له بارى حه ره که و سکون و حروفی زائده وه نه ک له بارى حروفی اصلی وه (لمعان

مقصوده) له بهر چهند مه عناییکې مه بهست و مه قسود (لاتحصل الابه) که په یدانابن مه گهر به و میسالانه.

جا لیږه دا ماموستا بووهی ده فقهی بگه یه نی که چون «اصل واحد» یان «مصدر» وهرده گیردری بولای ته و میساله لیک جیا یانه شش حوت وینه ی بهم شیوه بو دینته وه: وینه یه کت بو دینمه وه له و میساله جیا جیا یانه که «فعل ماضی» یه وه ک «ضرب» و «الضرب» «مصدر» یه تی تا «تحويل» ی «الضرب» نه ده ی به «ضرب» بو ت په یدانابی مه عنایه ک له «معانی مقصوده» که لیږدانه له زه مانې رابر دوودا.

وینه یه کی دیت بو دینمه وه له «امثلة مختلفة» که «فعل مضارع» ه وه ک «يَضْرِبُ» و «الضرب» «مصدر» یه تی تا «تحويل» ی «الضرب» نه ده ی بولای «يَضْرِبُ» بو تو په یدا نابیت مه عنایه ک له «معانی مقصوده» که لیږدانه له زه مانې داهاتوودا.

وه هه روه ها تا چوار پینج نمونه ی دیشی بو باس ده کات، جا ته و جار مه عنای ته و دوو خه ته ته و او ده بیت.

هه لبت ده بی له سهر (تحويل الاصل الواحد) ته م شیعره ش له به ربکات:

اصل واحد مصدر است ای ذالکمال المصدر ما یصدر منه الفاعل
وه کوو گوترا فقهی له کاتی خویندنی دهرسه که هیچ کتیبکی پی نییه و هه ر ده بی به
گوینگر تن له ماموستای فی ری بی و له سهر دهرسی داهاتوو، بی که م و زیاد بوی بلیته وه و
ته گهر کتیبشی پی بی ته نیا «التصریف» ی پییه و ریگای پی نادری بو ره وانکردن و ده ور
کردنه وه ش له «شرح» و شتی واکه لک وهر بگریت و ده بی ته و شته زیادیانه له بهر را
ره وان بکات.

ته وه نده هه یه ته و شیوه له بهر را خویندنه ته نیا بو «تصریف الزنجانی» و یه ک دوو
کتیپی دی وه کی «لغت نامه احمدی» و «تأقیده ی شیخ سمیع» و ته وانه یه، کتیه کانی دی
ته گهر چی له بهر کردنیشان بوی له کاتی خویندن دا له بهر ده ست دان و بو له بهر کردنیش
چاویان لی ده کریت.

یه که م دهرسی «عوامل» یش بهم شیوه ده ست پی ده کات:

(بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين)

«بسم الله» واته ئیمه دهست ده کهین به خویندنی ئەم کتیبە به یارمه تی ناوی خوا (الرحمن) که سیفه تیکی ئەو خودایهش ئەوهیه رهحم و بهزهیی ههیه بو هه موو گیان له بهریکی دنیا به (الرحیم) واته سیفه تیکی دیکهشی ئەوهیه بهخشنده و میهره بانه و رهحمی ههیه به تاییه تی بو موسولمانان له روژی قیامهت دا (وبه نستعین) یانی هه ره له خوا داوای یارمه تی ده کهین.

به لێ ماموستا به وشێوه مانای ئەو دورستانه ی بو لیک ده داته وه و ئەمجار نۆبه ده گاته «ترکیب» واته لیک دانه وه ی رسته کان له باری «صرف» ی یه وه که داخوا له چ وشه گه لیک تیکه ل کراون و ههروه ها له باری «نحو» ی یه وه که داخوا وشه کان چ حاله تیکیان ههیه و چ نیشانیکیان له سه ره و ئەو حاله ته و نیشانا نه چون پهیدا بوون که به زاراوه ی عه ره بی به م لیک دانه وه ی دوا یی ده لێن «اعراب» که «ترکیب» ی ئەو دورستانهش به م شیوه به فهقی ده گو ترێ: (بسم الله) «ب» حه رفی جه ره ره «اسم» ی ده «لفظ» دا پێ «مجرور» ه. «جار و مجرور» «تعلق» ده به ستن به «نبتدا» وی «مقدره» ی «مؤخره» و «محلا منصوب مفعول به غیر صریح» ه بو «نبتدا» وی «مقدره» ی «مؤخره»، «اسم مضاف» ه بو لای «الله»، الله لفظا مجرور مضاف الیه ی یه تی «الرحمن» سیفه تی هه وه له بو «الله» و «الرحیم» سیفه تیکی دییه تی. «وبه نستعین» «و» واوی «ابتدائی» یه «نستعین» «فعل» ی «مضارع» ه بو «متلکم» ی «مع الغیر» ه «فاعل» ه که ی «نحن» یه و تییدا «مستتره» ه.

دوا ی ئەوه ی له «ترکیب» ه که ی بوونه وه نۆبه ی پر سیار و وه لا مان دیت و ئەوانیشی به م شیوه فیرده کات:

که سیک پر سیار ده کات: بوچی ده لێ ی «جار و مجرور» «تعلق» ده به ستن به «نبتدا» ی «مقدره» ی «مؤخره» واته «فعل نبتدا» بوچی «مقدره» و نه نو سراوه و له بهر چیش «مؤخر» ه و له پاش «جار و مجرور» ه کان «مقدر» ده کری؟

له وه لام دا ده لێن ئەوه له بهر چه ند هۆیه که: یه که م له بهر ئەوه ی که پیش خستنی «جار و مجرور» له سه ر «متعلق» ه که یان «حصر» ده گه یه نی واته ئەوه ده گه یه نی که داوای یارمه تی ته نیا له خوا ی ده کریت. دوو هه م له بهر ریز دانانه بو ناوی خوا.

سیهه م له بهر ئەوه ره ددانه وه بی له قسه ی بت په رسته کان که ده یانگوت «نبتدا

بسم‌اللات و العزی» یانی ده‌ست‌ده‌که‌ین به‌و ئیشه به یارمه‌تی ناوی «لات و عزی» که ناوی دوو بتی گه‌وره‌ن وه‌ک دیاره «فعل» ی «نبتدا» له‌ قسه‌ی وان‌دانه «مقدر» ه و نه «مؤخر» یشه؛ به‌لکوو له پیش جار و مجروره‌کان‌دایه و «تلفظ» یشی پی‌کراوه و له کاتی نو‌سینیش دا نو‌سراوه.

هه‌روه‌ها ئه‌و ده‌رسه‌ چه‌ند پر‌سیاری دیکه‌شی له‌سه‌ره‌ وه‌ک:

۱- بو‌ه‌چی «ب» له «بسم‌الله» دا به‌ در‌یژی نو‌سراوه؟

۲- بو‌چی نو‌سراوه «بسم‌الله» و نه‌نو‌سراوه «بالله»؟

۳- بو‌چی وشه‌ی «الله» له پیش «الرحمن» دایه؟

۴- بو‌چی «الرحمن» له پیش «الرحیم» دایه؟

۵- بو‌چی «به» له پیش «نستعین» دایه؟

وه‌ چه‌ندی دیش له‌م‌جو‌ره‌ پر‌سیاران به‌لام بو‌خو‌پاراستن له‌ پیک‌هینانی سه‌رئیشی له‌ هینانی وان و وه‌لامه‌کان خو‌ده‌پاریژین.

راستی یه کی حاشا هه لئه گر

پێ لهو راستی یه ش بنیین باشه که گرانی ده رسی «عوامل» به شیکی زوری تاوانی موسته عیده کانه چونکی بهرله وهی فهقی باسی وشه و زاراو هه لیکه وهک: جار و مجرور، تعلق، مقدر و مؤخر، مضاف و مضاف الیه، صفت و موصوف، فاعل و ئهوانه تی بگا و هه رکامیان له جی ی خوی دا بخوینی هه ق نییه باسی ئهوانه ی بو بکری و داوای لی بکری رهوانیان بکات.

که سه پک تیکه لاوی ده گه ل ئه و عیلمانه بیی ده زانیت که باسی «جار و مجرور» ان له «نوع» هه وه لی «عوامل» دا ده خویندری، باسی «مضاف و مضاف الیه» له ئاخیری «عوامل» ده گه ل «عوامل قیاسی» دیته پیشی، باسی «صفت و موصوف» ان له «توابع النموذج» دا فیرده بین و ئهوانی تریش هه رکام له جیگای تاییه تی خوی دا باسیان لیوه ده کریت.

جا هه ق وایه له خویندنی «عوامل» دا فهقی «مقدمه» که ی هه ر بو مانا بکری و ئیتر «ترکیب» هه که ی پێ نه گوتری و پاش «مقدمه» که ش چ «عامل» یکی خویند له میسال دا هه ر باسی ئه و عامیله و شوینه واری وی پێ بگوتری. بو نمونه له «ترکیب» ی یه که م میسالی «نوع اول» دا که «مررت بزید» هه ر ئه وه نده ی پێ بگوتری که «ب» هه رفی جه رره و ئه وه تا «زید» ی مه جرور کردوه واته ژیری بو پهیدا کردوه و ههروه ها له ته رکیبی «دخلت علیه بٹیاب السفر» دا که میسالی چواره می ئه و نه و عیه نابی هه مو ورسته که ی بو ترکیب بکری چونکه با باسی «فعل» یشی له «صرف» دا خویند بی خو ئیستا باسی «علی» ی نه خویندوه که هه رفی جه رره، یان خو ئیستا باسی «مضاف و مضاف الیه» یانی به گو ی نه گه یوه. که وابوو ده بی ته نیا «بٹیاب» ی بو شی بکریته وه.

ده ی کواره وای هه قه سوخته ی بهسته زمان بهرله وهی باسی هه چ «عامل و معمول و عمل» یکی خویند بی پیشه کی عه و امیلی له «بسم الله» دا بو ته رکیب بکری و به و هه موو جر و جانه وه رانه بتوقینری.

ته رکیب پێ گوته ی بهر له پێ ناساندنی (عامل و معمول و عه مه ل) له و قه بیله یه که بیی بو پیناساندنی پیتی «م» به قوتاییه ک که ته نیا (ب) و (د) و (ا) و (ر) ی ناسیوه

له جیاتی وشه «مار و بارام» میسالی به وشه «میوان و که متیار و همبانه و ثاکام» بو
بینیه وه که شهش حهوت پیتی نه ناسراوی بو وی، تیدان.

ههروه کی باسم کرد مه به ستم له نویسنی نه و دوو دهرسه و نه و پر سیارانه نه وه بو و که
به خویندنه ره به ریزه کان نیشان بدهم، چه تونی دهرسی فهقی به تاییه تی دهرسی سوخته تاچ
را ده یه که و چه ندی کویره وه ری ده وی.

به لام نه ی خویندنه ری تازیز و خوشه ویست پیت وانه بی فهقی له بهر گیر و گرتی زور
و چه رمه سه ره ی ژیان و دهرسی گران هه لدیت و ده به زیت و سه نگه ری حو جره ویل ده کا
و ریگا بو دوشمن چول، نا، به لکه بگره دوا ی چه ند که پرت گوتنه وه، دهرسه که ی ره وان
ده کات و پاش له بهر کردنی دهرسه که، نه به زی و راوه ستاوی خو ی له بهر انبه ر
گیر و گرتنه کان و ههروه ها پیخوش بوون و ثاره زووی له سه ر خویندن به و هه له بسته
ده رده بری و ده لی:

«عیلمی نه خو ده خوینم عه و امیلی جورجانی

له نه و عی یه ک بومه وه گه ی شتمه نه و عی ثانی
سی و دوو مه لام پی کرد هیچیان چاکیان نه زانی^(۱)

ده چمه کن حاجی حه ده ی له قسان چاکی ده زانی

ئیقه نه سه ی پی ده که م وه ک روسته می داستانی»

دیسان دهردی دل و پیشیار

له لاپه ره کانی پیشوودا باسی نه بوونی تا قی کاری و که تره خه می ماموستا و فهقی و
نه رکی سه رشانیان له پیناو چاره سه رکردنی نه و دهر دانه دا، کرا و ده شلین دوو پات
کردنه وه ناحه زه؛ به لام له بهر نه وه ی دهرده که گرانه و چاره شی نه گه ر چاره ره شی نه بی

۱ - بازیگ نه و هه له بسته به م شیوه ده گیر نه وه:

نه و عی نه و هل ته و او بوو گه ی شتمه نه و عی سانی
ده چمه لا حاجی حه ده ی ده لین چاکی ده زانی
له خوی ده که م ته له بی بیمه روسته می سانی

عیلمی نه خو ده خوینم عه و امیلی جورجانی
پرسی سی و دوو مه لام کرد «ردف» یان نه زانی
(اغتسنس) ی پی ده که م وه ک ته سرفی زه نجانی

هاسانه و به قازانجی هه موانه؛ ئەو باسه دینمه وه گوڕی و به واتایه کی تر ده لیم: به داخه وه دلسۆز نه بوونی ماموستاش و اههیه ده بیته هوپه کی دیکه له هوپه کانی به ده به ختی و روژه پره شی و دواکه و تووی فهقی و واده بی ماموستا چ موسته عید و چ ماموستای گه و ره دلسۆزی ده گهل شاگرده که ی ناکا و ته نیا بو ناو و شوهرت فهقی راده گری. و اههیه بی ئەوه ی کاریکی گرینگی هه بی دهرس ده چوینی یان ئەگه ر دهرسیش بلیت وای نالیت که لکی لی وهر بگریت. جاریک نییه پرسیار بکا و بلی: ئەری برای فهقی چت خویندووه، چ ده زانی؟ له کام عیلمه دا له پاشی؟ فلانه مه بهسته چون شی ده که یه وه!!!

ده گهل ئەوه ی دا که ئەو لی پرسینه وه و هه لسه نگاندنه ی ماموستا زور پیویست و گرینگه و که مته رخه می ماموستا له و باره دا ده بیته هو ی زیانیکی زور و له وانه یه ئەگه ر پرسیاری لی نه کری و به بی تا قی کردنه وه بجیته پیش، هیچیش فیرنه بی و نه ش زانی که هیچ فیرنه بووه و تا دره نگ له خهوی نه زانی وه خه بهر نییه ت و دره نگه و دواش تازه له دهستی دهرده چی، جا یان ده بی ده ست له خویندن هه لبگریت و یان ئەگه ر درێژه شی پی بدات هیچ هه ر فیرنابیت و ئاکامی هه ردوک لا ئەوه یه وه ک په یکه ریکی بی گیان ده بی وه سه ر دایک و باب و کهس و کاره کانی بکریته وه و هه موو هیوا و ئاواتیان لی به ئاودا بجیت و ئاو و نایان پی تال بکریت. چونکی به داخه وه له بهرله ره سمیه ت خرا نی ئەو خویندنه فهقییه کان به رنامه ی ریک و پیکی خویندنیان نییه و هه رواش له تا قی کردنه وه «امتحان» ی ره سمی و گشتی بی به شن و ئەگه ر ماموستا دلسۆزانه ئاو ریک، نه داته وه سه ر فهقییه که ی و ئاو ریکی لی نه کوژینیته وه و جار جار نه ی بوژینیته وه و پرسیاری لی نه کات و له دهرسه کانی دا به تا قی نه کاته وه؛ مه گه ر فهقییه ک که زور لیها توو هه لکه و توو بیت ده نا به تاییه ت سوخته هه ر گو ی به خویندن نادات و یان ئەگه ر گویش بداتی؛ بو خوی له راده ی زانین و نه زانینی خوی ناگات و پی ی وایه زوری ده زانیت. له حالیکیش دا که هاره ی له بری ناکاته وه.^(۱)

۱ - هاره ی له بری ناکاته وه: له بهرته دا ئاوا بووه «هزه» ی له «بره» ی ناکاته وه، که «هره» له زمانی عه ربه ی دا به مانای پشیل یه و «بره» ش له زمانی فارسی دا به مانای بهر خه، واته کابرا ئەوه نده نه زانه پشیل و بهر خ لیک جانا کاته وه. باشان له گو ته دا تیک دراوه و کراوه ته: هاره ی له بری ناکاته وه.

به لّام نه گهر ماموستا جار ده گهل جار فه قییه که ی به تاقی بکاته وه و پرسپاری لی بکا؛ نه گهر فقهی به که لکی خویندن بیت با نه زانیش بی مادام نه زانینه که ی به هو ی ته مبه لی و تینه کو شانی یه وه بیت نه وه وریا ده بیته وه و پتر تی ده کو شی و هه ول ده دا و شتیکی لی په یدا هه ر ده بیت. نه گهریش تی گه یی و بو ی ده رکه وت که له پاشیه که ی به هو ی ته مبه لی یه وه نییه و هه ر له بن را نازیره ک و بی زهینه و توانای خویندنی نییه نه وه باش وایه لی ی حالی بکات که به که لکی خویندن نایه ت و بچی خه ریکی ئیشیکی دیکه بی با شتره، له به ر نه وه ی نه و فه قییه ی که لی وه شاو ه یی خویندنی نییه له وانه یه له زور کار و پیشه ی دیکه دا پله و پایه ییکی به رز به ده ست بینت و هم خو ی و دایک و بابی به خپو بکات و هم راژه یه ک به کو مه ل بکات و ئیتر به خورایی و بی هو وده ته مه نی به فیرو نه دات و وه ختی ماموستا نه گری ت و له کار و ئیشیش نه بیت و تووشی دواروژیکی تاریک و ره ش نییه ت. (وه ک پیشتریش ئاماژه مان به وه کرد)

گوی پی نه دانی هیندیک ماموستا له لایه ک و له لایه کی دیشه وه بریک ماموستا هه ن که به داخه وه ده گهل نه وه ش دا شیاوی ماموستایه تی و توانای فقهی را گرتن و ده رس گوته وه یان نییه خویان ده که نه ماموستای ده رس پیژ و ده بنه هو ی دواخستن و به ده خت کردنی فقهی.

یان وا هه یه توانای گوته وه ی کتیه کانی خوار یی هه یه و ده توانی به تی کو شانی زور و ورده ورده، پیش هه لا پروات به لّام به بی وه به رچا و گرتنی هه ول و تی کو شان و پی هه لا چوونی ورده ورده یه کسه ر له گز کتیبیکی گران و ره ق راده چی و دووباره هو ی به ده ختی و نه هاتی فقهی پیک دینی.

فه قیش به تاییه ت که تازه ده ستی به خویندن کرد بیت وانییه که به زوویی له نه زانی و لی نه هاتوویی ماموستا که ی حالی بیت و خو ی له به رده ستان نه جات بدات و پی ی وایه ماموستا هه رده بی ئا وایت و نه گهر به وشپوه دریژه به خویندن بدات چی پی ناچی که ده بیته زانایه کی مو وقه له شین !!!

چه ند کو سپی دیکه ش

جگه له و گیر و گرفتانه ی به بلاوی باسما ن کردن وه ک به سترانه وه ی ژیا نی فهقی به خه لکه وه، چ له باری خواره مه نی و چ له باری جیگا و ریگا وه، له ره سمی به ت خرا نی ته و خویندنه، ماله و مال گه را نی فهقی، چه توونی و گرانی ده رسه که ی و ته وانه، چه ند که ند و کوسپ و ناحه زی و ناله باری دیش وه به رچاو ده که ون که بوونه ته هو ی دوا که و تووی و باش پینه گه ییشتن و زوو تینه گه ییشتنی فهقی:

۱- چۆنیه تی له چاپ درانی کتیبه کان و ناوه روکیان.

(أ) خراپی کتیبه کان له باری چاپه وه.

زۆربه ی هه ره زۆری ته و کتیبانه ی که له به رده ستی بریا نی فهقی دا هه ن و بو تیرا خویندن یان بو موتالا که لکیان لی وه رده گیریت، یان هه ر ده ستنوسن و هیشتا رووی چاپیان به خووه نه دیوه یان ته گه ریش چاپ کرابن به شیوه ی کو ن و قه دیمی چاپ کرا ون ئیتر له نیویان دا له و نیشانه نه ی که له سه بکی تازه ی نووسین و چاپ کردن دا وه به رچاو ده گیرین و خویان نیوه ماموستایه ک و رینۆینیکی شاره زان بو خوینهر، وه ک نیشانه ی پرسیار (؟) نکته بانگ^(۱) و سه رسو پرمان (!) و کو تایی رسته (.) و به کورتی له نیشانه کانی نوخته دانان، هه والیک نییه. له بهر ته وه فهقی له کاتی ده رس خویندن دا سه ره پرای وه رگرتن و راگرتنی مه به ست ده بی له پیناوی لیکدانه وه ی و پترامه ی کتیبه که دا، داخوا فلانه مه به ست سه ره تای له کو ییه و کو تایی له کو ی دیت. یان داخوا ته و رسته هه واله، پرسیاره، یان شتیکی تره و... ناچاره هه ولی زۆر بدا و به بار ته قای مه به ست سه ره کیه که به و کاره وه خو ماندوو بکا.

وینه په ک له بهشدارانی کوری ئیجازه له گوندی «زمزیران» ی سردهشت

ریکه وتی: ۱۳۷۹/۱/۲۹ ک. هـ

ته نیا نیشانه په ک که له کتیه کان دا وه بهرچاو ده که وی نیشانه ی دوو که وانه یان
خه تی دریژه که به سهر مه تن دا ده کیشری که نه و دوو نیشانه ش بولیک هه لاواردنی مه تن و
شهرحن.^(۱) جا بویه بابای فقی یه کیک له کاره وه خت گیره کانی نه وه یه ده بی به بی که لک
وه رگرتن له و نیشانه ریئوینی که رانه خو ی له مه بهستی کتیه که بگات و لیکی بداته وه و
تیکی کاته وه.

۱ - هه لبت له و دواپی یانه دا هیندیک له کتیه کان له چاپ دراونه وه و بریکش له وانه ی تا ئیستا
چاپ نه کرابون چاپ کراون که له و له چاپ دانه دا له سه بکی نوی که لک وه رگیراوه و بریک له گرفته کان
چاره سهر کراون.

کتیب خوش کردن

جا لیڤه دایه مه سه له ی کتیب خوش کردن دیته گورئ. ئه ویش ئه وه یه که فه قئ کتیبه که ی چاپکراو بی یان دهست نووس، دوا ی ئه وه ی به هه ولی خو ی و فیڤکردنی ماموستا له کتیبه که ی حالی بوو به پی ی به ره و پیش چوونی دهرسه کانی، خو ی ئه و نیشانانه ی بو داده نی تا ئه گهر وستی جاریکی دی به مه بهستی لیوه فیڤبوون یان دهرس تیراگوته وه چاوی لی بکات ئه و سه ختی و شانگیریه ی نه مینی و به ئاسانی بتوانی که لکی لی وه ربگریت.

هه لبهت کتیب خوش کردن ته نیا بریتی نییه له دانانی ئه و نیشانانه که له یاسای تازه ی له چاپ دان دا وه بهرچاو ده گیرین؛ به لکوو چهند نیشانه ی دیش هه ن وه ک:

۱- دیاری کردنی «مبتدا و خبر» له رسته یه کی دریژی وادا که «مبتدا و خبر» ه که ی به هاسانی دهرنه که ون. بو ئه و مه بهسته له سه ر «مبتدا» نیشانه ی «مب» و له سه ر «خبر» نیشانه ی «خب» داده نین.

۲- له سه ر واویک که واوی «حالیه» بی ت وشه ی «حال» به خه تیکی ورد ده نووسن.

۳- هه وه لی رسته به نیشانه ی «س» دیاری ده که ن.

۴- به یه کی که له و نیشانانه «ع، عط، عطف» وشه و رسته کان ده به نه وه سه ر یه کتری (عطف کردنه وه).

۵- کاتی که دوو وشه یان دو رسته له وه ختی له چاپ دان یان نووسین دا پاش و پیش کرابن له سه ر دوا که وتوو ه که نیشانه ی «م» واته «مقدم» و له سه ر پیش که وتوو ه که ش نیشانه ی «خ» واته «مؤخر» داده نین.

۶- له سه ره تای مه بهستی که وه لآمی پرسیاریکی فه رزی بی یان رسته که داگری وه لآم و پرسیار بی، نیشانه ی «س ج» واته «سؤال و جواب» داده نین.

۷- دوو وشه ی «ان و ئو» واهیه بو مه رجن و واش هه یه بو ئه و په ر (غایه ن)، جا هه ر کاتی که بو غایهت بن نیشانه ی دوو ویرگول «،،» ی له بن ده نووسن.

۸- هه روه ها له بن هه ر ئاوه لئاو «ضمیر» یکی ئاشکرا یان شیر دراوه که جی ی بو

ګه رانه وه که «مرجع» ی به هاسانی نه دوزرېته وه نیشانه یه کی به دلخواز له بن خوی و «مرجع» ه که ی دهنوسن.

۹- یه کی دی له کاره کانی پپوهندی دار به کتیب خوشکر دنه وه نه وه یه که له وانه یه کتیبه که له کاتی نویسنه وه یان له چاپدانی دا، وشه یه ک، رسته یه ک، پیتیک یان نوخته یه ک یان شتیکی دیکه ی زیاد بی که لی ی که م ده کرېته وه، که م کردنه ووش یان به به سهر داهینانی خه تیکه یان به کراندن و پاک کردنه وه یه تی به وه سیله ی ترنجویک^(۱) یان شیشو قه یه ک.

یان نه وه تا یه کیګ له و شتانه ی که م ده بی، که پپویسته بو ی بنوسی؛ جا نه ګر له و جیبه ی لی ی که و توه جیګای بو وه نه و چاکه دنا له جیبه کی تری نه و لاپه رده دا دهنوسیته وه و نیشانیکیشی بو داده نیټ و له ناخیریش دا لی ی دهنوسی «صح» که کورت کراوه ی «تصحیح یان صُحح یان صحیح» ه و نیشانه ی نه وه یه نه و شته دهرچووه و دروست و راست کراوه ی نه و ویزامه ناوایه.

۱۰- ئیشیکی دی نه وه یه که په راویزیک یان مه به ستیکی که پپوهندی به ناوهر وکی کتیبه که وه بیت ده بهینیت و له سهر کتیبه که ی خوی ده ی نویسته وه به مه به ستی هاسان کردنی شوینیکی ګران یان به مه به ستی که لکی زیاتر. نه و په راویزه ش به زوری له نوسراوه و کتیبی دیکه را به نیوی خاوه نه که یه وه دهینری. واش هه یه هرشی کردنه وه و لیدوانی ماموستایه، که فقی به شیوه ی حاشیه یه ک دهری دینی و به نیوی «تقریرات استاد» فلانکه س له سهر کتیبه که ی دهنوسی.

و نه ګر فقی بو خوشی توانای بی لیکن دانه ووشی کردنه وه ی خوی به زمانی عه ره بی یان زمانیکی دی به شیوه ی حاشیه دهر دینی و له سهر کتیبه که ی دهنوسی له ناخیریش دا له بنی دهنوسی «لکاتبه» واته نه و حاشیه هی نوسهر، خو یه تی. نه و جار بو وه بزانی که نه و حاشیه پپوهندی به کوپی کتیبه که وه هه یه نیشانیکی به دلخوازی بوداده نیټ که نیشان بدات نه و حاشیه به کوپی کتیبه که وه پپوهندی هه یه.

شایانی باسه که له کتیب خوشکردن دا بو دانانی نیشانه کان له قه له م یان مه ره که بیک که لک و هه رده گیریت که له رهنگی چاپی کتیبه که جیا بیت و به زوری رهنگی سوور به کار ده بریت.

جیگای لی نووسینی ئه و حاشیه و په راویزانه ش قه راع و قولاغ و چوار دهوری لاپه ره کانی کتیبه که یه که «بیاض» ی پی ده لین. و هه ر به مه بهستی لی نووسینه وه ی حاشیه و شتی زیادی، له کاتی له چاپ دان یان نووسینه وه دا له چوارده دهوری لاپه ره کان جی ی زیادی دیلنه وه. (۱)

(مسطر) خه تکیش

له زوو دا چونکه قاقه زی خه ت دار که م بووه له کاتی نووسین دا به مه بهستی راست ده رهاتنی خه ته کان و لیک جیا بوونه وه ی جیگای حاشیه کان و عیباره تی کتیبه کا به «مسطر» په ره کانیا ن خه تکیشی کردووه و جالییان نووسیوه ته وه.

«مسطر» یان خه تکیش ئامرازیک بووه به پانایی و دریژایی په یری کتیب که له له تکه مقه بیاییکی قایم و خوراگر سازیان کردووه، به م شیوه که به شریتیکی یان گشته که ده زویکی نه پسین له مقه بایه که یان وه ته نیوه به جوریکی واکه گشته که که یان به باری پانایی مقه با که دا ئه مسهر ئه و مسهر کردووه و نیوانی هه ر دوو داوانیش به ئه ندازه ی نیوانی دوو خه تی ئه م قاقه زه خه ت دارانه بووه. هه ر ئاوا تا مقه بیا که ته واو بووه، ده زوه که یان لی به ستوو و لویه ک، یان چه ند لوشیان به چوار دهوری داهیناوه تا جیگای لی نووسینی عیباره تی کتیبه که له جیگای لی نووسینی حاشیه کان جیا بکاته وه. هه له ت بو جی ی حاشیه کان به مه بهستی جوانی و بو ئه وه ش حاشیه کان ده گه ل ده قی کتیبه که تیکه ل نه بن، ده زوه که لاو نیو رایه ل کراوه و مابه ینی ده زوه کانیش که متر بووه.

شیوه ی کار کردنیش به و خه تکیشه ئاوابوه که دوا ی ئاماده بوونی له بن په ره قاقه زه که یان داناوه و به توندی ده ستیان به سه ردا هیناوه و به و شیوه په ره که شوین شوین

بووه و جابه ریڼوینی تهو شوینانه دهستیان کردووه به نویسنه وه و نوسراوه که زور جووان
دهر هاتووه.

کتیب نوسره وه کان به هوئی هونه رهنندی خوږیان و ئاماده کردنی خه تکیشی
جوړاو جوړ حاشیه و په راویزه کانیان به شکل و شیوه ی جوړاو جوړ دهره یناوه. واهه بووه
به وینه ی گول و گولدان یان به شکلی دیزه و گوژه و یان به شیوه ی چادان و سه ماوهر و
که لادار و نه وانه حاشیه کانیان نویسه وه.

(ب) توندی و گوشراوی عیباره تی کتیه کان.

تهو وکتیانه ی له بهر ده ست دان و که لکیان لی وهرده گیریت چونکو به شی زوریان له
چوار تا هشت سده له مه وه بهر نوسراون باوی ته ده بیاتی تهو سهرده مهش وادیاره بریتی
بووه له وه که نوسر هه ول بدا وشه و ویزامه ی رهق به کار بینی و چه مک و مانای زور له
ویژه و وته ی که م دا بگونه جینی، له ساده نویسی و دریژ کردنه وه و شی کردنه وه خو پیاړیزی
و ئیتر نوسراوه که ی زیاتر وه که مه ته ل وایی و هه موو که س نه توانی خوئی له قهره بدات. بی
گومان مه به سستی سهره کیان له و (ایجاز) و به کورتی نویسنه به زوری تهو بووه که
نوسراوه کانیان به حاسانی له بهر بکرین و له زه ین دا را بگیری. جا ته گهر مه به سستی دیکه ش
له و کاره له ئارادا بوبن وه کی هاندانی خوینه ران بو وردبوونه وه و قول خویندنه وه ی پتر،
یا به هوئی که می و ده ست نه که وتنی قاقه ز و قه له م بووبی تهو خوا ده یزانی و هه رچی بی
تهوان خزمه تی خوږیان کردووه و گوئی خوږیان له مه یدانی پاراستن و په ره پیدانی عیلم و
زانپاری دا بردو ته دهر و مهر جی پیاو ه تیان بردو ته سهر خواجه زایان بداته وه و لایان لی
بکاته وه.

بو نمونه ماموستا مه لا علی قز لچی که له به ینی ساله کانی (۱۲۴۰) تا (۱۲۹۶)
کوچی دا ژیاوه و خه لکی برا یماوای قز لجه ی سهر به قه زای پینجیوین بووه و له زانستی
ته جوید و میرات به شکردن و زور شتی دیش دا نوسراوی هه یه و هه روه ها له سهر
«جمع الجوامع و تصریف ملا علی» و نه وانه په راویزی نویسون، ده بینین په راویزه کانی به
ته ندازه یه ک توندو و گوشراون که هه ریه که یان مه ته لیکي سهر به خوږ.

ئاشکرایه که شهرح و پهراویز نووسین له سهر کتیییک به و مه به سته یه که کتیبه که پئ
 هاسان ببی، که چی زۆر له پهراویزه کانی مامۆستای خوا پاییهی بهر زتر کاته وه. له سهر
 «شرح التصریف» ی مه لا علی شنۆیی مه گهر پیاوی زۆر زیره ک و وشیار دهنابه خویندن
 نه بی که س نایانزانی.

ده لێن جاریکی لێیان پرسیهوه: مامۆستا گویچکه ی راسته ت کامه یه؟ له وه لام دا
 دهستی چه پی به سهر گویچکه ی چه پی و توقی سهری دابر دووه؛ جا له و دیو گویچکه ی
 راستی نشان داوه!!!

به ریز جه نابی مامۆستا مه لا «عبدالرحمن طاهری» ده رسیژی گوندی «مه رخوز» ی سه قز ده گه ل
 دوو نه فەر له فەقیکانی که ماوه یه ک دوا ی بوونیان به مه لا چوونه وه دیدنه ی و دوو که س له
 مامۆستایانی نازه ری زمانی قوتابخانه و ریش سپیه کی ئاوه دانی سالی (۱۳۵۵ ک. ه) له گوندی
 مه رخوز

(۲) به نابه له دی له گز زمانی بیگانه را چوون.

یه کی دی له و شتانه که ده بیته هو ی پاشکه وتن و درهنگ سر که وتنی فقهی نه وه یه که بهر له وه ی هیچ سه واد و خوینده واریه ک په یدا بکات ده ست ده کا به خویندنی فقهیه تی که نه وه زوریان له فقهی ده داو له خویندن وه دوا یه ی ده خات. من پیم وایه زور زور پیویسته فقهی لانی که م تا پولی پینجی سهره تایي بخوینت جاپاشان بیت بو فقهیه تی، که هم دهرسه عهره بیه که ی بو هاسانتره ده بیت و هم زووتریش له خویندن ده بیته وه. ده نا بابای فقهی هر به پیناساندنی تلف و بیتکه به گز نه وه عهره بیه سهخت و دژواره دا بکری سهری لی ده شیوی و نه وه ی فیری بی تا ماوه یه کی زور هر توتی واریه و به نه زمون دهرکه وتوو که نه وانه ی سه وادی نوسین و خویندنه وه ی فارسی یان هیه؛ جا ده ست ده که ن به خویندن به دوو سی سال زووتر لی ده بنه وه یان باشر بلین دوو سی سال وه پیشت ده که وهن نه و جار نه گهر له بهر نه وه ش نه بی که سیک دانیشتی ئیران بی که ئیستا زمانی فارسی ره سمی یه به تایهت نه گهر بیه وه ی پشه ی مه لایه تی بگریته بهر، زانینی زمانی فارسی تا راده ی قسه پی کردن و خویندنه وه ی نوسراوه فارسی یه کان و نویسی هیندیک شتی وه ک نامه و قه باله و نه وانه هر زور پیویسته یان له وانه یه بو نویسن و وه رگیرانه وه ی کتیب که لکی لی وهر بگریت.

وه نه گهر بلین فقهی ده توانی ویرای دهرسی عهره بی کتیبی فارسیش بخوینی وه ک گولستان و بوستان و ئیسماعیل نامه و «ای شده» و نه وانه؛ نه وه له سهریکه وه یه به لام وه ک نه وه فیهر هر نابی که له قوتا بخانه ی ره سمی بخوینی و دیسان عهره بی و فارسی و پکرا بخوینی دهرسه کانی گرانتر و وه ختگیر تر ده بن. پاشان به خویندنی نه وکتیانه ته نیا فیری خویندنه وه و نویسن ده بی، به لام له قوتا بخانه سهره رای نه وانه فیری زور شتی پیویست وه ک ژمیره «حیساب» و زور له زانسته کانی تر ده بی و نه گهر بشلیت نه وه موو زانا گه وره گه وره، نه وگشته عالمه موقه له شینه که ههر کامیان له زانسته کان دا دهریا یه کی عیلم و زانیاری بوون ده گهل نه وه ش دا که زور به ی ههره زوریان بی نه وه ی له قوتا بخانه ی ره سمی بخوینن یه کسهره روویان کردو ته حوجره و که چی واش تیگه ییشتوون و

پئ گه ییشتونا له وه لām داده لئین: ئه وه شتیکی سه لماوو به لگه نه ویسته و میژوو شاهیده که حوجره زور که له پیاوی وای پئ گه یاندوون که هه ره له سه رده می کور په یی را له باوه شیئ گرتوون و هه ره به ژه کی خوئ فرچکی پئ گرتوون به لām مه به ست ئه وه یه ئه گه ره فهقئ لانی که م تا پولی پینجی سه ره تایی بخوئنی پاشی بچیه حوجره چهند قازانجیکی هه یه:

(أ) یه که م ئه وه یه که فهقئ زووتر له خوئندنئ ده بیته وه یان باشتربلین زووتر سه ره ده که وئ چونکی له و ته مه نه ی دا که ده توانئ بچیه قوتابخانه ی ره سمی یه وه که سالی حه و ته می ته مه نه یه تی ناتوانئ بچیه فهقئ یه تی و له هه نده ران وه سوپئ و ئیش و کاری نیو حوجره جئ به جئ بکات. به لām مندا ل له و ته مه نه دا ده توانئ بچیه قوتابخانه، چونکه له مالی خوئ کلا نابیت و جگه له به ریوه بردنی کاره کانی پیوه نندی دار به خوئندنه وه ئیشیکی دیکه ی له سه ر زیاد ناکریت و خوئندنه که شی به زمانیکی له چاو عه ره بی هاسان و له کتیبی تازه چاپ و وینه دارپایه، له کاتیک دا مندا ل تا ته مه نی سیژده چارده سالی بو حوجره هه ره باش نییه و ئه گه ره به ره له و ته مه نه بنیردریته حوجره له وانه یه له زور بارانه وه تووشی زیان و تیشکان و چورتمه بییت، به و پییه مندا ل تا کاتی چوونی حوجره ی دیت ده توانی پینج شه ش کلاس له فیرگه بخوئنی و به و جوړه هه م به ده رس خوئندن و وه رگرتنی ئه رکی ده رس و ده وررا دیت و هه م زور شتی پیوه نندی دار به ده رسی عه ره بیشه وه فیر ده بییت. بویه ده توانین بلین به سی چوار سال زووتر ده رسی مه لایه تیه که ی پیش ده که ویت.

(ب) دووهه م ئه وه یه که قوتابی له و چهند ساله خوئندنه ی دا چهند زانست و مه به ستیک ده خوئنی و فیریان ده بی که زور به که لک و پیویستن و له نیو به رنامه ی ئیستای فهقییه تیش دایان نین یان ئه گه ره هه شبن وه ک پیویست که لکیان لی وه رناگیریت. بو نمونه زانستی ژمیره «حساب» که له ده رسی فهقییه تی دا چهند کتیبیکی له باره دا نوسراوه وه ک کتیبی «خلاصة الحساب» ی بهاء الدین عاملی ئه ویش به شیوه یه کی زور سه خت و کون. یان وه ک زانستی «نجوم - علم الفلک» که کتیبی «تشریح الافلاک» ی تیدا نوسراوه و ئه میس هه ر ئی نووسه ری ناو براوه و به شیوه یه کی زور نا له بار له چاپ دراوه. جگه له وه ش «بهاء الدین عاملی» له سالی (۹۵۳) تا (۱۰۳۵) ی کوچی مانگی دا ژیاوه و

ټه وکاته ش ټه و زانستانه به تاییه ت زانستی نجوم که پیویتی به نامرازی وه ک تلیسکوپ و دووربین و شتی و اهه یه؛ پیشکه و تینیکی وایان نه بووه و هیندیک له و شتانه ی که ټه و کات به شیکي سه لمیندراوی عیلمی له قه لم دراون ئیستا رهد کراونه وه.

جا پیاو به جی ی ټه وه ی که خو به و کتیانه وه ماندوو بکات که هم به شیوه یه کی ره ق نوسراون و هم خه ت و چاپیان ناحه زه و هم به شیک له ناوه رو که که شیان دوا ی به ره و پیش چوون و هه لدانی ټه و زانستانه، یان رهد کراوه ته وه یان ټال و گوری تیدا پیک هاتووه؛ بو چی له کتیبه کانی فیرگه ره سمی یه کان که لک وهر نه گری ت؟

ټه من به بیرو پای خو م وام پی باشه که فقهی ټه گهر به شیوه ی ره سمیش دهرس نه خوینی بو و جوړه زانستانه و زور زانستی پیویتی دیش که له بهر نامه ی خویندن دا نین وه کی: جوغرافی، کومه لناسی، دهر و ن ناسی و ټه وانه ههر له کتیبه ره سمی یه کان، یان له و کتیب و گووارانه که له بازار ده ست ده که ون که لک وهر بگری ت.

(ج) سیه م ټه وه که مندا ل به و چند سالانه ټه گهر بیجته فیرگه و ده گه ل کومه لی زور تیکه ل بی، میشکی باشر ده کریته وه و زهینی رو نتر ده بیته وه. له بهر ټه وه ی که فیرگه ی ره سمی نازادی زیاتر تیدایه و مندا ل له وی زیاتری هه لبه زین و دابه زین بو ده کری و وریاتر ده بی ت و له حو جره دا ټه و نازادی یه ی نیه و بگره قوتابی ریگه ی هیچ جوړه زاق و زوق^(۱) و حیندر حویه کی پی نادری و له ټاکام دا به ته وای میشکی ناپژی و رووی ناکریته وه.

(د) قازانجی چواره م ټه وه یه که فقهی له زمانی روژ تیده گا و بو وه لام دانه وه ی خه لک ټاماده یی زیاتر ده بی ت. چونکه فقهی که قه راره بیته میراتگری پیغه مبه ر (د) و ټه رکی راگه یانندن و تیگه یانندن وه ټه ستوی خوی بگری له سه رده می فقهییه تی دا و به تاییه ت دوا ی بوونی به مه لا ده هه موو که سیک هه لده نگویت و ده گه ل هه موو جوړه پرسیاریک روو به روو ده بی ت و له لایه ن هه موو چین و تو یژیکه وه پرسیار ی لی ده کری ت؛ جابویه ده بی له زمانی روژ تی بگات، به تاییه ت زمانی چینی خوینده واری مه دره سه یی

حه تمهن ده بی بزانی، بووهی بتوانی دینیان تی بگهیه نیت و وه ک که سیک که له مهر مه سه له و بابته دینی یه کانه وه پسرپوری هه یه گری و گو له کانیان بو هه ل بکات و بزانی و بتوانی ده گه لیان دابنیشی و هه ر به و زمان و زانستانه ی که بو خویان پی ی ده خوینن و لی ی تیده گن بویان بدوی و نه و لیک داپران و دووری و لیک نه بانی یه ی دوژمن له نیوان دوو چینی خوینده واری مه دره سه یی و فهقی دا پیکی هیناوه له ناوی به ری و دهستی برایه تی و هاوکاری کاکی مه دره سه یی به توندی راگوشی و هه ردووکیان به یه که وه بکه ونه شه ر ده گه ل نه زانی و هه موو دیار ده یه کی دیکه ی دواکه و توانه .

بویه من ته نانه ت رام وایه که فهقی نه گه ر بگری به ر له هاتنی بو نیو فه قییان مه دره کی (دیپلمه یان سیکل) هه ر وه ر بگری و نه گه ر نه شکرا تا پولی پینجی سه ره تای هه ر بخوینی و جا دوا ی نه وه ی خویندنه که ی سه رکه وت واته گه ییشه راده ی «شرح العقاید» و «مختصر المعانی» و نه وانه به شیوه ی «متفرقه» ئیمتیحان بدات، تالانی که م دیپلومه وه ر ده گری ت. به و مه رجه خویندنه عه ره بیه که ی پاش گو ی نه دات و که مه تر خه می تیدا نه کات. خو نه گه ر له باری مالی و حالی و سالی یه وه توانی بجیته زانکو و قوناغه کانی تیپه ر بکا، نه وه نوری عه لا نوره و نازایه تی یه کی بی وینه و بی سنووره .

(ه) خه ت و سه وادی فارسیش یه کی دیکه یه له قازانجه کانی چون بو فی رگه ی ره سمی. چونکو فی ر بوونی نه و زمانه نه گه ر له به ر قسه پی کردن و نوسین و خویندنه وه ی نامه و قه بزه و قه باله و کتیب و گو ی راگرتن له رادوی و ته له ویزیون و هه ر وه ها خویندنه وه ی گووار و روژنامه و نه وانه ش نه بی، هه ر ته نیا له به ر نه وه ی زور له و کتیب و نوسراوانه ی فهقی، یان مه لا که لکیان لی و هه رده گری؛ جا هه ر له ته فسیر و شه ر و میژوو نوسراوی عیلمی یه وه بگره تا هه موو نه و نوسراوه سیاسی و ئابووری و کو مه لایه تی و نه خلاقی و بیر و باوه ری یانه ی که له باره ی ئیسلام و پیوستیه کانی دیکه ی خه لک دا به زمانی فارسی نوسراون یان وه رگیر دراونه وه که خوینده واری ئایینی به هیچ کلونجیک ناتوانی لیان بی نیاز بیت؛ نه و خه ت و سه واده گه لیک پیوست و به جی یه .

۳- وه‌خت به‌فیروډان

یه‌کی دیکه له‌هویه‌کانی زیان‌دیتنی‌فه‌قی و به‌خه‌سار‌چوونی‌ته‌مه‌نی پر‌بایه‌خی
 نه‌وه‌یه‌که‌کاتی‌خوی‌زیاتر له‌و‌زانت و کتیبانه‌دا به‌سه‌رده‌باکه‌نا بی‌هینده‌یان‌گوی بی
 بدریت و له‌به‌رانبه‌ردا نه‌و‌زانت و زانیاری‌پانه‌ی که‌وه‌کو‌ثامانج‌وان و ده‌بی‌حه‌تمه‌ن
 بزانیږن؛ یان‌هر‌نایان‌خوینیت یان‌نه‌گه‌ر‌بشیان‌خوینیت وه‌ک‌پیویست وه‌به‌ر‌چاویان
 نا‌گریت.

چونکو نه‌گه‌ر وه‌ک‌راسته‌قینه‌ثامانج و‌ثاکامی‌فه‌قیه‌تی وه‌به‌ر‌چاو‌بگرین‌ده‌بی
 بلین: فه‌قی‌که‌سیکه‌دوای‌سه‌رکه‌وتن به‌هه‌وراز و نشیوی‌فه‌قی‌یه‌تی‌دا‌سه‌ره‌نجام‌ده‌یت
 به‌مه‌لا. مه‌لاش‌میراتگری‌پیغه‌مبه‌ری‌ئیسلا‌مه‌(د) واته‌که‌سیکه‌ده‌بی له‌ثایینی‌پیروزی
 ئیسلا‌م به‌باشی‌تبیگات و به‌شیوه‌یه‌کی‌راست و‌دروست به‌خه‌لکی‌رابگه‌یه‌نی.
 ده‌ش‌زانیان‌که‌دینی‌ئیسلا‌م‌بریتی‌یه له‌چه‌ند نه‌سلکی‌عه‌قیده‌یی، به‌رنامه‌یه‌کی‌عیباده‌تی،
 ربیازیکی‌نه‌خلاق، په‌پره‌ویکی‌ثابووری و پروگرامی‌کی‌سیاسی و‌نیزامی‌که‌نه‌وانه له
 چوارچیوه‌ی‌قورثان و‌فه‌رموده و‌کرده‌وه و‌برپاره‌کانی‌پیغه‌مبه‌ر (د)‌دا،‌گونجیندراون.

جا‌هه‌ر‌چه‌ند نه‌وانه به‌شی‌زوریان به‌هو‌ی‌ره‌نج و‌تی‌کوشانی‌پیشه‌وا
 موخته‌هیده‌کانه‌وه له‌سه‌ر‌چاوه‌کان‌هه‌لینجراون و له‌کتیبه‌شه‌رعی‌یه‌کان‌دا‌کو‌کراونه‌وه،
 به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی‌ده‌رگای (اجتهاد)‌دانه‌خراوه و‌هه‌موو‌شتیکیش‌ئستا‌نه‌زانراوه،‌زور
 پیویسته‌دوای‌په‌یدا‌کردنی‌پسپوری (تخصص)‌جا‌با له‌مه‌سه‌له‌یه‌کی‌نیو (مذهب)‌یک‌دا
 بی له‌قورثان و‌حه‌دیس‌بکولدریته‌وه و‌ره‌نجیان له‌پیناودا‌ببردری. که‌نه‌وه‌ش
 پیویستی‌بیجگه له‌زانتسه‌کانی‌وه‌ک: نحو، صرف، بلاغت و‌اصول‌الفقه و... به (علوم
 القرآن و‌علوم‌الحديث و...) هه‌یه‌و‌که‌چی‌ده‌بینن نه‌و‌زانتس‌انه له‌به‌رنامه‌ی‌خویندنی
 فه‌قیه‌تی‌دا‌هه‌ر‌پاش‌گوی‌خراون و‌ئی‌وا‌هه‌یه‌ئیبازیه‌ی‌مه‌لایه‌تی‌وه‌رده‌گری‌هه‌ر
 ناش‌زانی‌شتی‌وا‌هه‌یه. ته‌نیا‌شتیک‌که له (علوم‌القرآن و‌علوم‌الحديث)‌دا وه‌به‌ر‌چاو
 ده‌گیری: ته‌جوید و‌خویندنی‌دووسی‌جزو‌قورثان له‌ته‌فسیرا و‌خویندنی‌نه‌ختیک
 هه‌دیس و‌هیچی‌دی. ئیتر نه‌گوی به‌له‌به‌ر‌کردنیان‌ده‌دری و نه‌نه‌و‌زانتس‌انه‌ی‌له‌باره‌یان‌دا

نوسراون ده خویندرین ته گهر چی به زاراوه ئهوانه وه بهر علوم الحادیث و علوم القرآن ناکه ون و زانستانیکی سهر به خون.^(۱)

به داخه وه بریک له مه لایه کان دواى خویندنی ئه وه مو زانستانه ئیجازه به خویان نادهن مانای ئایه تیک لیک بده نه وه و پیاو وایه ده بی له هه موو شتیک دا ههر وه دواى بیر و بوچون و لیکدانه وه ی (مفسر) ه کان بکه ون و ههر چی ئه وان نویسیوانه با هیچ به لگه ی نه قلی یان عه قلی له سهر نه بی ههر راسته. ئه وه له حالیک دایه که ئیمه ته نانه ت له سهرمان پیویسته به پیی توانا له به لگه و ریکاری موجهه هیده کانیش بکوئینه وه.

ته نانه ت بازیکیان له بهر کردنی قورئان بو فهقی به باش نازانن و بهرگری لی

ده که ن!!!

فهقی و ماموستای حوچره ی خانه قای پاوه

۱ - به خوشیه وه ده بی بلیم له و دوا یانه دا ئه و دوو عیلمانه که ههر کامیان له چه نندین زانستی جوی، جوی پیک هاتوون له به شیککی زوری حوچره کان دا خراونه یال بهر نامه ی دهر سی.

زانسته پیویسته له دهست چووه کان

ریزی ئه و زانست و زانیاری یانه ی که بو مه لایه تی به که لکن و له بهرنامه ی بانگ هیشتنی خه لک بولای خوا (الدعوة الى الله) دا بونیان لازم و زهرووری یه به لام یان له بیر بردراونه وه یان وه ک پیویست وه بهر چاو ناگیرین به م شیوه یه:

۱- (علوم القرآن) جگه له ته جوید و بریک ته فسیر.

۲- (علوم الحديث) بیجگه له خویندنی مانای بریک حه دیس.

۳- (میژوو) که لانی که م ده بوو له میژووی ئیسلام دا یه ک دوو کتیی کورت بخویندری و میژووی گشتی ش به موتالا که لکی لی وهر بگیری ت.

۴- (علم الاخلاق) یا (التصوف) که پیویسته کتیی سه ر به خوی تیدا بخویندری که چی فه قی به شیوه ی پرته وازه و تاک و تووک نه بی ریی ده مه سه له ئه خلاق یه کان ناکه وی.

۵- کومه لئاسی (جامعه شناسی).

۶- دهرون ناسی (روان شناسی) که ئه و وو زانستانه ش بو مه لا زور پیویستن و ئه گه ر کابرای ده عوه تگه ر له باری کومه لایه تی و خووخده و دهرونی خه لک، ئاگاداری نه بی زور جارن بانگ هیشتنه که ی یان هه ر که لکی نابی یان زیانیشی لی په یدا ده بی ت.

۷- (فقه الدعوة)

پیم وایه هو یه کی هه ره گه وره ی سه ر نه کوتنی ماموستا ئیینی یه کان له بانگ هیشتنی خه لک بولای خوادا وه ک پیویست، نه خویندنی (فقه الدعوة) و تی نه گه یشتن له شیوازی دروست و به که لکی ده عوه ت و راگه یاندنه. چونکی وه ک ده زانین ده عوه تگه ر له ژیا نی ده عوه ت دا ده گه ل هه موو که س و هه ر جو ره تا قمی ک روو به روویه و هه ر که سه ش خووخده و بیر و بو چون و سه لیه یه کی تایبه ت به خو یه وه هیه و له دنیا یه ک دا ده ژی که که سی له گه ل دانییه و وه ک هیچ که س نا ژیی و بیر ناکاته وه. ئی واهه یه له پیش و لی هاتوو تی گه یشتویه؛ ئی واش هیه نازانی دهووری چ پاشایه کی یه.

بازه که سی ک دهست رویشتوو و ساغ و به که یف شاده؛ ئی واش هیه بی ده رتانه و

نه خووش و خه فهت باره.

هیندیک کهس هیمن و له سه ره خو و لی بووردون؛ هیندیکیش کهم چیکلدانه و زوو هه لچوو و توله ستین.

به شیک له خه لکی کهم سال و منداڵ و کالن؛ بازیکیش پیر و به بیر و ژیرن. هه مانه خوراگرو (ارادی) یه؛ هه شمانه خودورین و هه له و (احساس) ی یه. بابای گوینگر هه لده کهوی ناسیاو و خومالی یه؛ ده شبی نه ناسراوو و نامو و لاوه کی یه.

کومه لیک هه ن به ته قوا و پاریزگار و له خوا ترس؛ تاقمیکیش هه ن به پیچه وانه. جا که سیك که بانگه واز ده کا بولای خودا، نابی ته نیا له بانگ هیشتنی گشتی که لک وه ربگری و به به کار هینانی رسته ی (ایها الناس) هه موو کهس وه ک یه ک له قه له م دا و به چاو یک ته ماشایان بکا و تیکرا و به شیوه و زمانیک و له مه به ستیک بویان بدوی. چونکو نه هه موو کهس هه موو شتیک هه لده گری و نه هه ره مه به ستیک بولی دوان ده بی و نه هه ره جی و شوین و کات و ساتیک هه ره مه به ستیکی تیدا ده گوتری. به لکو ده بی و پرای که لک وه رگرتن له دوانگه (منبر) و کو بوونه وه کان و وتاری گشتی، له راگه یاندن و بانگ هیشتنی تاکی و فه ردیش که لک وه ربگیری و ده گه ل یه که یه که ی خه لک پیوه ندی گهرم و گور بگیری و به پی ی توانا و بولوان ده گه ل هه ره کهس به زمانی خو ی قسه بکری و به ره و دینداری و خواپه رستی رابکیشری.

به لی له ده عوه ت و بانگه واز بولای خودا بو ئه وه ی ئه و ده عوه ته شوین دانه رتر بی و به ره ه می زیاتری هه بی چهند مه رجیگ وه به ره چاو گیراون که ئه و مه رجانه له قورئانی پیرو ز و ژینامه (سیره) ی حه زره تی ره سوول درودی خوی له سه ربی و فه رموده کانی دا به ئاشکرا گو تراون جا یان ده قیان له سه ره یان ئه وه تا ئامازه یان بو کراوه؛ که بریک له و مه رجانه ده بی له (داعی) خوی دا بیننه جی و بریکیشیان پیوه ندی یان به (مدعو) وه هه یه و به بی وه به ره چاو گرتنی ئه و مه رجانه بانگ هیشتنی بولای خوا، یان هه ره که لکی نییه یان ئه گهر بشی ییت زور که مه و له وانه یه هیندیک جار زه ره و زیانیشی لی وه که ویت.

تا ئه و چهند سالانه ی دواپی زانستی (فقه الدعوة) له ولاتی ئیمه به شیوه به کی

کوکراوه و ریک و پیک و هچنگ نه ده کهوت و ته نیا له ته فسیره کان و کتیبه حه دیسی و شهرعی په کان دا له باسه کانی وهک (الامر بالمعروف و النهی عن المنکر) و جی جی (ربع العبادات) و (کتاب السیر) و نه وانه، به پرژ و بلاوی ده بینرا. به لام به خوشی په وه له و دواپسی یانه دا کتیبانیکی زور له و زانسته به سوو ده دا که و توونه ته بازاروه و وه دست خستیان هاسانه.

که واته برای فقی ته گهر بیهه وی سپه ی روژی له نه نجام دانی ته رکی سهر شانی دا که بانگ هیشتنی خه لکه بولای ئیسلام و دینداری؛ سهر که و تنی زیاد وه ده ست بینن؛ زور به جی و پیویسته چهنه کتیب له و زانسته دا بخوینی و موتالا بکات و ئیتر بی ناگاداری له پیشه (فن) ی ده عوه ت و بانگه واز، له گز نه و کاره راچون، سهر فوری به نابه له دی و به تاریکه شه وی ری کوتان و سهر لیره و له وی دانه.

به لی نه و جوړه زانستانه که بریکیان پله ی زانست و زانیاری «داعی» ده به نه سهر و بازیکیشیان «مدعو» ه کانی پی ده ناسینن و له هه ل و مهرجی ده عوه تی تیده گه بینن یان نه وه تا ناخویندرین وله به رنامه ی دهرسی حو جره کان دا نیویکیان نییه یان نه گهر بش بن وهک پیویست وه بهر چاو ناگیرین که چی له به رانه ردا بو هیندیک له زانسته کان نرخي زیاد له پیویست داده نریت و کاتی زوریان بو ته رخان ده کریت.

مه به ست له خویندن زانینی عیلمه نه وه ک کتیب

به داخه وه بریک له دهرس بیژه کان واده زانن و فقی په کانش وا تیده گه یه نن که مه به ست له خویندنی عیلمی «نه حو» به وینه، فیروونی کتیبه نه حوییه کانه، نه وه ک زانسته که خوی. بویه ده یان هه وی فقی بیجگه له مه تن و شهرجی کتیبه که، ته وای نه و حاشیه و قونه قهید و پرسپار و وه لام و ره خانه ی که هه ن ده بی موو به موو بزانیان، دهنه نابی ده ست له و کتیبه هه ل بگیری ت و ده ست به کتیبکی دی بکری ت.

یان پیان وایه ده بی هه ر کتیبکی له و زانسته دا نوسراوه، به وردی بزانیان و ئیتر نه و جوړه ماموستایانه له بهر ناوه ستایی خو یان جیاوازی دانانین له نیوان (علم) خویندن و (کتیب) خویندن دا.

بیر له وهی ناکه نه وه که ته مه ن بردنه سه ری زیاد له پیویست له عیلمیک دا به تاوان و گوناوه داده نری و زیانیکی قه ره بوونه کراوه به له فهقی ده دری. له زۆربه ی کتیبه (نحو) یه کان دا نوسراوه: «الغرض من علم النحو معرفة الاءاعراب» واته مه به ست له خویندنی زانستی «نه حو» ناسینی (اعراب) واته سه ر و ژیر و بو ری ئا حری وشه کانه له رسته دا. که چی ئه و جو ره مامۆستایانه به کرده وه له و مه به سته لاده ده ن و ده لین: «الغرض من علم النحو معرفة جميع الكتب المؤلفة في هذا العلم بما عليها من الحواشی و بما فيها من القيود و الأسئلة مع أجوبتها و الاعتراضات الواردة و دفعها» واته مه به ست له زانستی نه حو فیڕ بوونی هه موو ئه و کتیبانه یه که له و عیلمه دا نوسراون؛ به هه ر چی حاشیه و په راویزه وه که به سه ریانه وه یه و به هه موو ناتۆره و په رسیارو وه لām و ره خنه و جوابیکه وه که تییان دا هه یه!!!

ئاخر به راستی ئه گه ر فهقی توانی ویژامه ی عه ره بی به پی ی یاسای نه حو بخوینیته وه، چ پیویست ده کا هه موو کتیبه کان به وردی بخوینی؟ یان ئه گه ر ئه و زانسته له هه ر کتیب و نوسراوه یه کی نه حوی دا فیڕ بی چ کورت و چ درێژ، چ کۆن و چ تازه، چ زه رد و چ سپی چ فه رقیکی هه یه؟!

بو ده بی فهقی بیچاره چاری ناچار بی (جامی) هه ر بخوینی و (حاصل و محصول) ان هه ر بزانی و (دوور دائر) هه ر ده فع بکات؟!

هه رچی له خوی نه گوڤری ده زانی که مه به سته سه ره کی له خویندنی فهقی یه تی تیگه یشتن له قورئان و حه دیث و شه رعه و ئیتر عیلمه کانی دی وه کی «نحو، صرف، بلاغت و...» ئامرازیکن بو فیڕ بوونی وان و راسته وخو مه به ست نین و هه ر ئه وهنده بزانی که پیاو کاتی خوی بتوانی بیان لیته وه و هه ر وه ها بتوانی له قورئان و حه دیث و کتیبه شه رعی یه کان و هه ر کتیبیکی دی که به عه ره بی نوسرابی که لک وه ر بگری به سه و ئیتر نابی زیاتر وه ختیان تی دا به فیڕو بدریت.

بابای مه لا ئه گه ر ده سته کرد به مه لایه تی و ئه نجام دانی ئه رکه کانی که بریتین له وتارا دان (الخطابه) ئامۆزگاری (الموعظه)، رینمونی (الارشاد)، روون کردنه وه ی مه سه له شه رعی یه کان (الافتاء)، ده ستووردان به چاکه و گیرانه وه له خه راپه (الامر

بالمعروف و النهی عن المنکر)، بانگه‌واز بولای خوا (الدعوة الى الله)، ناتوانی به‌و عیلمانه وه لّامی خه‌لک بداته‌وه و ئه‌رکی سه‌رشانی به‌ریوه به‌ری، به‌لکو و ئه‌وکاره ته‌نیا و ته‌نیا به‌ زانینی قورئان و حه‌دیت و شهرع و میژوو و ... ده‌کری. (۱)

هه‌ندیک له‌و عیلمانه‌ی، فه‌قی زیاد له‌ پیویست پیانه‌وه خه‌ریک ده‌بی و ته‌مه‌نیکی زوریان تیدا به‌ سه‌ر ده‌بات و له‌ ئاکامیش دا زه‌ره‌ر ده‌کات بریتین له‌:

أ) عیلمی «نحو» له‌ عیلمی «نحو» دا که زانستیکه به‌ ئامانجی ناسینی «اعراب» واته دروست خویندنه‌وه‌ی و یژه (کلام) ی عه‌ره‌بی و لیک هه‌لاواردن و لیک‌دانه‌وه‌ی وشه‌کانی، ده‌خویندریت پینج شه‌ش کتیی به‌و ته‌رتیه له‌ باره‌دا ده‌خوین:

۱- «عوامل الجرجانی» یان عوامل البرکوی یان هه‌ردوکیان.

۲- النموذج به‌ شهرحه‌وه.

۳- الاظهار للبرکوی یان الصمدیه یان الهدایه یان دودانه، له‌وانه.

۴- الکافیه یان شهرحه‌که‌ی فوائد الضیائیه «شرح جامی».

۵- الفیه ابن مالک به‌ شهرحه‌که‌یه‌وه «السیوطی».

۶- واهیه «معنی اللیب» یش هه‌مووی یان باسی حه‌رفه‌که‌ی هه‌ر ده‌خویندری.

ب) عیلمی «صرف» که زانستیکه به‌ ئامانجی ناسینی وشه له‌باری ریشه و داتاشین و گوڤرانکاری یه‌وه ده‌خویندریت ئه‌ویش چوار پینج کتیی تیدا ده‌خویندرین به‌م شیوه:

۱- شرح الأمثله و صرف أمير.

۱- له‌ بیرمه‌ ئه‌و ساله‌ی که ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تیم وه‌رگرت و به‌ پئی دابی ئیجازه‌ وه‌رگرتن قۆلیکم مه‌لا و فه‌قی و خه‌لک ده‌گه‌ل هاته‌وه‌ ئاوابی خۆمان، پاش ته‌واو بوونی ری و ره‌سمی به‌خیر هینان و پیروزیایی له‌ مزگه‌وتی دی ده‌گه‌ل تاقیمیک له‌ میوانه‌کان و خه‌لک چینه‌ مالی، ئیستا به‌ چاکی ده‌ست به‌ قسان نه‌ کرابوو که حاجی یه‌کی خه‌لکی ئاوه‌دانی هه‌لیدا: ئه‌ری فلاّنه‌ که‌س پرسیاریکم هه‌یه! گوتم فه‌رموو. گوته‌ی ئه‌ری حه‌زه‌ته‌ی «حسن» خوای لی رازی بی چۆن شه‌هید بوو؟ منیش که‌ سه‌رم له‌ پرسیاری میژویی هه‌رده‌ر نه‌ده‌چوو میژووش یه‌کیک له‌و زانسته به‌ که‌لکانه‌ بوو که‌ ده‌بوو بخویندری و به‌لام نه‌خویندرابوو به‌ ناچاری و به‌ شهرمه‌وه هه‌لم دایه‌و گوتم ئه‌وه‌ی راست بی مام حاجی ئیمه له‌ ماوه‌ی فه‌قیه‌ته‌ی دا درسی میژوو ناخوینین و ده‌بی پاش ئیجازه‌ وه‌رگرتن مو‌تالا‌ی له‌ سه‌ر بکه‌ین جابویه ناتوانم وه‌لامی ئه‌و پرسیاره‌ت بده‌مه! ما‌لم هه‌قه‌ ئه‌ویش نه‌له‌سه‌ر ئه‌و پرسیاره‌ رویی ونه‌ پرسیاری دیکه‌ی لی کردم.

۲- تصریف الزنجانی به شهرحه وه.

۳- التصریف لماعلی الاشنوی که واههیه «قزلجی و قهره داغیشی له سهر ده خویندرین».

۴- شرح النظام یان سید عبدالله نقره کار یان کمال الدین. که ههر سیکیان شهرحی شافیهی «ابن الجاجب» ن.

ج (منطق) له مهنتیق دا زور کتیب خویندراون وه ک:

۱- ایساغوجی.

۲- مغنی الطلاب یان الملتقطه.

۳- حاشیهی ملا عبدالله یزدی.

۴- گلنبوی شهرح.

۵- شرح الشمسیه.

۶- گلنبوی برهان و چهند کتیبی دیش.

به لێ له و سێ عیلمانه دا بیجگه له حاشیه و شتی وا، ئه و کتیبانه خویندراون و ته مه نیان تیدا به سهر بردراوه له حالیکدا که ئه گهر بۆ نموونه له «نحو» دا ته نیا عه و امیلی جورجانی یان بورکه وی و «النموذج» و «الصمدیه» و «السیوطی» و ئه گهر بگونیجی موفره داتی «مغنی اللیب» و له (صرف) دا «تصریف الزنجانی» و تصریف ملاعلی و «شرح النظام» و له «منطق» دا «مغنی الطلاب» و «حاشیه ملا عبدالله» بخویندرین و به چاکی به فهقی بگوترین و ئه ویش کوششی پووستیان تیدا بکات؛ گومان له وه دا نییه که به سن و پیاو پییان بێ نیاز ده بی و ئیتر پووست به وه موو خو ئازاردان و کتیب سهره و نیو کردنه ی ناکات که ته نیا کات به فیرو دانه و هیچی تر.

ده‌سته‌یه‌ک فه‌قینی «بوغده‌که‌ندی» سه‌قز. له‌ ساله‌کانی ۴۷ و ۴۸ ی‌کوچی، هه‌تاوی‌دا.

جا ئیستی هه‌ر باشه‌که‌ بریک له‌و کتیپانه‌وه‌لانا‌رون. یان هه‌ر راسته‌کتیپه‌که‌ ده‌خویندریت. ده‌نا‌وه‌کی باس ده‌که‌ن تا‌ماوه‌ی بیست‌سی سالی‌ک له‌مه‌وه‌به‌ر بیج‌گه‌ له‌و شه‌رح و مه‌تنانه، زو‌ر حاشیه‌ و شه‌رحی دیکه‌شیان له‌ سه‌ر خویندراوه‌وه‌ک «حدائق» و «نعمه‌الله» له‌ سه‌ر «النموذج»، «اطه‌لی» له‌ سه‌ر «الاظهار»، «سید علی خان» له‌ سه‌ر «الصمدیه، عبدالغفور و عصام‌الدین و محرم افندی له‌ سه‌ر «جامی» ابوطالب و عبدالحکیم له‌ سه‌ر «السیوطی».

به‌ کور‌تی ده‌توانم‌ بلی‌م له‌ رابردو‌ودا زیاتر خه‌ریک و فی‌ری کتیپ خویندن بو‌ون نه‌وه‌ک عیلم و زانست؛ نه‌گه‌ر بابای فه‌قی له‌ نیو‌کتیپیکی گه‌ره‌ی وه‌ک جامی‌دا رو‌ژیک، قونه‌قه‌یدی‌ک، حاشیه‌یه‌ک شتیکیان لی‌ پرسییته‌وه‌و نه‌یزانیی وه‌لامی دروست بداته‌وه‌، ئیتر نه‌پرسیار‌که‌ر ئه‌وی به‌ سه‌واددار و نه‌ئه‌و خوی به‌ پیاو زانیوه‌؛ یه‌کجاری خوی له‌ به‌ر چاوان‌که‌وتوو‌ه و به‌ر له‌ هه‌موو شتی‌ک له‌ بی‌ری توله‌کردنه‌وه‌دا بو‌وه و ویستویه‌تی

پرسیاریکی وای لی بکاته وه که تهویش سه ره ده ری لی ده رنه کاو نه یزانی، پاشان هه ولی ته وهی داوه ته و پرسیاره ی شکستی تیدا خواردوه روون بکاته وه، تا جاریکی دیش بو ری پی نه خوات و ته گهر بو ی روون بو یته وه که چهنه جی ی دیکهش له و کتیبه دا هه ن که ته گهر پرسیاری لی بکری نایان زانی سه ره له نوی بو جاری دوهه م یان بو چه نده مین جار ته و کتیبه، یان هه ره ته و جییانه ی به ده رس خوینده وه ته وه و زو ریکی دی له ته مه نی پر بایه خی تیدا به سه ره بردووه. به لام هه ره ته و فهقییه ته گهر ده یان و سه تان پرسیاری له قورئان و هه دیث و شه ر لی کرابیت و نه یزانیبیت باکی نه بووه و ته قهی له سه ری نه ها تووه. ته نانه ت له و مه به سه ته سه ره کی و به ره ته ی یانه باس و پرسیار هه رنه کراوه و لیدوان له چه مک و مانای ثایه ته پیروژه کانی قورئان هه ره به گوناح و تاوان زانراوه و بازیک مه لای بیر ته سک بوون: ریگایان به خوشیان نه داوه مانای قورئان لیک بده نه وه و لانی که م بچه نیو ته نکاوی ده ریای بی بنی رسته پر مه به سه ته کانی قورئان و له قه راغ و قولان راده ست راکیشن بو دور و گه وه ره ان.

دوایین پله ی خوینده واری

دوایین پله ی خوینده واری بریتی یه له پله ی (الاجتهاد). بو گه یشتن به و پله یه پیو یسته خوینده وار بیجگه له زانینی زمانی عه ره بی به تی ری و ته سه لی و ههروه ها زانینی قورئان و سوننه ته کانی پیغه مبه ره «د» له هه موو باریکه وه و زانینی (اصول الفقه) به ته واوی، ده بی مه سه له ئیجماع له سه ره کراوه کان بناسی، له مه به سه ته کانی شه ریه ت تیبا، دارای ئاماده یی سروشتی (الاستعداد الفطری) بی و...

المجتهد

موخته هید به خوینده واریک ده لین ته و مه رجانه ی سه ری تیدابن و بتوانی ئیجتیهاد بکات، واته ته و په ری هیز و توانای خو ی به کار به ری بو دوزینه وه و په ی بردن

به‌ته حکامی شهرعی و هه‌لینجانیان له‌سه‌ر چاوه‌دیاری کراوه‌کان،^(۱) به‌که‌لک وه‌رگرتن له یاسا‌کانی (اصول‌الفقه).

موجته‌هید سی جوړی هه‌یه‌که‌به‌کورتی ده‌یان ناسینن:

۱- (المجتهد‌المطلق) ته‌وه‌بو که‌باسمان کرد.

۲- (المجتهد‌فی‌المذهب) ته‌م جوړه موجته‌هیده ری‌بازیکی تاییه‌تی نییه‌بو ده‌رهینانی ته‌حکام، به‌لکو به‌که‌لک وه‌رگرتن له ری‌باز وده‌قه‌کان (نصوص) ی ئیمامه‌که‌ی ته‌حکامی شهرعی هه‌لدینجی^(۲)

۳- (مجتهد‌الفتیاء)، پله‌ی ته‌م موجته‌هیده‌ش له پله‌ی هه‌ردوک جوړه‌که‌ی پی‌شه‌وه له خوار‌تره و به‌که‌سیک ده‌لین که‌سه‌ری له ری‌بازی ئیمامه‌که‌ی زو‌رباش ده‌رده‌چی و رایه‌کی به‌سه‌ر رایه‌کی تری‌دا (ترجیح) ده‌دات و به‌باشتری داده‌نی.

شایانی با‌سه‌که‌به‌لای هه‌ندی‌ک له‌زانیانه‌وه (اجتهاد) به‌شبه‌ش «تجزیه» ده‌کری و ده‌گونجی زانیه‌ک هه‌ر له مه‌سه‌له‌یه‌ک یان مه‌به‌ستی‌ک دا موجته‌هید بی، واته‌توانایی هه‌بی له‌سه‌ر ئیجتهاد‌کردن له مه‌سه‌له‌یه‌ک یان له‌چه‌ند مه‌سه‌له‌دا، جا‌با له مه‌سه‌له‌کانی تردا به‌پله‌ی موجته‌هیدی نه‌گه‌یشتبی؛ وه‌ک ته‌وه‌که‌سیک هه‌بی ته‌نیا له میرات به‌شکردن (تقسیم‌المیراث) دا موجته‌هید بی به‌م چه‌شنه‌ته‌وه‌که‌سه‌ئا‌گاداری هه‌موو به‌لگه‌کانی میرات

۱- سه‌ر چاوه‌کانی دیاری کراو بۆ‌لې هه‌لینجانی یاسا‌کانی شهرعی به‌دریژی یازده‌دانه‌ن که‌بریتین له: (الکتاب و السنة) به‌رای تیکرای پی‌شه‌وا موسلمانان کان «الأئمة‌المسلمین» (الاجماع والقیاس) به‌هاو ده‌نگی «اتفاق» ی زو‌ربه «جمهور» یان. (الاستحسان، المصلحه‌المرسلة، سد‌الدراعی، العرف، قول‌الصحابی، شرع من قبلنا و الاستصحاب به‌کیشه‌و نیزاعی زانیانه‌وه تی‌اندا.

۲- هه‌ر کام له موجته‌هیده‌کان ری‌باز (مذهب) یکی تاییه‌ت به‌خویان هه‌یه‌چونکه‌هه‌روه‌ک له په‌راویزی رابردودا‌گوترا یی‌جگه‌له‌قور‌ئان و سونه‌ت هی‌چکام له به‌لگه‌شهرعی به‌کان (الدلة‌الشرعیه) هاوده‌نگی هه‌موو موجته‌هیده‌کانیان له‌سه‌ر نییه‌و هه‌روه‌ها جگه‌له‌ئی‌جماع و قیاس جمهور له‌سه‌ر هی‌چیان هاو‌را‌نین. بۆ‌وینه «النظام» ی مو‌عه‌ز یله‌و هه‌ندی‌ک له‌خه‌وار یجه‌کان ئی‌جماعیان قبول نییه، زانیانی جه‌عفری و «ظاهریه» قیاس به‌به‌لگه‌یه‌کی شهرعی نازانن، ئیمامی شافعی «خ» به‌لگه‌ی (الاستحسان) و هه‌ندی‌ک با‌به‌تی (سد‌الدراعی) ره‌ت ده‌کاته‌وه.

یان ته‌وه‌تا موجته‌هیده‌کان له مه‌رجه‌کانی په‌سند‌کردنی (سنة‌الاحاد) دا جیاوازی بیر و رایان هه‌یه‌و به‌م جوړه هه‌ر کام له‌وان بۆ‌ده‌رهینانی حوکمه‌شهرعی به‌کان ری‌بازیکی تاییه‌تیان گرتو‌ته‌به‌ر.

به شکردن، وه کی قورئان، فەرموده کانی پیغه مبهەر «ص»، قسه و رای زانیان و... بی. جائه و کسه بوی هه یه له مه سه له میراتی یه کان دابه گویره ی یاسای پیوه ندی دار، ئیجتهیاد بکات و رای خویان تیدا ده ربهری.

ئه و ئاکامانه ی موجته هیدبه ههر سی جوړه که یه وه پێیان ده گات له سه رخوی به لگه (حجة) ن و پیویسته بو خوی ده کاریان کات و بو ههر که سیکی دیش که به پایه ی ئیجتهیاد نه گه یشتی دروسته که پهیره و بی «تقلید» ی لی بکات به و مه رجی ریاز «مذهب» ه که ی کوکراوه «مدوون» بیت.

چت له دهست دی ئه وه بکه

ئاشکرایه، گه یشتن به پله و پایه ی موجته هیدی به ههر سی جوړیه وه گه لیک به زه حمهت و چه تونه و بو هه موو که س نالوی و کاری هه زه ته تی فیه، ته نانهت گه یشتن به پایه ی مه لایه تی یه کی باشیش بو هه موو که س دهست نادات به تایهت به وه ل و مه رج و که ره سه و که ل و په له ی بو فه قبی و لا تی ئیمه هه یه. بوی هه ره وه کی باس کرا، ئه و که سانه ی ناگه نه پله ی ئیجتهیاد، ده بی بو زانی نی یاسا شه رع ی یه کان پهیره وی له موجته هیدی کی ماو یان نه ماو بکه ن و به پیی تواناش بر وانه به لگه و قسه کانیان و لیان ورد بینه وه.

هه ره وه ها پیویسته ئه و خوینده وارانیه نابه باش مه لا، له به ره ی خویان لاق تی نه په رپن و چیان له دهست دی ههر ئه وه بکه ن و بلین و چ له فتوادان و ده رس گوته وه و ته می و ئاموژگاری خه لک دا و چ له رابه راندنی کار و باری ماره برین و ته لاق خستن و میرات به شکردن و شتی وادا. ئه وه ی نایزانن و نایتوانن خوی له قه ره نه دهن و نه بنه هو ی گونا بهاری خویان و ری ون کردن و سه رلی شیواندن و زیان گه یاندن به خه لک.

ئه گه ره که سیک ههر پیشنوژی له دهست دی باپیشه ی و تاردان «الخطابه» یان فتوادان «الافتاء» یان شتیکی دی وه ستوی خوی نه گری.

ئه گه ره فه قیه ک با ئیجازه ی مه لایه تیشی پی درابی ده خوی رانه دی ده رس بلیته وه، با به لینی ته دریس به خه لک نه دات، یان به ره له وه ی توانایی ته دریس کردنی کتیبیک یان عیلمیکی بی با له و کتیب و عیلمه دا فه قی رانه گری.

نه گهر پر سیاریکی لی کړا، یان رینوینی په کیان لی ویست، با به نابه له دی و له رووی
ناشاره زایی په وه وه لām نه داته وه و بابای رینوینی خواز گومړا و خوشی گونا جبار نه کات،
جایان مولهت بخوازی و به هووی موتالا و پر سیار روونی کاته وه یان نه وه تا بی پیچ و په نا
بللی نازانم. چونکی هر وه کی شاردنه وه ی زانست «کتمان العلم» بو زانا، تاوانه، هره وه ها
جواب دانه وه ی به نابه له دیش بو نه زان کاریکی نار ه وایه به لکو به ولاتریشه وه یه.

نازانم ره حه تی گیانم

مولهت بخوازه و ببه دهست به کار
واش که نه تزانی هه پروه پرسه
تازه دوړاوی چارت ناچاره
وه کوو یه ک نییه هه رچی به ننده یه
که «فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ»
وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا قَلِيلًا
به «نازانم» یک له کول خووی که وه
دهلین: «نازانم ره حه تی گیانم»
زمان لیگه ری سهر ئاسووده یه
باری عاله میش ده بی هه لگری
نه وه ک تاوانت له مل وه کو بی
لای «ابن مسعود» به شیت حیسابه
پیایوی فتوا زور، که مزان و گیژن
له کاتی وه لām له شیان له رزیوه
توش که نه تزانی وا بللی دهنه:
یاسای قورئان و خودا و پیغه مبه (د)
«لَا أُدْرِي» کردبوه، وه لāmی کافی
بو شازده دانه وه لāmی داوه

نه گهر نازانی وه لāmی پر سیار
موتالا بکه باسی نه و دهرسه
پرسین بی عه ییه، نه زانین عاره
یاخو نسیت هر نه وه ننده یه
چوون فهرموویه تی خودایی قه دیم
ده ناوه خوینه له مه رده لیللا
به نا به له دی وه لām مه ده وه
نه گهر نایزانی بللی «نازانم»
وه لām له خورا زور بیهووده یه
لهم پیشه پیسه نه که ی به رگری
به خسووس، بو فتوا، تاگات له خو بی
که سی، بو هه رشت خاوه ن جووابه
«ابن عیینه» و «سحنون» ده بیژن
هه ندیک پیشوونه له رووی به رزی وه
فریشه، وتیان: «لَا عِلْمَ لَنَا»
تووش ده بی به درو و تیشکان له هه مبه
ئیمام نه حمده بو شتی خیلافی
«مالک» چل و هه شت پرسی لی کړاوه

تویی شه شه م: چه ند داب وری و ره سمی گشتی

روښتن:

ته نیا شتیک که فهقی جار جاره دلخوشی خوی پی ده داته وه و کولی دلی پی داده مرکینی و خه م په ژاره ی پی ده په وینی و یان هه رکاتیک به هه ره هویه که وه له ماموستاکه ی یان له یه کییک له ئاوه له کانی دلی رهنجا، یان ئه وه تا له و ئاوه دانی یه که تییدا ده خوینی وهره ز بوو و ویستی دلی چابکاته وه و وهره زی خوی بشکینی؛ ئه وه یه که شوینی خویندن و ماموستاکه ی به جی دلی و ده چیه شوینیکی دی و ماموستایه کی دیکه پهیدا ده کات و ناچار نییه هه ره له و جیگایه بمینیته وه.

پوخته ی قسان ئه وه یه که فهقی له هه لېژاردنی جی خویندن و ماموستادا سه ره به سه و ده توانی هه رکاتیک بو خوی پی خوش بوو یان به هه ره هویه که وه بی، جیگای خویندن یان ماموستاکه ی بگوپی و بو ئه م کاره ده توانی ته نانه ت راویژ^(۱) ده گه ل هاوه له کانیشی نه کات و ئه و مافه بو سوخته و موسته عید وه ک یه که و هه ردووکیان تییدا به شدارن.

به جی یه ئه و راسته قینه ش بدرکینن که هه رچه ند راویژکردن «الشوری» له ئایینی پیروزی ئیسلام دا بو هه رکاریکی ده ق «نص» ی له سه ره نه بی گرینگی یه کی زوری پیدراوه و جیگای تاییه تی خوی بو دیاری کراوه، هه ندیک له فه قیکان بو مه سه له ی روښتن نه یان توانیوه به که س مه شه ره ت بکه ن به تاییه ت ماموستا مه گه ر وه ختی خواحافیزی ده نا به هیچ جوریک له روښتنی فهقی ئاگادار نه کراوه. ته نانه ت بازه فهقییه ک چ سوخته و چ موسته عید هه ره بی مال ئاوایش روښتوون و ده پون.

جا هو ی ئه و دیارده نا له باره هه رچی بیت به رای من به شی زوری تاوان رووده کاته ماموستایه کان چونکی تاقمیک له وان، له راگرتنی فهقی دا زورتر به رژه وهندی خویان

مه بهسته و بو نیوانگ و وهدهستهینانی پلهی دنیایی دهرس ده لینه وه و ئیتر ته وهنده خیرخوازنین که دلسوزانه و به دلیکی ئاوه لا و سنگیکی فراوانه وه ده گهل فقهی رووبه رووبین و قازانجی ته ویش وه بهرچاو بگرن، بویه هه تا ته و کاتهی فقهی به لای خوئیانه وه دهرس ده خوینی، ته وه ریزی بو داده نین و هه لی ده نینه وه. به لام به ههر هویه ک بیهه وی پروات ئیتر تازه له لایه ن ماموستا وه به که سیکی بی که لک و نازیره ک و تی نه گه یشته و و بگره وه ک ناحه زیک چاوی لیده کری، جا بویه فقهی ته مجوره ماموستایانه ناتوانی مه سه لهی روینه که ی بدرکینی و ناچاره ته نانه ت به دزی ئاوه له کانیشی یه وه بچیت جیگایه کی دی بو خویندن بدوزیته وه و ته گهر ویرای له ماموستا مالاوایی بکات و دهنه ههر به دزیه وه شتومه که کانی که سه رجهم پری بوخچه یه کن بیچیتته وه و به شانیان دادا و وه ک دهرکراوان به دلی غه مباره وه به ره و خویندنگه ی تازه ریگا بگریته بهر.

وه کی باس کرا ته و جو ره بیربو چون و هه لو یسته تاییه تی هه ندیک له ماموستا کان بووه، دهنه به شی زوریان به تاییه ت ماموستایانی ئیستا ته و خو و ئاکاره یان نییه و بگره هه رکاتیک هه ستیان به وه ره زی و نا کوک^(۱) ی فقهی کرد پرسیاری لیده که ن و له هو ی ناره حه تی یه که ی ده کو لنه وه و به پیی توانا هه ول ده دهن بو چاره سه رکردنی و دهنه ته گهر پیویست بی به هو ی وه لام و نامه ناردنه وه جیگایه کی بو ده خوازنه وه و زور به ریز و ئیحترامه وه به ریی ده که ن و ئیتر پیوه ندی دوستانه شی ده گهل ناپچرن و واهیه دیده نیشی لیده که ن. که له ماموستایه کی دلسوز و ته و او مسولمانیش ههر ته وه ده وه شیته وه و چاوه پروانی ده کریت.

جی خواز تنه وه:

فه قی بهرله وه ی له جیگای خو ی هه لقه نی و کوچ و کوچبار تی کب نی، ته نانه ت بهرله وه ش ماموستا و ئاوه له کانی پیبزانن به بیانو ییکه وه ده چی بو سه فهر و هه ولی

ماموستا و جیگای تازهی خویندن ده دات و له ههر جیگایه ک و له لای ههر ماموستایه ک
پی خوش بیټ و پی وایټ سوودی لی وهرده گریټ داوای جیی خویندن ده کات.

فهقی له لای چ ماموستایه ک جی ده خوازیته وه؟

فهقی به تایهت ئه گهر فهقییه کی وشیار و چاک و چالاک بی به هه موو جوړه
ماموستایه ک رازی نایټ به لکوو ئه گهر بو ی بگونجی هه ولی ئه وه ده دات له لای
ماموستایه کی باش و به نیوبانگ و زانا و دلسوز و پاریزگار جی بخوازیته وه و تیده کوشی
ماموستاکه ی هه لگری هه موویان هه ندیکی ئه و مه رجانه ی خواره وه بیټ:

۱- زانست و زانیاری:

یه که م مه رج که فهقی وه به رچاوی ده گری و به پیویستی ده زانی له ماموستای دا بی
ئه وه یه که ده بی ماموستا لیها توو، باسه وا دو شاره زابی، بو ئه وه ی هه رچی ده یخوینی زور
به باشی فیری بیټ و دلیابی که به هه لای پی ناگو تریت و کریره وه ری یه که ی به خو پایی
ناپروات.

هه لبهت فهقی زانست و شاره زایی ماموستا ته نها له و عیلمانه دا که به لایه وه
ده خوینی وه به رچا و ناگری، به لکوو به پیویست و به جیی ده زانی که ماموستا له ناگاداری
گشتی «اطلاعات عمومی» یش دا، ده ستیکی بالای هه بی هه تا بتوانی جگه له ده رس، له
هه موو بواریکی زانست و زانیاری دا که لکی لی وه ربگریټ و ئاستی زانیی خوی
پی هه لابه ری.

فهقی و اهه بووه مانگیک بگره زیاتریش به دوا ی ماموستایه کی شاره زا و زانادا
خولاوه ته وه، ته نانهت ولاتی خوشی به جی هیشتوو و به شوین ده رسیو یکی زانادا زور
که راوه و زور ناوچه ی پشکنیون و له و پیناوه دا گیانی خوی خستو ته مه ترسی یه وه.

وه ک ده گپرنه له رابردوودا فهقی ی وا هه بووه که به شوین ماموستا و خویندن دا
که راوه، چوار پینج سالان هه ر ون بووه و چاوی به ناوچه ی خوی و نیو چاوانی که س و
کارانی نه که وتو ته وه و زور وا هه لکه وتوو ه پاش گه رانه وه ی، که س و وارسه کانی
نه یاننا سیوه ته وه و ته نانهت هه والی فهقییه که ی خویانیان لی پرسیه و!

به لئی فه قی هه ول ده دا ماموستایه کی وابدوژیته وه، نه ک هه ر باسه واد و شاره زابیت: به لکوو ئه و کتیه ی به لایه وه ده یخوینیت جاری دیکه ش به دهرس گوتبیتی یه وه و به ته وای لئی سه رپاست بوو بیت و وانه بی خوی له ویرا فیربکات.

شاره زایی ماموستا بیجگه له وه ی که به ناو و ناوبانگی خوی و له ریگای باس لیوه کرانی را ده زانری وه ک ده لین عه تری چاک بوونی ده روا: فه قی ی واهه یه به وه نده ش به س ناکا و ناکه ویته وه، به لکوو به هه وه لین دهرس ماموستا که ی به تا قی ده کاته وه و راده ی زانیاری و راویژی زاری بریک وه دهرده خات؛ به م شیوه که یه ک دوو دهرس له وه ی که خویندویه تی، به بیانوی ئه وه ی که نه یخویندوو یان فیری نه بووه، له لای ماموستای تازه، به دهرس ده خوینیته وه. یان ئه وه تا چهند جیگای گرانی له و کتیه ی خویندونی به بیانوی ئه وه ی که گرانی و نایانزانی- لی ده پرسیته وه و به م شیوه هه لی ده سه نگینی یان پیشه کی به میوانی ده چیته حوجره و سه ماعی دهرسی فه قیکان ده کات و به م هویه وه راده ی زانیاری ماموستا به تا قی ده کاته وه.

۲- شیوه ی دهرس گوتن و فیرکاری:

دوو هه م مه رج بو باشی ماموستا ئه وه یه که شیوه ی دهرس گوتنه وه «روش تدریس» بزانی و بشی هیئته نیو مهیدانی کرده وه.

ده بی بلین به داخه وه له بهر له رسمیه ت خرا نی خویندنی فه قیه تی و تیوه نه راوینی ده سه لاتداره کانی روژ له و خویندنه؛ شیوه یه کی ریک و پیک و تایه تی بو دهرس بیژه کان دیاری نه کراوه و هه ر ماموستایه ی به پی هه لسه نگاندن «تجربه» و بولوان و سه لقه ی خوی شیوه ییکی تایه تی گرتوته پیش و ئیشی پیوه کردوو.

به لام شیوه یه کی که به زوری ماموستا کان بو دهرس گوتنه وه ده یگر نه پیش و به گشتی په سند کراوه و له لایه ن فه قیه کانیشه وه به مه رج و به رچاوده گیریت ئه وه یه که له چهند خالی دوا ییدا ده یخه مه به رچاو بو ئاگاداری و بو ئه وه ش ئه گه ر ته واو و به که لکه اتویه وه به رچاو بگیری و ئه گه ر ناته و اویشه ته واو بکری:

(أ) موتالا «مطالعه»:

ماموستای دهرس بیژ هه رچه ند زاناش بیت و ئه و کتیه، به فه قی ده لیت

زۆرجاری دیکه ی گوتیته وه، بۆ ئه وهی له کاتی دهرسگوتنه وه دا تینه گیرئ و تووشی هه له نه بیته و مه بهسته که باش و به روونی ده فهقی بگه یه نی و ههروه ها بۆ ئه وهی ته گهر فهقی له پیوه ندی دهرسه که دا پرساری لیکرد تی نه مینی و زوو بتوانی وه لامی راستی بداته وه؛ پیش ئه وهی بیته بۆ دهرسگوتن موتالای ته واوی له سهر ده کاو واهیه ته و مه بهسته له کتیبی دیش دا ته ماشا ده کات و لیکه ده داته وه و به سازی دیته سهر دهرس و ماموستایه ک ته و خاله وه به رچاو نه گری جا به هه له دهرس بلیت یان له کاتی دهرسگوتن دا بکه ویته موتالا و حاشیه خویندنه وه، ئه وه فهقی لپی دهره ونه وه و رووی ده لانا که ن.

جگه له وهش ته گهر بین بۆ لاشی، فهقی مادام برئ زیره ک و هوشیار بی ده گه لی ده که ویته کیشه و ده مه ده می و چی کتیب هه یه پیی دینیته خواری و تا قسه که ی خو ی پی نه سه لمینی و یان به لگه ی سه لمیندراوی پی نه هینینه وه یه خه ی به رنادات و له کو لی نابیته وه.

بریک ماموستای دوور له ئینساف و به ده مار هه ن که وه ختیک ده گه ل فهقی ده که ونه کیشه بۆ ئه وهی قسه ی خو یان وه سهر خه ن، به لگه ی به که لک نه هاتوو و نه سه لمیندراو دیننه وه و ته گهر قسه ی فهقییه که، وه ک روژی روونیش وابئ لی ناسه لمین و پیان شوره بی یه وه ک ماموستایه ک خو به ده ست شاگردوه بده ن و را که ی به به لگه وه لی وه ربگرن.

ئه و جو ره ماموستا له راست هه ق و ویزدان که پانه، هه میشه بۆ وه ی خو یان نه شکینن فهقی روشکین ده که ن و قهت قهت نایه لن شتیکی به ده سه ته وه بیته و نه خشیکی هه بی و می شک و بیری گول بکات و ته نانهت هه قیشی لی ناسه لمین و هه میشه له که لی نین هه له یه ک بکا و لی له هه راده ن و پی پی بکه نن و که یفی پیکه ن.

وه کی گو ترا، ته و خوه پیس و جاهیلی یه له تا ق و لو قی دهرس بیژه کان دا، وه به رچاو ده که وی، ده نا به شی هه ره زوریان فره به ویزدان و دلاوا و بی فیز و خو به که مگر و هه قخواز و هه قه رستن، قهت ئیره بی به فیر بوونی فهقی وه نابه ن و ته گهر ده یان جاریش هه لکه وی که قسه ی فهقی له به رانه ر قسه ی واندا به راست دهر بچی و رای وان به ریته وه پاش به بی خو لی ره و له ویدان و پینه و په رو لی ده سه لمین و ته نانهت به پیگوتنی

ئافه رینیک ته شویقیشی ده که ن.

ئه وان که له قوتابخانه ی ئینسان سازی ئیسلامی پیروژدا پهروه ده بوون و خووخده ی ئیسلامی یان هه یه، ئاوات و ئامانجی هه میشه یی یان ئه وه یه شاگرده کانیا ن هه رچی زووتر و زووتر له زانست و زانیاری و ته قوا و پاریزگاری دا هه لده ن و پله ی بالا تر وه ده ست خه ن و قه ت نایانه و ی و پیشیا ن ره وانییه فه قی روشکین بکه ن و بگره ئه گه ر شتیکیشی نه زانی یان به هه له وه لامی دایه وه بو ی پینه ده که ن و به جوړیک که به خویدا نه شکیته وه هه له که ی بو راست ده که نه وه و به هه موو شیوه یه ک، بو تیگه یشتن و پیگه یشتنی هه ول ده ده ن.

به ریز جه نابی ماموستا مه لا «علی ربانی» و فه قیکانی له ئاوا یی «بوغده که ندی» سه قز.

ئه م وینه یه له ریکه وتی ۱۳۴۵/۷/۲۵، له نیو باغی په نا ئاوه دانی گیراوه.

(ب) تیکخستنه وهی دهرسی تازه ده گهل به شی خویندراو:

ماموستای دلسۆز و زانا به مه بهستی باشر حالیبوونی فهقی، بهرله وهی دهست بکا به دهرسی تازه به کورتی ئاماژه یه ک به دهرسی رابردوو ده کا و نه گهر مه بهسته کان په یوه ندیان به یه که وه هه بیته بوی تیک ده خاته وه، که بهم هویه وه فهقی ههم دهرسی رابردووی باشر ره وان ده کا و ههم له دهرسی داهاتووشی چاکتر تیده گات.

(ج) ویدانی پوخته ی مه بهست.

یه کی دی له وه دهستورانه ی که پیویسته ماموستا له شیوهی ده رس گوتن دا بیپاریزی ئه وه یه که بو باشر لی حالیبوونی شاگرد، بهرله وهی نوسراوه که ی بو بخوینیته وه و مانای بو لیکداته وه، به گوشراوی و به کورتی پوخته ی ده رسه که ی لی حالی بکات جا ده رسه که ی پی بلیت یان پاش ته و او بوونی ده رسه که پوخته یه کی بو بلیته وه.

(د) راوهستان له سهر فهقی و گوی بو گرتنی:

زۆر واهه یه به دوا ی ئه وه دا ماموستا و یژامه ی کتیه که ی خویندنه وه و مانای لیکدایه وه، فهقی به تاییه تی سوخته به مه بهستی ئه وه که فیری ده رسه که ی بیی یان بو ئه وه ی بزانی که ئایا ده رسه که ی وه رگرتوو یان نا، ده یه وه ی به شیوه ی ماموستا خویندنه وه ی عیباره ت و لیکدانه وه ی مانا که شی دووپاته و چه ندپاته بکاته وه. یان وا هه یه له مه بهستی ک حالی نابی و ده یه وه ی ماموستا بوی دووپاته بکاته وه واش ده بی له پیوه ندی مه بهسته که دا پرسیری بو پیش دیت و ده یه وه ی ماموستا وه لامی بداته وه و نه گهر گیر و گرفتیکی بو پیش هات بوی په ریښی. جا له وجۆره پیشهاتانه دا پیویسته ماموستا له سهر فهقی را بوهستی و مه جالی پیدا و گویی بو بگریته و نه گهر پیویستی به دووپات کردنه وه بو، بوی دووپات بکاته وه و ریگای پیدات پرسیاران بکات و وه لامی پیویستی بداته وه. وه نه گهر له سهر شتیک کیشه یان لی په یدابوو و قسه و رای شاگرده که راست یان له راستی نیزیکتر بوو لی ی سه لمینی و پیی شوره یی نه بیته. به کورتی ده بی

ریگای شاگرده که ی بدات که پرسیار بکات و ره خنه بگریت و ئیتر نه گهر فقهی شتیکی پرسیه وه، نه لیت. جا نه وه چیه ده پرسیه وه؟ خو زور ساده یه!!! چونکو نه وه ی ده پرسیه وه با زوریش ساده و حاسان بی حه تمه ن نایزانی دنا بو ده پرسیه وه؟ جا ده بی ماموستا له هه موو نه وانه دامافی فقهی پیاریزی و ئیتر هه ر خوی نه کاته قسه که ری ته نیا (متکلم وحده).

(ه) زمانپاراوی:

مه رجیکی دیکه ی که پیویسته له دهرسبیژدا بیته دی و فقهی وه به رچاوی ده گریت زمانپاراوی و ره وانیژی یه به م شیوه که ماموستا له به یان کردن و مانا کردنه وه ی دهرسه که دا وشه و ویژه یه کی وا به کاربه ری که فقهی لئی تیگا و ئیتر له ده کارهینانی وته ی نامو و رسته ی ناره وان خو پیاریزی، هه روا بیته وه به بی تیگیراوی دهرس بلئی و دووری بکا له گری و گول و سستی و منجه منج^(۱) و پیوه نانی و شه و رسته ی زیاد و بی که لکی وه ک: به لئی به لئی زور، بیلامانی، مه سه له ن، خولاسه ی که لام، لی حالی بووی؟ ده ی کاکه و نه ری وه لا و نه وانه!!

سه ره رای نه وه ش ده بی دریژه پیدان و دووپات کردنه وه ی ده گهل زهینی فقهی بگونجی و نه پیش حالی بوون لئی تیپه ری و نه پاش حالی بوون دریژه ی بداتی.

(و) دهنگ بهرز نه کردنه وه ی له راده به دهر:

شتیکی که ده بیته هو ی ماندوویی و سه رلیشیوان و زوو و هره زبوونی فقهی له سه ر دهرس، دهنگ هه لبرینی له راده به دهری ماموستایه له کاتی دهرس گوتن دا.

بریک دهرسبیژ هه ن هه رچه ند فقهی له په نای خو یانه و نه گهر به دهنگی نزمیش دهرس بلین؛ نه ک ته نانه ت شاگرد با شتر حالی ده کهن، به لکو و گومان له وه دا نییه که خوشیان و شاگرده کانیشیان ئاسوده تر و بی ئازارتر ده بن؛ که چی واش هینده دهنگ بهرز

ده که نه وه که بو خوشیان زور ماندوو ده بن و دهرس خوینیش زوو شه که ت و وه پرز ده که ن، جا بویه فهقی هه ولی ئه وه ده دات که ماموستایه ک بدوزیته وه ئه و خوهی نه بیت.

۳. پهروه ده کردن و راهینان بو دینداری:

شک له مه دا نییه که خویندن و زانین بو ده عه مه ل هینان و ئیش پی کردنه و عیلمی بی عه مه ل به که لکی هیچ که س نایه و بگره هو ی به ده ختی و ژانه سه ری دوارو ژه، له کو نه وه گو تو یانه زانای بی کرده وه، وه ک می شی بی هه نگوینه. ههروه کی پزیشکیک با زوریش پسپور بی؛ ئه گه ر ئه و یاسا و ده ستورانه ی له باری پاکی و خاوینی و له شساغی و شتی واوه ده یان زانی به کاریان نه بات یان به خه لکی یان رانه گه یه نی، هیچ که لکیک له پیشه که ی خو ی نابات و زه حمه تیکی به خو رایی کی شاوه. یان ههروه کی دار تاش یان به ننا، به ته نها زانینی ئه و ئیشانه ناتوانن سودیان لی به ن؛ به لکو و ده بی ئامرازی پیویست وه ده ست بین و ئه و زانسته ی خو یان ده کار که ن جا سودی بو یان ده بی؛ عیلم و زانستی دینیش ههروه تر؛ ئه گه ر بابای که نیوی خو ی ناوه مسولمان، هه مو و قور ئان و فه رموده کانی پیغه مبه ر «د» سه ره به ر بزانی به لام ده کاریان نه کات ئه وه له نه زانیکی که لیان تی ناگات چاره ره شتر و کو له وار تره.

زانین و کرده وه

جی گری خوا له سه ر گو ی زه وی
به پی ره چه له ک له ئا ژه ل دووری
ده نا له ئا ژه ل که متری، په ستی
به عیلم و چاک و خراپ زانینه
وه کو له: داخوا به ر پر سیت کامه؟
بیزار له خویندن بی زمان و دهسته
ئه و می شک و بیر هی بو تی داناوه

ئه ی به نده ی خوای خاوه ن به زه وی
به چکه ی ئاده م و حه وای، له ژووری
به لام به مه رجی خوا به پرستی
تو فی رت ده گه ل ئا ژه ل به دینه
ده جا بخوینه، تی بگه، بفامه
ده گه ل ئه و هه مو و عیلم و زانسته
ئه و چاو و گو یه ی خوا به تو ی داوه

ده‌رفته‌تی عومرو پیکرانی ده‌ستی
 ئه‌و ده‌ر سبب و ماموستایانه
 گشتیان وه‌سیله‌ی خوداناسینن
 که‌وا بناغه‌ی ئیسلامی دانا
 بیژهی «اقرأ» بوو، یه‌که‌مجار باری
 له‌خوا ده‌ترسن له‌وه‌هانیان
 فهرمووی بخوینن بابش چن بو چین
 ماوه‌ی خویندنی بیشکه‌تا گوره
 دهد و به‌لایه‌و کاری بیهوده
 داری بی‌به‌ره و میشی بی‌عه‌سه‌ل
 به‌چی ده‌چوینی؟ به‌که‌ری بن بار^(۱)
 له‌باری کتیب ئه‌میش هه‌روایه
 که‌هه‌ر ده‌هانکی ده‌نگی ده‌ی، یا، نا
 که‌زانای بی‌دین له‌سه‌و که‌ر ده‌چی
 له‌قه‌سی بی‌عه‌مه‌ل له‌عیلمی بی‌کار
 هه‌م به‌عیززه‌ت و توانای بی‌دوایت
 ئیمان و ئیخلاص تا کاتی ئه‌جه‌ل
 نانی هه‌لال و برایی هه‌رده‌م
 ئه‌وه‌ی فهرمووته‌بمان کردایه
 گیانمان ئه‌سپارده‌ی عیزرائیل ده‌کرد
 بی‌ترس و خه‌فته‌ده‌چووینه‌بن گل
 تا روژی مه‌حشر سه‌رمان ده‌ناوه
 ده‌بیری سیبه‌ری خودا له‌سه‌رمان

په‌راوی عاسمان ده‌فته‌ری هه‌ستی
 ئه‌و زانکو و کوپ و قوتا‌بخانانه
 هه‌موو ئامرازی عیلم و زانینن
 دیسان فهرمانی خواوه‌ندی زانا
 له‌سه‌ر خویندن و عیلم و زانیاری،
 یا خو فهرموویه، ته‌نها زانیان
 ئه‌مجار پیغه‌مبه‌ر «د» به‌واژه‌ی شیرین
 یا خو بخوینن بی‌پشوو نوره
 به‌لام زانینی ته‌نها بی‌سوده
 له‌میژه‌ده‌لین زانای بی‌عه‌مه‌ل
 به‌روانه‌قورئان زانای بی‌کردار
 یانی وه‌کوو که‌ر سوودی بو نایه
 یان وه‌ک سه‌گیکه‌بی‌دین له‌زانا
 ئیستا، که‌نه‌زان چاتر ده‌رده‌چی
 په‌ناوه‌به‌ر تو ئه‌ی په‌روه‌ردگار
 خوایه‌بوخاتر پله‌ی خودایت
 به‌بخشی پیمان زانین و عه‌مه‌ل
 به‌نده‌نی ساغ و دلی دوور له‌خه‌م
 «بریا» به‌بریای خودا بووایه
 ئه‌مجار بی‌تازار، زوو به‌ده‌ست و برد
 جا به‌ده‌ستی پر به‌هومیدی دل
 وه‌لامی قه‌برن ره‌وان ده‌داوه
 قوناغه‌کانی سارای مه‌حشرمان

۱- هه‌لبه‌ت مه‌به‌ستی قورئان له‌و زانیانه‌ی به‌که‌ر و سه‌گیان ته‌شبه‌ده‌کا که‌سانیکن که‌باوه‌ریان هه‌ر نییه‌جا

ریمان ده پیوا به ره و به هه شتی
 ئیستاش هومیدم به خودای وایه
 بو ئه و مه بهسته وهرن وریابین
 با پروو بکهینه تهقوا و دینداری
 مه قامی تهقواش که راستیت دهوی
 تهقوا ئه مهیه: بو ههرچی ئیشه
 رووناک بی یا خود ناریکه شه و بی
 له لای خه لک بی یا له جیگای چۆل
 رووت و هه ژار بی یا خو ساماندار
 سه روکی هۆز بی یا نه، بی نیو بی
 زار و په ژار بی یا که یف خوش بی
 له مزگهوت بی یان له بازار ی
 وهرزیر و جوتیر یا ئازه لدار بی
 بچه کاروانی یان دوکانت بی
 چه رچی بی یانه داشقه ی بگیری
 مه لای قوتابی فهقی نووسه ری
 گه سک به دهستی له شاره وانی
 هه لسوورینه ری چایخانه بی
 موچه خوریک بی کار به دهستیک بی
 به کورتی چبین چکاره و کئی بین
 جحیل و لاوین، یا، کوئه سال بین
 له رهفتاری ناو کوئه ل و تاکا
 ده بی دیندار و خودا په رست بین
 ده بی به زمان و دهر و دهر و نمان
 له یادی خودا قهت غافل نه بین

دهستمان ده کرده سه یران و گه شتی
 بی ئیمان نه روین له سه ر دنیا یه
 نه وهک گیر و ده ی خوژگه و «بریا» بین
 دل و دهست پاکی، هه م ئه مینداری
 هه ر ته نیا به نویژ و ده دهست ناکه وی
 رازی کردنی خوا بکه یته پیشه
 پرست به ئه و بی ترست له ئه و بی
 به گه رمای به تین یا به سه ر ماوسۆل
 پله و پایهت بی یان ویل و بیکار
 پیای مه جلیس بی یا شوانی کیو بی
 له ش ساغ و به هیز یا خود نه خوش بی
 خه ریکی ئیش بی یا خو بی کاری
 پیشه زانیک بی یان کرێکار بی
 یان نا نه زگ بی و جه م و نانت بی
 یا نه حمبالی یا خو ده سگیری
 شاعیری یا خو خواوهن هونه ری
 شور شگیری یان بانه وانی
 یان دهر سبیژی قوتابخانه بی
 ویل و عه ودالی هه ر مه به ستیک بی
 ئاواره و بی نازیان له سه رجی بین
 له ناو کوئه ل دا یا خو له مال بین
 له به ر خور دی گه ل خراب و چاکا
 بو بکه و مه که ی ئه و گو ی له مست بین
 به ئه ندامی له ش به ژین و بونمان
 تا بینازی ناو خانووی گل نه بین

هه موو هه لویست و گشتی ئاکارن	بیر و باوه پ و گوته و کردارن
بی ئه ملا و ئه ولا و پیچ و په نابی	ده بی به ویست و ره زای خودا بی
هه ولن بو گهینی پلهی وهرع بی	هه موو ئیشیکمان به پیی شهرع بی
پاشه روژ ئامانج بو ئه و بی ژینمان	دنیا بکهینه وه سیلهی دینمان
کی سته مکاره بو ئه و نه یار بین	دژی زوړدار و دوستی هه ژاربین
تیکه له به خوشی و به عزیزهت ده بی	ئه مجار مردنمان به له ززهت ده بی
له باتی مردن له دایک ده بین	ریزلیگیرای مه لاییک ده بین
له خوشی به ههشت نامینی سه بر	ئه و کاتی جهسته ن ده بن بو قه بر
به رابردومان خوشحال و خه نین	له خه لکی گریان له مهش پیکه نین

زانین و فیڕکردن

بیجگه له وه که زانا له سه ری پئویسته عه مه له به عیلمی خو ی بکا ده بی تی بکوشی خه لکیشی لی تی بگه یه نی. چونکی له روانگهی دینه وه فیڕکردن و بارهینانی خه لکی به شیکه له عه مه لکردن به عیلم و له کرده وه باشه کان «الصالحات» حیسابه که گو تیشمان عیلم و عه مه له لیک جیانین و هیچ کامیان به بی یه کتری که لکیان نییه.

به کورتی ئه رکی سه رشانی هه ر ئینسانیک ئه وه یه له قوناغی یه که مدا به که لک وه رگرتن له چاو و گو ی و ئاوه ز بر وانیه «الایات المقروئه» نیشانه خویندراوه کان و «الایات المنظوره» نیشانه بینراوه کانی خوای میهره بان و زانا و راستی یه کان بدوژیه وه و باوه ریان پی بیی و ره واواناره وا لیک هه لاویری و چاک و خراپ بناسی و له قوناغی دووه مه مدا بو خو ی ده کاریان کاو له قوناغی سیه مه مدا خه لکیان لی تی بگه یه نی و پاریز گاریشیان لی بکات.

مه به ست له و پی شه کی یه ئه وه بوو که بزانی ئه رکی سه رشانی ماموستای ده رسیژه، که ویرای پی شه لا بر دنی پله ی زانستی شاگرد ده بی لایه نی ئه خلاق و دینداریشی وه به رچاو بگری و تی بکوشی پهروه رده ی بکات به پهروه رده یه کی دینی، بهر له هه موو شتیک له وه ی حالی بکا که فه قی به کی ده لین و ئه رکی سه رشانی چییه و بوچی ده خوینی،

سپه‌ی روژی ده‌بی چ بکات و چون ئەو دینه‌ی به‌خه‌لک رابگه‌یه‌نی، ریگای هینانه‌وه مه‌یدانی دین و چه‌سپاندنه‌وه‌ی سه‌ر له‌نوویی قورئان له‌کو‌مه‌لدا چۆنه؟! له‌و پیناوه‌دا چ کاریک کراوه‌و چ ماوه‌بکری؟! دوژمنانی ئیسلام و مسولمانان کین و چ پیلانیکیان گیراوه و ده‌گیرن؟! له‌کو‌پرا ده‌بی ده‌ست به‌کار بکری و به‌چ شیوه‌یه‌ک و...

جا بویه‌ ده‌لین مه‌رجیکی دی له‌و مه‌رجانه‌ی که‌ فه‌قی بو‌باشی ماموستا وه‌به‌رچاوی ده‌گری ئەوه‌یه‌ که‌ نابی ماموستا ته‌نیا هه‌ر گو‌ی بداته‌ لایه‌نی عیلم و زانستی فه‌قی، به‌لکو‌و ده‌بی ته‌نانه‌ت پتر و پیشتەر له‌و لایه‌نه‌، په‌روه‌رده‌کردنی ئەو له‌باری خواناسی و خواپه‌رستی و ئەرک- راگه‌یاندن و بانگه‌وازی‌یه‌وه‌ وه‌به‌رچاو بگریت، بو‌ئه‌وه‌ی وه‌ختیکی له‌کو‌تایی خویندن‌دا ئیجازه‌نامه‌ی دایه‌، به‌س به‌لگه‌ نه‌بی له‌ سه‌ر زانست و زانیاری و تیگه‌یشتنی، به‌لکو‌و شاهیدیکیش بی له‌سه‌ر ته‌قوا و دینداری و پیگه‌یشتنی.

۴- دلسۆزی و فیداکاری:

چواره‌م مه‌رج که‌ فه‌قی بو‌باشی ماموستا وه‌به‌رچاوی ده‌گری ئەمه‌یه‌ که‌ ماموستا دلسۆز بیت و ده‌رسی که‌متر بچوینیت و به‌بی ئەمه‌ی کاریکی گرینگی بیته‌ پیش و بیته‌ هو‌ی فه‌وتانی ده‌رسه‌که‌ی کاریکی وانه‌کات که‌ به‌بی به‌هانه‌ و یان به‌به‌هانه‌ی کاریکی که‌ زۆر پ‌یویست نییه‌ ده‌رسی فه‌قییه‌ که‌ بچوینی و به‌م‌شیوه‌ هو‌ی دواکه‌وتنی له‌ خویندن و تیپه‌ربوونی ته‌مه‌نی به‌خو‌پایی پیک‌بینیت.

ده‌بی پی له‌و راستی‌یه‌ش بنین که‌ مه‌لای کوردستان له‌به‌ر چه‌ند هو‌یه‌ک یان ناتوانن «تدریس» بکه‌ن یان ئەگه‌ر بشی که‌ن ناچارن بازه‌وه‌ختیکان ده‌رسی فه‌قی بچوین و به‌قه‌ولی فه‌قییه‌کان بو‌خو‌یان ده‌لین ده‌رسه‌کانی به‌رنه‌ به‌ر بابی «فات‌یفوت» وی. ئەو هو‌یانه‌ش بریتین له‌:

۱- خه‌ریک‌بوون به‌ نه‌جامدانی کاری مال:

ئه‌وه‌ی وه‌زعی مه‌لایه‌تی له‌ کوردستان بزانی لیی روونه‌ که‌ زۆر له‌ مه‌لاکان ناچارن

بو گه ږان به دوا پېشه ی مه لایه تی دا هه ردوای ژن هینان له دایک و باب و کهس و کاریان جیا بېنه وه و هه تا کاتیک منداله کانی یان بو پیده گه ن به یه کته نی و پرکاری ژیان به رنه سهر. بویه مه لا نه و کارانه ی پیوه ندیان به پیاووه هه یه چ هی نیومال و چی هی دهره وه ی مال ته نیا له نه ستوی خو نی. جا مه گه ر کاریکی که به تاقه که سیک نه کری و پیویستی به گه له کومه گی بی و خه لکی ناوه دانی به هه ره وه ز بو ی بکه ن. یان جیرانیک به خیری خو ی حه و اجیکی بو جیه جی بکات.

۲- نه جامدانی نیش و کاری خه لکی:

له گشت لایه ک روونه که مه لا بیجگه له کاره کانی پیوه ندیدار به مه لایه تی وه ک پېشنویزی و وتاردان و ته می و ناموژگاری خه لک و... ده بی له زور کاری خه لکیش دا وه کی شایی و شین و ژن و ژنخوازی و ریک که وتنه وه و پرسه و سهرخو ش و سهردان له نه خو ش و ژن ماره برین و... به شداری بکات.

۳- هه نولی بژیودان:

وه ک ده زانین مه لای کوردستان موچه و به راتی له لایه ن خه لکه وه بو دابین ده کریت به لام له به رته وه ی زور له مه لایه کان به هو ی که می دی و به رات یان زوربوونی خیزان و شتی واوه به ته نیا به رات به ری ناچن، ناچارن بو په یدا کردنی بژیوی پیویست روو له ملاولا بکه ن و حو جره و ته دریس به جی بیلن.

ئینجا نه و سی - چوار مه رجانه به زوری بو ماموستای دهرس بیژ وه به رچاو ده گیرین. ده نا ماموستا هه ر ته نیا به و مه رجانه به باش دانانری به لکوو مهرجی دیکه ی زورمان هه ن که پله ی دلسوزی و ماموستایه تی دهرس بیژ ده به نه سهری و فه قی نه گه ر بو ی بگونجی ماموستایه ک په یداده کات که نه و مه رجانه، یان بریک له وانیشی تیدا هه بن: وه کی نه وه به پیی توانا و هه لگرتنی فه قی دهرسه که، که م یان زور بکات، له سه عاتی دیاری کراو داییت بو سهر دهرس، له هه موو باریکه وه نه سیحه ت و ناموژگاری فه قیکان بکات، به

یه کچاو له ورد و چوکیان بڕوانی، له گوتنی دهرسه کهدا له رسته و وشه گهلیک کهلک وهر بگریت که بی ئیحتیرامی و بی ئه خلاقى نه گه یه نن.

له شل و توند روین دا راده ی زه وتکردنی فهقئ و بهر چاوبگری، به باری کهل و پهل و بژیوی حوجره رابگات و....

ده مانگوت:

خوینهری خوشه و یست بړیک له ئه سلی مه بهسته که مان دوور که وتینه وه و خه ریکه له بیرمان بچیته وه که نه جی ده دواين به لام ئه مانه پیوه ندیان به باسه که وه هیه و ده بوو بگوترین و لیسه ش دا ده چینه وه سه ر مه بهست و ئه گهر له بیرمان بی باسی جی خواسته وه مان ده کرد و گوتمان فهقئ به هه ر هویه که وه بیهه وی جیگا و ماموستا که ی به جی بیلت به شیوه یه کی په نامه کی و به بی ئه وه ی ئه و رازه له کن که س بدر کینی مه گهر له لای ئاوالیک یان دوستیکی باوه ر پیکراوی خو ی ده چیت هه ولی ماموستایه ک و جیگایه کی تر ده دات و جا ئه گهر بو ی بلوی ئه وه ماموستایه ک په یداده کات که هه موو ئه و مه رجان ه یان لانی که م هه ندیک له وانی تیدا هه بی ت.

له کاتی جی خواسته وه دا مه گهر ماموستا فهقی تری له لا نه بی ت ده نا ئه و که سه ی بو جی ده چیت قهت بو خو ی داوای جی ناکات و بهر له هه موو شتیک ئه گهر سوخته بی ت پرس به سوخته کان و ئه گهر موسته عیدیش بی ت پرس به موسته عیده کان ده کات و وه ک ریز بو دانانیک ره زامه ندی وان وه رده گری ت و پاشان سوخته بو سوخته له لای موسته عید و موسته عیدیش بو موسته عید له لای ماموستای گه و ره جی ده خوازی ته وه.

جا ئه گهر جیگای پیدرا ئه مجار ده چیته وه شتومه که کانی له بوخچه ی گورینه وه ده پیچیت و به شانیا ن دا ده دات و ده یان هیئت بو جی تازه و له وی دادمه رزی و ده ست ده کات به دهرس خویندن و ئاوال و دوسته کانیشی ئه وانه ی له وین پیروزیایی جیگای تازه ی پیده لین و ئه وانه ش که دوورن له شه ویکی پشوودان «تعطیل» دا دینه دیدنه ی و پیروزیایی لیده کن و ئه ویش له وانه یه له هه لیک دادیده نیا ن لیبکاته وه.

به لام سه ر لیدان بو پیروزیایی زووتر بو موسته عیده کانه و ئه وان بو پیروزیایی کوتن

به ئاوالی موسته عیدی خوین ده چنه دیده نی، ده نا سوخته کان ته و کاره سه بارهت به
یه کتر ناکه ن.

جاری واهه یه فقهی به بازیگ هووه به توندی بریاری رویشتن ده دات و به رله پرس
و راو جیگا خواسته وه شتومه کان ده پیچیته وه و ده روات.

فه قیه ک، بو ئاوالی، له ماموستا داوای جی ده کا
حوجره ی مزگه وتی «محمدی» له بانه

له وجوره رویشته دا فقهی بجیته هه رجییه ک زور واهه یه بوخچه که ی نیشانی
ماموستا و فقهی ته و جیگایه نادات به لکوو له شوینیکی نیزیک ئاوه دانی یان له مالیکی
قهراغ ئاوه دانی دایان ده نییت و خوی ته نیا ده چیت وه زعی حوجره هه لده سه نگینی و جا
ته گهر پیی باش بوو به وشیه که باسمان کرد جیگا ده خوازیته وه و ته گهر جیگای پیدرا
ده چیت ده ست ده داته بوخچه و ده یباته حوجره، یان یه کییک له فقهیکان ده چن
شتومه که کانی بو دینن.

له جووری پیشووش دا که فقهی شتومه که کانی له حوجره به جی دیلی و پاش

جئ خواستنه وه بو یان ده چیتته وه وا هه یه ئه گهر مه بهستی خوا حافیزی و شتی وان ه بی
یه کیك له ئاواله تازه کانی به نامه یه که وه یان هر ئاواده نیری و شتومه که کانی بو دینی.
بازیك له وه قیانه ی دم و په لی جئ خواستنه وه یان نییه، یان ده خو یان رانا بینن
جیان پی بدری وه کوو بازیك له سوخته و موسته عیده تازه کاره کان به هو ی باب، برا، یان
خزمیکانه وه داوای جیی خویندن ده که ن و خو داده مه رزینن.

بو خچه

ئه وا بو چهن د جار ناوی بو خچه م برد و ناوه رو کیشم دهر نه خست که چیه و چی
تیدایه و رهنکه خوینته ریکی که بو خچه ی نه دیتی چاوه پروانی ئه مه بی بو خچه ی بو لیک
وه که ین و باسیکی بو لیوه بکه ین.

جا بو یه ده لیم بو خچه په رویه کی چوار قولیخچه که یه فه قئ له کاتی رو یشتن دا
له باتی باوه ل و شتی و شتومه کانی تیوه ده پیچیت و هه روه ها له نیو حوجره ش دا له جیاتی
یه غدان و سندووق و شتی واکه لکی لی وه رده گری و هر که ل و په لیک یه هه یه تی، تی
وه ده پیچیت و له گوشه یه کی حوجره هه لی داوه سی.

واش هه یه هه ندیک فه قئ که سه رینان پی نییه له جیاتی سه رین له بو خچه
که لک وه رده گرن؛ به وشیه که فه قئ پو شاکیکی زیادی که هه بییت یان به رگی به ری که له
کاتی خه وتن دایه نی، له بو خچه که ی وه ده پیچیت و سه ری غه ربی له سه ر ده نیته وه.
ئه وه ی راست بی ئه گهر ته ماشایه کی شتومه ک و ئامرازه کانی فه قئ بکه ین بو مان
ده رده که وی که هر بو خچه یان لیده وه شیتته وه و شتی دیکه یان وه کی باوه ل و یه غدان و
ئه وانه لی خه ساره. له به ر ئه وه ی بو خچه هه رچه ند هه لماسیاو و رازاوه بییت سویندیشی
بده ی زیاتر له لیفه شریک یان په تو یه ک و چهن د کتیب و ده سته به رگیکی زیادی ئه گهر بییت
و چهن د ورده شتی پیو ستی دیکه هیه چی تیدا نابینته وه!!^(۱)

۱ - ئیستا، بو خچه به ره و نه مان چووه و جئ خو ی داوه به شتی تازه ی وه ک: ساک، کارتون، ته لیس و شتی
وا.

ماموستا، چ فه قییه ک راده گریت؟

ناشکرایه که چینی فه قی وه ک هه موو چینیکی تر هه موو جوړیان تیدا هه یه؛ هه یانه زرینگ و وریا و هو شیراره، هه شیان بئی می شک و که ودهن و کو له واره. فه قی واهه یه ماندویی نه ناس و تیکو شه ره، ئی واش هه یه دهرس نه خوین و له ری لاده ره. هه ندیکیان به دم و دوو و چه له نگن بازیکیان به له نگاز و بئی ده نگن^(۱) بریکیان له زووه وه به ته قوا و دیندارن، تیشیان داهه یه که له و باره وه بئی مبالات و لاسارن.

بهو پییه ماموستای دهرس بیژ تووشی هه موو جوړه فه قییه ک ده بیّت و هونه ر و نازایه تیش له وه دایه فه قی دهرس نه خوین و خو بویر هان بدری و ئی که ودهن و نازیره ک فی ره خوینده واری بکری و هه روه ها ئی بئی مبالات و که مدین په روه رده بکری، به لام به پی سروشت و ویستی دل هه ر که سیک هه ولی ئیشی ئاسانتر ده دات و ری راست و نزیکتر ده گریته بهر، هه ر بویه بابای دهرس بیژیش چ ماموستای گه وره و چ موسته عید هه ولی ئه وه ده دهن فه قییه ک رابگرن و کاری له سهر بکه ن که هم له باری فی رکردن و هم له باری په روه رده کردن و باره یئانه وه زه حمه تیکی چهن دانی نه ویّت و به ماوه یه کی که م له هه ردوو بواری زانین و دین دا سه رکه ویّت بیته سه رگوړه پانی خزمه ت و راژه ی گهل.

ئو مهرجانه ی که دهرس بیژ له فه قی دا، وه بهر چاویان ده گری به زوری بریتین له: ته قوا و دینداری، زیره کی و وشیری، هه ولدان و فیداکاری، به نه زمی و له باری و گوئی رایه لی و بیّداری.

به لی هه ر ماموستایه ک بوئی بگونجی هه ول ده دا فه قییه ک رابگری که ئو مهرج و تاییه تمه ندی یانه، یان لانی که م بریک له وانه ی تیدابیّت. به لام له بهر چهن د هو یه کان وه کی که می فه قی، یان تازه کاری و له سه ری نه بوونی پله ی دینداری و زانیاری و فی رکاری ماموستا، یان چه په کی و دوره ده سستی شوینه که ی، یان ناخوشی جی و ری حوجره که ی، ماموستا له و مهرجانه، چاوپووشی ده کا و ناچاره هه موو جوړه فه قییه ک رابگری، دهن بئی فه قی و ته دهریس ده بیّت، چونکی هه روه کی ماموستا له فه قی باش ده گه ری فه قیش

۱ - به دم و دو: وریا له راگه باندنی مه به ست دا. چه له نگ: چوست و ئازا. به له نگاز به سته زمان. (هه نپانه بو رینه)

عهودالی ماموستای باش و جی و ری خۆشه.

پرس و را

ئه گهر فهقییه ک له لای ماموستای گه و ره جی بخوازیته وه و اهیه ماموستا بهرله وهی جی ی پیدات له بهر مه سه له ی ره فیکایه تی و بوون و نه بوون و جی و ری حو جره پرس به موسته عیده کان ده کات، هه و ره ها موسته عیدیش بو جیگا به سوخته دان، ده گهل ئاوه له کانی و ته نانه ت جاری و اهیه ده گهل ماموستای گه و رهش راویژده کات.

جا فهقی که به مه بهستی جی خواستنه وه بچیته حو جره جاری و اهیه بو حالی بوون له بارودوخی حو جره و راده ی زانست و ماموستایه تی ماموستا له جی خواستنه وه په له ناکا و رازی دلی نادرکینی به لام هم ماموستا و هم فهقیکان به شیوه ی دانیشن و قسه و ره فتاری لی حالی ده بن و ده زانن له چ ده گهری و بهرله وهی به راشکاوای داوای جی بکات راویژده کهن و بریارده دهن. جا ئه گهر داوای کرد جوابی پیویستی ده ده نه وه.

مالاوا یی خواستنی فهقی

فهقی به ههر هویه که وه بروات به مهر جی بی دلئیشی و به ئاشکرا بی له ماموستا و ئاواله کانی مالاوایی ده کا و گردنی خویشیان پی ئازادده کات و ئه وانیش له بهرانبه ردا دوعای به خیری بو ده کهن و داوای لیده کهن گردنیان ئازاد بکات.

مالاوا یی کردنیش چهنده شیوه ی هیه: یان ئه وه تا خو ی شتومه که کانی ده بات که لهم شیوه دا رویشتنه که ی ئاشکرا ده بی و راسته و خو مالاوایی و گردن ئازایی ده خوازیته. یان به بیانویکه وه ده پروات بو سه فهر و جیگا ده خوازیته وه و یه کی که له فهقیکان ده چیت شتومه که کانی بو دینی و تازه بو خو ی ناچیته وه حو جره ی پیشوی که لهم شیوه دا به هو ی نامه ییکه وه ری و ره سمی خوا حافیزی و گردن ئازایی جی به جی ده کات.

چ موسته عید چ سوخته ئه گهر روینه که ی ئاشکرا بو، له لایهن ماموستا وه هو ی

رویشته که ی لیده خوازن و لیی ده پرسن له بهرچی ده روات بو ئه وهی ئه گهر گله بیه کی چاره هه لگری بییت پیشگیری له روینه که ی بکه ن و ههروه ها بو ئه وهش له که موکوری خوین و گیر و گرتی حوجره و ئه وانه حالی بین و خوین ریک بخهن. فه قیش ئه وهی که پیی به جی و به که لکها تووبی پیی لیده نی و ده یدر کی نی.

هه له بهت هو ی رویشته فه قی هه می شه بوونی گله یی و که موکوری نییه، به لکو و جاری و اهیه له بهر زور مانه وه یان هه ر شتیکی تر، وهره زی و بیوازی روی تیده کا و ئیشتیای خویندنی نامینی و به مه بهستی ساریژ بوونه وهی توانای خویندن و تازه بوونه وهی ئیشتیای، ئه و شوینه به جی دیلیت.

دواین قسه لی ره دا ئه مه یه که موسته عید له کاتی رویشتن دا هه رچه ند سوخته ی به لاوه هه بی ئه گهر بو خوین وازیان لی بی، ده گهل خوین ده بات. جا بویه ده بی له کاتی جی خواسته وه دا باسی ئه مانیش بکا، داخوا جی گیایان ده بیته وه یان نا. جا ئه گهر ئه وانیش له باری خوارده مه نی و جی و ری وه حه وانه وه باشه، ده نا ده بی موسته عید هه ر له و حوجره ی که لیی ده روات یان له هه ر حوجره یه کی تر ده رس و جی گیای خویندنیان بو په یدا بکات بو ئه وهی سه رگه ردان و بی ده رس نه مینه وه.

ده رکران

ده بی دان به وهش دا بنیین که فه قی، مانه وه و رویشته ته نیا هه ر به ده ست خو ی نییه. واته وانییه که خووخده ی هه رچلو ئیک بی و له خویندن دا تییکوشیت یان نا، ئه رکی سه رشانی ئه نجام یدا، یان خو ی لی بیویری؛ که س له سه ری نه بولی نی و ره خنه ی لی نه گری، نه. به لکه ئه گهر له ده رس خویندن دا که مه تر خه م بی یان ره وشت و ئه خلاق ی ئیسلامی ره چاو نه کات، یان ئه رکی سه رشانی به ته واوی به ریوه نه بات. چ سوخته و چ موسته عید ماموستا مافی ئه وهی هه یه ده ری بکات و نه هیل ی له حوجره دا بمینیته وه. به لام ئه و ده رکرده پاش ئاگادار کردنه وه و سه رکونه و ئاموزگاری کردنیه تی. ده رکردن وه ک سزادانی ک بو فه قی دانراوه و بو ئه وهیه ته می بی و که موکوری یه کانی له هه ر باریکه وه وه لابنی و ته مه ل و نه زان و بی ئه خلاق بارنه یه ت.

چای شیرینی ناکام تال

فهقی ی دوره کام واهه یه بی پیچ و په ناو به راشکاوی ده رده کری واش هه یه به چایی یه کی شیرین له مه به ست حالی ده کری. به م شیوه؛ نه گهر بریاری ده رکرانی درا، بو ئه وهی شته که بریک رواله تی شوخی به خو یه وه بگریت و سه یریکی لی په یدا بیت و له ناکام دا سزادانیکی گیانی فه قیش بیت که دوای ئاگادار کردنه وه و ئاموزگاری کردن ته می نه بووه و هه روه ک خو ی ماوه ته وه، له لایه ن ماموستاوه به چایی تیکه ر ده ستوور ده دریت که به بی ئاگاداری ئه و، چایی یه کی بو شیرین بکا و چایی گیریش له پیشی دا بنیت، فهقی ی بیچاره ش به لیدانی هه ول قوم له خو ی حالی ده بی و هه رچونیک بی تازه، چایی یه که ته واو ده کات. جا ئه گهر زور خوراگر و به ووره نه بیت خه جاله ت ده بیته وه و که سه ر دایده گریت. چونکی ئه وان پی پی ده که نن و گالته ی پیده که ن، ده نا ده گه ل وان ده ست ده کات به پیکه نین و زور وه سه رخو ی نایه نیت و له و کاته را له هه ولی په یدا کردنی جیگه ی خویندن دا ده بیت.

ئه ما ده رکردنی به چایی شیرین زورتر بو سوخته یه و ماموستای گه وره ئه و کاره سه باره ت به موسته عید ناکات، مه گهر ره فیه کانی به مه به ستی شوخی و جه فه نگ شتیکی ئاوا بکه ن.

له بهر ئه وهی راگه یانندی مه به ستیک به شیوه ی بریتی «کنایه» ره ساتر و شوین دانه رتره له شیوه ی راشکاوی «صراحت»، بو ده رکرانی فهقی به تاییه ت بو ده رکردنی سوخته له بریتی زور که لک وه ر ده گیریت.^(۱)

۱ - ده گیر نه وه جاریکیان له حوجره یه ک بریاری ده رکردنی سوخته یه ک ده دریت و ماموستا ده ستوور ده دات که به بی ئه وهی هه ست پی بکا شتومه که کانی بو بیچنه وه و بیانه نه مالیکی دوور له حوجره، هه تا بو خو ی پی ده زانی و لی حالی ده بیت و ده روا ت.

به لی به ده ستووری ماموستا ئه و کاره ده کریت. به لان وه ختیک فه قیکه پی ده زانی له بهر ساده یی و ساویلکه یی خو ی له مه به ستی ماموستا که ی حالی ناب و له کینایه و شتی واتی ناگات و ده لیت: جا ماموستا ئه وهی بو چیه؟ بو به ئاشکرایه، نالی، برو و ده رم ناکه ی!!

مه‌لایه‌تی له‌فه‌قییه‌تی‌دا

زۆربه‌ی فه‌قییه‌کان له‌مانگی ره‌مه‌زان‌دا که پشوو‌دانه و ده‌رس ناخویندیری ده‌چن له جی‌گایه‌ک مه‌لایه‌تی ده‌که‌ن.

ئهو مه‌لایه‌تی‌یه‌ بو تیک‌پرای سوخته و موسته‌عیدانه و هه‌رکام له‌وان ب‌پ‌یک شتی پی‌ویست له‌قه‌ده‌ر ئهو مانگه‌ بزانه‌ وه‌کی ده‌ستوراتی پیش‌نوێژی، جومعه و جه‌ماعه‌ت، وتاری رۆژانی هه‌ینی و رۆژی جه‌ژن، ئادابی نوێژی ته‌راویح و ئاماده‌کردنی مردو و ناشتی و ئه‌وانه‌ بزانی‌ت مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان ده‌کات.

بو مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان به‌تایه‌ت وه‌ختیک دیی بی‌مه‌لا که‌م هه‌بن فه‌قی ده‌بی زوو وه‌خۆکه‌وی و واهه‌یه‌ دوو مانگ به‌ر له‌هاتی ره‌مه‌زان هه‌ولی جیی مه‌لایه‌تی ده‌دات. هه‌ندی‌ک له‌و دی‌پانه‌ی بی‌مه‌لان هه‌ر به‌ نزیک‌بوونه‌وه‌ی مانگی ره‌مه‌زان خو‌یان هه‌ولی مه‌لا ده‌ده‌ن و ده‌چنه‌ لای مه‌لا ده‌رسی‌ژه‌کان و به‌لینی ئه‌وه‌یان لی‌وه‌رده‌گرن که مه‌لا ره‌مه‌زانیکیان بو‌بن‌ن.

جاری‌واش هه‌یه‌ مه‌لا خو‌ی وه‌لام ده‌نیری بو‌خه‌لکه‌که‌ سه‌باره‌ت به‌ ناردنی فه‌قییه‌ک بو‌یان هه‌تا دل‌یا بین و به‌لینی به‌که‌س نه‌ده‌ن.

دامه‌زرانی مه‌لا ره‌مه‌زان دوو جو‌ره‌: یه‌که‌م ئه‌وه‌یه‌ فه‌قییه‌که‌ ده‌لی ئهو مانگه‌ی دیمه‌ لاتان و ئه‌رکی مه‌لایه‌تیتان به‌خیر‌اخۆم بو‌ئه‌نجام ده‌ده‌م و ئیتر داوای موچه و به‌رات نا‌کا و خه‌لکه‌که‌ش بی‌قه‌رار و ب‌پ‌یار سه‌رف‌تره‌ی ده‌ده‌نی.

جو‌ری دوهم ئاوا‌یه‌که‌ فه‌قی له‌ به‌رانبه‌ر زه‌حمه‌تی ئهو مانگه‌دا داوای نه‌خته‌ دراویک ده‌کا و ئه‌وانیش هه‌ر مال‌ه‌ی ئه‌ندازه‌یه‌کی بو‌داده‌نین و وه‌ختی خو‌ی خ‌پ‌ری ده‌که‌نه‌وه‌ و ده‌یده‌نی بو‌سه‌رف‌تره‌ش ده‌توانن به‌ بی‌پ‌یار بیده‌ن به‌ هه‌رکه‌سیک پ‌ییان خو‌ش‌بی‌ت به‌لام به‌ زۆری سه‌ریان هه‌ر به‌ مه‌لا چاک ده‌که‌نه‌وه‌.^(۱)

مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان بو‌خه‌لک‌یش و بو‌ئهو فه‌قییه‌ش سوودی زۆره‌. جاری بو‌خه‌لک

۱ - دی‌ی واهه‌یه‌ به‌ هه‌ر هو‌یه‌که‌وه‌ بی‌ته‌نیا بو‌جی‌به‌جی‌کردنی ری و ره‌سمی جه‌ژنه‌کان به‌ داوای فه‌قی‌دا ده‌چن که به‌و فه‌قیه‌ش ده‌لین مه‌لا جی‌ژن.

قازانجی ئه وه یه که ئه وه دێه له وانه یه له بهر که می ماله کان قهت مه لای یه کجاری یان پێ رانه گیریت و له ئاکام دا له رینۆینی ئایینی و فیربوونی ده ستوراتی دینی بێ بهش بن، به لان فهقی له و مانگه ی دا سه ره رای پێشنۆزی و وتاری هه یی و یاسین و ته لقین و بانگ و سه لا و نوێزی ته راوێح و جهژن و ئه وانه. ئاماده یه «موعظه» شیان بو بکا و له باری ئایینه وه ئه وه نده ی له دهستی بێ رینۆینیان بکا و دیسان بو هه موو کاریکی دیکه ی پێوه ندی دار به مه لاوه ئاماده یه.

بو فه قیش قازانجی ئه وه یه که له لایه که وه مه شق «تمرین» کردنیکه بو کاتی مه لایه تی یه کجاری و خوی پێوه رادینیت و له لایه کی دیشه وه بژیویک بو خوی په یدا ده کات و له پێویستی یه کانی وه ک کرپنی بهرگ و کتیب و کرپی ریه و ئه وانه ی خه رج ده کات.

مه لای ره مه زان خواردن و جی و ریشی هه ر له سه ر خه لکی یه و هه ر شه وه ی مالیک بهر بانگ و پارشیو، بانگه یشتنی ده کات. جی دایمیشی یان مزگه وتی ئاوه دانی یه یان ئه وه تا وه تاغیکی بو ته رخان ده که ن بو جیگای خه وتن و مو تالا کردن.

مه لا له بهر سه لا کردنی پارشیو ده بی شه وانه به خه بهر بی و پارشیویش سه لا ده کا و به کوتانی ته پل و خویندنه وه ی شیعر له سه ربانان خه لکی وه خه بهر دینی. مه لا له دانیشتنی شه وانه دا وا هه یه به ته نیایه و واش هه یه تا قمیک له لاوه کانی ئاوه دانی ده گه لی به خه بهر ده بن و له سه لا کردنیش دا یارمه تی ده دن و به تایبهت له شه وه کانی قه در «لیالی القدر» دا زۆریک له خه لکی ده گه لی داده نیشن.

کار و بهرنامه ی شه و و روژی پشوودان

له روژه کانی هه وتودا دوو روژی سی شه ممه و هه یی بو پشوودان «تعطیل» دیاری کراون، که پشوودانی روژی هه یی لایه نیکی ئایینی هه یه و باش وایه هه موو مسو لمانیک به مه بهستی دینداری و ته قوای زیاتر و به شداری کردنی ریک و پیک تری ری و ره سمی نوێزی هه یی و ههروه ها به مه بهستی هه سانه وه و هینانه دی مافی گیان و لهش «حق

النفس و البدن» و نه جامدانی سیله ی روحمی، هه ریشیکی هه یه تی وه لای بنی.^(۱) به لام پشودانی روژی سی شه ممۆ نه وه نده ی من بزائم لایه نی دینی نییه و ته نها فه قی و مه لایه کان بو راگه یشتن به ئیش و کاری جیا له ده رس خویندن و ده رس گوتن و هه روه ها بو چه سانه وه دایان ناوه.

هه رچی بی فه قی له و دوو پشودانانه ی چه وتوودا کاتی خو ی به شیوه ی خواره وه به ریوه ده بات و نه و ئیشانه نه نجام ده دات:

۱- راگه یشتن به پاک و خاوینی له ش و جل و بهرگ «النظافة»:

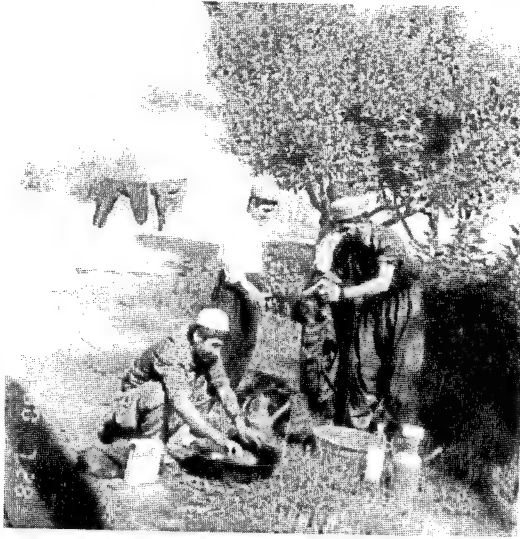
گوتمان له هه ندیک شوین مجیوری فه قیان جگه له شوشتنی هه ور و هول و خاوین کردنه وه ی ژور و ده رک و بانی حوجره، جل و بهرگی فه قیه کانیش به تاییه ت هی موسسه عیده کان ده شوات. نه ممۆ له و شوینانه ی فه قی مجیوری تاییه تی یان نییه، یان نه و ئیشه ی پی نه سپیر دراوه ده بی فه قیه کان بو خویان جل و بهرگی خویان بشون. جاوه کی گوترا تا بیست سی سالیک له مه وه بهر سوخته ناچار بووه شیو و کول بو موسسه عیده کانیش بکات. به لان ئیستا، مه گه ره رووی ریز و پیاوه تی وه ده نا هه رکه س ده بی شیوی خو ی بو خو ی بکات.^(۲) زه مان ی پینه و په رویان که مه کینه ی بهرگدرووی هه ر نه بوو، فه قی پینه و په رو و لیبا سدر وونه وه ی له نه ستوی خو ی بوو، فه قیه کان هه میشه ده رزی و ده زویان

۱- دروست و به جیه، روژی هه یی ده رس گوتن و ده رس خویندن ته حتیل بکری. چونکو نه و روژه جه ژنه و ده ستوور دراوه به خو خاوین کردنه وه له چلک و بونی ناخوش و زوو چوونه مزگه وت و پارانه وه، تا ئاوا بوونی روژ، به هیوا ی توش بوونی نه و ده مه ی پارانه وه ی تیدا گیرا ده بی. هتد. فتواکانی «ابن حجر» وه له کیتی «الایعاب» دا هاتوه که حه زره تی عومه ر (خ) ماوه یه کی زوری له سه فهر پیچوو و خه لکی زوری تامه زرو بوون و کاتیک گه رایه وه بو مه دینه، به پیشوازیه وه چوون و له پیش هه موانیش دا منداله کانی که لاسی قورئان پی گه یشتن و نه ویش له پاداشی نه وه دا بریاری دا: که لاسی قورئان له نیوه روی روژی پینجشه ممۆرا هه تا روژی شه ممۆ ته حتیل بکری و دو عای کرد له و که سه ی نه و یاسایه تیک بدات.

«بغية المسترشدين» ل ۸۳ باسی سونه ته ته کانی هه یی.

۲- له ده ورانی سوخته یی من دا شیو کردن بو موسسه عید له زور شوینان وه ک ئه رک ی پیویستی سه رشانی سوخته چاوی لیده کرا.

ده گه ل خوڤیان ده گیرا و ئیشی خوڤیان پی ئه نجام ده دا. جا مه گهر پینه و په روڤیه کی واکه
سه ریان لیده رنه چوبا که ئه مه یان - ئه گهر ده ستیان وه مالی خوڤیان رانه گه بیا - ده سپارده
مجیور یان ئافره تیکی دیکه ی خیرخوازی ئاوه دانی.

فه قییه کان شیو ده کهن «حه مامیانی بوکان»

٢- خویندنه وهی «القصيدة البردية»:

به م شیوه که دوا به دوا ی ته و او بوونی جه می شیوان و نویژی جه ماعه تی خه و تنان،
فه قییه کان خرده بنه وه سه ریه ک و که سیک یان دوو کهس له وان که ده نگیان خوش بی
شیعره کانی قه سیده ده خویننه وه و ئه وانی دیش تیکرا و یه کده نگ به سه ره بندی «مولای
صل» له به ریان ده گیر نه وه و به م شیوه یه ک - دوو به ند ده خویند رینه وه؛ پاشان به خویندنی
دوعایه ک کو تایی پی دیت. ^(١) له خویندنه وهی قه سیده دا ماموستای گه وره ش

١ - قه سیده سی پارچه هونراوهی ئیمام «محمد البوصری» یه یه کیان به ناوی «بردة المديح» یان «القصيدة البردية» یه که ده به نده و به ریز باس ده کهن له ١ - غه زهل و سکا لای ئه وینداری ٢ - پرینگاندنه وه له ئاره زوی نه وس. ٣ - په سنی پیغه مبه ر «د». ٤ - له دایک بوونی پیغه مبه ر «د». ٥ - کشگیره کانی پیغه مبه ر «د» (معجزات النبی).

جاری واهه یه خوئی ته نیا، یان ده گهل چهند کهس له نه هلی مزگه وت که له گه لیا دین بو حوجره، به شداری ده کهن و فقییه کانیش به چایی یان به شه وچه له په زیرایی یان لی ده کهن.

۳- به کتیب دا چوونه وه:

فه قییه ک که له روژه کانی دهرس خویندن دا، له کاری دهرس و دهور، پاش که وتبی، یان هر زور به هه ول و ته قالا بی و بیهه وی زیاتر خه ریک بی له کاته کانی پشوودانیش که لک وهرده گری و به کتیباندا ده چیه وه و تاوده داته کتیب و دهرس و دهور کردنه وه.

۴- جزوبه ند و شیرازه کردنی کتیب «صحافی»:

وه ک باسمان کرد زه مانی پشو، کتیب و چاپه مهنی له وپه پری که می دا بووه، هر بویه فه قییه کان ناچار بوون پاریزگاری یه کی زور له کتیه کانیاں بکه ن وکونه کتیبان به پینه و په رو، قه یار بکه نه وه. جا یه کی ک له ریگه کانی پاریزگاری بریتی بووه له جزووبه ند و شیرازه کردن. که جزووبه ند بریتی یه له به یه که وه دروونی پاژ «جزء» ه کانی کتیب به هوئی گشته ک و سیرمه و شتی واوه. ههروه ها شیرازه ش نه وه یه که پاش نه وه ی کتیه که جزووبه ند کرا نه م سهر و نه و سهری بنه که ی به داویکی جوانی وه ک ناوری شم یان مهرگه بچندری که نه و کاره سهره پای قایم بوونی کتیه که و پیشگیری کردن له، له به ریه ک

۶- گه وره یی و په سنی قورئانی پیروژ. ۷- شه وره یی پیغمبه ر (الاسراء). ۸- شه ری چه کداری پیغمبه ر «د» (الجهاد). ۹- ده سته ودامین بوون به پیغمبه ر «د» (التوکل بالنبی ص). ۱۰- پارانه وه.

له م پارچه یان خوئی له ناخره مین شیعر دا فره موویه تی سد و شیت شیعره به لام هم چاپانه ی که ئیستا به ده سته وه ن به بزار ته ده که نه سه ت و شیت و سه ت شیعر.

دوو ه میان «القصیده المضریه» یه و چل و یه ک شیعره و ناوه رو که که شی سلاوه ت دانه له سهر پیغمبه ر و پارانه وه یه.

سیئه میشیان «القصیده المحمدیه» یه که شانزه شیعره و له مه حتی پیغمبه ر دایه «د».

هم سی قه سیده له زوری ی بونه و ئاهه نگه کاندا وه کی مه ولودی و نیولینانی مندا ل و جه ژنی کووری ئیجازه وهرگرتن و... دا پاش قورئانی پیروژ به شیوه ی سهره وه ده خویندر ته وه.

هه‌لوه‌شانی ده‌بیته هوی جوانی و په‌سندیشی.

رینگایه‌کی دیکه‌ی پارێزگاری‌کردن له‌کتیب ئەوه‌بووه‌که‌کتیبی د‌راو و په‌رپووت و له‌به‌ریه‌که‌هه‌لوه‌شاویان به‌هوی نوسه‌که‌«چه‌سپ» و سریش و ئەوانه‌چاک‌کردوته‌وه. کاریکی‌تری که‌له‌سه‌ر‌کتیبه‌کان‌کراوه‌بیج‌گه‌له‌نوسینه‌وه‌و‌خۆش‌کردنیان‌که‌له‌پیشه‌وه‌باس‌کرا‌بریتی‌یه‌له‌ره‌نگ‌کردنی‌کتیبی‌په‌رسی‌به‌ره‌نگی‌زه‌رد و قاوه‌یی، به‌که‌لک‌وه‌رگرتن‌له‌زه‌رده‌چیوه‌و‌شتی‌وا.

هوی ئەو‌کاره‌ش‌ئه‌وه‌یه‌که‌به‌بر‌وا‌و‌ئه‌زموونی‌فه‌قییه‌کان‌روانین‌به‌سه‌ر‌کتیبی‌په‌رسی‌دا‌زیانی‌هه‌یه‌بو‌چاوان‌و‌ماندویان‌ده‌کات، به‌په‌چه‌وانه‌ی‌ره‌نگی‌قاوه‌یی‌یان‌زه‌رد. که‌ره‌نگه‌ئه‌و‌مه‌سه‌له‌بگه‌ر‌یته‌وه‌سه‌ر‌که‌می‌و‌زۆری‌نووری‌په‌ره‌کان‌به‌هوی‌بوون‌و‌نه‌بوونی‌ئه‌و‌ره‌نگانه‌وه.

نامرازی مه‌نگه‌نه

دوا‌قسه‌ی‌پێویست‌له‌و‌باسه‌دا‌ئه‌وه‌یه‌که‌بو‌به‌شی‌زۆری‌شیوه‌کانی‌کتیب‌چاک‌کردن‌له‌نامرازی‌مه‌نگه‌نه‌که‌لک‌وه‌رده‌گیری، که‌مه‌نگه‌نه‌گیره‌یه‌که‌پێک‌هاتوه‌له‌دوو‌ته‌خته‌داری‌قایم‌و‌دوو‌پێچ‌و‌مۆره، که‌له‌کاتی‌کارپێکردن‌دا‌کتیبه‌که‌ده‌خریته‌ناو‌هه‌ردوو‌ته‌خته‌که‌و‌به‌هوی‌پێچ‌و‌مۆره‌که‌وه‌ته‌خته‌کان‌به‌یه‌که‌وه‌ده‌گوش‌رین‌و‌به‌مشیه‌کتیبه‌که‌تون‌د‌و‌راست‌را‌ده‌گیری‌بو‌کار‌له‌سه‌ر‌کردن‌و‌ئیشک‌بوونه‌وه‌و‌ئه‌وانه.

ئامرازه کانی کتیب چاکردن

۵- سه فه رکردن و دیده نی:

بو پیشگیری کردن له فه وتانی دهرس، ههر سه فه ر و دیده نی و وه ده رکه و تئیک هه بی
بو کاته کانی پشوودان هه لده گیرئ.

۶- شه ره پرسار:

شه ره پرسار ئه وه یه که دوو کهس یان دوو تا قم له فه قییه کان بو پرسارکردن ده
به ریه ک راده چن و له هه موو بابه تیکی خویندراو پرساران لیک ده کهن تالایه کیان لایه کی
ده به زینی یان وه ره ز ده بن.

ئه و کاره که زیاتر له شه و و روژی پشوودان دا ئه نجام ده درئ قازانجی زوره و
ده توانین بلین جیی تا قی کردنه وه «امتحان» ی ره سمی ده گریته وه و فه قییه کان هان ده دات
بو هه ول و تیکووشانی زیاتر و پتر ملدانه خویندن.

وه کی باس ده کهن شه په پرسیار له رابردوو دا زووتر بووه و تنها هه فهقّی حوجره یه ک خوبه خو ئه نجامیان نه داوه، به لکوو له شهوانی پشوودان دا به میوانی چوون بو لای یه کتر و ویرای سهردان و دیدهنی کردن بارنامه ی شه په پرسیاریشیان هیناوه ته گوږی و له راست یه کرا هاتوون.

دهسته فهقییه ک، ویسیټیان بچن بو شه په پرسیار ده گهل فهقّی حوجره ییکی تر هه ئاوا به ساده و ساکاری و بی خو ته یار کردن ملیان پیوه نه ناوه؛ به لکوو وه ک دهسته ییکی نیزامی که ده چن بو شه په ده گهل دوژمن خو یان ساز و ئاماده کردووه. به مشیوه که له ناو کتیبه کان گه، اون و چ مه سه له و به ست و مه به ستیک سهخت و چه توونه دوژیوانه ته وه پرسیار و وه لامه کانیان له سهر ئاماده کردووه و ئه مجار به سازی به ره و شه رگه که و توونه ری.

کاتیك قوله فهقییه ک میوان بووبن له پیشدا پرسیار کردن مافی وان بووه و فهقییه کانی خانه خوی وه ک ریزلگیر تنیک هه تا ئه وان پرسیاریان نه کردوه بشیان زانییټ بو شه پری پرسیاران هاتوون هیچیان نه پرسپوه ته وه. جا ئه گه ر میوانه کانیش هه بیده نگ بووبن ئه وه دنه یان داون و پیشیاری به رنامه ی پرسیار و وه لامانیان پی کردوون و ئه مجار به ره و پرووی یه ک ویستاون و شه ریان گهرم داهیناوه و هه ردوک دهسته که لکیکی زوریان له و شه ره ئاخیر خیره وه ده ست هیناوه.

هه رچهند له راستی دا شه په پرسیار و باس و کیشه و ده مه ده می له سهر شتیک ده بی به نیازی روون بوونه وه ی ئه و شته بی و بو ئه وه بی ئه و که سانه ی له شته که ده دوین یان ته ماشاکه ری دوانه کهن که لک وه ر بگرن و ئه وه ی ده یزانن به یه کتری بلین. به لام به داخه وه وه کی باس ده کهن زوړ وا هه بووه شه په پرسیار به مه به ستی شکاندنی لایه نی روو به روو و بو خو هه لکیشان و نیشاندانی راده ی زانیاری خو بووه.

وه ک ده گیر نه وه شه په پرسیاری زه مان ی زوو زوړ جارن سهری کیشاوه ته سهر شه په کوته ک و دوژمنایه تی یه کی زل، له ناودا په یدا بووه و مه ترسی یه کی زوړ که و توته ئاراوه و هیمنایه تی و ئاسایشی حوجره جیی خوی داوه به ترس و نائه مینی. چونکی له وه ها کاتیك فهقیکان خو یان به چه کی سارد و گهرم ته یار کردووه و هه ر نه بی بیور و

ته وراس و که چه خه نجه ریان له لای خو یان دا ناوه!!!

فه قییه کان خه ریکی شه ره پرسیارن

جاری وا هه بووه دوو قۆله فه قی که له جومعانه ی دهر وه گه راون، تیکه ه له نگوتون و ده ستیان کردوه به شه ره پرسیار و له ناو خوشیاندا مهر جیان به ستوه که هه ر لایه کیان به زین ئه و که ل و په لای له جومعانه خریان کردۆته وه خری بدهن به لایه که ی تر و به شکاوی و تالانکراوی به ره و حوجره ی چاوه پروانی روڤ و قهند و چایی ره وان ببنه وه و ده فروتوره که کانی جومعانه به به تالی به سینگه کانی دیواری خێچ و خواری حوجره دا هه لواسنه وه.

شه ره پرسیار ئیستاش هه ر باوه و که لکی لی وه رده گیریت به لام وه ک سه رده می زوو، زوړنییه و خوشبه ختانه به زوړیش به مه به ستی فیروبون و فیڕکردن ئه نجام ده گری نه وه ک به ئامانجیکی تر.

هه له بت ئیستاش تاو و لۆقه فه قی و اهیه به مه به ستیکی نارهوا و نامروڤانه پرسیاران ده کات. به لام وانیه سه ر بکیشتیه جهنگ و لیكدان. هه رچه ند دل ئیشاوی و لیكدابرانی لیپهیدا ده بیّت و قه تیش بو دوران و بردنه وه، مال و شتی وابه مهرج ناگیردریت

وهک زه مانی پیشوو ئه و کاره کراوه.

۷- شه ره شیعر:

شه ره شیعریش یه کیکه له وکی به رکیانه ی له کاتی پشوو دان له به ینی دوو نه فه ر، یان دوو دهسته فهقی دا به ریوه چوووه و ئیستاش که مکهم وه به رچاوه ده که ویت.

شه ره شیعر به مشیوه بووه که دوو کهسیان دوو تاقمه فهقی له به رانه ر یه کدا دانیشتون و لایه کیان گوتویه تی «قل هو الرقیق» ئه ویتیشیان کوتویه تی: «وبه التوفیق» ئه مجار پیویست بور: لایه نه که ی تر شیعریک بینیته وه؛ پیتی هه وه لی وه ک پیتی ئاخیری رسته ی «وبه التوفیق» قاف بیّت؛ بو نموونه وه ک ئه و شیعره فارسی یه:

«قلم گفتا که من شاه جهانم قلمزن را به دولت می رسانم»

ئه مجار ئه وی دی شیعریکی هیناوه ته وه که وه ک ئه م شیعره پیتی ئاخیری میمه پیتی هه وه لی میم بووه و هه ر به م شیوه درێژه دراوه هه تا لایه کیان لایه که ی دی بو ر داوه، واته به زاندووویه تی.

جو ریکی دیکه ی شه ره شیعر ئه وه یه که لایه نیکی جهنگ شیعریک له لایه نه که ی تر داوا ده کات که تاییه تمه ندیه کی بیّت و ئیتر له م شیوه دا پیتی ئاخیری شیعر، جو ری شیعی داوا کرا و تاعین ناکات. بو نموونه لایه نیکی ده لیّت:

«قل النون قل النون قل النون برایم بگو شعرهای دوازده نون»

به و پییه ده بی ته ره ف شیعریکی بو بینیته وه، دوازده نونی تیدا هه بیّت وه کی ئه م تاکه شیعره ی شیخ سه عدی شیرازی:

«آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من

آن منم کاندرمیان خاک و خون بینی سری»

یان ئه وه تا به شیعر داوا ی هینا نه وه ی شیعریکی لیکر دوه که له کاتی کوتنی دا لیوان لیک نه دات بو نموونه کوتویه تی:

«منم منم ملا محمد گزنی شعری برایم بگو که لب به لب نرزی»

ئه ویش بووه ی نه دو ری ده بوو شیعریکی وای بو بینیته وه که پیتیکی وای تیدا

نه‌بیّت بو‌گوتنی پو‌یستی به‌لیکدانی لیوان بیّت وه‌ک:

«چون این دو شوند ز تو خرسند خرسند شود ز تو خداوند»

یان وه‌ک ئەو شیعره‌ی که ده‌لی:

«هر طفلی قدر وقت خود دانست دانستن قدر وقت خود توانست»

یان له شه‌ره‌شیعردا داوای شیعریک کراوه که له و سهر له و سهران رابخویندریته‌وه

جا یان هه‌ردوک له‌تکی شیعره‌که وان وه‌ک:

شو همره بلبل بلب هر مهوش شکر بترازی وزارت برکش

یان به هه‌رتک له‌ته‌کانی سه‌راوبن ده‌کری وه‌ک:

مودته‌تدوم لکل هول و هل کل مودته‌تدوم

یان ئەوه‌ته داوای شیعریکی بی‌نوخته کراوه و زور جو‌ری‌دیش.

هه‌لبه‌ت دوو لایه‌نی شه‌ره شیعر جاری‌واهه‌یه مهرج داده‌نین که هه‌ر به زمانیک

شیعر بلین واش‌هه‌یه ئەو مهرجه‌وه به‌رچاوناگرن و ئازادن به هه‌ر زمانیک چ کوردی، چ

فارسی، چ عه‌ره‌بی و چ ئازهری شیعر بیننه‌وه ئەوه‌نده هه‌یه، مهرجه هه‌ر شیعره، که‌ره‌تیک

بگوتری و ئیتر له‌یه‌ک شه‌ره‌شیعردا هه‌ق‌نییه شیعریک دو‌یات بکریته‌وه.

۸- گه‌په‌لاوژه:

گه‌په‌لاوژه- که بریتی یه له گوتنی گۆرانی له لایه‌ن دانیشتوانی کوریکه‌وه به نۆبه - زه‌مانی زوو له کاته‌کانی پشوودان‌دا نه‌نجام‌دراوه. به‌م‌شیوه که فه‌قییه‌کانی حوجره به سوخته و موسته‌عیده‌وه به ریز دانیشتوون و پشکیان هاویشتووه و هه‌رکامیان تی که‌وتبی گه‌په‌لاوژه، له‌ورا دامه‌زراوه و هه‌رکەس به ناچاری له نۆبه‌ی خۆی دا‌شتیکی گوتوه. جا له گۆرانی رابگره تا خویندنه‌وه‌ی شی‌عریک به ده‌نگ‌یان گیرانه‌وه‌ی قسه‌یه‌کی خوش. ده‌نا که‌سیک به یه‌کیک له‌م شتانه نۆبه‌ی خۆی به‌سه‌رنه‌بردبی زۆری‌یان لی کردووه که ده‌گه‌ل گه‌سکی زۆره‌وانی بگری یان قمیک ئاو بجوی یان کاریکی دیکه‌ی سه‌یر نه‌نجام‌بدات و به‌مشیه زۆری پی‌یکه‌نیون و پیا‌نه‌وه‌گوزه‌راندوه.

نه‌گه‌ر له کاتی گه‌په‌لاوژه‌دا که‌سیک میوانی فه‌قییان بویت یان مامۆستای گه‌وره ئاماده‌ی نه‌و کاته بویت نه‌وانیش هه‌ر وه‌به‌رهاتون و هه‌ل‌ناویراون، به‌لام نه‌گه‌ر تیش که‌وتبن سزانه‌دراون.

هه‌لبه‌ت به خوشی‌یه‌وه ئیستا که گه‌په‌لاوژه نه‌ماوه و جی‌ی خۆی داوه به شتی دیکه‌ی به‌که‌لک.

۹- یاری و گه‌مه:

له کاته‌کانی پشوودان‌دا بی‌جگه له‌و شته باسکراوانه بریک یاری هه‌ن که فه‌قییه‌کان ده‌یانکه‌ن و وا‌ه‌یه مامۆستای گه‌وره‌ش به شداری یان تیدا ده‌کات وه‌ک توپینه، جو‌غزین، گورزی کویری، یان ره‌مه‌زان و شه‌عبان، کیله‌شکینه، هه‌مزهل، مس‌فروشی، قه‌سابی، سو‌فی و حاجی، لو‌تی و مه‌یمون، گه‌نم گه‌نمین و قه‌لفرو نه‌م‌جو‌ره یاری‌بانه.

پیویسته بلین که نه‌م کایه و گه‌مانه ته‌نها تایه‌تی کاته‌کانی پشوودان‌نین به‌لکوو له ئاهه‌نگی ئیجازه‌وه‌رگرتن و زه‌ماوه‌ندی فه‌قی و نه‌وانه‌ش دا که‌لکیان لی وه‌رگیراوه.

به خوشی‌یه‌وه ده‌توانم بلیم که یاری و کایه کردن له بۆنه و مه‌راسیمه‌کاندا هه‌ر هه‌تا به‌ر له هاتنی شو‌رشی ئیران باوبوون و ئیتر له‌و کاته‌را ورده‌ورده وه‌لانران و ئیستا که،

فەقىيە كان كاتى ئاھەنگە كانى خۇيان بەوانەو ە ناگرن و لە جياتى يارى كردن كات بە باس و ليكۆلېنەو ەى زانستى بەسەردەبرى و وتارى جورا و جور پېشكەش دە كرى.

داو ەتى فەقىيان:

لە نېو فەقىيە كاندا بە زورى دوو جور ە ەلپەركى و گۆبەند و ەبەرچا و دە كەوېت كە لە ئاھەنگ و رى و رەسمى ئىجازە و ەرگرتن يان زەما و ەندى فەقىياندا بەرپو ە دەچىت جورى يە كەمىان بە روېنە^(۱) بە ناوبانگە و سەربەندى گورانى يە كەشى ئە و تاكە شىعرەى «ەەى ئاغا لەر دىوانە لەر شەمع يانر پەروانە لەر» كە بە زمانى ئازەرى يە و ليكدانەو ەى مانا كەشى دەخەمە ئەستوى ئە و خوېنەرانەى زمانى ئازەرى دەزانن چونكى سەردەرى لى دەرناكەم.

ئەم جور ە دىلانە^(۲) بەم شىو ە كە فەقىيە كان بە رىز قامكە تىتەيان دەبەرىە ك ەلدېنن و لاقى راستەيان لە دوايە و پاژنە پىي چەپەشيان لە پېشەو ە لە سەرزەوى دەچەقېنن و ئەمجار لاقى راستە دېننە پېشەو ە و خوى دەدەنە سەرى و پاشان لاقى چەپە، ئەما بەرلەو ەى بە تەواوى خوى بدەنە سەرى بە و ئەندازەى ەاتوونە پېشى دەچنەو ە دواو ە ەتا دەكەونەو ە سەر حال و چۆنىەتى ەو ەلى، ئەمجار دووبارە ئە و كارە دەكەنەو ە و وېراى ئەم چوونە پېش و ەاتنەو ە دوايەش دەگەل ەرجولانېك ەلەبەزىك دەكەن و وردەوردەش بەلای دەستى راست دا دەسورېن و دوو كەسى دەنگ خوشېش لە سەركېش «وزن»ى سەربەندى «ەەى ئاغا لەر دىوانە لەر...» گورانى دەلېن و بۆ يە كترى دەستېنەو ە.

۱ - ئەم جور ە ەلپەركىيە تايبەتى فەقىيان نىيە بەلكە داو ەتى كى كوردى يە.

۲ - دىلان: ەلپەركى داو ەت. (ەەنابە)

دیلانی «پیدا، پیدا» ی فهقیان له یه کیک له دێه کانی سوئسیانی سهردهشت

جووری دووهه میشیان «پیدا پیدا» ی پیده گوتی که ئه و نیوه ده رها تووه له سه ربه ندی گۆرانی ئه و دیلانه که ده لی:

«هه ی پیدا پیدا ته مووره پیدا یا خوا نه باری یارم له ری دا»^(۱)

شیوه ی داگیر ساندن و گیرانی شای پی دا پیدا ش ئا وایه که فهقییه کان به بی ده ست و په نجه تیگ گرتن له حالیک دا که هه رتک ده ستیان ده به ر که له که یان ده نین به ماوه ی یه ک هه تا دوو هه نگاوان له یه کتر دوور ری ز ده بن و ده ست ده که ن به رو یشتن به لای راست دا؛ به م شیوه که له به ره وه پی ی راستیان ده به نه پیش و پاشان لاقی چه پ و جار یکی دیش لاقی راست و ته مجار لاقی چه پ هه لدینه وه و ده گه ل ئه وه ی دا که تو زیک به لای چه پ و ژووری شای یه که دا ده سوو پین، بریک به توندی لاق له زه وی ده ده ن و ویرای ئه و کاره ش

چه پله یه ک لیډه دهن و دوايه ده ست ده خه نه وه بهر که له که یان و پاش نه وه ی که بر یکی دیش هر به و لایه دا سوران لاقی چه بیان ده به نه وه دوايه و نه مجار لاقی راستیان له زهوی ده دهن و ده گهل نه و لاق له زهوی دانهش چه پله یه ک لیډه دهن وه.

وینه یه کی تری «پیدا، پیدا» ی فقییان له ئاههنگی ئیجازه دا

له وجوره گو به نه ده ش دا دوو که سی ده نگ خوش له سهر کیش و هه وای سهر به ندی «هه ی پیدا پیدا...» گورانی ده لین و له بهر یه کتری ده گیر نه وه.

دوباره ده لیم به خوشی یه وه داوه تی فقییان به هه مو وجوره کانی یه وه وه کوو گه ره لاوژه باوی نه ماوه و یه کجاری وه لانراوه و فقییه کان له وجوره کوو و کو بوونه وانه دا وه ختی خویان به هه لپه رکئی و شتی بی که لکه وه نا به نه سهری و به زوری خه ریکی وت و وێژ و باس له سهر یاسا کانی ئیسلامن و قسه له دهرس و ده ور و مه سه له کومه لایه تی یه کان ده که ن و به نۆره له باره ی مه به ستگه لی جوو را وجوره وه وتارده دهن، یان نه وه تا شانوگه لی خوش و سهرنج راکیش پیشکه شی دانیش توان و به شداران ده که ن و به هوی ئاراسته کردنی نه و شانویانه وه هه ندیک لایه ن و باب ته تی دینی روون ده که نه وه و دیارده ناحهزه

کۆمه لایه تی به کان ده کوتن و ترویان ده کهن.

وینه به کی «پیدا، پیدا» به به شداری مامۆستان

جل و بهرگی فهقییان

بهرگ و پۆشاکێک که تایه تی مه لا و فهقیانه و خه لکی تر که لکی لی وه رناگریت بریتی به له: میزه ری سپی، که وای شوره، سه لته، جبه و عه با.

ناشکرایه که شکل و شیوه ی ئه و سپیالانه تایه تی عاره بانه و هاوری ده گهل خویندن و خوینده واری فهقییه تی به میرات گیراوه و ورده ورده ره سمیه تی پهیدا کردوه و بوته لیباسی تایه تی مه لا و فهقیی کورده واری و غهیری ئه ویش. ئه وه نده هه یه ئه و بهرگه له شیوه ی برین و درون داگوپانی به سه رداها تووه و هه موو تایه تمه ندی «ویژگی» به کی پيشوی پپوه نه ماوه. به تایه ت میزه ره که ههر رهنگی له ده ست نه داوه ده نا به برین و هه لبهستن و هه لپپچان و له سه ر نان به ته وای چو ته سه ر بیچم «شکل» ی پپچی کوردی. ئیستا فهقییه کان هه تا ئیجازه ی مه لایه تی وه رده گرن که م واهه یه بیجگه له میزه ره له و

پوشاکه تایه‌تی یه که‌لک وهر بگرن. له سهر نانی میزه‌ری سپیش زوره و به‌لام به مه‌ل‌بند و ناوچه جیاوازی هه‌یه. بو‌نموونه له ناوچه‌کانی لاجان و شنودا زوره و له ههریمه‌کانی بانه و سه‌قز و سنه‌دا به که‌می ده‌بیندری‌ت و له مه‌ل‌بندی سهرده‌شت و سابلا‌غ‌دا میزه‌ری سپی و ئاغابانوش هه‌یه به‌لام له و دوایی یانه‌دا ئاغابانو زورتر بووه.

ده‌سته فه‌قییه‌کی سهرده‌شتی (سالی ۱۳۵۵) «حوجره‌ی خانه‌قای سهرده‌شت»

قۆلیک فه‌قیی سهرده‌شت و ده‌ور و به‌ری (سالی ۱۳۷۹) هه‌وشه‌ی مزگه‌وتی نیزه‌رو

تیپیک فهقیی سابلاخی، نهغه دهیی، شنۆیی و پیرانشاری

پۆلنیک فهقیی پیرانشاری له حوچره ی په سوی

دهسته فه قینه کی بانه یی

پولیک فه قینی ئوستانی کوردستان

حوجرە و رەوشتی بەرز:

حوجرە کانی کوردستان هەر وە کوو مە کوێ زانیاری و خزمەت بە خەلک و رینمایی گەلی کوردی مسولمان بوون، هەر ئاواش کانگای خووخدەیی باش و نوینگەیی رەوشتی بەرز بوون. ئەمەش دەگەرێتەو هەر دوو هۆی سەرەکی کە یەكە میان بریتی یە لە ماددە دەرسی یە کان و ناوەرۆکی کتیبەکان: شیکراوەی ئەم مەبەستە ئەو یە کە وە ک دەزانی لە حوجرەکان دا دەرسی خواناسی و دینداری و خووخدەیی ئیسلامی دەبی بخویندریت و هەر فەقیە ک تی بگە یە ندریت کە دەبی سپەرۆزی نوینەرێکی ئایین و نموونە یە کی بەرچاوی مروۆی ریزان و ریبین ییت هەتا و پرای زمان و وتار بە کردەو و رەفتاریش بییتە دیلمانجیکی راست و رەوان. جا بۆیە فەقی، تیدە کوۆشی هەر لە سەرەتاو بە بیجگە لە باوەر و بیروبووچوونی ئیسلامی، کردەو و ئاکار و خووخدە و رەفتاری ئیسلامی یانەش لە خوێ دا جی بکات. کە ئاشکرایە مەبەست لە خویندە کەشی هەر ئەو یە و هەر بۆ ئەو هەش کاری لە سەر دەکریت. هۆی دوو هەمیش ئەو یە چونکی لە زۆر بەی حوجرەکان دا رادەیی دانیشتوان لە دە - دەواز دە کە سان زیاتر نابێ و زۆر جار لە بەر هەندیک هەل و مەرج رادەیان لە دوو - سێ نە فەر ناچیتە سەر، زەوت کردن و پەرورینیان هاسانترە و خراپ و خراپەیان زوو بە چاو دەنگیوتری و چاری دەکری.

جا بۆیە لە ناو هندی حوجرە دا هەل و مەرجیک پیک دیت کە هەر کەس ماو هە مانگیك - دوو مانگان تییدا بمینیتەو، لە باری کە سایە تی ئە خلاق و ریزگرتن و هەستان و دانیشتن و بزوتنەو و دوان دە گەل ماموستا و هەوال و خزم و بیگانه و هەر وە ها لە سەر و روو و چۆنیە تی جل و بەرگ و تەنانەت لە شیو هە بەر یگادا رویشتنیش دا، گۆرانکاری یە کی وای بە سەردا دیت کە ئە گەر لە دنیای فەقیە تیش بچیتە دەری بە کە میك مانەو و دوان دە گەلی بۆت روون دە بیتەو کە ماو هە ک فەقیە تی هەر کردو و لە کەش و هەوای حوجرە دا ماو تەو.

هەلبەت رەوشتە ئە خلاق یە کان گەلیکن بۆ نموونە: لی بوردن، ریزگرتن، دلۆفانی، دلاوایی، هیمنی، خۆراگری، زمانپاکی، داوین پاکی، وە فاداری، راستبۆی، بە خۆدانه

شکاندنه‌وه، شهرم‌کردن، چاوپووشی، رق‌خواردنه‌وه، توره‌نه‌بوون، خو به‌که‌م‌گرتن، سپاس‌ده‌ربرین، دادپه‌روه‌ری، ئیره‌یی‌نه‌بردن، ئەم‌ینداری و پی‌زانی و ئەمه‌گناسی و... و ده‌بی هەر مسولمانیک به‌پی توانا هه‌ول‌بدا ئەمانه‌ده‌خوی دا‌بینیته‌جی. به‌لام‌بابای فەقی به‌تیروانین له‌ئەرك و ئیشه‌که‌ی چاوه‌روانی زیاتری لی‌ده‌کریت؛ که‌خو‌شبه‌ختانه‌فەقییه‌کان له‌و مه‌یدانه‌دا به‌سوارچاک‌ده‌رچون و ئەگەر هه‌ندی‌ک ده‌غەل و سه‌رکو‌ته‌لیان لی‌وه‌لانیین هه‌میشه‌جی متمانه‌ی خەلک بوون و ته‌نانه‌ت به‌مه‌لائیکه‌ی سه‌ر ئەر‌ز نیویان براوه.

زۆر که‌بانوو که‌زانویانه‌له‌کاتی راته‌کردن‌دا له‌مال‌نابن‌کیله‌ی ده‌رگایان له‌لای فەقییان‌داناوه‌تاکو‌بو‌خویان له‌کاتی پیوست‌دا‌بچن‌ده‌رگا هه‌لگرن و نان و پی‌خور بی‌ن بو‌حو‌جره!!

ئەوه‌له‌کاتی‌ک‌دا که‌وه‌ک له‌تویی پینجه‌م‌دا‌باس‌کرایه‌کی‌ک له‌و مه‌به‌سته‌پیوست و گرینگانه‌ی که‌ده‌بی‌ده‌رس و کتییی سه‌ره‌خوی تیدا‌بخویند‌ری و به‌لام‌له‌مش‌یوه‌خویند‌نی ئیستای‌ولاتی ئیمه‌دا‌وه‌به‌رچاو‌ناگیری ده‌رسی ئەخلاق‌یان «علم‌التصوف»ه. ئەو ده‌رسه‌نه‌ک هه‌ر ده‌بی له‌به‌رنامه‌ده‌رسی‌یه‌کاندا‌جی‌ی بو‌وه‌کری و به‌ته‌سه‌لی بخویند‌ری؛ به‌لکو‌و ده‌بی هه‌ر له‌سه‌ره‌تای خویند‌نه‌وه‌ئیشی پی‌بکری و هه‌ول‌بدری هه‌ر فەقییه‌ک له‌خوی‌دا‌جی‌کا و له‌ژیانی‌دا‌بی‌چه‌سپینی.

ره‌واندنه‌وه‌ی ته‌میک

له‌وانه‌یه‌هه‌رکه‌سی‌ک ئەم‌کتیبه‌ی له‌سه‌ره‌تاوه‌تا ئیره‌خویند‌ییته‌وه، پرس‌یار‌بکا و وه‌ک ره‌خنه‌گری‌ک‌بلیت: جا‌ئه‌گەر حو‌جره‌که‌ش و هه‌وا‌یه‌کی‌ئاوای هه‌یه‌و فەقییه‌کان‌ئاوا ره‌وشت به‌رز‌باردین‌ئەدی ئەو‌زیف و سته‌مه‌چی‌یه‌که‌له‌سوخته‌کان‌کراوه‌و ته‌نانه‌ت زۆر‌ما‌فی ره‌وایان‌لی‌زه‌وت‌کراوه؟

له‌وه‌لام‌دا‌ده‌لیین: ئەو ره‌خنه‌له‌جیی‌خوی‌دا‌هینراوه‌ته‌گو‌ری و ئیشه‌که‌مه‌حکوم‌کراوه، لی‌ره‌ش‌دا‌پی‌وه‌ده‌نیین و ده‌لین: ئەو سه‌رده‌مه‌ی ئەو‌ئا‌کاره‌ناله‌باره‌هه‌بو‌وه‌هه‌ندی‌ک‌موس‌ته‌عید‌نه‌بی که‌س به‌ره‌وای نه‌زانیوه‌و نه‌یک‌رده‌و؛ ئەوانه‌ش که‌هه‌لگری ئەو ره‌فتاره

دوور له دادپهروه ریه بوون یان که سانیک بوون که نه یان توانیوه خووخده ی نیو حوجره هه لښگر و لینی به هره مه ند بین و ئیتر کومه لیکی ئاوا زوریش وه ک هه موو کومه لیکی دیکه ی ئینسانی نابار و کویره ی هه رده بی؛ یان ئه وه تا که سانیک بوون که له راستی دا به هه له دا چوون و به رای خوشیان دلسوزانه جولآونه وه و پیاوانبووه ئه گه ر زور روو بدنه سوخته و بیلن به ئازادی به کی ته واوه وه بژیت و هه رچونیک پی ی خوش بی دانیسی و بنوی و پروا و بخوا و... ئیتر ترسیکی له ماموستا کانی نه بی، چاوو رووی ده بیته وه به باشی ده رس ناخوینی و ته مه ل و نه زان و بیکاره باردیت.

یه کسانى له سه ر سفره

به ر له وه ی باسی یه کسانى سه ر سفره بکه ين با جارى بزانی سفره ی فه قیان چی له سه ر ده بی؟

فه قى ئه گه ر راته ی بکه ن له هه موو جوړه چیشتیکیان بو دی؛ جا له ماست و په نیر و هیلکا و مزروکه و له پاو و په تاته و ته ماته و تیسوی ئاو و ترخینه و ماشینه وه بگه هه تا گوشتاو و پلاو و قاوومه.

جی ی خو یه تی بلین راته کردن ته نیا دوو تاییه ته مند ی باشی هه یه:

یه کیان ئه وه: که فه قى به چیشت لیانه وه ماندوو نابن و وه ختیان ناگیرى، یه کیشیان ئه مه که پیخوره کانیا ن هه مه رهنک «متنوع» ن. هه لبه ت جارى واش هه یه یه کدو گه ره کان راوده کهن واش تیره خوړی خویان بو نایه و ناچارن به نانی ویشک و چای شیرین یان به نان و دو، ئه گه ر هه بی قنیاتی بکه ن.^(۱)

۱ - له به هاری سالى ۵۴ ی کوچی هه تاوی دا له دیک به ناوی قولنجی ده رسم ده خویند. ئه و دیکه یه کیک له شاره دیکه کانی سه ر به ورمی به که له سه ر جاده ی ورمی بو سه لماس هه لکه وتووه، ئه و کاتی ۵۰۰ مال ده بوو، دوو مزگه وتی تیدا بوو، خه لکه که شی تاق و لوقیک نه بی، ئازهری و خه نه فی مه زه ب بوون و ده گه ل فه قیانیش زور باش بوون.

کاتی که ده چوین بو راته هه وه ل مال که ده چوین لیان ده پرسین که چه ند که سین و ئیتر هه رچه ند که س باین نان و پیخوری ته واوی ئه و جه مه یان ده دانی و مالی دی نه ده چوین.

فه قییه کان و سفره ی ساده

فه قی ته گهر مانگانه یان هه بی یان شتیکیان ده ست که و ی و بو خویان لی بنین به نوبه شیوکه ری «ناشپه زی» ده که ن و چی خوا، دای سفره ی پی ده رهنگینن. له و شوینانه ی که نیوه پرویان راتبه ناکری یان راتبه به شی تیربوون ناکات فه قی بو پیدا کردنی بژیو ده چنه سهر مووچه و لای ئاژه لداره کان و داوای سه وزی و تهره کار و سپیایی ده که ن و بو خویان که لکی لی وهرده گرن. بازه مالیک ههر که شینا ورد و شتیان پی گه یی فه قییه کان نیزن ده دهن که به بی پرسى خاوه نه کان بچنه ناو مه زرا و به پی پیو یست شت بیننه وه.

فه قی ی ههر شوینیک به بی بوئه «مناسبت» و به بوئه گه لی جورا و جوره وه وه کی ژن ماره کردن، زه ماوه ند، مه ولوودی خویندنه وه، خانوو سازکردن، نیولینانی مندال و ته وانه وه له دی به زوری له فه سله کانی پاییز و زستان دا و له شاریش له چوار فه سلی سال دا ده گهل ماموستای دهرس بیژ، یان ههر خویان بانگهیشتن ده کرین و به م شیوه ریزیان

➡ ته گهر ههر که سیکیش ته نیا له مال باکه ده چوو بو راتبه بانگیان ده کرده ژور و ده گهل وان نان و چایی ده خوارد و ده گه راوه حو جره.

لی ده گریټ.

خه لکی هه ندیک شوین، له و کاتانه دا بو بانگه یشتنی فهقیان پشبرکی له یه کتری ده کهن و بووهی له و کاره خیره بی بهش نه بن نو به داده مه رزین و یان پیشتەر نو به وهرده گرن.

بازیک له ئاژهلدار و وه رزیره دینه روه ره کان له چاخی کار و کویره وه ری دا فهقیان بانگه یشتن ده کهن بو سه ر مووچه و ته گه ره به بی شتیکیان بو سه ر ده برن، ده نا به که لانه و شتی وا په زیراییان لی ده کهن.

ئه مجار با پیینه وه سه ر باسی یه کسان ی سه ر سفره: به لی یه کییک له ره وشته به رز و پر له داد په روه رییه کانی نیو حوجره یه کسان ی یه له سه ر سفره که زور به وردی وه به رچاو ده گریټ؛ به م شیوه که هه ر خواره مه نی یه کی وه ده ستیان بکه وی جا له نان و پیخوره وه بگره هه تا میوه و هه موو جو ره خوراکیکی دیکه، ئه وه نده ی خوا به نسبی بکات، ویکرا ده یخون و ئیتر نه هیچیان بی بهش ده کرین و نه فره قیان پی ده کریټ. ته نانه ت له نیوان موسته عید و سوخته ش داهه رچه ند سوخته ی که مه مه ن پیویستی که متری به خوراک هه یه جیاوازی دانانری و له حوجره دا راده ی دانیش توان چه ند که س بیت به و پییه که مترین شت به شبه ش ده کری و هه ر که س به شی خو ی هه لده گری، ته نانه ت به مه به سستی ئه وه ی له هه لگر تنی به شه کانش دا ناهه قی له که س نه کری فهقیه کان بو ویدانی به شه کان له جو ریک پشک (قورعه) که «دهو» ی پی ده لین که لک وه رده گرن.

دهو

دهو، یان ده، جو ریک ژماره یه که له نیو چه ند که سان دا ده کریټ به م شیوه که دوو که سیان، هه رییه که، به مه یلی خو ی چه ند قامک دینه پیش و له گه ل ئه وه ش دا یه کیان ده لی: «دهوله تو» یان «دهوله من» ئه مجار قامکه کان لیک ده ده نه وه و ده ژماره ی دیشی ده خه نه سه ری و کردیه هه رچه ندیک له و که سه وه که ده وی لی کراوه فهقیه کان که به ریز و به شیوه ی ئالقه بی دانیش توون به لای راست دا ده بژیرن و له هه ر که سیک ته واو بوو ئه وه ده وه که به نیوی ئه وی ده رده که وی و ده بیته مه لا (یه که م). ئه ویش به مه یلی خو ی به شیک

له به‌شه‌کان هه‌لده‌بژیریت و پاشان که‌سی دوا‌ی وی به ته‌رتیبی بژارتنه که به‌شیک هه‌لده‌گریت و هه‌ر به‌و شیوه هه‌تا ده‌گاته سه‌ر قره و ئاخه‌مین به‌ش.

هه‌ندی‌ک ری‌سای دیکه‌ی سه‌رسفره‌بریتی به‌له‌وه که فه‌قییه‌کان به‌ریز و به‌زوری له سه‌ر لاقی چه‌پ داده‌نیشن و چوکی راستیان هه‌لده‌نین. هه‌ر که‌س که وچکی خو‌ی پییه و دوا‌ی هه‌موو پارو‌یکیش له پیش خو‌ی و له سه‌ر په‌لکه‌ناییک دایده‌نیته‌وه و ئیتر نایخاته‌وه ناو ده‌فره‌که؛ به‌که‌م له به‌ر وه‌به‌ر چاو‌گر تنی چه‌مکی پاکی و خا‌وینی و له‌شسا‌غی، دوو‌هه‌م له به‌ر ئه‌وه‌ی جاری واهه‌یه هه‌شت نۆده که وچک دادینه ده‌فریکی، جا ئه‌گه‌ر هه‌مویان له‌و ده‌فره‌باو‌یزرینه‌وه چما، چ رووده‌دات. (۱)

ئه‌گه‌ر پی‌خو‌ریک که‌م بی و هه‌مووشیان چه‌زی لی‌بکه‌ن به‌نۆبه‌پارووی لی‌ده‌ده‌ن و ئیتر هه‌ر که‌س نۆبه‌پارووی لی‌دا، دل‌یشی بتوقی تا نۆبه‌ی نه‌گاته‌وه سه‌ری ناتوانی ده‌ستی بو‌بینی.

ئه‌گه‌ر ژمیره‌ی فه‌قی‌یه‌کان زو‌ر بی‌ت واهه‌یه هه‌ر له ده‌وری به‌که‌م‌دا پیش تی‌وه‌ر سو‌رانی ده‌ور، پی‌خو‌ره‌که ده‌بری و هه‌ندیکیان بی‌به‌ش ده‌بن و ناچارن وه‌سه‌ر خو‌نه‌هینن و رو‌بینه‌قاپنکی دی. (۲)

داب‌ی نان‌خواردنی فه‌قییان وایه هه‌تا گشتیان کۆنه‌بنه‌وه که‌س هه‌قی ده‌ست پی‌کردنی نییه، بو‌ده‌ست پی‌کردنیش تی‌کرا «بسم‌الله» ی (۳) ده‌که‌ن و به‌ته‌رزیک که نه‌بیته‌هو‌ی ناشکوری و ناهه‌قی نان ده‌خو‌ن جا ئه‌گه‌ر پی‌خو‌ره‌کان زو‌ر و جو‌را و جو‌ربن ئه‌وا هه‌ر که‌س چی پی‌خو‌ش بی‌لیی ده‌خوات، بو‌تا‌قی کردنه‌وه‌شیان له پیشدا هه‌ریه‌که‌ی پارو‌یکیان لی‌ده‌ده‌ن، ئه‌گه‌ر پی‌خو‌ریش که‌م هه‌بوو یان هی خو‌شی که‌م تی‌دا‌بوو ئه‌وا، به‌نۆبه

۱ - مه‌ته‌له‌یه ده‌لین: ئه‌وه‌چیه: فه‌قی نۆ، بو‌ون که‌چک ده‌یه‌کیان به‌پاروو خنکا!

۲ - بازه‌فه‌قییه‌کی قوشمه‌ئه‌گه‌ر پی‌خو‌ریکی به‌که‌یفی بی‌ت بو‌ئه‌وه‌ی به‌ته‌نی بی‌خوات تفی تی‌ده‌کا و ئه‌وانی تریش قیزیان لی‌ده‌بیته‌وه و بو‌یان ناخو‌ری جا ئه‌گه‌ر لی‌ی بو‌ردن باشه‌ده‌ئا ئه‌وانیش به‌تف تی‌کردن یان به‌هه‌ر شیوه‌یه‌کی دی لی‌ی پس ده‌که‌ن و نایه‌لن بی‌خوات و ئیتر به‌مشیوه‌ئه‌مشیوه‌بی‌شیوه‌له‌کیس هه‌موانیان ده‌چیت.

۳ - دو‌عای ته‌واوتر بو‌ده‌ست پی‌کردنی خو‌اردن ئه‌وه‌یه له پیش بسم‌الله کردن دا بگوتری «اللهم بارک لنا فی ما رزقتنا وقنا عذاب النار».

لی ده خون. (۱)

دهو، له «ساقط»

جاری واهه یه شتیکی زۆر که میان ده بی که به سهر هه موان دا، دابهش ناکری و ته نیا هه ندیکیان ده توانن که لکی لی وهر بگرن، وه ک قاچه مریشکیک له فر و جاودا یان کفته یه ک له شوربا و کفته دا که له م حاله ته دا «ده وله ساقیت» ی لی ده که ن، واته ده ویک که هه ندیکیان تیدا «ساقط» و بی بهش ده بن، به مشیوه که شته که به به شیک یان ته گهر بریک هیند بی به چهندهش دای ده نین و ده ی لی ده که ن و ده و به نیوی ههر که سیکه وه ده رکه وت ته وه له ورا ده ست پی ده کری و به ریز ههر کام به شیک هه لده گرن تا به شه کان ته واه ده بن و ئیتر به مشیوه بازیکیان ساقیت و بی بهش دینه ده ری و له باتی به شه گوشت ده بی ههر ئاوی زاریان قوت ده نه وه!!

بو دابهش کردنی ئیش و کاری نیو حوجرهش به سهر سوخته کاندای ههروه ها بو ته نجامدانی کاریک که پیوستی به هه موانیان نه بیت و بیانیه وی که سیک یان چهنده که سی بو ده ستنیشان بکه ن ههر له م جوړه ده وه که لک وهر ده گرن. (وه ک پیشتریش باسمان کرد)

۱ - له رابردودا ته گهر فهقیه ک پیخوری رشتی ته می کراوه، ته میانه که شی ته وه بووه که له سهر سفره هه لیان ستاندوه و حوکمیان لی کردوه ده ورکی حوجره بدات و جا بیته وه سهر نان خواردن، له کاتیک دا که ته وان درێژه یان به نان خواردن هه رداوه، جا ته گه حوجره یه ک له گهره که خانوودا بووی واهه بووه فهقی تا دهو، هی ته وه هه م و گهره که له لاتوه به شه، بر او ه نان ههر که میک، بهرما و بو ماوه ته وه!!

توئی حه وته م: ماوهی خویندنی فه قی

له بهر ئه وهی که له خویندنی فه قی دا به رنامه ییکی ریک و پیک نییه و نه زم و ده ستوار تیک که بو خویندنگه ره سمی یه کان هه یه وه ک پۆل پۆل کردنی خویندنه که به پۆل «کلاس» ی ۱ و ۲ و... یان، دابه شکردنی به سه ر قوناغه کانی سه ره تایی، ئاماده یی و... دا، بو ئه و خویندنه دیاری نه کراوه و له ئاکامدا ویکرا و وه ک یه ک و پیکه وه ده رس خویندن و تیکرا پشوودان و ههروه ها به یه که وه ده ست کردن به کتیب و ده ست لی به سکردنی لانی که م فه قی حو جره یه ک نا گونجیت وه هه رکه س له جییه ک و له لای ماموستایه ک و له کتیبیک که بو خوی پیی خوش بیت و له باره ی هه ر زانستیکه وه ئاره زوی لی بیت ده خوینیت و هه ر روژیک وازی لی بیت به سه فه ر ده چیت و یان ماموستای ده گو پیت، مرو ف ناتوانی بلیت که فه قی به ئه وه نده وه خته دیاری کراوه له خویندن ده بیته وه و ئیجازه وه رده گری به لکوو زوری و که می ماوه ی خویندن پیوه ندی به زیره کی و نازیره کی، ته مه لی و ئازایه تی، زور خویندن و که م خویندنی ده رسی روژانه و زور ماتل بوون و که م ماتل بوونی فه قی وه هه یه.

خوشبه ختانه له و دوا یانه دا بریک له ده رس بیژه کان نه زم و یاسایه کی ریک و پیکیان له هه موو باریکه وه بو حو جره کانیان دیاری کردوه و ته نانه ت ده رسه کانشیان کردوه ته ئالقیه ی و به و شیوه به ره می کاریان بوش تر و باش تر بووه.

ده توانم بلیم که فه قیه کان به شیوه یه کی مام ناوه ندی به هه ژ نو ده سالان کو تایی به خویندن دین به تابه ت ئیستا، که بریک له و کتیبانه ی له رابردودا ده خویندران وه ک: سبز واری، گلنبوی برهان، خلاصه الحساب و الهندسه، مطول، شرح الشمسیه، تهذیب الکلام، تشریح الافلاک، شرح المقاصد و ته وانه وه لاناوون و زور به که می ده خویندرین، خویندن زووتر کو تایی دیت. (۱)

هه لبت ته و ماوه یه ش که فهقی له خویندن دا ده مینیتیه وه وانیه که بهرده وام و
 ین راوهستان ههر بخوینیت به لکوو له راستی دا ته گهر له سه ریه ک و بی پسانه وه بخوینیت
 مه گهر یه کئی زور نازیره ک و ته وه زه ل بی دهنه هیچ فهقییه ک به و مه رجیه ی ههر ته وه نده عیلم
 و کتیبانه بخویندرین حهوت سالی پی ناچی له خویندن ده بیته وه.

ماموستا ده رسی ئالقه یی ده لیت

حوجره ی بهرده رشی بانه

وه ته وه ژنوده سالانه ی له خویندن دا به سهرده بریت به تاییه ت له ولاتی ئیمه بهشی
 زوری پشوودان و بی ده رسی یه چونکی له ههر حه و توویک دا دوو روژ واته روژه کانی
 سی شه ممو و هه ینی «جمعه» پشوودانی ره سمین و ته گهر لیکی بده ینه وه له سالدا سه د
 روژ زیاتر ده گریته وه. ههروه ها مانگی ره مه زان و لانی که م پینج روژ له پیش و پینج روژ له
 پاش ته وه مانگه ش ههر پشوودانه، ئه مه نیزیکه ی پینج مانگ، ئه مجار ده گهل

پشوو دانه کانی دیش وه کی پشوودانی جه ژنی قوربان و جه ژنی مه و لوود و سه فەرکردنی فەقی و ماموستا و هه نديک گير و گرتی دیکه ی وه ک میوان هاتن و نه خوشی و سه ریشتی و نه وانه نه گهر هیچ نه گری چهوت مانگ ههر ده گری و نه نجامی نه و لیكدانه وه نه وه یه که فەقی نیوه ی سال پتر بی ده رسه و له پشوودان و ماتل بوون دایه و نه گهر نیوهش بی ههر زوره و واش ماوهی خویندن ههر دوو به رابه ر ده کات و نه گهر فەقی بیجگه له ره مه زان و روژانی ههینی و دوو جه ژنه کان پشوودانی نه بیته و له سه ریه ک ده رس بخوینیت نه وهنده شتانه ی ئیستا ده خویندرین به چوار سال نه و په ره که ی به پینج سال کو تایان پی دینی و ئیجازه وه رده گری و مه گهر له باری نه زموون و ناگاداری گشتی یه وه ده نا ههر نه و مه لایهش ده بی که ده سال له خویندن دا ده مینیته وه و پی ده لین مه لای دوا زده عیلم.

مه لای دوا زده عیلم

نه و زاراوه یه و ده گه یه نی که عیلم ههر دوا زده لکی هه بیته و ئیتر مه لای ههره باش نه وه یه نه و دوا زده عیلمانه بزانیته و له وه زیاتر شتیکی نییه بخویندریت به لام واقع و راسته قینه شتیکی تره و عیلم نه وهنده زورن کهس له دنیا دا هه لئا که وی له هه موانیان به له ده بی.

ئه دی زاراوه ی (دوا زده عیلم) چون پهیدا بووه؛ نه وهنده ی من بزانه زاراوه یه کی ته قریبی و بریار له سه ر دراوی ناوچه یی یه و له هه ل و مه رجیکی کاتی و ولاتی وادا ساز بووه که ده دوا زده عیلمی تیدا خویندراوه یان دوا زده عیلم به ته وه ره ی کار ناسراون و گرینگی پتریان پی دراوه. چونکی ده - دوا زده وشه دان (فرهنگ) و زانستنامه (دائرة المعارف) م له سه ر ته ماشا کردن هیچیان به لایه وه نه چوون.

لیره دا جی خویه تی بزانه له دنیا ی ئیسلام و له نیو شارستانیته ی ئیسلامی دا چه ند عیلم پهیدا بوون و خویندراون و دوا یه چ گورانکاریه کی چه ندیه تی و چلونه تی (کمی و کیفی) یان به سه ر داهاتووه و ئیستا که، له زانستگه کانی نیونراو به (حوجره) دا چه ندیان ماون.

له دایک بوونی عیلم

بهلام جاری با میژووی له دایک بوونی عیلم و هه لدان و په ره سه نندی به گشتی له نیو کومه لی مروڤ دا باس بکهین و پاشان ده چینه وه سه ره مه بهست.

شتیکی حاشا هه لنه گر و ئاشکرایه که ده گه ل سه ره هه لدانی یه که م مروڤ له سه ره ئه م زهویه زانست و زانیاریش پی ی ناوه ته مهیدانه وه. ته نانه ت وا ده رده که وئ که بهر له دروست بوونی مروڤیش بوونه وه ریک بووبی که هه لگری جوړه زانیاری یه ک بووه.

به لی خوای گه و ره، به بهر دا کردنی بهرگی عیلم و زانین، گه و ره یی باباده م و تی کرای نه وه کانی به فریشته کان سه لماند و ناچار بوون ریزی لی بنین و ئاماده بین هه ره له و کاته را که ده سپر دریته مند الدانه وه تا ده خریته ناو دلی خاک به شیوه گه لی جوړا و جوړ خزمه تی پی بکهن و بی خه نه ژیر چاوه دیری و پاریزگاری.

مروڤیش بهر به ره زیادی کردووه و هه تا زوړتر و پیرتریش بووه زانست و زانیاری پتری وه ده ست هیناوه، که سه ره چاوه ی زانسته که شی له روانگهی دینه وه دوو شت بووه: یه که م خوای گه و ره و کار به جی له هه ره ده و ره یه ک دا و بو هه ره به ره یه ک له مروڤ له لایه ن خو یه وه به هو ی سروش (فریشته ی وه حی) وه به پی ی پیو یست رینوینی و زانستی بو که سیک یان چند که سیان که پله ی پیغه مبه ره رایه تی پیداون، ناردووه و ئه وانیش ئه و کومه له زانست و رینوینی یه یان به ته و او ی راگه یاندوه، که ئه و به شه له عیلم، زانسته گیراوه کان «العلوم النقلیه» ده گریته وه و مروڤ خو ی یان هه ره نایانزانی و رییان ناباته سه ره. یان بشیان دوزیته وه جوړ یکن که م و کوړ و به زیانی تاک و کومه ل و پیچه وانه ی راسته قینه.

دوو هه م سه ره چاوه ی عیلم و زانین بو مروڤ، عه قل و ئاوه ز و ئه زموون و تا قیکاریه کانی خو یه تی؛ که له و رییه شه وه مروڤ ده سته که و تیکی زوړی بووه و توانیویه تی جی و ریی خو ی خوش بکا و که ل و پله ی زیاتر وه ده ست بینی و به زوړیک له راز و نهینی یه کان په ی به ری و ده ریا یه ک له گری کویره کانی ژیا نی به ژانی بکاته وه و ئه م جیهانه پان و به رین و فرا وانه له پیوه ندی به یه که وه بوون دا بکاته دیه کی گه و ره؛ که ئه و ده سته ش

له عیلم و زانستی مروّف ، به زانسته ئاوهزی یه کان «العلوم العقلیه» نیوده برین.

دیاره هه ر دوو به شه کهش پیوهندی یه کی نه پچراو و ته نگاوته نگی یان به یه کتره وه هه یه و هه ر دوو کیان بو یه کتر پشتیوان و رینوین و دان پیانه رن. بو یه هه رکاتیکی مروّفه کان له هه ر دوو سه رچاوه که لیان وه رگرتبی، واتا و پرای که لک وه رگرتن له و زانست و زانیاری یانه ی به ئاوه ز پیان گه یون، گوئیان بو زانسته ئاسمانیه کان و رینمایی پیغه مبه ران - د - راداشتبی و بناغه ی ژیا نی تاک ی و کومه لایه تی خو یان له سه ر هه ر دو کیان دامه ر زان دبئی و به ته واوی و به بی بادان و لی قرتان دن و هه لپا چین که لکیان لی وه رگرتن ژیا نیکی خو ش و پیرو ز و پر له به خته وه ری یان بو وه و پیوهندی نیوانیان له سه ر بناغه ی سوودگه یان دن به یه کتر و پاریزگاری له یه ک و ریزدانانی دوو لایه نه و لیک بور دن، دامه ر زا وه. هه ر کاتیکیش هه ر له لایه ک به هه ری یان وه رگرتبی و لایه که ی تریان وه پاش گو ی دا بی یان وه ک پیویست وه به رچاویان نه گرتبی ئه و اتووشی دوا که وتوویی زو ربوون و چ بو دنیا، چ بو دوا رو ژ زیا نی قه ره بو و نه کرا وه یان لی که وتو وه.

هه ر وه کی له دنیا ی ئه مر و دا ده بینین به شی هه ره زو ری حکوومه ت و کو ر و کومه له مرو فی یه کان له بهر هو گه لی جو را و جو ر، وه کی هه ول نه دان بو تیگه یشتن له ئایینی پیروزی ئیسلام، دنیا و نه وس و هه وه س په رستی، رازی نه بوون به ژینی یه کسان ی و کومه لی بی چین و تو یژ، خو فزو شتن و نو که رسفه تی و خو به زل زانین و گو ی به هه ق نه دان؛ ئه و دوو به شه زانسته یان لیک دا بریوه و زانسته گیرا وه کان یان له ره سمیه ت و بره و خستوه و وه ک تاک یان کومه له و میری پشتیان به زانسته ئاوه زی یه کان به ستوه و له ئه نه جام دا کومه لی مروّف گیر و ده ی ئه و هه مو و گیر و گرفته رامیاری و کومه لایه تی و ئابوری و... بو وه و ده ر و ده روونی تووشی نه خو شی ها تو وه و پیوهندی مروّفه کان له سه ر بنچینه ی زیان دان له یه کتر و چه وسان دن وه و په روه رده کردنی ههستی توله سه ندن و شکان دن، بنیات نرا وه، مروّف له پله ی مروّ فایه تی دا به زیوه و ده گه ل خو ی و هاو چه شه کانی وه ک ئاژه ل ره فتار ده کات. ئه وه تاد نیا شاهیدی ئه و هه مو و کوشت و بر و ماف پشیل کردن و خوین پرشته یه. به شیکی زو ری خه لک نه ک هه ر مافی ره وایان لی زه وت کرا وه؛ به لکو و له سه ره تای ی ترین پیوا یستی یه کانی ژین بی به شن.

ئهو هه موو هیژه سه ربازی یه و زله یژه خو به زور زان و له خو بایی و خو به مرو قدوست نوینه هه ن؛ که چی که سیش نییه له سه ر زور لیکراو و ماف خوراو و له برسان مرو دووان هه لقڕی. ته نانه ت بو چاوه ستن و له بهر، بهر ژه وهندی خو یان نه بی هه ر له ده زگا راگه یه نه ره گشتیه کانیشیاندا نیویان نابه ن و باسیکیان لیوه ناکه ن!!

یه کییک له گو قاره روشنبیره گشتی یه کان له ئازاری (۱۹۹۶) له ژیر ناویشانی «جیهانی سی» دا، نووسی: «...ولاتی جیهانی پیشکه وتوو که ژماره یان ۲۴ ولات ده بی ت و ریژه ی دانیش توانیان ۱۸٪ ی سه رجه م دانیش توانی سه رزه مینه، به لام ۶۵٪ ی به ره می جیهانی ده خو ن و ناوهندی دا هاتی تاک تیا یاندا خو ی له (۵۰۰۰) دولار ده دات له سالی کدا، که چی ولاتی جیهانی سی (۱۲۱) ولات ده بن و به ره و زیاتریش ده رو ن، ریژه ی دانیش توانیان نزیکه ی ۷۰٪ ی سه رزه مینه و که متر له ۲۰٪ ی بهر و بوومی جیهانی ده خو ن. ناوهندی دا هاتی تاک تیا یاندا ناگاته (۳۰۰) دولار.

ریژه ی زیاد بوون له جیهانی سییه مدا بهر چاوه و زور جار به پی ی نه خشه و پلانی درا یژ راونی یه. له سالی (۱۹۸۲) دا (۴/۸) ملیار کهس بوون، و پیشبینی ده کریت تا سالی «۲۰۵۰» بین به «۱۰» ملیار و (۸/۴) ملیاریان له جیهانی سییه مدا نیشته جی ده بن.

ریژه ی منالان، ئه وانه ی له (۱۴) سال که مترن له جیهانی سی دا (۵۰٪) ی دانیش توان ده بن، به لام له ولاته پیشکه وتوو هکاندا له (۲۵٪) تیپه رناکه ن.

ریژه ی زیاد بوونی دانیش توان له م ولاتانه دوو هینده ی ریژه ی زیاد بوونی دانیش توانی ولاته پیشکه وتوه کان ده بی ت و لیکو لینه وه دیموگرافی یه کان وای ده خه ملین له کو تایی ئه م سه ده یه دا ۸۰٪ ی جیهان پیک به یین.

له جیهانی سی دا ئه گه رچی ریژه ی زیاد بوونی به ره م زیاتره له ریژه ی زیاد بوونی دانیش توان، بو نمونه له سالی (۱۹۶۸) تا (۱۹۸۰) به ره م (۲/۶٪) یادی کردووه به لام دانیش توان (۲/۴٪) یادیان کردووه، واتا دا هاتی هه ر تاکیک (۰/۰۲٪) یادی کردووه، به لام ئاستی شت هینان له ولاتانی تره وه هه ر له زیاد بووندا بووه.

ژماره ی برسیه کان تیا یاندا زیاتره له (۵۰۰) ملیون کهس ده بن. له زور ولاتانی وه ک گامبیا و غانا و موریتانیا و سه نغال و موزه نبیق دا که متر له (۲۰٪) ی پیو یستی یه

سەرەکیەکانی خەڵک دابین دەکریت. تەنیا لە بەنغالدا و لە سالی (۱۹۴۴)دا (۱۵) ملیون کەس لە برسان مردوون، سالی (۱۹۷۹) کە بە سالی منال پاریزی ناوبرا زیاتر لە (۱۷) ملیون منال لە جیهانی سییه مەدا مردوون!!»^(۱)

بیگومان ئەو هەمووی بەرھەمی تالی لیک هەلاواردنی دووبەشی زانستی (مەقول و منقول) و رەسمیەتدان بە یەکەمیان و لە برە و خستن و دەست تێوەردانی ئەو تێریانە کە ئەمەش خوێی یەکیک لە ئاکامەکانی پیلانی هەلاواردنی دینە لە سیاسەت، کە بە داخەوێ لە سەر مەسولمانان ئەنجام دراوە و کاری خوێی کردووە و ئیستاش زۆر مەسولمان هەن کە داوای رابەری و چاوساخی خەڵک دەکەن کە چی درێژ دەری ئەم پیلانەن و بە ئەنقەست یان لە رووی نەزانی یەوێ بانگەوازی بۆ دەکەن.

با بچینەوێ سەر بایەکی مان و بلین: مەوێ هەمیشە دەگەڵ جەھل و نەزانی شەری بوو و ئەوەندە بۆی کراوە پەرە بە زانست داوە و دژی نەزانی جەنگاوە، هەرچەند زۆر و رووی داوە کە لە نیو شەڕ و هەرای مەوێ کاندایەکی کتیب و زانست کە بەرھەمی رەنج و تێکۆشانی دەیان و سەدان سالی زانا و زانستگەکان بوون؛ بەلام چونکی نیشانی پیشکەوتنی دۆژمن بوون بە تالان براون و بە دیل گیراون، جاپان هەر شوێنە و نکران، یان ئەو تەلە پیش چاوان بە ناخی ئاو و توونی ئاگردا دراون و بەو پێیە زانی زۆر لە بەرە ی مەوێ دراوە و بە چەند سەدە بەرەو پاش گیراوە تەوێ.

بیجگە لەمە زۆر شتی دیکەش بوونە تەوێ ئەو کە رینگا لە هەلدان و فراژوو بوونی عیلم و زانایان بگیری تان ئەوانی هەشن لە ناو بیرین و بەمشوێ خەڵکان بۆ دەورانی سەر تایی نەزانی و بیخەبەری تەس بدینەوێ؛ لەوانە زالبوونی فەلسەفە ی تەرستوو و دەسەلاتی بیر و باوەرە دینی یە دەست لێ دراوە کان لە ئوروپا لە سەدەکانی ناو رابستدا، و اتا لە (۴۰۰) تا (۱۵۰۰) ی زاینی.

گومان لەوەدا نییە کە مەوێ تیکرا چ پەرەوانی ئایینە ئاسمانی یەکان و چ بێ خەبەران لە ئایین و چ بێ باوەران، وەک تاک یان کۆمە لە یان میری بە تاییەت میری یە

گەورەكان راژە و خزمەت و داهینانیکی زۆر و بەرچاویان بۆ عیلم و زانین بوو، بەلام پەپرەوانی ئایینه ئاسمانی یەکان تاشەو کاتەى ئایینه کەیان دەستی خو و یست و هەلپەرستانی نەگە یوئە تى و نەگوپاوه؛ لەبەرئەوێ ئایینه کەیان سەرەپای بەشى «منقول» بەشى «معقول» یش بەرەسمى دەناسى و داکۆکی زۆرى لە سەر دەکات و تەنانەت وەکی باسمان کرد ئەو دوو بەشە لە زانست بە پالپشت و سەلمینەرى یەکتر و بگر وەک دوو رووی سکه یەک دەزانى؛ خزمەتیان بۆ عیلم زیاتر بوو، بەتایبەت مسولمانان وەک تاک و تاقم و میری یەکان لەو بوارەدا بە پىلینانى خوێ و نامۆیان ئاسەوارىکی زۆریان هەیه و گەلیک عیلمیان بنیات ناوین پىیان گەیانندوون. گەورەترین هۆی ئەم دیاردەش ئەمەیه کە موعجیزەى هەر پیڤەمبەرێک لەو شتانه بوو کە لە ناو خەلکە کەدا رهواجیان بوو و دەگەلى ژیاون زۆرى لیدواون و بە دەورەى داهاوون و چوون؛ وەکی موسیقا لە دەورى حەزەرەتى داود، سىحر و جادوو لە چاخى حەزەرەتى موسا، پزىشکى لە سەر دەمى حەزەرەتى عیساداسەلامى خوايان لەسەر بىتەنەک لە شتانیکی کە لییان بى خەبەر و نابە لەدبن کە هینانیان لە لایەن پیڤەمبەرەو نەرخى موعجیزەى نابى.

خەلکی چاخ و سات و شوین و ولاتى بە خەلات هاتنى قورئانى پیرۆزیش لە وێژە و ئەدەب دا دەستیکی والا و هەستیکی بالایان بوو، باو باوى رهوانبىژی و راستبىژی و شیعەر هۆنینهو و وێژامەى کەس نەوێژتوو دۆزینەو و وتاردان و وشەى جوان لە قەتاردان بوو. ئەو شاعیر و وێژەوانانەى ببوونە پیڤەنگ و کەس توژی نەدەشکاندن، بەرهەمەکانیان دەست بە دەست دەگەران و لە شار و بازاران هەلدەواسران و بە یەکەم دەناسران و بەو پیڤە هۆى شانازى و سەر بلیندى هۆز و عاشیرەتەکانیان پیک دەهینا، کە «السبعة المعلقة» و اتا حەوت شیعەرە هەلواسراوێ کان نمونەى ئەو بەرهەمە پەسندکراوانە بوون و لە بازارى «عكاظ» هەلواسرابوون.

لە سەر یکی دیشەو قورئان موعجیزەیه کی کاتى و تەنیا هەر بۆ خەلکی ئەو سەردەم نەبوو بەلکوو دەبوو بۆ هەتا دنیادنیایە و کیشەى هەق و بەتال لە ئارادایە کە مروڤ بەو پەرى پلەکانى گونجاو لە عیلم و زانین دەگات موعجیزە بى و وەلامى تەواوى پرسیار و رەخنەکانى هەموو زانا و زانستگەکان بداتەو، هەر بۆیە کە بناغەى دینى ئیسلام لە سەر

عیلم و زانین دامەزراوە و یەكەم ئایەتی كە بۆ پیڤەمبەر -د- نێردرا دەستوور بە خویندنه‌وه دەدات و پاشان باسی قەلەم و فێرکردن دەكات. لە زمانی پیڤەمبەرەوه -د- گیردراوە تەوه كە خواى گەوره یەكەم شت قەلەمی ئافەریده کردوو. هەروەها پیڤەمبەری مەزن -د- داواى کردوو كە مرووف تەواوی ژبانی خۆى بۆ فێربوون، تەرخان بكات و هەر لە سەر پشتی لانكەوه هەتا دەخریتە نیو گۆرپیچە، هەر بخوینى و بە داواى زانین دا بڕوا. تەنانەت پاش مردنیش سوننەتە یەكێك لە مسولمانان رووبەرووی گۆپی مردووە كە دابنیشی و كەمێك دەگەڵ گیان «روح»ى دا بدوێ و هەندیکى لەو شتانهى فێریان بوو و لەوانە یەكەم گیرە و كیشەى گیانكیشان دا فەرامۆشی كردبن وەبیری بێنیتەوه و بڕێك شتی تازەشى فێر بكا، جا بە جیى پێلن و بیدەنە دەست فریشتەكان بۆ پرسیار لێكردنى.

بەلێ لە دەق «نص»ە دینی یەكەم ئایەت و چ حەدیس سەبارەت بە عیلم و زانین و زانایانەوه دەستوردان و پیڤەلگوتن و داكووكى یەكێ زۆر هاتو، هەروەكى لۆمە و هەرەشە یەكێ زۆر لە مەر «جەل» و جاهیالانەوه هەیه.^(۱) بۆیە لەو سەردەمانەدا كە ئایینی

۱- زۆرجاران كە لە ئاھەنگ و كووبونەوه كاندا لەبارەى گەورەى (علم و علما)دا قسەدەكرى و هێرش دەبریتە سەر (جەل و جەال) و بۆ ئەم مەبەستانەش لە ئایەت و حەدیس و وتەى زانا پایەبەرزەكان بەلگە دەهێنیتەوه؛ هەندیک لە خۆشك و برا نەخویندەوارەكان وای تێدەگەن كە (عالم) وایا خویندەوار و (جاهل) وایا نەخویندوو، جا بۆیە بە پێیستى دەزانم بۆ دەرخستنى مانای راستەقینەى ئەم وشانە و رەواندەنەوهى تەمى خەمى ئەم خۆشك و برايانە كەمێك ئەو وشانە لێك بدەمەوه: نە لەو شەدان «فرهنگ»ى عەرەبى دا و نە لە زاراوەى قورئان و حەدیس دا (علم و علما) بە مانای خویندەوارى و خویندەواران و (جەل و جەال) بە واتای بێسەوادى و بێسەوادان نییە، بەلكوو (علم) بە مانای زانین و (علما)ش كۆ (جمع)ى (عالم)ە و (عالم)یش یانى زانا، جا زانستەكەى لە رووى دەرس خویندن و چوونى قوتابخانە پەیداكریبى یان نەخویندەوار بێ و بەلام لەم و لەوى بێستبى ئەوه هەر زانایە و ریز و نرخى خۆى هەیه. وه هەروەها (جەل) بە مانای بێسەوادى نییە بەلكوو بە مانای نەزانیتە تەنێك زانینى حەقیقەت و راستەقینە كە هەر لە دین دا خۆى دەنوێنى و (جاهل) كە لە سەر كیشى (جەال، جەله، جەلاء و جُهل) كۆدەكریتەوه واتای كەسێكە دینی ئىسلامى وەرنەگرتبى و باوەرى پێى نەهێنابى، جا باخویندەوارى هەبى و زانستگەشى تەواوكردبى. هەر ئەوهشە كە هەندیک لە نووسەرە مسولمانە هاوچاخەكان بۆ تەرزى بیروبوچوون و فەرھەنگ و هەلوێستى چینی خویندەوارى ئەم مرووف سەبارەت بە دینی ئىسلام؛ زاراوەى (جاهلیة القرن العشرين) وایا نەزانى سەدهى بیستەم بەكاردەبن، ئەگەرچى خویندەوارى و سەنەت لەم سەدهیدا بەروپیش چوون و سەر كەوتنیکى زۆرىشى یان بەدەست هێناوه و تەنانەت

پیرۆزی ئیسلام له سهر کار بوو و دین و سیاست هیشتا لیک جیا نه کرابوونه وه عیلم و سنعهت پیشه فیتیکی زۆری کرد و به پیچه وانه ی ئیستا ولاتیانی غهیره مسولمان بو فیربوونی زانست و پیشه سازی دهستی نیازیان بۆ لای مسولمانان درێژده کرد.

ئه مجار جسی خۆیه تی لیره دا ناویک لهو عیلمانه بهرین که له چاخێ دهسه لاتداریه تی مسولمانان و گه شه کردنی شارستانییه تی ئیسلامی دا خویندراون و ههولیان بۆ دراوه و ئیشیان پیکراوه.

به لام بهر له نیوبردنی ئهو عیلمانه با رایبگه یه نین که بۆ پیشگرتن له درێژبوونه وه ی باسه که له وه رگیرانی ناوی یه که یه که ی عیلمه کان بۆ سهر زمانی کوردی و ههروه ها له ناساندن «تعریف» یان خو ده پارێزن. به تایبهت که له تویی چواره می ئه م کتیه دا نۆژده عیلمیان ناسیندراون.

عیلمه ئیسلامی یه کان

- ۱- علم الادب. ۲- علم اللغة. ۳- علم التصريف. ۴- علم المعانی. ۵- علم البيان. ۶- علم البديع. ۷- علم العروض. ۸- علم القوافی. ۹- علم النحو. ۱۰- علم قوانین الکتابه. ۱۱- علم قوانین القرائه. ۱۲- علم المنطق^(۱). ۱۳- العلم الالهی. ۱۴- علم النوامیس. ۱۵- علم القرائه. ۱۶- علم الحديث. ۱۷- علم التفسیر. ۱۸- علم رواية الحديث. ۱۹- علم اصول الدين. ۲۰- علم اصول الفقه. ۲۱- علم الجدل. ۲۲- علم الفقه. ۲۳- العلم الطبيعي. ۲۴- علم الطب. ۲۵- علم البيطرة و البيطرة. ۲۶- علم الفراسه. ۲۷- علم التعبير. ۲۸- علم احکام النجوم. ۲۹- علم السحر.

رێژه ی نه خوینده وارانێ هه ندیک له ولاتیانی جیهان له ۲٪ یش که متر بوته وه و له وانه شه ولاتی وا هه بی نه خوینده ورا ی هه ر تیدا نه مای. که وایوو (جاهل و عالم) به مانای نه خوینده واره و خوینده وارانین به لکو له زمانی عه ره بی دا بۆ خوینده واره وشه ی (القاری) و بۆ نه خوینده وارش وشه ی (الامی) به کارده بریت. ته نانه ت له قورثانی پیرۆژدا پیغه مبه ری ئازیز ده (امی) واته نه خوینده واره نیوبراوه و له عهینی حالی دا ئه و به ریزه خو ی به (مدینه العلم) واتا شاری زانیاری نیو ده بات.

۱- مه نتیق له به ره ت دا عیلمیکی یونانی یه که هاتوته نیو مسولمانان و کاری له سهر کراوه و کاریشی پیکراوه.

- ۳۰- علم الطلسمات. ۳۱- علم السیماء. ۳۲- علم الکیماء. ۳۳- علم الفلاحه. ۳۴- علم الهندسه. ۳۵- علم عقود الابنیه. ۳۶- علم المناظر. ۳۷- علم المرايا المحرقه. ۳۸- علم مرکز الاثقال. ۳۹- علم المساحة. ۴۰- علم انباط المیاء. ۴۱- علم البنکامات. ۴۲- علم الآلات الحریبه. ۴۳- علم الآلات الروحانیه. ۴۴- علم الهیئة. ۴۵- علم الزیجات. ۴۶- علم المواقیت. ۴۷- علم الارصاد. ۴۸- علم تسطیح الكرة. ۴۹- علم الآلات الظلیة. ۵۰- علم العدد. ۵۱- علم الحساب المفتوح. ۵۲- علم حساب التخت و المیل. ۵۳- علم الجبر و المقابله. ۵۴- علم حساب الخطأین. ۵۵- علم الدور و الوصایا. ۵۶- علم حساب الدرهم و الدینار. ۵۷- علم الموسیقی. ۵۸- علم السیاسة. ۵۹- علم الاخلاق. ۶۰- علم تدبیر المنزل. (۱)

تویی هه شته م: ئیجازه وەرگرتن

پاش ئه وهی فه قی به هیزی بیر و باوه پ و رهنج و کویره وهری و تیکوشانی بی و چان، هه وراز و نشیوی پر له کهنه و کوسپی فه قیه تی بری و به یه که یه که ی پله کانی زانسته کاندای سه رکه وت و له خویندن بووه له لای هه ر ماموستایه ک پی ی خوش بی «اجازه» وهرده گریت واتا ودمی مه لایه تی و ئه نجامدانی هه موو، یان هه ندیک له ئه رکه کانی پیده درئ و به و بوئه شه وه کوپیکی گه وره پیک دیت؛ به م شیوه ی که باسی ده که یین:

ئه و ماموستایه ی که فه قی داوای ئیجازه ی لی ده کا پیویست ناکا ده رسی زور به و فه قیه گوته بیت، ته نیا ئه وه نده هه یه ده بی ماموستا له راده ی زانست و زانیاری فه قی تی بگات و بزانیته که ئایا شیای مه لایه تی هه یه یان نا؟ هه روه ها ده بی بو ی روون بیته و داخوا توانای به پیره بردنی کامه ئه رکه ی هه یه له ئه رکه کانی مه لایه تی، وه ک پیشنوژی و تاری هه یینی، داوهری «قضاوت»، فتوا و دره س دان و ئه وانه؛ جا بو ئه وه ی ماموستا له وانه تی بگات پیویسته فه قی ماوه ییک له لای بمینیته وه و هه ندیک شتی له لابخوینی.

فه قی ئه گه ر بو ی ریکه وی له لای ماموستایه ک ئیجازه وهرده گری که سه ره پرا ته دریس و زانیاری تا راده ی ئیجازه دان، ماموستایه کی نیو به ده ره وه و زور له خواترس پاریزگار «متقی» بیت و ئیجازه ی زو ریشی له لا وه رگریا بیت.

ئیجازه نییه ئیجازه بده ی

به داخه وه ئه مپرو که م شت له جی ی خوی دا ماوه، زور که س له ئه نجامدانی ئه رکه به رپر سایه تی ی دا کز و بی وزه و داماره؛ زور شت به نیو شته نه ک به نیوهر وک، گه لیکه ئه وانه ی وه ک هه ن خو نابینن و ئی دیکه ش به هه یج ده زانن. نازانم چ بلیم و چ بنوسم! ده ل تف هه لاوی رووی خو ت ده گریته وه، به لام ده رده کان هه یند زور و گرانن ناکری لی

تاقمیکه به لām ژان و زیانی بو هه موانه؛ ده ردی زوو ئیجازه دان و زوو ئیجازه وه رگرتن که پهره ی ستاندوو و زهبری زوری وه شانددوو، هه روالی گهرین ته شه نه زیاتر ده کات و نهوکات وه ک نه خوشی قرژاله^(۱) چاره کردنی دژوار ده بی، پېشم وانییه ئه م نوسین و زپاندنه که لکیکی وا بهرچاوی هه بی؛ به لām لانی که م یه که م هه نگاهه و نه خوشیش، ئه گهر خه لک به نه خوشیه که ی بزانی و باوهری پی بکه ن ئازاری که م تره و بی خه م تره.

بویه ناچارم بیدرکینم با بو هاوته مهن و هاوه لānm په ند و بو ماموستا و سهروه رانیشم راده رپرین و سکالابی، قهیدی ناکا خو شکور، هه موویان وانی، ئه وه ی دهنگویش جی ی خیه تی، پیاو خو و خوبی نه شکینی، چ ده گهل نامو و لاوه کی بکا؟ ئه دی بوچی ئه و به مه بهستی گه و ره کردنه وه ی دروینی که سایه تی ئاسایی خو ی له قازانجی دینی و دنیایی گهل چاو ده قونجینی؟ خو له و نووسینه دا ئه گهر هه ندیکیش توپه و دلگیر بین پرێک هه ر هه ن بیسه لمینن و ته نانه ت ئه گهر خوشیان له سوچداران بن، دین و وێژدانیان سه رکونه یان بکه ن و پی له هه له ی خو یان بنین و لی ژیاوان بینه وه و بلین: کوپه دهستی خوش بی، وه لāله ی راست ده کا، هیچ ره سم و یاسایه ک نه ماوه! هه رچی راست بووه «ئیجازه» ده دات! که س له که س نا پرسیتته وه، ئه وه ی پی ی بلی و انابی پی ی ناخوشه، واده زانی ئیره یی^(۲) پی ده به ی!

نازانی بهرپرسایه تی ئیجازه ده ر له مه ر کاره که یه وه چه ند گه و ره و گرانه و ئیجازه پیدراوی ناشی و نه گورا و چ تینیکه^(۳) بودین و چ زیانیکه بو ژیان.

بویه به راشکاوی ده لیم: بازیک له و ماموستا بهرێژانه شایانی ئه و پله و ئیشه نین و ده بی به سه ر نهوسی خو یاندا زال بن و تا پی ی نه گهن ئیجازه ی ئیجازه دان به خو یان نه دن. چونکی ئیجازه دان واتای: من به پی ی ئاگاداری و تاقیکاریه کی له سه ر ئه م فه قیه هه مه له سه ردهستی ئیوه ئاماده بووان شاهیدی ده دم که شیاوی مه لایه تی کردنه و سه ره پای زانیی زانسته کان تا راده ی ده رس گوته وه و وه لāمدانه وه ی پرسیاره

۱- سه ره تان، شیر په نهجه.

۲- ئیره یی: هه ساده ت.

جۆراوجۆره دینی یه کان و داوه ری «قضاوت» و هه موو ئه رکه کانی دیکه ی مه لایه تی؛ پیاویکی دیندار و پارێزگار و دلسۆز و به رپر سياره بو دین و ده کری بنیردریته سه نگه ر «محراب» ی مه لایه تی و خزمهت کردن به دین و دنیا ی خه لک.

پیم وایه ئیوه ش ده گه لمن له وه یدا که «موجیز و موجاز» ده بی چه ند مه رجییان تیدا بی جا به پایه ی پیوه ندیدار ده گن: یه که م، ئیجازه ده ر له و عیلم و زانسته دا که ده خویندرین ده ستیکی بالای هه بی و ئه گه ر داگر (جامع) ی هه موو عیلمه کانیش نه بی، لانی که م ئه وانی ده خویندرین و ته دریس ده کرین به چاکی و بی گری و گول بزانی و ئه گه ر تیشیاندا خاوه نی رای تاییه تی نه بی، هیچ نه بی چه ند جار ان به ده رس گو تبیه وه و به توانی، بی موتالای دوباره و بی هه له و په له، به فه قی یان بلیته وه یان له ئه زموون و تا قی کردنه وه یان ده ربچی، ده نا زانی کتیی خویندراو، به موتالا و پیدا چوونه وه چ هونه ریک نییه. ئیمه زۆر مامۆستامان بوون که بیجگه له چه مک و مانا و مه به ست، و یژامه ی به شی زۆری کتیه ده رسی یه کانیا ن ئاگالی بووه و بی کتیب و هه ر له به ررا ده رسیان گو توه، هه روه ها بو ومانه ئه گه ر هه موو زانست و کتیه کان له نا وچووبان سه ر له نو ی ده یاننوسینه وه. که چی ئه مجۆره موجیزانه نه ک هه ر کتیه کانیا ن له به ر نین بگه ر پاش موتالای کردنیش به ته وای بو یان ساغ نابنه وه و به هه له ده یانلین، جا بابای فه قیش یان شه رمیونه و ده نگ نا کا، یان له مامۆستا کوله واره تره و راست و هه له لیکناکاته وه.

له ئاههنگه کانی ئیجازه وه رگرتن دا زۆرمان بینیوه: مامۆستای ئیجازه ده ر ئیجازه نامه ی خویندۆته گه لیک هه له ی ریزمان (صرف و نحو) ی تیدا بوون که مامۆستا هه ستی پی نه کردوون!! زۆر حه یفه مامۆستایه ک نه توانی پیشه کیه کی دروست و بی هه له به زمانی عه ره بی بو ئیجازه نامه بنوسی و داوای پله ی ئیجازه دانیش بکات! ده بی ئه و مامۆستایه چۆن بزانی فه قیه که ی سه وادی هه یه یان نا؟؟!!

دووه م: ئیجازه وه رگر «موجاز» ده بی هه موو زانسته پیویسته کان بخوینی و به توانی له تا قی کردنه وه «امتحان» یان ده ربچی که ئه و کات ده توانی بشیان لیه وه. هه روه ها ده ستوره کانی سه ره تایه ی مه لایه تی، وه کو پیشه وایه «امامه» تی هه موجۆره نویژه کان به دوعا و وردیا ته وه، وتاری هه یی و جه ژنه کان، ری و ره سمی مردوونا شتن و پرسه و

سه ره خووشی، ماره پرینی ئافرهت، ئادابی کۆمه لایهتی و ههستان و دانیشن ده گه ل خه لک بزانیئت. ئاگاداریی له هه ندیک رهوا و نارهوا «الحلال و الحرام» و یاسا شه رعییه کان، لانی که م باسی په رستن «عبادة» هه بی. له بابهت پارێزکاری و دینداری یه وه ده رچووبی، پیاویکی ده ست و دلپاک و به خته مام بی، دلسۆز دینه ره ره بی و خه می دینی له به ره بی، دۆست و دژمن ناس و وریا بی، له خو بو ردوو و ئارام و مه ند بی وه کوو ده ریابی. تی بگات که مه به ست له مه لایه تی خو ژیان دن نییه، به لکوو ئامانج خزمهت به دین و مسولمانانه. جا ئه گه ره ئه وانیش له به رانه ردا یارمه تی ده ده ن ئهوا یارمه تی دینه و ئه رکی سه رشانه. به کورتی و به کوردی مه لا ده بی سوارچاکی مه یدانی زانین و کرده وه بی جا خه لک وه دوای ده که وی.

له وانه یه بگوتری: ئه دی ئه گه ره بابای فهقی به گوپی نه کردین و په له ی کرد، یان تی نه کو شا و خو ی ماندوو نه کرد، یان هه ره لی ها تو ویی نه بوو و پی ی نه ده خو یندرا، ئه مجار چی لی بکه یین؟

وه لām ئه مه یه که ئه وه که سه ئه گه ره لی ها تو ویی نه بی ئهوا هه ره کاتی ک روون بو وه ده بی مامۆستا که ی ده گه ل که س و کاری راویژ بکا و ده ستی پی لی هه ل بگرن و رووی پی بکه نه ئیشیکی تروه کوو له پیشه وهش باس مان کر ده گه ره لی ها تو ییشی بی ئیتر بیانوو و عوزری بی یان نا، ئیجازه پیدانی دروست نییه. باشتر ئه وه یه که بلین خو یندن وه لاده نی. ده نا مه گه ره له قوتا بخانه و خو یندن گه ره سمی یه کان دا که سی ک توانای خو یندن نه بی، یان تی نه کو شی و هه ولی خو یندن نه دا، یان هه ره ده ست هه ل بگری، کارنامه «شهاده» ی ده ده نی؟!

که مایه تی و بی مبالاتی یه کی دیکه ی مامۆستا کان ئه وه یه که هه ندیک له ئیجازه ده ره کان ئه گه رچی بو خوشیان زۆر زانا و هه لکه و توون، ته نانه ت له دینداری و خوا په رستن دا به په له ی پارێز «ورع» گه یون؛ به لām بو ئیجازه وه رگه کان یان ته نیا لایه نی سه واد و زانست وه به رچاو ده گرن و ئاوړیک له باری کرده وه و راده ی دینداری و دلسۆزی یان ناده نه وه، هه روه کی له ده ورانی ده رس پیگوتن دا مبالا ت به و لایه نه ناکه ن ئه گه رچی پیشوونه چاکه «سه له فه صالحه» کانی ئیمه هه ره دوو لایه نی عیلم و

عه مه لياں هر له سهره تاي خويندنه وه تا کو تايي وه بهر چاو گرتوه ئيتري بي مبالاتي و خاتر و خواهيش نه بووه و فقهيه ک ته گهر له هه ردوو لايه نه وه له ته زمون و تاقیکاري دهر نه چووبي، ودمي مه لايه تي و ئيجازه ي رينويني «ارشاد» ي خه لکيان پي نه داوه. چونکي يه که م: خوي گه وره کاتيک له قورئاني پيرو زدا باسي مه به ست له ناردني پيغه مبه ر ده کا و وه ک چاکه و نيعمه تيکي خوي به سهر چاومان دا ده داته وه؛ ده فهرموي: «يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ...» و اتا پيغه مبه ر خه لکي له باوه ر و خو و کرده وه ي خراب پاک ده کاته وه و قورئان و... شيان فيرده کات. که وايه بارهينان و فيرکردن دوو ئيشي سهره کين بو، پيغه مبه ران و ميراتگراني شيان هه روا.

دوو هه م: ته وه نده ي کرده وه و خو و خده و هه ستان و دانيشتنی مسولمانانه ي مه لاوه ک راگه يينه ري دين و بانگه وازي کهر ي ريگاي ئيسلامه تي له سهر خه لک و بانگ کراوه کان شوين داده ني، هه رگيز قسه و وتار ته وه نده کاريگه ر نيه. به راي من مه لايه ک له شوي خوي دا هيچ قسه و بانگه وازي يه ک نه کا، به لان بو خوي ديندار و ته هلي کرده وه بي زور پرسوود تره له مه لايه ک که به رده وام ده لي و ده نووسي، ته ما بو خوي تيدانييه و قسه و کرداري تيک ناکه نه وه!

ته گهر به راورد و پيک گرتن «مقايسه» يک، له نيوان ئيجازه نامه ي مه لايه تي و ته و ئيجازه نامه ي له ته ريقه ته کاند، بو رينويني «ارشاد» ده دريت؛ بکه ين ده بينين هه تا چهند پشتان ويکرا دينه خواري و ليک جيانين، ته ما پاش چهند ئالقان ليک هه لده برين و به مه رده ي دين و سياست و دوو به شي «منقول و معقول» له زانسته کان ده چن^(۱) و پيراني ته ريقه ت زياتر به دواي «تزکيه» دا ده چن و داکو کي پتر له سهر کرده وه و خاوين کرده وه ي

۱ - به و پييه ده توانين بلين ميژوو نيشاني داوه و به ته زمون و ئاوه ز سه لميئندراوه که جيا کرده وه ي سئ شت لا سئ شت زه بري گه وره ي له مسولمانان داوه و به م روژه ره شه ي گه ياندوون: يه ک: پيلاني جودا کرده وه ي دين له سياست. دوو: دا بريني «العلوم الثقليه» له «العلوم العقليه» و له ره سميه ت خستني به شي يه که م. سئ هه لاواردني فيرکردن و په روه رده له يه کتر.

جا ته وه ي زور سه ير و جي داخه ته مه يه که ته گهر پيلاني يه که م له لايه ن دوژمنانه وه بووه و پيلاني دوو هه ميش ئاکامي حتمی و ته واکه ري ته ي؛ پيلاني سيهم راسته و خو به ده ستی مسولمانان داريزراوه و په ره ي پي دراوه!!

دهروون ده کهن و لایه نی «تعلیم» و خوینده واری وه ک پیویست وه بهرچاو ناگرن. مه لایه کانیش به پیچه وانه، چاوده برنه باری زانین و خوینده واری فهقییه کان و ئاوریک له چۆنیه تی دهر و دهروونیان ناده نه وه و له ئاکامدا هیچ کام له و دوو دهستانه نه یان توانیوه شوین دابین و داها تی زوریان بی. چونکه یان بالی عیلم، یان بالی تهقوایان بی هیز بووه، خه لکیش لیان نامۆ و دووره په ریز بووه و به ته نیا بالی ماونه وه و ته نانه ت که و توونه سه ر کونه و دژایه تی یه کتریش.

به بۆنه ی ئیجازه وه رگرتنی یه کییک له فهقییه کانی جه نابی ماموستا «سید حسام الدین قریشی» له ریکه وتی ۱۳۴۸/۵/۲۷ ی کوچی، هه تاوی له مرگه وتی «دوو مناره» ی سه قزگیراوه و موجاز له لای چاپی موجیز ده بیندری.

هه لبه ت ئه مه ی گوترا بو هه ندیک کات و هه ندیک ولات و بازه که سیکی که مته رخهم و بی مبالات بووه؛ ده ناسپاس بو خوائه گه به گشتی باس بکه یین به شی زوری زانا کانمان هه ئه هلی عیلم و فیرکردن بوون، هه م ئه هلی عه مه ل و بارهینان و میژوو و

ده‌یان و سه‌دان زانای کوردمان پی‌ده‌ناسینی که پاله^(۱) ی عیلم و پاله‌وانی کرده‌وه‌شن.

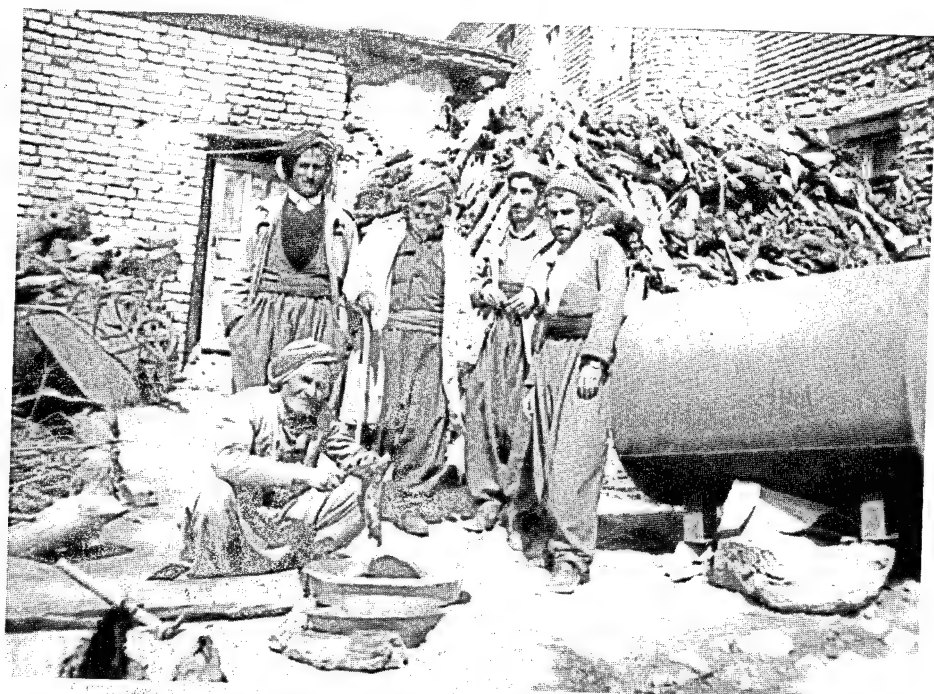
کۆری ئی‌جازه

بو به‌شداری کردن له ئاهه‌نگی ئی‌جازه‌دان سه‌ره‌پای خزم و که‌س و کاری فه‌قی ی
ئی‌جازه وه‌رگر له ته‌واوی فه‌قی و مه‌لای ده‌ورو به‌ر ده‌گیر دریته‌وه، ته‌نانه‌ت ئه‌و مه‌لا و
فه‌قیانه‌ی پی‌وه‌ندی و دو‌ستایه‌تیکی تاییه‌تیان ده‌گه‌ل ئی‌جازه‌ده‌ریان ئی‌جازه‌وه‌رگر هه‌یه‌ له
دوریش را بانگه‌یشتن ده‌کرین. غه‌یری مه‌لا و فه‌قیانیش، جگه‌ له خه‌لکی ئه‌و دیه‌یان ئه‌و
گه‌ره‌که‌ی ئی‌جازه‌ی تیدا وه‌رده‌گیری، له هه‌ندیک خه‌لکی ده‌ورو به‌ریش ده‌گیر دریته‌وه.
میوانه‌کان له لایه‌ن خه‌لکه‌وه میوانداری یان لی‌ده‌کری و هه‌موو به‌ری‌چوونیکیان تا
دوایی هاتنی ری و ره‌سمی ئی‌جازه - که واهه‌یه دوو شه‌و و روژ ده‌خایینی له سه‌ر خه‌لکی
دی یان ئه‌و گه‌ره‌که‌ شاره‌یه که به‌سه‌ر مزگه‌وتی مامۆستای ئی‌جازه ده‌ره‌وه‌یه.

ماموستای ئیجازه ده ر به پیر میوانه کانیه وه چوو ه / به رده ره شی بانه

وینہ یہ کہ لہ ہا و کاری گیان بازانہی خہ لکی ٹاوی بہ ردرہشی بانہ

بۇ پىك ھىنانى كۆرى ئىجازە

ئەگەر مامۇستا دەست روڭشتووڭيٽ، بەرگى مەلایەتى وەك كەواى شۆرە و عەبا و
مىزەرى سىپى، بە دراوى خوى بو فەقى دە كرى و بوڭشى بە دروون دەدات، دەنا ئەو
كارەش ھىندىك كەس يان كەسىكى دەست روڭشتووڭي ئاوەدانى وەستوى خوى
دە گرىت.

ٹاہہ نگی ئیجازہ

پاش هاتنی بانگهیشتن کراوه کان ری و ره سمی ئیجازه به م شیوه ده ست پی ده کات و به ریوه ده چیت: له سه ره تادا چهند که سیک وه ک ئه نجومه ن یان هه یته تی به ریوه بردن به به شداری موجیز و موجاز دیاری ده کرین، ئه وه هه یته ته ش که سیکی لیها توو وه ک به ریوه بهر «مجری» داده نیّت.

ئاھەنگە كە ئەگەر لە شەویان روژیک زیاتر بخایەنی لە دوویان چەند بەشداریک

ده خری و ههر به شهش به پڕیوه بهری خوئی ههیه، یان هه موو به شه کان ههر که سیکی به پڕیانه وه ده بات. زۆر بهی جارانی ش ئه نجومه ن پینک نایه، به لکوو ههر ماموستا و موجاز، که سیکی یان چه ند که س وه ک به پڕیوه بهری به رنامه دیاری ده که ن.

به شدارانی کۆری ئیجازه

مژگه وتی بیلالی حه به شی نه غه ده سالی (١٣٧٦)

به پڕیوه بهری به رنامه به راویژ ده گه ل ئه نجومه ن یان موجیز و موجاز و ههر که سیکی دیکه ی لیزان، به رنامه، ریک ده خات، به م شیوه ناوی ئه و که سانه ی ده یانه وی قسه بکه ن و وتار بدن یان هه لبه ست و مه به ستیان هه بی، ده نووسی، ئه گهر که سانیک هیشتا ئاماده نه بووبن و له وانه بی وتاریان هه بی جییان بو هه لده گری، وتارده ران وا ههیه بو خویمان داوای وهخت ده که ن و راده گه یه نن که وتاریان ههیه، هه ندیک جاریش به پڕیوه بهر رایده گه یه نی؛ ههر که س وتار، یان ههر مه به ستیکی ههیه رایگه یه نی تا ناوی بنوسریت، هه ندیک به شداران که له دوان و وتاردان دا به هیزن و تاره کانیا ن به پیزه و که لکی زۆری لی وه رده گیریت وتارده ر زۆر بن یا که م داوای وتاردانیا ن ههر لیده کریت.

وینە یەکی تر لە بەشداری ئاھەنگی ئیجازەدان

گوندی مووسالانی سەر دەشت

بەرپۆڵە بەر پاش نووسینی ریزی بەرنامە، بە خۆیندنی چەند ئایەت لە قورئانی پیرۆز ئاھەنگە کە دەکاتە وە. هەلبەت دەگەڵ ریک خستنی بەرنامە قورئان خۆینیکی دەنگ خوش دیاری دەکری. دواى قورئان لە لایەن کەسیک یان دوو کەسی دەنگ خوشە وە. کە لە پیشە وە دیاری دەکری. بەندیک «قصیدە بردیە» دەخۆیندریته وە. ئەمجار ئەگەر کەسیک بە نوینەرایەتی خەلکی دى یان گەرە ک بە خیر هاتنی میوانان بکا دەنا یە کەم کەس وتاری خوی پیشکەش دەکات.^(۱)

لە نیو بەرنامە کە دا نیو نیو و بەتایبەت دواى هەر وتاریک، سرودیک یان بەستە هەلبەستیکى خوش پیشکەش دەکری، جار جاریش بە شیرینی و شەرەت یان بە چایی، یان ئەگەر هەبى بە میوہ پەزیرایی لە بەشداران دەکری.

۱ - بەرپۆڵە بەر پاش نووسینی ریزی بەرنامە، بە خۆیندنی چەند ئایەت لە قورئانی پیرۆز ئاھەنگە کە دەکاتە وە. هەلبەت دەگەڵ ریک خستنی بەرنامە قورئان خۆینیکی دەنگ خوش دیاری دەکری. دواى قورئان لە لایەن کەسیک یان دوو کەسی دەنگ خوشە وە. کە لە پیشە وە دیاری دەکری. بەندیک «قصیدە بردیە» دەخۆیندریته وە. ئەمجار ئەگەر کەسیک بە نوینەرایەتی خەلکی دى یان گەرە ک بە خیر هاتنی میوانان بکا دەنا یە کەم کەس وتاری خوی پیشکەش دەکات.^(۱)

دهسته ی سروود، سروود پیشکش ده کهن

کۆریکی تری سروود (مزگهوتی حه مامیان - بۆکان)

ۋىنە يەكى تىرى دەستەى سىروود خۋىن

مىرگەۋتى جامىيى، نە لاس، سەردەشت

ھەندىك جارى دوۋى ئەۋەى بەرپۈە بەر پىشەكى خۋى پىشكەش كىرد و رىزى بەرنامەى راگە ياند و قورپان خۋىندرا يە كەم كەس كە وتار دەدات «مىجاز»ە، ئەمىجار بەشداران و ئاخىرەمىن وتار ھى مامۇستەى «مىجىز»ە؛ جارى واش ھە يە وتارى مىجىز و مىجاز دە كەۋنە دوۋىى بەرنامە و پەنەى يەك، ئەما وتارى مىجاز ۋە پىش دە كەۋى.

ئەۋ بەرگە تايىپە تىپەى بۇ مىجاز دە كىردىت، بە جوانى قەد دە كىرى و پاشان لە سەر سىنى يەك، بە گۈل و رىحانە و شتى جوان سەۋقاتى^(۱) دە كەن و لە مالى مامۇستەى دادەننن و پىش ئەۋەش نۋبەى وتارى مامۇستەى، دەستە يەك فەقى، ھاورپى دە گەل مىجاز بە نەزم و ياسايەكى تەۋاۋەۋە، بە «قىسىدە» خۋىندەۋەۋە دە چن بۇ ھىنانى بەرگە كە ۋە بى دەست لىدان قورئاننىكى لە سەر دادەننن و دىدەنە دەست فەقىلىكى زىت و ژىكە لە

و که مته مهن و ئه ویش له سه سه ری خوئی دایده نی و به هه ردوک دهستی دهیگری و له پیش دهسته ی ناوبرا ودا ورده ورده دهست دهکا به رویشان به دوای ویش دا مोजاز و دوو موسته عید یان دوو مه لای لاو یه کیان له لای راست و یه کیان له لای چه پیه وه یان زیاتر شان به شانی یه ک ده روڤ، ئه مجار ئه وانی تر ریز ریز دهن و به «قصیده» خویندنه وه وه، له سه رخو و به هیمنی به ره و کوپری ئاهه نگ ده گه پینه وه. له گه پانه وه دا له و کاته دا نه بی که فهقی یه کان سه ره بندی قه سیده ده ستینه وه هه نگاو هه لدینه وه و ده روڤ دهن له کاتی خویندنه وه ی قه سیده که دا ده گه ل هه موو تاکه شیعریک تا کو تایی، راده وهستن. هه ر که گه یشتنه ژووری مزگه وت یان ئه و جیهی کوپه که ی لی گیراوه، خه لکه که له به ریان هه لدهستی و تا ئه وانیش له قه سیده دهست بهس ده که ن و له جیهی ک داده نیشن هه ر که سیک له وتار داییت بو ماوه یه ک وتاره که ی راده گریت و پاش ئارام بوونه وه دهستی پی ده کاته وه. دهسته ی لباس هین تا سه ره وه ی مه جلیس ده چن و سینی یه که له فه قیله وه رده گرن و له به رده می ماموستای مोजیز و دانیشتوانی ریزی یه که م دایده نی، مोजازیش له سه فی دووه م دا داده نیشی و چهند که سیک له دوست و ئاوه لانی له ملاولایانی داده نیشن.

ری و ره سمی هینانی به رگی مه لایه تی

وێنە یەکی دی لە هینانی بەرگی ئیجازە وەرگەرە کان

ناو ئاخنی و تاری مोजاز بە زۆری بریتی یە لە بەخیر هینانی میوانان، دەر برینی ئەمە گناسی و پیزانین بو ئەو خەلکە ی خزمەت بە فەقی دە کەن بە تایبەت خەلکی ئەو دێیە یان ئەو گەرە کە شارە ی ئیجازە ی تیدا وەر دەر گری، سوپاس کردن لە دایک و بابی و ئەو خزم و کەسانە ی لە ماوێ خویندن دا یارمەتی یان داو و هەروەها ریز دانان بو زانایانی ئایینی بە تیکرا و بە تایبەت بو ئەو مامۆستایانە ی دەرسیان پێ گوتو وە رەنجیان دە گەل کیشاو و سپاس و دوعا بو کردنیان و لە نیو وانیشت دا بە خسووسی بو مامۆستای ئیجازە دەری. ئەمجار هەندیک سەرگوزەشتە ی خوێ لەباری خویندەن وە دە گیریتە وە و خوێ بە خەلکە کە دە ناسینی.

وینه یه کی تری هینانی بهرگی موجاز

بیجگه له مامۆستای ئیجازه دهه ئهوانی تر وا ههیه تیکرا باس و سپاسیان ده کات
 واش ههیه یه که یه که ناویان ده بات و ریزیان لی ده گری و دوای خیریان بو ده کات.
 به شدارانی دیکه ی ئاههنگ هه رکهس به ئاره زووی خو ی مه به ستیک هه لده بژیری
 و لیه وه ده دویت، هه یانه باسی گه وری زانست و زانایان ده کات. هه ندیکیان له باره ی
 فهقی و فهقییه تی و بایه خی فهقی و پیوستی خزمهت کردن و به دیاره وه و بوونیان ده دوین
 و خه لک هان ده دهن کوپه کانیا بنیره بهرخویندن فهقییه تی. بازیکیان باسی وه زع و
 حالی ئیستا و رابردووی مسولمانان و بهرپرسایه تی خه لک له و باره وه، ده کهن. بریک
 له وان له گیر و گرفته جوړا و جوړه کانی کو مه ل و ریگا چاره یان قسه ده کهن. تا قمیکیان
 باسیکی رووخی و ئه خلاق دی ننه گوپی و...

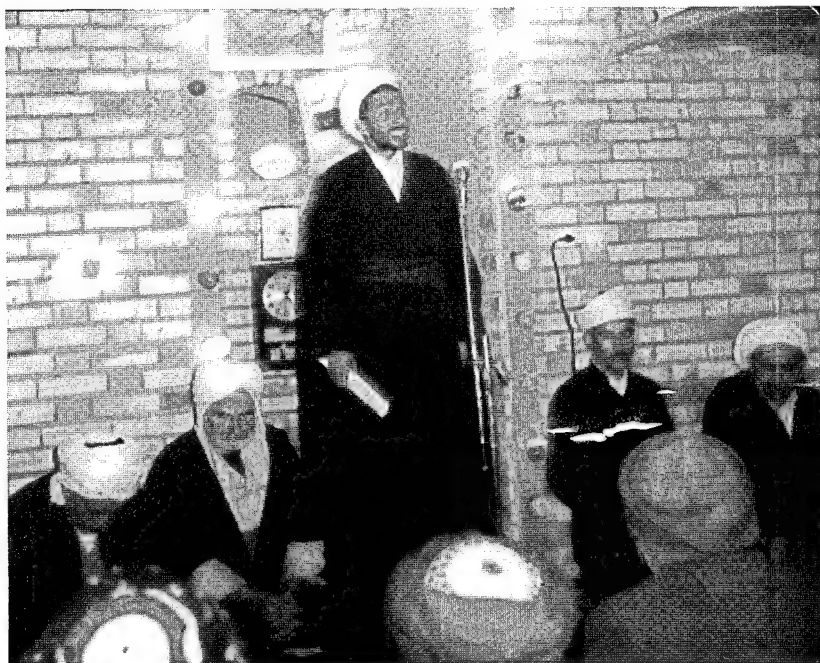
پاش کو تایی هاتنی وتاری موجاز و به شدارانی دی نۆبه ی وتاری مامۆستای
 ئیجازه ده ردیت و له لایه نه بهرپوه بهری بهرنامه وه بانگ ده کریت. ده گه ل هاتنی بو پشتی

دوانگە^(۱) هه موو به شداران، یان لانی که م ئه گه رکۆره که گه وره بئی ئه وانی ده وهری دوانگه له بهری هه لده ستن و بو دانیشه و هشی هه روا.^(۲)

ئه رکی سه ره کی موجیز له نو به دوانیدا خویندنه وهی «ئیجازه نامه» یه که به زمانی عه ره بی نوسراوه و له دوو بهش پیکهاتوو: به شیکی پیشه کی یه و باس له وه ده کات که موجاز ماوه یه ک له لای من ده رسی خویندوو و له ژیر تاقی کاری و چاوه دیری من دابوو و ئیستاش داوای لی کردووم ئیجازه ی مه لایه تی پی بدهم، منیش له بهر ئه وه ی به فه قیه کی لی هاتوو تیگه یشتوو پی گه یشتوو ده زانم و پیم وایه شیاوی مه لایه تی یه، ئه وایه ئیجازه م پیدا که بجیته بهرگی مه لایه تی یه وه و به و پییه، ده رس بلیته وه، داوه ری «قضاوت» بکا، وه لامی پر سیاره شه رعی یه کان بداته وه، ئه وه ی له منی بیستوو، به وه بهر چا وگرتنی پله ی به هیزی و بی هیزی بیگپریته وه یان فتوای پی بدا. ئه گه ر موجیز پی ی وابی توانای ئه نجامدانی هه مووی ئه و ئه رکانه ی نییه؛ بو بهر پیوه بردنی چه ندیان تی ی رابینی ئیجازه ی پی ده دات و واهه یه هه ندیک مه رجیشی بو دیاری ده کات. ئه و به شه ی ئیجازه نامه که ده بی موجیز به عه ره بی بینووسی و بیخوینته وه. هه ندیکیان بو حالی بوونی دانیشه و نه یان به کوردیش ته رجه مه ی ده که نه وه، به م شیوه که بهر له خویندنه وه ی ئیجازه نامه که وپرای به خیر هینانی میوانان و سپاسی خه لک، یان راگه یاندنی هه ر مه به ستیکی هه بی، ئه و به شه له ئیجازه نامه که ش باس ده کات.

۱- دوانگه: جیه کی تاییه تی یه که خوتبه ی له سه ر ئه دری. (خال) و وشه ی دوانگه م لیره دا له جی ی تریبون به کاره یناوه.

۲- ئه و ریزه بو ماموستا پایه به رزه کانی دیش هه یه.

مامۆستای ئیجازەدەر و تاری پیش ئیجازەنامە پیشکەش دەکا

له بهشی دووهمی ئیجازەنامە که دا، هاتووێ که بو خۆی له لای کێ ئیجازە ی
 وه رگرتوو و ئه مجاز موجیزه که ی و موجیزی موجیزه که ی و به مشیوه زنجیره ی
 هه لگرانی ئه و عیلم و زانیاری یه تا ده گاته خزمهت هه زره تی پیغه مبه ر- د- و
 جو برائیل- س- و هه روه ها باره گای پیروزی خودای بی وینه ﷺ و به دیهینه ری هه موو
 بوونه وه ر و زانیاری و زانایان، نوسراوه.

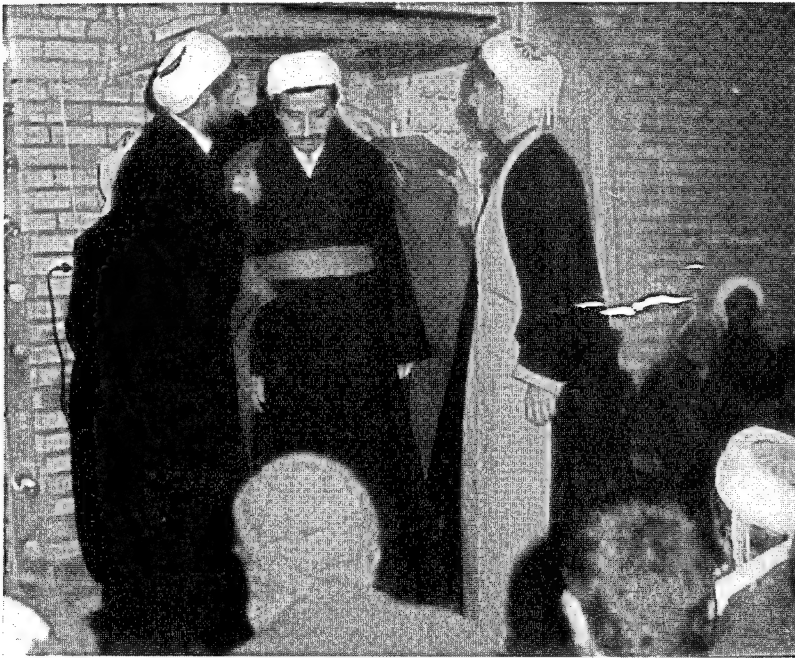

مامۆستای ئیجازەدەر لە کۆتایی خوێندنەوهی ئیجازەنامەدا یە

دەبەرکردنی بەرگی

بۆ دەبەرکردنی بەرگی مەلایەتی، لە لایەن ئەنجومەن یان بەرپۆەبەرەوه، دوو کەسی ریزدار دیاری دەکڕن؛ جا لە هەندیک جیای بەرلەوهی مोजاز و تار بدات بەرگە کە ی دەبەر دەکری، لە هەندیک شوێنیش دەگەڵ وتاری مامۆستای ئیجازەدەر، لەو جییهدا کە ناوی ئیجازەوەرگر، دینی و دەلیت: «أجزته» واتە: ئیجازەم پێدا، مोजاز و دوو کەسە دیاری کراوە کە هەڵدەستەن پێ و بەرگە کە ی دەبەر دەکری و میزەری لە سەر دەنن و لە جیی خۆی دادەنیشیتەوه هەتا مोजیز لە وتارە کە ی و خوێندنەوهی ئیجازەنامە دەبیتەوه. هەر کە لیش بۆوه مोजاز بەرەو پیری^(۱) دەچیت و ئیجازەنامە کە ی بەدوو دەست لی وەرەدەگری و دەستی ماچ دەکات ئەمجار تیکرای بەشداران نۆبەبەنۆبە دینە لای و

پیرۆبایی پێ ده لێن و دهستی ماچ ده کهن. هه ندیک له به شداران دهستی موجیزیش
ماچ ده کهن و سپاس و ریزی خویانی پیشکesh ده کهن.

چه ند مامۆستا به رگی مه لایه تی ده که نه بهر موجاز

له و دوا ییانه دا بۆ هه ته داب که مامۆستا کانی به شدار له ئاهه نگ دا ئه گهر ئاگاداری یان
به سه ر موجاز دا هه بی و له سه ر دا وای خۆی بنی ئیجازه نامه که ی بۆ ئیمزا و مۆرده کهن.^(۱)

۱- جاری واهه یه له بهر نه بوونی ئیمکانات و هه ل و مه رجی پێویست بۆ ئیجازه دان ئاهه نگێ تایه به تی
پێک نایه و به لکوو به پێک هێنانی دانیشتیکی چکۆ له ئیجازه نامه که ی به سه ردا ده خویندریته وه یان هه لده که وی
به بی هیچ کۆبوونه وه یه ک ئیجازه نامه ی ده درپته ده ست و ده گه ل چه ند که سیکیان ره وانه ی مāl ده کریته وه.

وێنە یەکی تر لە دەربەرکردنی بەرگی مەلایەتی و کۆری ئیجازە

بەردەرهشی بانه

بەدەست ماچکردن و پیرۆزبایی پێگوتنی مोजاز رێ و رەسم و ئاهەنگی ئیجازەدانیش کۆتایی پێدیت و هەرکەس بەرەو جیگا و شوینی خۆی دەگەرێتەو. مोजازیش ئەگەر فریاکەوی هەر پاش ئاهەنگە کە دەنا روژی دواتر بەرەو مال دەبێتەو و بەم شیوە ئاواتی لە میژینهی دایک و باب و کەس و کارانی وەدی دینی، دلی یاران خوش و هی نه یاران به پەرۆش دەکات.

جیگای باسە کە مोजاز بە تەنێ یان هەر دەگەڵ کەسانی خۆی بەرەو مال ناچێتەو بەلکوو کۆمەڵیکی زۆر لە فەقێ و مەلا و خەلکی دەگەڵی دەچنەو و شەویک لە لای دەمیڤنەو.

دەگەڵ نێزیکبوونەوێ مोजاز و هاوڕێهاتی کانی لە ئاوەدانی خەلک بەرەو پیریان دی و دەستی مोजاز ماچ دەکەن و بەخێر هاتنی ئەوانی دی دەکەن و تیکرا دەچنە مالی و پیرۆزبایی بە خۆی و کەس و کارەکانی دەلێن.

وینه یه کی موجیز جه نابی حاجی ماموستا (مه لا محهمهد) ی بهرده ره شی
ده گهل موجازه کانی و باوکی یه کینک له وان که بو بیروه ری گیراوه

ئه گهر وهخت ههلبگری و جهماعهت زوربی له دیی موجازیش به
به شداری هاتوه کان و خه لکی ئاوه دانی ئاههنگیک پیکدی و خهرجی میوانداریش له
سه ر مالی موجازییه و ئه گهر دهست تهنگیش بن خه لکی ئاوه دانی یارمه تی یان ده دات.
تا ئه و دوا ییانه باو بو له کو تای ی ئاههنگی ئیجازه وه رگرتن دا یارمه تی یه کی مالی له
لایه ن به شداران ه وه بو موجاز کو ده کرایه وه و خهرجی ژنه یان و مال دانانی ده کرد، به لان
ماوه یه که ئه و دابه نه ماوه و زور به که می وه به رچاو ده که وی، به لکو و ئیستا که سیک
پی ی خوش بی یارمه تی موجاز بدات به دزیه وه یارمه تی خو ی بو ده نی ریت.

قولىك فەقى كە دە گەل مۇجاز چوونەو / ئاۋايى سىپىكان - سەردەشت

ۋىتە يەك لە پەزىرايى كەس و كارى مۇجاز لە مېوانە كانىيان دۋاى گەراۋنەو ە بۇ ئاۋايى خۇيان (باينگانى پاۋە)

هه لده که وێ فهقی ماوه یه ک بهر له ئیجازه وه رگرتن به مه لایه تی له دێیه ک داده مه زری و به لینی یان پی ده دات که پاش ئیجازه وه رگرتن بییت به مه لایان، نه و جوړه فه قیانه به تایبه ت نه وه ی ژنی هینابی یه کسه ره ده چیته نه و دیه و ده ست ده کا به گه لا کو ی مال پیکه وه نان.

به شیک له ری و ره سمی ئیجازه وه رگرتن، له گوندی «ناسناوی» ی شنۆ

بریک فهقی بهر له وه ی ته نانه ت به پی ی ره سمی ولاتیش خویندن ته واو بکه ن له رووی عوزریکی به جی یان، به بی عوزر، زه ماوند ده که ن و خویندنه که یان به ناته واوی دیلنه وه. یان نه گه ر ئیجازه ش وه رگرن ههروه ک پیویست نابنه مه لا. مه گه ر که سانی ک زوړ زیره ک و تیکۆشه رب ن ده نا به پی «العلم مفقود بین فخذی المرأة» و اتا زانین و خویندن به ژن هینان له ناوده چی زیانبار ده بن و له تاخیر دا په شیمان ده بنه وه.

نه گه ر فهقی له پیش ئیجازه وه رگرتن دا، ژنی هینابی ده نا پاش ئیجازه - چونکی ژن و مالیان گوته به تایبه ت بو مه لا که خه ل زوړی رو ده مالی ده کا - به زوویی مشووری

ژن هینان ده‌خوات و ئافره‌تیکی کابان و کارامه ده‌دۆزیتوه؛ جا ئه‌گه‌ر مالی باوکی له‌ده‌ستیان بێ ده‌نا خه‌لکی ئه‌و ئاوه‌دانییه‌ی لێی دامه‌زراوه‌ خه‌رجی و ئه‌رکی زه‌ماوه‌ندی دا وینه ئه‌ستۆی خویان و ژنه‌که‌ی بو ده‌گوێزنه‌وه.

گه‌رانه‌وه به‌ره و فه‌قییه‌تی

فه‌قی‌ی و با‌بووه‌ پاش ئیجازه‌وه‌رگرتن ئیشتیای چۆته‌وه‌ سه‌ر خویندن و پێش‌ئه‌وه‌ی مال و مندالی به‌ مله‌وه‌ بی‌ته‌ه‌لی بو ره‌خساوه‌ و ملی له‌ فه‌قییه‌تی ناوه‌ته‌وه‌ و ماوه‌یه‌کی دیکه‌ی له‌ ته‌مه‌نی ته‌رخان‌کردوه‌ و چه‌ند زانست و په‌راوی دیکه‌ی که‌ نه‌یخویندون یان باشیان فیرنه‌بووه‌ له‌ لای باش مه‌ لایان خویندون و ئه‌مجار له‌ لای باشرینیان ئیجازه‌یه‌کی تری وه‌رگرتوه‌ و به‌وپییه‌ بووه‌ ته‌ خاوه‌نی دوو ئیجازه‌نامه.^(۱)

ئیجازه‌نامه

ئه‌و به‌لگه‌یه‌ له‌ جێی بر‌وانامه‌ی خویندن و شه‌هاده‌ی خوینده‌واری «مدرک تحصیلی»یه. ئه‌ما بر‌وانامه‌یه‌کی که‌ هه‌ر له‌ نیو خه‌لک دا جێی بر‌وایه‌ و ئیتر له‌ لای خویندنگه‌ ره‌سمی و میریه‌کانه‌وه‌ به‌ ره‌سمی ناناسری و بایه‌خی پێ‌نادری‌ت.

لێره‌دا له‌ سه‌ر ئیزنی خوینه‌ران بو پیرۆزی باسه‌که‌ و بو ئه‌وه‌ش به‌ چاوی خویان ئیجازه‌نامه‌ بینن و باشر پێی ئاشنا بین ده‌قی ئیجازه‌نامه‌ی خۆم که‌ له‌ دێی نه‌لاس یه‌ کێک له‌ شاره‌دییه‌کانی سه‌ر به‌ شاری سه‌رده‌شت له‌ سه‌رده‌ستی زانای پایه‌به‌رز و هه‌لکه‌وتوو جه‌نابی مامۆستا مه‌لا مه‌حموودی واوی ده‌رسبیژ و پێشنویژ و خوتبه‌خوینی ئه‌و شاره‌

۱- بوون به‌ خاوه‌نی دوو یا چه‌ند ئیجازه‌نامه‌ به‌م شیوه‌ش ده‌بی که‌ م‌و‌جاز به‌ بێ ئه‌وه‌ ده‌رسی تر بخوینی، له‌ هه‌ر مامۆستایه‌ک پێی خۆش‌بێ به‌و مه‌رجه‌ که‌ ئه‌و مامۆستایه‌ ئاگاداری به‌ سه‌ری‌دا هه‌بێ، داوا‌ی ئیجازه‌نامه‌ ده‌کا و ئه‌ویش بو‌ی ده‌ن‌و‌وسی و بۆشی م‌و‌ر ده‌کا.

دییه، پی ی سه ره برز بووم ده نو و سمه وه:

«بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين. الحمد لله الذي جعل العلماء ورثة الانبياء و المرسلين و نور قلوبهم بأشعة اسرار اليقين و أزاح عن قلوبهم صده الشكوك و الشبهات و رفع بعضهم فوق بعض درجات و جعل لهم من لدنه سلطانا نصيرا و آتيهم الحكمة و من يؤت الحكمة فقد أوتي خيرا كثيرا و فتح عليهم ابواب كنوز المعاني و خزائن البيان و خصهم ببدايع الأيادي و روائع الاحسان. فصرفوا جهدهم كشف القناع عن كلامه بتفاسير حسناء و ألهمهم اصول الشريعة الغراء و ايدبهم فروع الحنيفية البيضاء. فيا من سجدت لعز جلالك جباه الاجرام العلوية و نطقت بشكر نوالك شفاه العوالم القدسية صلّ افضل صلاتك على أشرف مخلوقاتك الذي ارسلته بالهدى و دين الحق بشيرا و نذيرا، سيدنا محمد المنور للافاق، بمقدمه الشريف تنويرا و على آله بروج فلک الهداية و اساس اصول الدين و اصحابه الناطقين ببيان معاني الاحاديث البديعة و المشيدين لاركان العقائد الدينيه بأنحاء البراهين. بعد يقول العبد الفقير الى الله الغنى التقدير محمود الواوي ابن المغفور الملا محمد الواوي عفى عنهما الملك الهادي: ان لواء قدر العلم مرفوع لا يوضع و أساس عزه موضوع لا ينزع. من اعتصم و تمسك به فلا يضل و لا يشقى و من اعرض عنه ففي خزي الدنيا و الآخرة يبقى و قد تظاهرت الايات و الاحاديث فيه اكثر من ان تحصي و لشهرتها ففي البحث عنها غنى.

و انّ ممن اهتدى بهداية العلم الى الصعود في مدارج هذه المرتبة و طلعت عليه نجوم السعادة من أفق الدراية و اصلا الى هذه المنقبة حامل هذه الوثيقة و ناقل هذه النميقة الفاضل الجامع من فوائد موائد المعقول و المنقول ذو النسب الطاهر و الحسب الفاخر الملا سيد مصطفى ابن السيد عبدالكريم الزميراني اوصله الله الى ما يمتناه و وفقه لما يحبه و يرضاه. و هو قد بذل شطراً من أيام دهره و صرف معظم ريعان عمره نحو اقتناء شوارد العلوم و اجتناء فوائد

الرسوم و شمر عن ساق الجد لاحراز الفنون و جاب مفاوز الشدائد للوصول الى السر المكنون و لازم مجلس اء فادتنا برهة من الزمان و اشتغل فيها بقراءة المعقول و المنقول من الفروع و الاصول و عرج معارج التحقيق و التدقيق. ثم استجازنى فى تدريس العلوم و نشر الرسوم. علما منه بان هذه الامة قد خصت ببقاء الاسناد و انه طريقة الامجاد و به يصعد الى اوج الكمال و يرتقى الى مقام العلماء الابطال. فسارعت الى سؤاله و بادرت الى تحقيق آماله؛ و ان لم أكن أهلا لذلك رجاء الانتظام فى سلك العلماء و الاء لحاق بالسلف من الفضلاء فأجزته بتدريس فوائد الفروع و الاصول و بسط موائد المنقول و المعقول. كما اجازنى بذلك؛ الذى فاق على اهل زمانه و سما على أقرانه و انتشر صيته فى الافاق و وقع على سعة علمه و صحة استنباطه الاتفاق و قصده الافاضل من كل فج عميق و سعدوا بملازمته فى مدة يسيرة سماء التحقيق؛ الفاضل العالم العامل خير الحاج حاجى ماموستا ملا محمد المدرس المحترم فى قرية «گلالة» العراق. عفى عنه الملك السامى و هو عن شيخه صاحب التحريرات الرائقة و المؤلفات الفاضلة الفائقة العالم العامل و البحر الكامل جامع علمى الظاهر و الباطن استادنا و مولانا الشيخ عمر المعروف بابن القره داغى. أفاض الله عيله غفرانه و اسكنه بجبوحه جنانه و هو عن شيخه و والده العالم الكامل جامع علمى الظاهر و الباطن العارف بالله الشيخ محمد امين القره داغى قدس الله سره و هو عن كاشف حقايق العلوم برأيه الصائب و دقائق الرسوم بفكره الثاقب، شيخه العلامة المحقق الشيخ نجيب القره داغى أفاض الله عليهما شأبيب الغفران و امطر عليهما هواطل الآلاء و الاحسان. عن سيد المحققين و سند المدققين الشيخ حسن القره داغى عن امام الأفاق بالاتفاق مفتى العراق مولانا محمد الزهاوى. عن غطريف المتأخرين و اكمل المتبحرين ذى التأليفات المفيدة مولانا محمد الشهير بابن الرسول الساوجبلاغى.

عن الامام العالم العامل و البحر الكامل ملا محمد صالح التلنبارى. عن مولانا

محمد صالح الحیدری. عن والده المحقق الجلیل مولانا اسماعیل.

عن العلامة المحقق صبغة الله افندی الحیدری. عن والده مولانا ابراهیم. عن والده مولانا حیدر. عن والده ذی التصنيفات الفائقة و التألیفات الرائقة احمد بن حیدر. عن والده حیدر الاول. عن والده مولانا زین الدین کردی البلاتی. عن نصرالله الخلدالی. عن خواجه جمال الدین محمود الکشکناری الشیرازی. عن المحقق المدقق مولانا جلال الدین الدوانی. عن والده سعد الدین محمد صدیق الدوانی. عن محی الدین الکشکناری و هما عن استاذ البشر العقل الحادی عشر السید الشریف الجرجانی. عن المولی مبارک شاه البخاری. عن المولی المحقق قطب الدین الرازی. عن المولی العلامة الشیرازی. عن المولی عمر الکاتبی القزوینی. عن الامام الهمام حجة الاسلام و مقتدی الانام فخر الدین الرازی. عن الامام حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالی. عن ابی المعالی امام الحرمین عبدالملک بن عبدالله بن یوسف الجوینی. عن الشیخ ابی طالب المکی و هو أخذ الانابة و الاءراة و لبس الخرقه عن أبی عثمان المغربی. عن ابی عمرو الزجاج. عن سلطان الحقیقة و الیقین سید الطائفتین ابی القاسم جنید البغدادی. عن الشیخ ابی الحسن السری السقطی. عن تاج الاولیاء الشیخ معروف الکرخی. عن الشیخ أبی سلیم داوود الطائی. عن الشیخ حبیب العجمی. عن الشیخ، حسن البصری قدس الله ارواحهم الزکیة و نفعتنا ببرکاتهم البهیة عن حضرة الامام الهمام و الیث المقدام یعسوب الموحیدین بدر العارفین الشارب من کأس الیقین باب مدینة العلوم علی بن ابی طالب القرشی الهاشمی کرم الله وجهه و هو عن حضرة ذرة صدفة الوجود صاحب المقام المحمود و اللواء المعقود سید سادات العرب و العجم امام طیبة و الحرم خلیفة الله الاعظم و سرسجود الاملاک لآدم واسطة عقد المرسلین سید الخلائق اجمعین سیدنا و شفیعنا و ملاذنا حضرة محمد المصطفی صلی الله علیه و سلم و شرف و کرم و هو عن معبود أهل السموات و الارضین عزوجل

بواسطة الامين الممتاز بين الملائكة المقربين جبريل عليه السلام.

أوصيك ايها الاخ الحبيب بتقوى الله و طاعته و لزوم أوامره و اجتناب نواهيه و كثرة مخافته فى السر و الاء إعلان و الجهد فى تدريس العلوم بكمال الاتقان و فى افادة الطالبين و تعليم احكام الدين للمسلمين و كثرة المطالعة بالتحقيقات و التدقيقات و عدم الاكتفاء بظواهر العبارات لثلاثكون من الذين يكتفون بالخضاب عن الشباب و يستغنون بترائى السراب عن التروى بالشراب و فقنا الله و اياك لما يحبه و يرضاه و اوصلك الى ماتمناه بجاه سيد المرسلين و آله و صحبه الطاهرين و سائر المقربين صلى الله عليه و سلم و عليهم اجمعين الى يوم الدين و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

انا الحقير المجيز خادم العلماء الاعلام محمود ابن ملا محمد الواوى عفى الله

عنهما الساكن و المدرس فى قرية نلاس سنة ١٤٠٤ المطابق ١٣٦٢/٨/٥

امضاء محمود واوى

امضاء سيد محمد ابوبكرى ربط.

امضاء عبدالرحمن رحمانى كاژه.

امضاء محمد على محمودى خانقاه سردشت.

امضاء محمد العزيزى البرده رشى.

امضاء احمد شريعتى دارالسلام سردشت.

امضاء محمد مروتى بيوران عليا.

امضاء محمد عظيمى جامع سردشت.

امضاء نجم الدين حكمتى مراغان.

امضاء احمد حسين پور مسجد خليفه سردشت.

قۆلیک فهقیی سهردهشتی و بانهیی له کاتی سه یاحه تدا

ئاوایی واوان - سهردهشت

حوجره کهم

ئه ی گلینه ی هه ر دوو چاوم حوجره کهم

هیزی ئه ژنۆم و هه ناوم حوجره کهم

ئه ی هه وینی سه ره ره ریم و غیره تم

هه ر له تو یه ریز و ناوم حوجره کهم

تو مه کو ی زانست و دین و فی رگه می

تۆم نه بی، بی ده ست و چاوم حوجره کهم

تو له جیی زانستگه می میژوو ده لی:

تو نه جات دام له داوم حوجره کهم

توڻوڊڙي هه ر ناحه زيڪي ئه م گهلهي
 بوويته سه نگر، جيگه راوم حوجره كه م
 هه ر له توڻوڙايه كه ميڙوو دهس پره
 لهو حه ماسانهي رووداوم حوجره كه م
 ري به ران و پيشه واياني گهلم
 كاري توڻو بوون، وهك بزاوم حوجره كه م
 زور ده ميڪه هاوبه شين و بي به شين
 وه رگري مافي خوراوم حوجره كه م
 هه روه كوو دايك له كوشت گهرم و گور
 په روه راندت ميشكي خام حوجره كه م
 نه بيه زاندين تال و تفتي روڙگار
 من به رهنجي توڻيه ماوم حوجره كه م
 تائه به د مه منووني توڻم و چاوه دير
 گهر به ئاميزت گيرپراوم حوجره كه م
 هه ر دوو لاماڻ بي بڙيو رامانبووارد
 وهك هه تيوي بهر هه تاوم حوجره كه م
 توڻو له فهرش و مافووران بي بهش كراي
 من له تيشوو و نان و ئاوم حوجره كه م
 توڻو، كه نيته خشتي سوور و باني قيل
 من به بي بهرگ و پيلاوم حوجره كه م
 توڻو، كه نيته په نجهره و دهركي له بار
 من وه بهر دهركان خراوم حوجره كه م
 نيته نه ندازيار برپڙي نه خشه كهت
 من له «تافي» دابراوم حوجره كه م

تۆ بئی ده رک و بهر بیلایی و چهوشی چاک
 من بيمالی هه ور و ساوم حوجره کهم
 هيندی ئه و سينگهی له دیوارت دران
 وابه تیری خه م پيکاوم حوجره کهم
 بارتەقاي ريژنه ی دلۆپهی میچه کهت
 ئاوی ئه سرین دی له چاوم حوجره کهم
 ههروه کوو قه لشی دیوار و بانى تو
 له ت له ته، جه رگ و هه ناوم حوجره کهم
 خو، له سایه ی هه ول و تیکۆشانی تو
 وا گزینگی دا هه تاوم حوجره کهم
 وا دیاره، ورده ورده لیک ده بین
 بویه خه مگین داگراوم حوجره کهم
 من به لىنت پیده ده م ئه ی ماکی بیر
 هه ر له بیرمى، تا کوو ماوم حوجره کهم
 گه ر شیاوی مامۆستاییشم نه بی
 پیت ده به خشم نان و ئاوم حوجره کهم
 تا، نه فه وتی باره دان و کۆشت
 بو ت ده نیرم تازه لاوم حوجره کهم
 وا به هیوام، هه ر ده گه ل تو تا کوو سه ر
 تیپه رینم عومری ماوم حوجره کهم

مامۆستا و فه قی «قارنی» ی نه غه ده

دهسته یه ك مه لا و فه قی شكاك له حوجره ی مزگه وتی سووری سابلاغ

وینهی مامۆستا و موسته عید و سوخته کانی ناوایی مهحموود ناوای بۆکان

دوا و ته

برا و خوشکه تازیزه کانم ئهوه بوو هیندیک سه بارهت به ژیان و به سه رهاتی فهقی خوشه ویسته کان ده گهڵ ئیوهی هیژا و هوگری راستی دوام و ری و رهسمی فهقییه تیم تا رادهیه ک بۆشی کردنهوه و بهیه کهوه له سه رهتای دهست پێ کردنی خویندنهوه به هه وراز و نشیوه کانی سوختایه تی و موسته عیدایه تی دا تیپه ر بووین تا گه یشتینه کو تایی خویندن و وه رگرتنی شه هاده و باوه رنامه ی خویندن «ئيجازه نامه» و بریک له کهند و کۆسپه کانی ئه و ریگایه مان خسته روو و چاوی کمان به په راوی فهقییه تی دا خشانده و که می کمان هه وای تیکه لاو به بوون و به رامه ی گولی گولستانی حوجره، ئه و خویندنگه به پیز و بی نازه هه لمژی.

به لام ده بی ئه وهش بگوتری: ئه وهی له و کورته باسه دا خسته روو ری و شوینی فهقییه ته، هه موو هه ری مه کانی کوردستانی روژه لاته وه کوو ناوچه کانی شنو، لاجان

سەردەشت، ورمى، سابلاغ، بانە، سەقز و بۆكان و ديواندەرە و سنە، كە بو خوم لە ھەندىكىان وەكى سەردەشت، سابلاغ، بانە، ورمى، ديواندەرە و سنە، فەقىيە تيم كردووە و بو ھەندىكىشيان وەك ماكو، خويە، سەلماس نەغەدە، لاجان، شنو، سەقز، ميانداو، بۆكان، كرماشان، رەوانسەر، جوانرۆ و پاوہ بە سەفەرچووم و چاوم بە فەقى و حوجرەكان كەوتووہ كە لە ھەمووى ئەو مەلبەندانەدا رى و رەسمى فەقىيەتى يەك شيوہ يە و جياوازى يەكى بەرچاو، نابىندرئ.

دەمىنيئەوہ برىك لە شار و ناوچەكانى وەك: تىكاب، شاھىن دژ، مەريوان، كامياران، نەوسوود و قەسرى شيرىن و ھەندىك شوينى دى كە رىگام تيان نەكەوتوہ؛ بەلان پىموانىيە رى و رەسمى فەقىيەتى ئەو جىيانەش دەگەل ئەوانى تر توفىرىكى چەندانى ھەبئ.

ئەوہ لەبارەى بەشە كوردستانى سەر بە ئىرانەوہ، ئەما لە بەشەكانى تىرى سەر بە توركىا و سوريا و روسيا و عەراق وەك پىويست ئاگادارىمان نىيە و يەكەبارى خوم ھەلى چونيانم بو نەرەخساوہ. ھەرچەند بە پى پىرسىار و گوتهى ئەوانەى ھاموشويان بووہ وا دەرەكەوى كە فەقى و فەقىيەتى ئەو بەشانەش ھەرەك كوردستانى رۆژھەلات و ابىت، بەتايىبەت كوردستانى عەراق كە ھەتا بىست سى سال لەمەوبەر بە ئازادى ھاتوچوى بو كراوہ و فەقى ئىرە لەوى خويندويانە و ھى ئەوى ھاتونەتە ئىرە و ھەردووك لاىان وا ھەبووہ بە سەردانىش نەگەراونەوہ و ھەتا ئىجازەت ھەرگرتن ھەر ماونەتەوہ، تەنانەت فەقى و ھەبووہ ھىندە ماوہتەوہ كە پاش گەرانەوہى لە لاىەن كەس و كاريەوہ نەناسراوہتەوہ.

فەقى و فەقىيەتى لە كوردستانى عىراق

بە خوشى يەوہ بو ئاگادارى زياتر لە داب و نەرىتى فەقىيەتى لە كوردستانى عەراق كىيىك دەستكەوت بەناوى «ژيانى دىھاتى» نوسراوى «محەمەد روشدى دزەيى

عهوینهیی»^(١) که بریک داب و نه ریت و مه سه له کو مه لایه تی به کانی کورده واری کوردستانی عراق باس ده کات و باسیکیشی له ژیر سه ردیر «قوتابیانی ئایینی و زانستی له دیهاته کان» دا نووسیوه و منیش بو خوینه ری به ریزی هه لده گو یزم و بی که م و زیاد ده یگێر مه وه:

قوتابیانی ئایین و زانستی له دیهاته کان

«له ده وری رابردوو که ئیسلامی یه ت په یدابوو تا سالی (١٩٥٨) له دیهاته کان خویندنی ئایین و زانسنی به م جو ره بووه که له ژیره وه نو سراوه:

له زور دیهاته کان قوتابخانه و ماموستا و قوتابی ئایین و زانستی تیداهه بووه، به لام ماموستایه کانیش دوو چین بوون:

- ١- ئه وه ی که له شوین ئایین و زانستی و رۆشه نبیری شار به شار، گوند به گوند که زور گه را بوو، وه به برسیتی و رووتی، شه و و رۆژ هه ر تیکوشی کردبوو، وه خوی زور ماندی کردبوو، تا ماوه ی (٢٥-٣٠-٤٠) سالانه تا (١٢) عیلمی ته واوده کرد، ئینجا ئه بوو به زانایه کی زور چاک و زورزان، ئه و سا پی ئه گو ترا مه لای (١٢) عیلم.
- ٢- ئه و که سانه ی که میان خویندبوو، وه خویان ماندوو نه کردبوو له شوین ئایین و زانستی و رۆشنبیری ئه و جو ره که سانه پیان ئه گو ترا (کولکه مه لا) که مزان.

چو ن فیره خویندن نه بوون؟

که سیک بیویستبایه، کوپی خوی فیره خویندن بکرا یه، کوره که ی که ته مه نی گه یشتبایه (٧-٨) سالان، ئه بیر ده لای ماموستای گوندی (ئاوایی)، وه یا خود ئه بیرد بو لای یه کی که له قوتابیانی ماموستای گه و ره. ئه ویش سپاره و ئه لف و با و نو یژ و قور ئان خویندنی فیره کرد. له پاشان چه ند کتییکی بچکوله ی ئه خویند؛ وه کو: (جرم بخش، باغبان، ناگهان، اسماعیل نامه، ای شده و ئه حمه دی).»

له پاش ئەمانەش چەند سالان کتیی (صرف و نحو) ی ئە خویند، وه کو: (عوامل، النموذج، سعدالله- ی گه وره و گچکه، مراح، اظهار، شرح المغنی، فتح القریب، فتح المعین، جامی، فناری).»

ئینجا له پاش ئەمانەش ئەو عیلمانەیان ئە خویند وه کو: (ثایین منطق، فلکیات، هیأت، کلام، بیان، بدیع) کتیبە کانیش ئەمانەن: (انوار- ی مەزن البخاری استعاره، السیوطی، گلنوی آداب، اسطرلاب، شرح چقمینی، قاضی و لاری و چەند کتیبیکەشی ئە خویند، ئینجا ئەبوو بە مامۆستای (۱۲) عیلم و تەمەنیشی ئە گەشت بە (۳۰-۴۰) سالان، ئەوسا له گوندیک ئەبوو بە مامۆستا و له پاشا ژنه کی ئەهینا کوریان ئەبوو ناویان لی ئەنا (عبدالله). ئە گەر کچ بایه ناویان لی ئەنا (ئامینه) چونکی پیغه مبهەر (محمد) د-د- ناوی باوکی عبدالله بووه و ناوی داکي ئامینه بووه.»

قوتاییه کان له لای کێ دەرسیان ئە خویند؟

ئەو قوتاییانە ی که له کتیبی جامی هه ورازتریان بخویند بایه پی یان ئە گوترا (موسسه عید)؛ ئەمانە مامۆستای گه وره دەرسی پی ده گوتن. به لام ئەمانە ی له کتیبی جامی به ره و خوارتر بایه پی یان ئە گوترا (سوخته). ئەمانە موسسه عیده کان دەرسیان پی ده گوتن و له ههفته ی (۵) دەرسیان ده خویند، ئەویش ئە گەر دەرسیان نه چوبایه. چونکه له ههفته ی (۲) روژان هه سانه وه بوو: (هینی و سی شه مان).»

گوزەران کردنیان له سه رکێ بوو

گوزەرانی مامۆستای گه وره له گەل قوتاییه کان گشتی له سه ر دانیشتوانی دیهاته کان بوون. وه کوو خواردن و شه کر و چاونه فت و بهرگ و کتیبە کانیان. ئەو کاتی میری یارمه تی نه ئەدان. له بهر ئەمه له ههنده جیگایان گوزەرانیان زوړباش بوو. له ههنده جیگایانیش گوزەرانیان باش نه بوو. له گەل ئەمهش شه و روژ خه ریکی خویندن بوون بو ئەمه ی بو

پاشه روژ بین به زانایه کی زورزان و گه و ره که بتوان خزمه تی میلله ته که ی خویان بکه و سودیان لی و ره بگیری و روشه نبیری بلا و بکه نه وه.»

ئینجا نه و کاتی ماموستای زور گه و ره یان لی هه لئه که وت و ئیستا که ش هه ر ئه وانن روژی هه ینیان له مزگه و ته کان له سه ر میمه به ره کان و تار ی ئاین و ریگای چاک نیشان ئه دن و به سه ر دانیشتوه نوێز که ره کاند ئه خویننه وه و هه ر ئه مانه ن که گشت روژی له ئیستگه گویتان له و تار ی ئاینی و زانستی و ناخافتنی به سودیان ئه بی که بلاوی ئه که نه وه به سه ر ئاده میزاد و زوریشیان له قوتابخانه ی میری دامه زراون و کراون به ماموستای ئاین و زوبانی عه ره بی.»

به لام به داخه وه ئه و جو ره قوتابیانه له سالی (۱۹۵۸) به دوا وه له دیها ته کان و شاره کان نه مان و هه ر که س روویان له قوتابخانه ی میری کرد، ته نیا ماموستای گه و ره له دیها ته کان مانه وه به بی قوتابی و به بی یارمه تی دانی میری تا سالی (۱۹۷۸) له و کاتی میری چاکیه کی زور گه و ره ی کرد که موچه ی بو ماموستایه کانی شار و دیها ته کان بر په وه. ئینجا له گشت دیها ت و شاره کان ماموستای دامه زراندن به لام به بی قوتابی و به بی ده رس گوته وه.

به داخه وه ئه مانه وه کوو دیمه نی داریکی زور بلند و سه وز و بی به ربی وانه. و ابزانم ئه و چینه ماموستایه گه و رانه خوانه کرده نه مین چینه کی تر نییه له دوا وه که جیگای ئه مانه بگر نه وه، ئه و سا هی دی هی دی ئاین و زانست و روشه نبیرش نامینی، ئاده میزادیش روو له بی ئاینی ئه کات، هه ره کوو ئیستا رو یان تی کر دو وه».^(۱)

۱- ئه وه ی له قه له می ئه و نوسه ره خویندانه وه سیاست و پیلانی گلاوی رژیمه دژ به دینه کانی ئه م دوایی یانه ی عه راق بوو که وایان کرد حو جره و خویندن فهقیه تی نه مینی تا پاش له ناوچوونی ئه و چینه مه لایه، که س له گو ری نه بی به ته وای له دین شاره زای و بانگه وازی بو بکا ئه و سا به ما وه یه کی که م و زور سه هل خه لک له دین وه رگیرن و به ئاره زوی خو یان به ملا ولادا هه لی سو رین و بیان چه و سیننه وه. ته نانه ت مزگه و ته کانیشیان هه موو رو خاندن و قور ئانه کانیا ن ئا گر تی به ردان. به لام به خو شی یه وه دوا ی را په رینه مه زنه که ی (۱۹۹۱) و رزگار بوونی خه لک له چنگی رژیمی به عس ریگا بو تی کوشانی مسولمانان ئا وه لا بو وه و ئیستی له سایه ی ره حمی خوا وه دین له گه شه کردن دایه و هه ر به و پی شه ش فهقی په یدا بو نه وه و له زور دی و

با ئەوەش بڵین کە ژیان و ژێواری فەقیه کان لە شار و دیهات و پرای ژیاڵی خەلک
لە هەندیک بارانەووە گۆرانی تیدا پیک هاتوو، بە تاییەت شتومە ک و کەل و پەلی خویندن
گۆرانی زۆر بە سەر داهاتوو و شتومە ک و ئامرازی فەقیی ئیستا لە هی فەقیی رابردوو
هەم زۆر ترە و هەم باشتر.

کەرەسە ی نووسین

سەر دهمیک کە ئامرازی لە چاپدان و بە گشتی چاپە مەنی زۆر کەم و نایاب بوو و
ئەو هندی بووشە لە ریشە ی وان نە کشاوە؛ فەقیکان زۆر بە چە توونی توانیوانە تەنانەت بو
دەرس لی خویندنیشت کتیب پەیدا بکەن. زۆر بە ی کات کە فەقی پێویستی بە کتیبیک بوو
نە ک تەنیا هی لە چاپ دراوی دەست نە کەوتوو، بە لکوو چە ندناو چە شی پشکنیون تا
دەست نوسیکی بە ئەمانەت وەرگرتوو، جا ئە گەر بو ماو هە کی زۆر ویان دابیست تی ی
رابخوینیت دە نا ناچار بوو بە پە لە، لە رووی بنوسیته وە و ئەمجار تی رابخوینیت. (۱)

 ﻣﺎﺭﻩ ﻛﺎﻥ ﻣﺯﮔﻪﻭﺕ ﻭ ﺣﻮﺟﺮﻩ ﺩﺭﻭﺳﺖ ﻛﺮﺍﻭﻧﻪﻭﻩ ﻭ ﺧﻪﻟﻚ ﺑﻪ ﮔﻪﺭﻣﻰ ﺑﻪﺭﻩﻭ ﻣﺯﮔﻪﻭﺕ ﺩﻩﻏﻮﻩ ﺗﻜﻪﺭﺍﻧﻰ ﺩﯨﻨﻰ ﺩﻩﭼﻦ.

۱- ﻛﺘﯿﺒﯿﻚ ﻛﻪ ﺑﻪ ﺋﻪﻣﺎﻧﻪﺕ ﺩﺭﺍﺑﯽ ﻳﺎﻥ ﺑﺪﺭﯨﯽ ﭘﯿﻮﯨﺴﺘﻪ ﻭﻩ ﻛﻪ ﻫﻪﻣﻮ ﺋﻪﻣﺎﻧﻪﺗﯿﻚ ﺋﺎﮔﺎﺩﺍﺭﻯ ﻟﯽ ﺑﻜﺮﯨﯽ ﻭ ﭘﺎﺭﯨﺰﯨﺖ. ﺋﻪﻣﺎ ﺧﺎﻭﻩﻥ ﻛﺘﯿﺒﻪ ﻛﺎﻥ ﺑﻪ ﺯﻭﺭﻯ ﺳﯽ ﻣﻪﺭﺟﻴﺎﻥ ﺑﻮ ﺑﻪ ﺋﻪﻣﺎﻧﻪﺕ ﻭﻩﺭﮔﺮﻩ ﻛﺎﻥ ﺩﺍﻧﺍﻭﻩ ﻛﻪ ﻟﻪﻡ ﺩﯦﺮﻩ ﺷﯿﻌﺮﻩ ﻓﺎﺭﺳﻰ ﭘﻪ ﺩﺍ ﮔﻮﻧﺠﺎﻭﻥ:

«ﻛﺘﺎﺏ ﻣﻰ ﺩﻩﻡ ﺑﻪ ﺳﻪ ﺷﺮﻁ
ﻛﻪ ﺑﻮﻕ ﻭ ﺳﻮﻕ ﻭ ﺻﻨﺪﻭﻕ ﻧﺴﺎﺯﻯ
ﻭﺍﺗﻪ ﻛﺘﯿﺐ ﻭﻯ ﺩﻩﺩﻩﻡ ﺑﻪ ﻻﻡ ﺑﻪ ﺳﯽ ﻣﻪﺭﺝ: ﻳﻪ ﻛﻪﻡ: ﻛﺘﯿﺒﻪ ﻛﻪ ﻧﻪ ﻛﻪﻯ ﺑﻪ «ﺑﻮﻕ» ﻳﺎﻧﻰ ﻧﻪ ﻳﻜﻪﻯ ﺑﻪ ﺳﯿﻨﮕﻨﺎﻝ ﻭ ﻓﻮﻯ ﺑﻪ
ﭘﻪﺭﻩ ﻛﺎﻥ ﺩﺍﻛﻪﻯ ﻭ ﻓﯿﻘﻪﻯ ﻟﯽ ﻳﯿﻨﻰ.
ﺩﻭﻭﻡ ﺋﻪﻭﻩ ﻳﻪ ﻧﻪ ﻳﻜﻪﻯ ﺑﻪ «ﺳﻮﻕ» ﻭﺍﺗﺎ ﻧﻪ ﻳﻜﻪﻯ ﺑﻪ ﺑﺎﺯﺍﺭ ﻭ ﻟﻪ ﻣﻪﻳﺪﺍﻧﻰ ﻭ ﺑﻪﺭﭘﯿﺎﻥ ﻓﺮﯨﯽ ﺑﺪﻩﻯ ﻭ ﺑﯿﺘﻪ ﭘﯿﮕﻪ ﻭ
ﻫﺎﻣﻮﺷﻮﻯ ﺑﻪ ﺳﻪﺭﺩﺍ ﺑﻜﺮﯨﺖ.

ﺳﯿﻪ ﻣﯿﺶ ﺋﻪﻭﻩ ﻳﻪ ﻧﻪ ﻳﻜﻪﻯ ﺑﻪ «ﺻﻨﺪﻭﻕ» ﻭﺍﺗﺎ ﻧﻪ ﭼﻰ ﻗﺎﻗﻪﺯ ﻭ ﺷﺘﻰ ﺗﺮﻯ ﻟﻪ ﻧﯿﻮ ﺑﺎﻭﯨﺰﻯ ﻭ ﺑﻪ ﻣﺸﯿﻮﻩ ﺧﻪﺭﺍﻯ ﻛﻪﻯ.
ﻟﻪ ﺑﺎﺭﻩ ﻭﻩ ﭼﻮﺍﺭ ﺗﺎﻛﻪ ﺷﯿﻌﺮﻯ ﻋﻪﺭﻩﺑﯿﺶ ﻫﻪ ﻳﻪ ﻛﻪ ﺩﻭﺍﻧﯿﺎﻥ ﺑﻪ ﺯﻣﺎﻧﻰ ﺧﺎﻭﻩﻥ ﻛﺘﯿﺐ ﻭ ﺩﻭﺍﻧﻪ ﻛﻪﻯ ﺗﺮﯨﺶ ﺑﻪ ﺯﻣﺎﻧﻰ ﺋﻪﻭ
ﻛﻪ ﺳﻪﻭﻩ ﻛﻪ ﻛﺘﯿﺐ ﻭﻩﺭﺩﻩ ﮔﺮﯨﯽ ﮔﻮﺗﺮﺍﻭﻥ ﺑﻪﻡ ﺷﯿﻮﻩ: ﺧﺎﻭﻩﻥ ﻛﺘﯿﺐ ﺩﻩﻟﻰ:

ﺍﻻ ﻳﺎ ﻣﺴﺘﻌﯿﺮ ﺍﻟﻜﺘﺐ ﺩﻋﻨﻰ
ﻓﺎﻥ ﺍﻋﺎﺭﻩ ﺍﻟﻤﻌﺸﻮﻕ ﻋﺎﺭ
ﻓﻤﻌﺸﻮﻗﻰ ﻣﻦ ﺍﻟﺪﻧﯿﺎ ﻛﺘﺎﺑﻰ
ﻭ ﻫﻞ ﺍﺑﺴﺮﺕ ﻣﻌﺸﻮﻗﺎ ﻳﻌﺎﺭ

ههروهها بو نوسینه وهش کهل و پهل زورکهه بووه، قاقهز ههر زور به کهمی دهست که وتوو، قهلهه م و مهه که بیش به زوری دهستکردی خودی مهلا و فهقییه کان بووه؛ قهله میان له قامیشیکی تایه تی داتاشیوه و مهه که بیشیان له تیکهل کردنی چهند شت دروست کردوه.

ئه و کهل و پهل و که ره سهی مهه که بی لی سازکراوه له نیو تاکه شیعیکی فارسی دا نیویان براوه. شیعه که دهلیت:

همسنگ دوده زاج است همسنگ هر دو مازو

همسنگ هر سه صمغ است وانگه به زور بازو

واتا بو سازکردنی مهه که و رادهیه ک «دوده» یانی دوکه لی چرای نهوتی ئاماده ده کریت و به کیشه ی ئه و دوکه لهش زاخی تیکهل ده کریت و به کیشه ی دوکه ل و زاخه کهش مازوی سوتاو و به خه لوز بووی ده گهل ده کری و به کیشه ی ههر سیک له مانهش جهویی داری ده گهل لیک ده دریت و ئه مجار به هیزی پیل و شانان له ده سک و ئاونگان راده کوتریت و راده شله قینری تاکوو زور به چاکی ورد ده بی و لیک ده دریت. ئینجا دوا ی ئه و پیک هه لکیشان و تیکه لاو کردن و کوتان و ورد کردن و راشله قاندنه به ئا و گیراوه ته وه و له جیاتی مهه که ب که لکی لی وه رگیراوه.

ئه ما ئینستاکه، زوریک له کتیه کان له چاپ دراو و پی نوس و لینوس زورن و مهه که بیش به لیساوه و ههر پیاوی دهوی بنوسی و بنوسیته وه و ئیتر له سهه ئه مانه په ک ناکه ویت.

داخ و که سهه یان چاره سهه ر؟!

ده بی بلیم، ته نیا شتیک که زور جیی داخ و که سهه ره و له کونه وه وههه ماوه ته وه و سهه مه خابن که من ئه وانه ی له بیری چاره کردنی دابن و ری و شوینی فهقییه تی ناحهز و

﴿ کتیب وه رگریش له وه لام دا ده لی:﴾

فان البخل للانسان عار

جزاء البخل عندالله نار؟

فلا تمنع کتابا يستعار

الم تسمع حديثا من رواة

چە توون کردوو وە بو مسولمانانی راستەقینە، دلته زین و شوورەیی هینە و هیچ گۆرانیکی بەسەردا نە هاتوو؛ شیوەی ژین و بەریچونی فەقیکانە و دەرکا و دەرکی نیومالانە.

هەر بە راستی ئەگەر بو وەختی خوشی رەسمیکی جوان بویی یان لە رووی ناچارێوە پێداروین بو ئیستی کە شیوەی ژیانی خەلک زۆر گۆراوە و کۆمەل پەرەستانی ستاندوو و نەیار و ناحەزان لە ریی دینەوێ هەلە و پەلە یەکن و تەنانت گەلیک دوستانی ناحالیش هاریکاریان دە کەن و ئامادەیی تیگرتنی توانج و پلار و تەشەرن؛ ئەمشێوە بەریچوونە کوویی بە کەلک دی؟ کوا رەوای هەقە فەقیی بەستە زمان بو پەیدا کردنی بژیو، هەموو شەو و روژیک دووسی جار نیو ئاوەدانی وە تەقینی و سەردە هەموو مالیک هەلکا و بە شەرمەو دەست بو ئەم و ئەو رادیڕی؛ هەبی و نەبی، بی دریتی و نەیدریتی، سپی بی و بۆریی سارد بی و گەرم بی، رەق بی و نەرم بی نەویری دەنگ بکا و بە هەموان هەر بلی: بە زیاد بی و خوا جەزات بداتەو.

ئایا ئەو شیوە ژیاوە بە دەرد و ژانە زۆرکەس لە فەقیەتی ناتۆرینی و دەستی پی لە خویندن هەلناگری؟ بە تایبەت بە سوختەیی بیچارە کە تازە لە کۆشی بە پەرۆشی پر لە ناز و نیازی دایکی هاتۆتە دەری و لیبی هەلبراوە؟

راستە خوینەری ئازیز لەوێ دا لە گەلتام و دەزانم زۆر فەقیی بە وەج و لە خو بوردوو هەن کە چاو لەو جوۆرە شوورەیی و ئازارانە دەقووچین و قۆلی پیاوەتی هەلدەمالن و بە ئامانجی فیربونی دین و خزمەت کردن بە گەل و ئاین؛ ئامادەن لە هەموو خوشی یەک دەست هەلگرن و دە گەل هەموو کەند و کلۆیەکی سەر ریگیان بەر بەرە کانی بکەن و تا ئاخەرمین، پیت و وشە درێژە بە خویندن بدەن. بەلام ئایا ئەو جوۆرە ژیاوە کارناکاتە سەر رووح و دەرونیان و شوینی خراپیان لە سەر دانائیت و لە زات و ورەیان کەم ناکاتەو؟ بیگومان، با. چونکی مرووف لە کەش و هەوایەکی ئاوادا گەورە بیت و بە چاوی چاو لە دەست لیبی برواندری شک لەو هەدا نییە دەژاکێ و هەلدانیکی سروشتی ناییت و ئەوێ دەبوو لە دەستی بی لە دەستی دەچی.

بەلی چۆنەتی ژین و بەریچونی فەقی هەر لە سەرەتاوە تا کۆتایی، کار لە سەر دەرو دەروونی دەکات و بەرەو بی دەستی و زەبونی دەبات.

حاشا له وه ناکری که برین و شوینه واری سهر جهسته ی مروّف دهرمان کردن و ساریژ بوونه وهی هاسان و چابوونه وهی بیگومانه؛ به لان برین و که له بهریک که له دل و گیان و دهروونی دا به دی دیت ته ویش برینیک که بو ماوه به کی زور هه موو روژی یه کدو جار بکولیته وه و چ دهرمانیکیشی بو نه دوزریته وه، هیوای چابوونه وهی لی ناکری و کاری خو ی ده کا.

جا بو یه ده لیم ته ریکی ئیسلامی و ئینسانی هه موو پیاو و ژنیکی مسولمانه مادام به خه م دینه وه یه و ده یه وه ی ئایینی پیروزی ئیسلام گه شه بکات له ههر شوینیک و ههر چوینیک ده ژیت، به پی توانا و ده سترویشتن بو گورینی باری ناله باری ژیا نی به ژانی فه قیان، هه ول بدا و شتیک وه خو ی گری. با نه گهر له زانستگه و تاقیکردنه وه و بر وانا مه ی ره سمی و کتیبی به شیوه ی تازه نو سراو و له چاپدراو و زور پیویستی دیکه ی خویندن بی به شن لانی که م شیوه ی به ریچونیان له ئاخر و ئوخره کانی سه ده ی بیسته م دا بریک روو سوورانه و ئا بر و مه ندانه بی و چی دیکه دهرکا و دهرک نه که ن و ده ست بو ئه م و نه و رانه گرن.

نه گهر بو ههر مالیکی ئاوه دانی به پی دارایی و نه داری مانگانه (۵۰) تا (۱۰۰) تمه ن دیاری بکری و یان ههر ئه و زه کاته ی که له خو یان هه رامه و ده بی ههر دهر بکری بدریته ده ستی چهن د ریشسپی، یان پیاو ماقولیک و خه رچی حو جره بکری ت با شتر نیه له وه ی فه قی هه موو روژیک لانی که م دو جار بجیته راتبه و دهرکان بکو تی؟ بیگومان هه م خه لک که متری ده چی و هه م ئا بر و مه ندانه تر و بی عه یبتره هه م فه قیش تووشی شکستی گیانی و زه بوونی و بی وره یی نایه ت.^(۱)

۱- به پی ئاگاداری ده سکه وتوو له باشوور و باکوور و روژه لات ی ئیران برا مسولمانه کانی به لووچ، تورکمان و... ئه و کاره یان سه باره ت به مه لا و فه قی خو یان وه ک به ریوه بردنی ته رکی سه رشان له به رابه ر دین دا ئه نجام ده دن و زور له میژه زه کات و سه ده قات و خیراتی خو یان، یان هه ندیک له دا هات و ده سکه وتی سالانه یان ده خه نه ئیختیاری مه لاکانه وه و ئه وانیش مه دره سه ی دینی گه و ره گه و ره یان پی ساز دا ون و دهرس بیژان به مووچه و به راتی ته واره وه بو گر تون و هه ری که ی سالانه ده یان و سه تان فه قی یان لی راده گرن و هه موو ئیمکانات و که له وه لیکی پیویستی ژین و خویندنیان بو دا بین ده که ن که هیو دارم خه لکی ئیمه ش به یارمه تی

په یام بو فه قییه کان

برایانی خوشه ویستم! فه قی ئازیزه کان!

ئیوه بو خوتان دهزانن کین و چین و چکاره ن؟

وهرن تا ویک به یه که وه دانیشین و بدو یسین تا باشتەر خومان و ئهرک و سپارده مان

بناسین!

ئیوه میراتگر و جی نشین و کار به دهستی دواروژی هه نته شی پیغه مبه رن - د - مه له وانی
 ده ریای پر له دوپ و گهوره رن، سه رقافلله ی کاروانی بژیوه یینه ری برسی و لی قه و ماوانن.
 ریشاندهر و رینوینی هه لبراو و به جی ماوانن. په نا و په سیوی بی په نا و بی که سائن، چاوساغ و
 ده سگری کویر و بی لاق و ده سائن.

ئیوه ن که دوا ی پیگه یشتن، ده توانن خه لکان له چالی ره شی نه زانی و بی پروایی
 بیسنه ده ری و دلی تاریک و ته له می ری لی ون بو ان به نوور و مه شخه لی ئایه ته پر پیت و
 پیرو زه کانی قورپان و رینوینی فه رمووده به نرخه کانی په یام هی نی خوا بو سه رزه وی، روون
 بکه نه وه و گری و گولی ژین و ژینگه ی مروقه کان وه کهن و بکه ونه سه رکونه ی هه له و لاری و
 به دخوو و به دره فتاران. ده ست دهنه سه رکوت کردن و ته س دانه وه ی سه ربزیو و سه مکاران و
 به زنجیری زانست و ژیری، چه پی و له ری لاده ران بیسنه وه سه ر پانه ری ئیسلام و سه رلی
 شیواوانی تاریکستانی بیرو چکه ده سکرده کان وه خه به ریسنن و سیم کیشی لی کتر ازای
 میشکیان ریک و پیک بکه نه وه و گهوره ترین راستی ون بوویان پی بناسیننه وه و له دنیا و قیامت
 بیان هه سیننه وه. جا که ئه و ئیشه پر بایه خ و گرینکه تان له پیشه، ده ست له نیو دهستی یه ک
 خه ریک بن بی ته ندیشه، غیره ت وه به رخوتا بنین و بچریکینن وه ک شییری می شه، مه ترسن له
 توانج و پلار و پیلان و کیشه. ریز بو زییری وه خت دابنین و کاتی شیرن تر له نو قل و نه باتی
 خوتان به فیرومه دن. هه ول بده ن ده رستان که متر بجیت. ئه گهر ماموستاتان له و باره وه
 که م ته رخمه ئاگاداری بکه نه وه و داوای هه ولی زیاتری لی بکه ن. ئه گهر هه ر چاک نه بوو یان

﴿ خوا روژیک له روژان بوو مه به سته هه نگاو هه لئین و لانی که م دووسی مه دره سه ی گه وره ی دینی به
 یارمه تی هه مه لایه نه بنیات بنین. ان شاء الله.﴾

عوزریکی بوو، بچنه لای ماموستایه کی تر. سه فه ریک زور پیویست نه بی مه یکه، دهوری کتیبه خویندراوه کان زور بکه نه وه، ئه وهی دهیخوینن چاکی فی ربین و رهوانی بکه و زوری بلینه وه. ئه وهی نایزانن بی پرسنه وه. ئه وهی ده بی له بهر بکری له بهری بکه، پرسیار له یه کتری بکه و شت به یه کتری بلین، له کاتی لیکولینه وه و باس و شه په پرسیار مه به ستان شکاندنی یه کتر و خوه لکیشان نه بی و هه به ئامانجی که لک وه گرتن و سوود گه یاندن ئه و ئیشه بکه. له کاتی پشوودان و بی کاری دا له باره ی یاساکانی ئیسلامه وه بکولنه وه و به دهق و به لگه وه فیریان بین. بزنانن چون وه لامی پرسیار خویی و ره خنه ی نامو و ناحالی یان دده نه وه.

بیجگه له کتیبه دهرسی، موتالای کتیبه دیکه ش بکه تاله هه موو بوو و بابه تیک به له دو ئاگادار بن. چونکی سپه پروژی دهگل هه موجوره ئینسانیک به ره وروو ده بن، هه رکه س پرسیار یکتان لی دهکا و به مه به ستیک ده تان دوینی. دوینی روژیک بوو ئه مروف روژیکی تره، کاری ئیستای ئیوه شه په دهگل نه زانی، ئه ویش نه زانی سه دهی بیسته م که پشتیوانی ئینسانی و غهیره ئینسانی زوری هه یه.

ده بی به دوو چه کی باوه ر و زانین چه کدار بن. چونکی زانیی دهگل باوه ر کرده وه شی به دوو دادیت و که سیکیش زانا و به ئیمان بی له مه یدان دا که س خوی بو ناگری و تا زور تر بزنانن سه رکه و توو تر ده بن.

تیکوشان و خه ریک بونتان هه ر له و کتیبه ده کورت هه ل مه یه ننه وه. په راوی میژویی، ئابوری، سیاسی، زانستی، لی کولینه وه یی، فه لسه فی و ئه ده بی بخویننه وه. قورپان و هه دیس زور بخوینن و له بهریان بکه. ئاگاداری یاسایه کانی شه ریه تی ئیسلام بن و «فه» زور بخوینن. هه رکه هه لتان بو ره خسا له سه ر و تارادان «سخنرانی» به زمانه کانی کوردی و عه ره بی و فارسی و هه ر زمانیکی تری که ده بزنانن، مه شق و ته مرین بکه. بو قسه کردن و راهاتن به هه ر زمانیکی بیگانه هه ول بدن و هه ل له ده ست مه دن و ده ست له یه کتر به ره هه ل مه دن.

هه ر و ابیته وه له سه رتان لازم و پیویسته ئاگاداری وه زعی روژ و روداوه کانی دوور و نیزیک بن، دوست و دوژمن بناسن له سه ر باری سیاسی، کومه لایه تی، ئابوری، میژویی و جوغرافیایی ولاتانی ئیسلامی موتالا و لیکولینه و ده تان هه بی و بزنانن له دنیا ی مسولمانان و غه یری وان دا، چ ده گوزهری. بو ئه م بابه تانه کتیبه زور هه یه و ده توانن له گوftar و روژنامه و

حه وتونامه و راگه یه نه ره گشتی یه کان که لک وه رگرتن.

لاکردنه وه له کردهوه

ئه وهی باس کرا له مه پزانین و وریایی و تیگه یشتن بوو که ده بی بیی به لام له وان گرینگتر کردهوه دیه. عیلم و تیگه ینیک کردهوه و هه لویستی ددگهل نه بی هیچه. زانیی بی کردن نرخ و بایه خی نییه، خه لک زیاتر له رهفتار و کردار ده پوانی نهک له قسه و گوفتار. که واته پیاوی مهیدانی کردهوه بن له رهفتار و هه لویسته نارهوا و قه دهغه کراوه کان خوتان بپاریزن. ئه وهی پیویسته، چ ددگهل خوتان و چ ددگهل خه لک و چ ددگهل خوا ئه نجامی بدن، خوتان به خو و خدهی ئیسلامی برازیینه وه.

بو خوتان وهخت ناس و ریک و پیک و وریا و گورج و گول و زیت و کولنه دهر بن. نیسبهت به ئه نجامدانی ئه رکی سه رشانان بی موبالات و که مته ده خه م مه بن بو هه ر کاریک بپاریتان دا به جیددی راپه پ و لیی راکه ون. شه وانه له وهختی خوی دابنن به یانانیش زوو له خه وه ههستن. به رگ و نوین و بان و سه ر و له ش و هه وپ و هو ل و جی و ری و هه موو که ل و په لیکتان پاک و خاوین بی. ددانه کانتان له شه و و روژدا لانی که م جاریک ئه ویش، پییش خه وتن به فلچه و هه ویری تایبه تی بشون و میسواک فه راموش مه که ن. به پیی توانا و هه رزش بکه ن و خوتان رابینن، پیاده ره وهی بکه ن و ته مبه ل بار مه یه ن. سه ر و سه کوت و جو ری لیباستان نا ئاسایی نه بی. به رگ و پو شاک ی فه قیه ته تی توپ مه دهن چونکی شکان له بواری فه ره نه گی دا شکستی دیکه شی به دوادا دیت و در دونه گی خه لکیش له وی را وه ستی.

سیغار مه کیشن چونکی زیانی زوری پیوهیه و به تایبهت که له و دواییانه دا زیانه کانی گیانی له لایه ن پزیشکه کانه وه روون کراونه وه، گه لیک له زانایانی پایه به رزی دینی هه رامیان کردووه و به ناره وای ده زانن.

ریش مه تاشن چونکی به لای زور به ی زانایانی شه رع زانه وه تاشینی هه رامه، و هه رچه ند بازیک فه رمویانه هیشتنه وهی سوننه تیکی گه ورهیه و تاشینی مه کروهه.

خه و و خوار دنتان به جی و ری و ئه ندازه بی، زیاده ره وهی و ویل خه رچی مه که ن، به قنیات و شوکرانه بژیرین.

دهگه‌ل خه‌لکی به وه فا و بی‌جه‌فابن، پی‌وه‌ندی یان دهگه‌ل مه‌پچرن، په‌یمان‌شکی‌ن و بی‌به‌لین مه‌بن، له شایی و شینیان‌دا به‌شداری بکه‌ن. سه‌ری نه‌خوشه‌کانیان بده‌ن. له دهر د و گرفتاری‌یان بپرسن و به پی‌ی توانا هه‌ولی چاره‌سه‌ری‌یان دهگه‌ل بده‌ن. ری‌ز له گه‌وره‌بگرن، به‌زده‌یی‌تان به چکۆ‌له‌دا بی‌ته‌وه. ئی‌رده‌ی «حه‌سوودی» به که‌س مه‌به‌ن و به پله و پایه و بوونی خه‌لکی شاد و خوش‌حال بن. رازی مه‌بن به‌وه‌مال و نامووس و که‌سایه‌تی‌یان زه‌بری لی‌بدری و له‌و پیناوه‌دا به‌رگری بکه‌ن و بو خوش‌تان پیشقه‌ده‌می پارازتنی ئه‌و شتانه‌بن. خۆ‌تان به‌کو‌ری خه‌لک بزنان و ئه‌وان به‌که‌س و کاری خۆ‌تان. له باب‌ه‌ت خزمه‌ت و چاکه‌ی وانه‌وه‌سه‌پله مه‌بن و شوکر و سوپاسیان بکه‌ن. هه‌ر که‌س چاکه‌ی ده‌گه‌لتان کرد پاداشی بده‌نه‌وه، لانی که‌م به‌دوعای خیر. گالته به‌که‌س مه‌که‌ن و به‌چاوی سوکی مه‌پرواننی. رووخۆش و به‌خولق و ماریفه‌ت و خۆ به‌که‌م گز و روح و ره‌زاسووک بن. خه‌م له‌دلتان‌دابی، نه‌ک له‌نیو‌چاوان و رووتان. مۆن و مرچ و دوره‌په‌ری‌ز مه‌بن، شوخی بی‌جی مه‌که‌ن. مه‌ند و له‌سه‌ره‌خۆ و له‌خۆ‌بور‌دوو و به‌گوزه‌شت بن. پیش‌عه‌یبی خه‌لکی هی خۆ‌تان ببینن. دوان و بی‌ده‌نگیتان له‌جی‌ی خۆی دابی. «صله‌رحم» و اتا پی‌وه‌ندی خزمایه‌تی و ده‌به‌رچاو بگرن مافی ته‌واوی دایک و بابان به‌جی‌بگه‌یه‌نن به‌ویقار و ری‌زدار بن، ری‌ز له‌پیر و پیشه‌وایان بگرن. ناوی رابردوان به‌چاکی بینن و دوعای خیریان بو بکه‌ن. ری‌زی تایبه‌تی بو مامۆستایه‌کان دابنن. سلاو و ئه‌حوال‌پرسی‌تان بو هه‌موو که‌س زۆری. هاوری و هاوده‌می چاک و ری‌زدار و پارێزکاران بن. له‌خراپان نی‌زیکی مه‌که‌ن مه‌گه‌ر بو ری‌نوینی و په‌رود‌ده‌کردنیان. ئاگاداری برا سوخته‌کان بن و په‌روه‌رده‌ی دینی‌یان بکه‌ن، له‌گو‌تنی دهرسی قورئان و دین و ئه‌خلاق به‌مندالانی خه‌لک دریغی مه‌که‌ن، به‌ئاگاداری که‌سه‌کانیان به‌ره‌و فه‌قییه‌تی‌یان بکی‌شن. گه‌وره و چوکایه‌تی نیو حو‌ج‌ره‌وه‌به‌رچاو بگرن، بی‌نه‌زم و یاسا و سه‌رلی‌شی‌واو مه‌بن، ره‌فتارتان به‌یه‌که‌وه‌برایانه‌بی. له‌سه‌ر روداو و پیشه‌ات و مه‌سه‌له‌کان به‌یه‌که‌وه‌راوی‌ژ بکه‌ن. دلسۆزی یه‌کتری بن و له‌لای که‌س یه‌کتر مه‌شکی‌نن و بو که‌س یه‌کتر هه‌لمه‌نین و دژی یه‌ک مه‌دوین. توشی هه‌ر هه‌له‌یه‌ک هاتن ده‌سه‌به‌جی په‌شیمان ببه‌وه و تۆبه بکه‌ن.

بو‌خوا یه‌کلا ببه‌وه و ئیشه‌کان‌تان بو‌ی پالافته‌بکه‌ن، یادی ویتان هه‌میشه له‌دل‌دابی و به‌چاوده‌یر و ئاماده‌ی هه‌موو کاریکی بزنان. پشتی پی‌ببه‌ستن، له‌ره‌حمی وی و پی‌رو‌زبوون له‌

ئیشە کانتان دا ناھومید مەبن، ھەموو رووداو و پێشھاتیکی دیار و نەدیار و گەورە و بچووک لە کارتیکردن و شوین دانانی وی بزائن، بوون و نەبوون، مان و نەمان، دان و نەدان ھەر ھی ئەو و ئیتر لە دەسلەلات و ویستی ھیچ کەس و ھیچ شتیک دا نییە.

بە تێروانین و بیرکردنەوە لە ریک و پیک و نەزم و یاسا و شوینەواری دەستی ژیری و توانین و لی زانین و کار بە جیی و سوژ و بەزە ی پەرودرگار لە گەردیلە تا کاکیشانی و لە گیان لە بەر تا بی گیانی ئەم بوونە وەرە زۆر و زەبەندە، ھەر وەھا بە لیکدانەو و وردبوونە وە لە کشگیر «معجزه» ی ھەتاھەتایی پیغەمبەری مەزنامان د- کە قورئانە بیر و باوەرتان قایم و قول و پتە و بکەن.

ھەروا بە پارازتنی مافی تەواوی نوێژ، یادی بەردەوامی خوا بە دل و زمان، قورئان خویندن و پیداپوونەو و فەرمودەکانی پیغەمبەر د- خویندەو و ژینامە «سیرە» ی یارانی و پیاوچاکانی رابردو و ھاوچاخ، ھاموشوی خواناسانی پایەبەرز و ئەھلی کردەو، بیرکردنەو لە مردن و ئەو قوناغانە ی بە دوا ی دا دین، چوونی سەر قەبران و پارانەو و دوعا کردن بو خوتان و گیانی رابردوانی نیشتەجی بەرزەخ، گیان و دەرونتان بەرز و فراوان رابگرن و ری ئەو س و شەیتان ببەستن.

نویژە کانتان ئەوھلی وەخت و بە جەماعەت بکەن، ھاوپی دەگەل بەجی ھینانی مەرج و پیویستی یەکان؛ لە ماناکەشیان وردببنەو و بزائن لە حوزوری کیدا و بوچی راوستان و کړنوش دەبەن و دەلین چی؟ دوعا و «ذکر» ھکانی گەل نویژ و پاش نویژ لەبیر مەکەن. لە شەو و روژدا لانی کەم جاریک قورئان بخوینن، دوعایەکانی پیوھندی دار بە ھەر کار و کاتی کەو بە بەر بکەن و لە جی خوی دا بیانخوینن. سلاوێت دان لە پیغەمبەری خۆشەویست دفراموێش مەکەن و بە پیی توانین و گونجان سوننەتەکانی ئەو بەرپزە ئەنجام بدەن. زۆر لە بەر خوا بپارێنەو بە تاییبەت لە دوا ی نوێژەکان و ئەو کاتانە ی دوعایان تیدا گیرادەبێ. پیوھندی کردن و لیک پچرانتان ھەر وەھا رق ھەستان و خۆشەویستی تان لە بەر خوا و لە ری و ی دا بێ. بە دل و زمان و کردەو ھەمد و سوپاسی خوا بکەن و شوکرانە بژیری چاکەکانی بن. بیر لەو بکەن وە کە دنیا ھیچ نییە و روژیک ھەر بەجی دیلن و دەچنە بن گل و پرسیاری نیعمەتە کانتان لی دەکریتەو و ورد و درشتی چاکە و خراپەمان دیئە ئەژمار. لە سزادانی خوا بترسن و بە ھیوای

رهحمەت و بههشتی بهرینی خواش بن.

برایانی هیژا!

ئێسوه بنگهی خه‌لکێتان هه‌یه و راژه و خزمه‌تتان به ئایین و گهل له که‌س شاراو هه‌یه. خه‌لکی مسو‌لمان چاوی بریوه‌ته زانایی و وریایی و لیها‌تویی ئێوه و ده‌زانن که سه‌ربه‌ری و پیشکه‌وتوویی هه‌ر گه‌لیک پیوه‌ندی هه‌یه به باشی وره‌سه‌نی و پیشکه‌وتوویی ئه‌و بیروباوه‌ڕ و یاسا و ریسایه که ده‌ نیوی‌دا هه‌یه و هه‌لدان و به‌ره‌و پیش‌چوونی ئه‌و بیروباوه‌ڕ و یاسایه‌ش به‌ستراوه به هه‌ول و تیکۆشان و خو‌زهمه‌ت‌دان و لیها‌تویی ئه‌و ده‌سته و تا‌قمه له خه‌لک که به‌رپرس و راسپارده و راژه‌دارنی. که‌واته به‌و ئه‌نجامه ده‌گه‌ین: خه‌لکی مسو‌لمان سه‌رکه‌وتن و پیشه‌ده‌فتی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی خو‌یان له ئێوه‌ی خزمه‌تکار و به‌ پرسیاری په‌ره‌پیدانی ئایینی پیروزی ئیسلام ده‌زانن.

لی‌مان سوور و عه‌یانه که نه‌یار و ناحه‌زانمان، بی‌و‌چان و پشوودان، به هه‌ر وه‌سیله و ئامرازیکێ ره‌وا و نا‌ره‌وا، خه‌ریکی کار و تیکۆشانی خو‌یانن و له‌ بواری فه‌ره‌هنگی و سیاسی و سه‌ربازی و راگه‌یاندنه‌وه به‌ گه‌رمی، له هه‌ول‌دان و له‌ ده‌زایه‌تی مسو‌لمانان و بیروباوه‌ڕ و یاساکانی ئیسلام ساتیک ناسه‌ره‌ون و هه‌دادانیان نییه. هه‌موو جوله‌نه‌وه و ره‌نج‌دان و هه‌لسه‌رانیشیان به‌ رواله‌ت به‌ ناوی خزمه‌ت به‌ گهل و بو‌نه‌ج‌اتدانی هه‌ژار و داماو و ماف خوراوانه و به‌ مه‌به‌ستی دا‌بین‌کردنی دا‌په‌روه‌ری کو‌مه‌لایه‌تی‌یه.

ئه‌ما له راستی‌دا ئه‌وانه به‌ دوور و نزیکه‌وه، به‌ روژه‌ه‌لاتی و روژه‌ئاوایی‌یه‌وه ده‌زایه‌تی ئیسلام ده‌که‌ن و ئامانجی دوا‌روژیان لادانی گه‌لانه له بیروباوه‌ڕی ئیسلامی و به‌ بروای ئیمه‌ش هه‌رکه‌س ده‌ژی بیروباوه‌ڕی خه‌لک بی‌ ده‌ژ و ناحه‌ز و نه‌یاری ئه‌و خه‌لکه‌شه.

ده‌زایه‌تی کردنی‌شیان به‌ دوو هۆیانه: تا‌قمی‌کیان له ئایینی ئیسلام حا‌لی نین و پێ‌یان‌وایه پێچه‌وانه‌ی هه‌لدان و پیشکه‌وتنه و شیای‌ی حکومه‌ت‌کردن و رابه‌رایه‌تی خه‌لک نییه و ئه‌گه‌ر له رابردو‌شدا که‌لکی بووبی ده‌گه‌ل باری ژیا‌نی خه‌لکی ئیستا‌نایه‌ته‌وه و ته‌نانه‌ت تۆمه‌تی به‌ره‌و پاش گیرانه‌وه‌شی بو‌ه‌له‌ده‌به‌ستن.

به‌شیکی‌شیان ئه‌گه‌رچی له ئایینی پیروزی ئیسلام تیده‌گه‌ن و ده‌زانن ئایینیکی ته‌واوه و له هه‌موو بو‌اره‌کانی ژیا‌ن دواوه، به‌رنامه‌ی تاک و کومه‌له و وێرای با‌س‌کردنی مه‌سه‌له‌ تاکی‌یه‌کان

و دوان لە چۆنیەتی خواپەرستی و ئاقیدە و باوەڕی دینی، بەرنامەی تایبەتی کۆمەڵایەتی، ئابوری و میرایەتی و سیاسیی و فەرھەنگی خۆی ھەیە و راڤە و لیکدانە و ھەیەکی راست و گرینگە بۆ گشتی بونە وەر و ھەروەھا بۆ ئیستاد و داھاتووی جیھان و لە بیروپروا و کردە و ھەدا مرووف لە گومان و دلەراوکی نەجات دەدا و دەرخاتە سەر شەقامەریسیەکی بێ مەترسی و پەتەر^(۱) ھەروەھا دەبھەوی مرووف سەرەپای خۆئامادەکردن بۆ ژانی نەبراوہی پەسلان، لەم ژینگە کاتی یەشدا لە و پەری خوشی و ئاسوودەیی و بەرەو پیش چوون دابی و ھەتا گیانی لە بەردایە ھەر بخوینی و بە و ھۆیە کەلکی زیاتر لە بەش و بارەکانی خوا وەر بگری. ئینجا لە وەش بێ ئاگا نین کە قورئان دەفەر موی: یەکیک لە مەبەستە ھەرە گرینگەکانی ناردنی پێغەمبەرەکان - دابین کردنی دادپەرودری کۆمەڵایەتی یە و تەنیا پێوھەری گەورایەتی و چوکایەتی تەقوا و اتا پەپرەوی زیاترکردن لە یاسایە و پێوھەکانی تری وەک: رەنگ و نژاد، بوون و نەبوونی سامان، زید و نیشتمان و ھەر محەکیکی تر، کە مترین بایەخیان نییە و خەتی بە تال کردنە و دیان بە سەردا کیشراوہ. بە لای ئەوانە ھەموو دەزانن و زۆریان بە نوسین و گوتن دانیان پێدانناوہ، بە لای ھەبەرئەوہ کە و تەوونە دواي نەوس و شەیتان و بۆ خوشی ئەم دنیا یە چاویان لە ژانی پەسلان قوچاندوہ و دەیانھەوی لە نیو یاسا و رژییمی و ادابزین کە لە سەر بناغەي جیاوازی کۆمەڵایەتی دامەزرا بی و بتوانن تیا یا خەلک بچە و سیننە و ھە ئیتر ئامادە نین بێنە ژیر سیبەری پر دادگەری ئیسلام و بە زنجیری عەدالەت و پاراستنی مافی تاک و کۆمەل خویان بێستەنە و ھە و پێناوھشدا بە توندی دژایەتی دەکەن و ھەموو نیو و ناتۆرەییکی ناحەزی لی ھەلەدەدن.

ھەروەھا بە مەبەستی کزکردنی دین و لە برە و خستنی و پیشگیری لە گەشەکردن و ھەلەدانی، دژایەتی ئالەھلگران و راگەییەنە رانی دەکەن و لەو رییەشدا دەست دەدەنە پروپاگەندەي دژو منکارانە و بە کۆنە پەرست، تەماکار گەللالت^(۲) یان ھاوکاری بیانی و چی و چی تۆمە تیاری^(۳) دەکەن و ھەولی ئەوھش دەدەن ھەندی خەلکی ساویلکە بکەنە ھاوکاری خویان و کاری خویانی پی بکەن.

۱ - پەتەر: بە لای، پەتا. (ھەنبا نەبۆرینە).

۲ - گەللالت: مفتحە خۆر. (ھەنبا نەبۆرینە).

۳ - تۆمە تیاری: متهم.

به لام ئیـــــــــمه وهك راگهیه نه رانی دین نابیی بهو بایانه به رزین و به زین؛ چونکی سروشتییه که یه کهم کاردانه وهی به رهی ناههق به دژی ئالا به لگرنی ههق تۆمه تیارکردن و ره شه کوژی (ترور)ی که سایه تی قه له م و چهک به دهستانی و توانج و پلار پیندا دانیانه تا بتوانن هه ر به شه پری سارد، ساردیان بکه نه وه و وره یان بیننه خواری و له ئه نجامدا سه نگه ریان پئی چۆل بکه ن و ولات بکه نه مهیدانی رمبازی نی نه یاران و دژمنانی ئایین و گهل.

ئه مجار، ئه وه هه ر ئیـمه نین ده که وینه بهر هیـرش و لافاوی قسه و ته شه ر و تۆمه تی ناحه زان و دوستانی ساویلکه، به لکوو ئه وه میراتی پیشونیانه بو مان به جی ماوه، جا هه ر له نوسه ران و راگهیه نه ران ه بانگه وازی که رانه وه بگره تا یارانی وه فاداری پیـغه مبه ر و خودی خو یـد-.

هه ر کهس وه دوا هه ر ریـبازی که وهی چاره نووسی هه ر ئاوايه و دژایه تی ده کری به تاییه ت که سیک وه دوا ی ریـبازی راسته قینه ی ئیسلام بکه وی که ئالا به لگری شو پشی رزگار کردنی هه موو چه وساو وه ماف خوراوانی جیهانه و ده یه وهی هه موو گه لانی دنیا ئازاد و سه ربه خو بن و کهس ئاغا و سه روه ری کهس نه بی و چاره ی بو نه نوی؛ هه ر بو یه شه که هه موو ملهو پ و زوردارانی دنیا دژایه تی ده که ن و له و ریـشه دا سه ربازان و به رگری که رانی ده ده نه بهر هیـرش ی پرو پاگهنده و ره شه کوژیان ده که ن.

دیسان کی هه یه هه موو کهس لی رازی بی؟ و ئایا رازی بوونی هه موو کهس نیشانه ی چاکی و پاکی یه؟ ئه وهی هه موو کهسی لی قایله، وهك هه موو کهس وایه. ده ی خو هه موو که سیش چاک نییه. مرو فی چاک هه ر چاکان لی ی قایلن و ئه وهی چاک و خه راپ به دل لی رازی بی ده بی گومانی له چاکی خو ی دابی.

ئازیم! هه رکاتی که ره خنه ت لی گیرا و که وتیه بهر لافاوی جو یـن و تانوت، بیر که وه؛ ئه گه ر ره خنه و ته شه ره کان به جی بوون ئه وه تاوانبار خو تی و ده بی سو پاسی خوا بکه ی که به هو ی دژمنه وه ئاگاداری کردیه وه و هه لی گه رانه وه و چابوونه وت به ده سته وه هه رما وه. ئه گه ر بی جی و نا په واشن ئه وه هه ر سو پاسی خوا بکه که په یه رده ی و به رگری کردنت له دین، شوینی خو ی دانا وه و ئه وه تا نه یاران لی ت تو رهن و دژ کرد وه (عکس العمل) نیشان ده دن.

کاکه گیان! شتیکی سروشتییه که هه لو یستی نه یار له به رانه ر هه ول و تی کو شانی تو دا

دپرک خسته سهر ری و کووسپ دروست کردنه. نهک گول پیدادان و هه لنان و بارهقه لالا. ته نیا دیار دهیه کی که مرووف، په ژار و داخ له دل دهکا لاسایی کردنه وهی دژمنان و ناحه زانه که هه ندیک خویی ساویلکه دهیکه ن و دهبنه دار دهست و دهست له نیو دهستی نه یاران دهنین. ئه ویش به قه ولی زانا و بلیمه تان که دهلین: «دوستی نه زان به لای خواجه» و دهبی خویان بوراگرین و به پپی توانا تییان بگه یه نین: که خویان و دوست و دژمنان بناسن و زیاتر فریوی دژمنانی خو به دوست نوینیان نه خون و بینه وه سهره خو و لانی کهم ئه گهر گول نین درکیش نه بن.

که واته دهبی زور وریا و هوشیار بین و بزانیان بوچی و له بهرچی دهخوینیان، چون ده توانین به مه بهستی پیرو زمان؛ که راگه یاندنی دینه به تیـــــری و ته سه لی به خه لک و گیـــــرانه وه یانه له ههر باوه پ و ئاکار و خو و خده و رهفتاریکی نارهوا و ههروهها بهر په رچ دانه وهی هه موو دوژمنکاری یه کی دوژمنانه سه بارهت به ئایین و دینداران؛ بگه ین.

به قسه و باس و توانج و پلاری نه یاران و دوستانی ناحالی نابی شل بین و مه ته ریز به جی بیلین و تاوانیکی گه و ره بو خومان تومار که ین. چونکی هه لاتن له ریز «صف» ی «جیهاد» یه کی که له تاوانه زله کان «الکبائر» و «جهاد» یش ههر به شه ری چه کداری «القتال» ناگوتری به لکوو قوناغی جورا و جووری هه یه که یه کیکیان یان باشتربلین یه که مین قوناغی تیکووشان بریتی یه له راگه یاندنی دین و بانگه وازی کردنی خه لک بو لای ئیسلام «الدعوة» به قه له م و زمان. ههروهها ئیوهش ده زانن نه یارانی ئیمه و ئه و لایه نانه ی که دهبی دژیان بجهنگین ته نیا بریتی نین له مرووفه ملهو پ و زوردار و سهره رویه کان؛ به لکه بهر له هه موو کهس و هه موو شتیک دهبی به دژی نهوس و شهیتان بجهنگین و نیشتمانی دهرونیان لی بسپرینه وه و ئه وسا دهست بکه ین به تیکووشان «الجهاد» له نیـــــو کو مه ل و له قوناغه کانی سهره تاییه وه دهست پی بکه ین و ئه گهر پیویست بوو تا دوایین قوناغ که گیان بهخت کردنه بروین و خومان فیدای ئیسلام و موسلمانان بکه ین تا بهو پییه خه لک له بیادی رزگاری و خوشمان پله ی شه هیدی و ژینی خوشی ناو به هه شتی خوی دادگهر دهسته بهر بکه ین.

دهبی زور هه ول بدهین و خو ماندوو بکه ین تا زوو تی بگه ین پی بگه ین و یه کجاری بکه وینه سهر ریازی بانگه وازی و راگه یاندنی دین و به قسه و کردوه خه لک راکیشین به رهو دین؛ جا ئه گهر کرا له بهرگ و سهنگه ری مه لایه تی دا دهنا له هه رکوی و هه رچی بووین. له بهر

ئهو دی مه رجی راگه یاندن ئه وه نییه هه به ئیشی مه لایه تی و له میحرابی مزگه وتا بی؛ به لکوو ده کری له هه ر لیباس و نیو هه ر توێژ و تاقمیک کۆمه لدا دین را بگه یه نین و شی ی بکه یه وه و ئالا هه لگر و دوستان و تیکۆشه رانی زیاتر بکه یه ن. ده بی له هه ر شوینیک هه لمان بو ره خسا به میحراب و مزگه وتی بزانی و هه ر به رگی کمان له به رابوو، هه ر ئیشیکمان به مله وه بوو له خزمه ت کردنی دین دریغی نه که یه ن و شل نه بین با مه لا نه بین؛ نوسه ریکی به توانا، باز رگانیکی ده ست پاک، پیشه سازیکی دلسۆز، وه رزیریکی خیره ومه ند، ئاژده داریکی دلاوا، یان کریکاریکی کارامه و به خته مام بین و له هه موو هه ستان و دانیشتن و هه لوێستی کمان داراست و دروست و بی فیـل و گری بیـه هه بینه سه رمه شقی جوان «القدوة الحسنه» ی دین بو خه لک و ئه گه ر قازانجیشمان بو دین نه بی لانی که م زیانی پی نه گه یه نین! ان شاء الله و علیه التکلان.

به رهو مالاوایی

وا ورده ورده به رهو مالاوایی دهچین و بو ماوهیه کیش بی ده بی دستلیک به ردهین؛ به لام بهر له خاترخوازی^(۱) دهمه وی مه به سستیکی درکاو، بریک به دریژی بو فیه قیه کان دوبات بکه مه وه، جا نازار که مکه مه وه.

خوشه ویستانم!

ریگای ئیوه تاییه تمه ندی زوری هیه، ههروه کی گه لیک پیروژه و نه جامدانی ئه رکی دینه، راژهی خزم و گهل و هوزه و بو، نازادبوون و بوژینه، دیسان وه کی پر له چال و چوول و درکه و هه وراز و نشیوی هیه، دوور و دریژ و کهم ریواره و ریگر و بشیوی هیه، ئه رکی ئیمه تاق و ته نیا مه لایه تی ئاسایی نییه. به لکوو دوز^(۲) و مه رامیکی گه لیک پیروژمان له پیشه، که تا گیانمان له بهردایه و میشک و بیرمان له سهردایه، ده بی هه ولی له بو بدهین، به یه کدلی به یه کگرتن، به نووسین و راگه یاندن، به لیدوان و روون کردنه وه، به به خشین سامان و مال، به تیکدانی ژیوار و حال، به سه ربازی به گیانبازی، بوی تی بکوشین و خه باتی له پیستاناودا گه رم که یین؛ خه باتیکی وا به تین بی که لله ی ره قی هه قنه ویستانی فیلبازی له ناو گرده نهرم که یین. ئه م ئامانجه ش: وهک ده زانین ئایینی پیروزی ئیسلام، ده یان ساله ده سه لاتی رامیاری خوی له ده ست داوه، ریسی گه شه کردن و هه لدانی لی گیراوه. مافی ده ست و هردانی له مه سه له کومه لایه تی و ئابووری و زانستی و سیاسی یه کانی لی زهوت کراوه.

ئه وه بوو له ۳ی ئاداری ساله ی ۱۹۲۴ی زایینی دا ئاخیرین ئیمپراتوری ئیسلامی له سه رده ستی «مصطفی کمال» که راسپارده و ده ست په ره رده ی جوله که و ئینگلیزیه کان بوو له پیلانیک دا روخینرا و کو تایی به ژیا نی هینرا، هه ر له دریژه ی ئه و پیلانه دین و سیاسه ت که یه ک بوون و له سه ره تای ئیسلامه وه ئاوا ها تبوون له یه کتر جیا کرانه وه. خویندنگه دینی یه کان به

۱ - خاترخوازی: خواحافیزی. مالاوایی. (هه نبانه بوژینه).

۲ - دوز: مه به ست له ژياندا، مه رام. سه رچاوه ی پیشوو.

ناچارى جى خويان دا به خويـ نـدنگه غه يره دينى يه كانى ميرى. خه ليفى كات وه دهرنرا، مسولمانان بوونه په زى بى خودان و هه ركهس دهستى بو چهك دهبرد كيى ويستبايه چوئى پى خوشبايه دهيكوشت.

به لى سه دهه يف و مخابن ئه و كووشكه ي و اله ئه سه نبوول پينچ سه ده بوو مسولمان له په ناي دا ده ژيان تيك روخيئرا، ئه و ئالايه ي به دريژايى چوارده سه ده كوومه لاني مسولمان و نامسولمانى له ژير خوى حه ساندبووه؛ هيئرايه خوار له ت له ت كرا و وهك نيشانه ي بوون و سه روه رى و سه ربليندى گه لاني مسولمان له ناوبرا. له دوا ئه وهش ولاتى گه وره ي ئيسلامى به ش به ش كرا، چاره ي هه موو دانيشتوانى رهش كرا. به شيان به خويندن وه نه ما. له هه لدان و گه شه كه وتن. چما چما به سه ريان بى؟ ئه و رووداوه كارى گه رهش زه بريكي ناوچه يى نه بوو، پيلانيكى جيهانى بوو، داريزه رانى فيلبازى چه ند سه ده بوو به دواى وه بوون دژمنى له ميژينه بوون، قين له دلى ئه م دينه بوون. مير و ميرايه تى زوره مليان به سه ر شاناندا سه پاندين. مير نه بوون گزيرى وان بوون. به نه خشه و ته گبيري وان بوون. سامان و بوونى ولاتيان به تالان برد. هيچيان بو نه هيشتينه وه. به هه رزانى يان به به لاش بو خويان برد، كرديان به شت به گرانيان پى فروشتينه وه، فابريقه كان^(١) هه ر بو خويان ده چه رخين. كالاكانيش به ئاره زو دهرخين. ريگانه درا لاوه كانمان و اخوينن داهات و داهيئانيكيان بى و له ژينى خو سه رده ريئن. ئه وه ي رسكا يا خود راساببى به شتى كه وته نيو داو، خنكا به ئاو، يان توقينرا يان به گولله دابيژدابيژ بوو، تاوانى درا بى تاوان و زور به جوانيش كفن كرا جا نيژرا. گلوكه شيان بو چاو به ستن رازنده وه. يان بيانوويان بو ديته وه و بى لى پرسين، سه ريان په راند به قيته وه. ئه وه ي توانيشى دهر بازبى و له دهستى هات، هه ل و ده رفه ت بقوزيته وه، بوى ريكه وت شتى دروستكا و كهس نه ديوى بدوزيته وه، شانازيه كه ي بو دين نه بوو به لكوو مورى لاوه كي يانى پيوه نرا و به ناوى وان تاپوكرا.^(٢) ته نانه ت هه ولـى زوريان دا خه لك له دين بى خه به ر بى. برسى يان كردين ترسانديانين، تا خه مى ژينمان له به ربى، ئاوړ و ده دين نه دهينه وه. ئاوړى شوړش نه كهينه وه له هه موو شتيكى ده ترسين. به زگى تير و به ده برسيتين. شه و روژى هه ر له كارين واش نه دار و

خاکه سارین. به زور بهی خه لکی یان سه لماندوه: که دین واتای عیاده ته کاری به دنیا نه داوه، له دژی پیشه و سهنه ته بو بیکاران روئراوه. دینداری له ناو مزگه وته، چوونی شه ویش به هه لکه وته.

زورپناژده نانی بیگانه شه وانه ی دپکی ریگانه، هه روه ها ته شی ریسانیان شه ونده یان بو گوتین و رستینه وه، له دینیان دوور خستینه وه. هه تاکوو بازیگ مسولمان لانی که م له ولاتی دووره ئاواتی ئیمه شه وند، له دین بی هه والن، تا شه و راده کرچ و کالن، شه گهر پیناسه ی دین بکن، واده زانن که دین واتای: له ئاوایی یا له گهره ک مزگه وت بی و به بونه گه لی جوراوجور، لیسی کووه بی. له وهرزی بی کاریشته دا نویژ و روژوو شه نجام بده ی. کاتی سه رما بچی مزگه وت. سو به داخه ی به ته پالسه و به دار و بار یا به نه وت. لیسی دانیشی له ناو بوونی خلته ی سیغار، هه ناسه سوار، چاو پر له ئاو، هه ر دوو دوو و سی، سی پیکه وه، بدوین هه رکام له شتیکه وه. یه کی له نان یه کی له ئاو. تا قمیک بکن باسی راو، هه ندیک بکن باسی ئاژال، کو میک بدوین له کشت و کال، له بازار گانی و مامه له، مزگه وت بیته زایه له^(۱) له نه خو شی له دهر د و ژان له راو و رووت له پیاو کوژان. له قاتی و قری له گرانی. له بی تفاق ی له بی نانی. تیگرا بکن چره و گورده. جاری هیمن جاری توورده. بکه ونه باسی شه م و شه، به پاشه مله^(۲) و درو کردن. دهر و جیران تر و کردن.

شه مجا ده بی مه لایه کی سه ر زده لامی ناقولات بی، بی زه بر و بی ده سله ات بی، نابی وشیار بی یا لاو بی ده بی پیریکی خه رفاو بی، رووت و ره جال و برسی بی، له هه موو که سی ترسی بی. قهت باخه لی نه بی تژی^(۳) چاو له دهستی خه لک بژی. دایم و دهره م له مالی بی و دک به ردی بن جه والی بی. چوونه نویژ گه^(۴) بچته لایان گو ی رابدیری بو هه لایان، جار جار شه گهر خه لک له دوان، زاری شل بوو، یان له بهر شه که تی^(۵) روژی خه وی هات و لاره مل بوو، هه سستیته پی په راویکی کو نی زه ردکراو، سه دجار وهر د دراو، له سه ر تا قه بی نیته خوار بو خه و ره وین و

۱ - زایه له: ده نگ دانه وه. (هه نبانه)

۲ - پاشه مله: غه بیته

۳ - تژی: زور، شتی پرر. خال

۴ - نویژ گه: مه چیت، مزگه وت. (هه نبانه).

۵ - شه که تی: ماندوه تی زور. (هه نبانه).

رابواردن، دوو سێ نهزیلان وهگپیری.

مژگه وتیش هه ر بو پیرانه. له وانیش هه ر بوزویرانه، لاو، به سالیش تخوونی نه بن قهیدی ناکا. بوخزمه تی مه جلیس نه بی با هه ر نییه نه. ئه گه ر له ئیش گه رانه وه، برۆن به ره وه سوپانه. به نارهنار و فیه قیت، بچنه پیاسه و قیه قیت. (۱)

خو مندالیش به هیچ کلۆجی (۲) نابێ پێ ده مژگه وت نیی، له به ره ئه وه ی پیسی ده که نه، قه ریه یان دی. به له باری دانانیشن. هه رکامیکیان به بی پرس سنووری یاسا بشکینی و بیته ژووری به ره له وه ی بگاته بن کوری ئه گه ر موپه ی مام مجبور نه ی تو قینی؛ ده نگدانی دوو سێ مسولمان بو حه یامیک ده ی تو رینی. ئه ویش ئاوا مژگه وتی لی پاوان ده بی. له ئاکامدا گیرۆده ی زور داوان ده بی. دیسانه وه دین به واتای زه کات دانه؛ یانی له وه خه له و خه رمانه ی له لای خه لک ئاشکرا بووه؛ هه ندیک ده غلی نیوه بنزیل یان له غه ریکی له مالات، بده ی به خزمیکی نیزیک، یان دوستیکی خاوه نی خیر و چاکه ی به ده سه لات، یان به که سه ی هه ژار و لات، که یارمه تیت ده کا چه نه قات. یان به ئاغات وه کوو داها. یان به مه لات له بری به رات!!!

حه جیش پایه یه که بو دین، واتای چوونی مالی خودا، تا له خه لک بی جودا، ئیسمی ئاساییت لیوه بی، ناوی حاجیاغات پیوه بی. دیسان ده لین دین به واتای ریش و ریشوو، میسواک، سمیل، شال و که شیده له بو فیل، میژده و شاقه ل و عه با، پرچ و ته سییحی کاره با.

له مه ر پاک و خاویخیه وه خو له سه گ و به راز مه ده. له شت پیس بوو مه له ی بکه. بو نی سابوون ژانه سه ره، حه مامت هه بی خه ته ره، خاوینی له ش واتای ئه وه پیساییت پیوه دیار نه بی، لیباست په له دار نه بی، له مه ولا هیچ عه بی نییه ئاره ق و بو ن قهیدی نییه، مو ریان و کیچ به هه زاره، جی ده میان له له ش دیاره، جیگه و بانن، مال و ژوژن پر له بو نی پیسی ژاره. ئاو هه رچو نی بی خاوینه، بیژه پیسه، ده لین وانیه قوله تی نه بو شوشتن ده کاری بی نه. تینوت بو هه لی قورینه.

قورئانیش بو مانای نییه، هیچ پسپوری زانای نییه. بو ده ور و خه تم کردن و له به رگ و په رۆگرتنه. ده لین بو وه ی هاو ته خوار ریژی بگری به ده ست و زار، سالی جاریکی نو ی وه که ی

۱ - قیه قیت: بریتی له جیلا نه تی، هات و چوو بو حه زلیکردووی. (هه نه نه).

۲ - کلۆج: ته ز، (هه نه نه).

هه‌ندی دورانی لی‌وده‌که‌ی. بچیته بن سهری ژنه زاوان. پیی سویند بدهی شوان و گاوان. له‌سهر مردوانی بخوینی. نوشته و دوعای لی‌ده‌رینی. بو لی‌خویندنی یاسینه، مه‌تالی بی‌زراوان^(۱) و داوه‌لیکی سامداری به‌ره‌ی جند و شه‌یاتینه.^(۲)

له‌میژوودا ئه‌ودند به‌سه‌ پیغه‌مبه‌ر-د- و پشته‌کانی، هه‌روه‌ها خاو و خیزانی، پیناسه‌ی جی‌نوشینانی خ- باش بزانی؛ کارت سازه پیی بنازه، ئه‌گه‌ر زیاتر پی‌هه‌لینی، غه‌زاوه‌ت‌نامه‌ش وه‌ خوینی، له‌گه‌لیا ده‌ست‌راوه‌شیینی، مه‌جلیسی پی‌گه‌رم‌بکه‌ی دلانی ره‌ق نه‌رم‌بکه‌ی ئه‌وه‌ کولیکیش زیاتر ده‌دا. به‌لام میژووی نه‌یارانت ده‌بی ته‌واو لیک‌ده‌یه‌وه‌ سه‌روبه‌ری تیک‌که‌یه‌وه‌. له‌ جغزی جو‌غرافیاییشا هه‌ر هه‌قی مالی خوت هه‌یه. کیلگه‌که‌شت بارمه‌یه، ولاتی گه‌وره‌ی ئیسلامی، هی خوت نییه. له‌ بو‌ت نییه به‌ ری‌واریش پی‌دا بچی، نه‌خوازه‌لالیی دابه‌زی و تیدا بژی.

له‌ بواری عیلم و زانست‌دا، ئاوا حالین که‌ زانستی ره‌وا و به‌سوود هه‌ر ئه‌و کومه‌له‌ زانسته‌ن که‌ ری‌بازی خواپه‌رستی و دین به‌ خه‌لک ده‌ناسینن، بی‌جگه‌ له‌وان هیچ زانستیک له‌ گوشه‌ نیگای دینه‌وه‌، به‌ ره‌سمی و ره‌سه‌ن و به‌ سوود نه‌ناسراوه‌. ته‌نانه‌ت له‌و مه‌ودایه‌دا به‌دبه‌ختی به‌و جیه‌گه‌یه‌وه‌: که‌ ئه‌و هه‌موو زانسته‌ پر سوود و گه‌یو و مه‌یوه‌ به‌ ده‌رسی شه‌یتان ناوبراون و له‌به‌رچاو و دلان خراون.

ئه‌و دیندار و ئه‌و دینداره‌ بی‌ه‌وال و کرچ و کاله‌، له‌مه‌ر عیلم و زانسته‌وه‌ له‌ هه‌لو‌یستی دین ئاگانین. له‌ ژیر ده‌ستووری وی‌دا نین، نازانن که‌ هه‌ر زانستیک سوودی بو کومه‌ل تیدا‌بی، بو‌ په‌سلان یا بو‌ دنیا بی‌فرمانی دینی له‌ سه‌ره‌ و هه‌لگری زور مو‌عته‌به‌ره‌. ده‌یان ساله‌ خزم و قه‌وم لیک‌کراون به‌ سنووره‌ ده‌ستکرده‌کان هه‌لبراون، بو‌یان نییه‌

۱ - بی‌زراو: ترسه‌نۆک. (هه‌نبانه‌)

۲ - مه‌به‌ستم ئه‌وه‌ نییه‌ که‌ هیچ‌کام له‌و شتانه‌ی باس‌کران یا باس‌ده‌کرین پتوه‌ندیان به‌ دین و دینداری‌یه‌وه‌ نه‌ییت، نه‌ء، بگه‌ر بازیکیان نه‌بی ئه‌وانی تر له‌ دین‌دا به‌ره‌تیان هه‌یه‌ و حوکمی تایه‌تی‌یان بو‌ دیاری‌کراوه‌. به‌لکوو مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ که‌ بریک له‌و شتانه‌ و زور شتی دیکه‌ش له‌ دین‌دا له‌ شوین و پله‌ی خو‌یان ترازاوان جاپان پی‌چه‌وانه‌ و ئاوه‌ژ و کراونه‌وه‌یان به‌ لیدا تاشین و هه‌لگوشین که‌چ و کرووچ و باریک بو‌ونه‌وه‌ و له‌ بی‌چم و واتای خو‌یان چونه‌ده‌ری. هه‌روه‌ها هه‌ندیک‌شیا گرینگی له‌ راده‌به‌ده‌ریان پیدراوه‌ و له‌ پله‌ی خو‌یان بانتر براون.

سہردان بکھن، لہ یهک دیدار ناخره و بوون.

مه لا، ده بی چون بی؟

ئهمجار سهرتر له ههموان مه لا نابی چت^(۱) بزانی، بزانی، نابی، بیته دوانی، نابی شتی تازه باس بکا، دهنالادانه له دین و خه لک تووشی هه راس دهکا. بدوی له میژوو و له پیشوو، له پاش که وتن له سهر که وتن، له رایه پرین و له شورپش، له کوچان و زید جی هیشتن^(۲) له راسان به چهک و مه چهک، له شه هیدی له تیکوشان، له ئابووری له نیشتمان، له زانست و پیشه و خویندن، له شارستانیته و هه لدان، له میرایه تی له سیاسهت، له گیروگرفتی کو مه ل؛ که من ئه وانه ی گوئی ده نی و ته نانهت ده نگیشی دده دن، ناو و تاتوره ی لی دهنن، باوه ده لین؛ تو وهابی تا وهابی بی بو مه، نابی!!

ناخر بابم ئه و قسانه چن به چی ده چن؟ ئه وهنده دینه مان هه یه خهریکه لیمان ده گوپن، مه لا ده بی باس له دین کا، له قیامهت و مردن بدوی، نویژ و روژ و روون کاته وه. ئه م باسانه ی وه لا بنی، په ریکی تر هه لداته وه. ده بی بیژی به هه شت چونه و چی تی دایه؟ چه ند حوریمان بو دانرایه؟ دیلن له وی سیغار بخوین بو مالی یه کتر برویین؟ کو شکه کانمان چه ند بلندن؟ ده ست و پیوه ندمان چه ندن؟ هینده له خوین قایلن له ئازاری گوپ ناپرسن، له ئاوری دوزه خ ناترسن!!! ئه وه ی خه رجیشی تی ده چی له حاندی دا لال و خرسن!!!

مه لا ده بی بدوی له ریش، له سمیل و ته سبیح و سیواک، له شال و که شیده و میژهر، له جلکی پاک، کفنی زمزم کراو چوونه؟ پاداشی خه تم چه ن تو نه، مه ولوودی و خیر و سه ده قه پاداشتی چه ن قاتی ده بی؟ پیاو دهستی سوالکه ران و درگری له وی زوو نه جاتی ده بی؟ له قه برا چیمان ده ده نی؟ جا چون ناترسین به ته نی؟ چه ن چرامان بو هه لده که ن؟ به هه شتمان زوو نیشان ده ده ن؟ له مه حشه ر زوو ده پروینه ده ر؟ تامی خو شه ئاوی که وه سه ر؟

مه لا ده بی له شه رع و قورعانی بدوی. چی به سه ر ئه و شتانه داوه؟ گه لیک سهیره! دین و

۱ - چت: شت، تشت... (هه نبانه)

۲ - کو جان: بارک دن له ئاوام، ز ند: نشتان، وه ته ن. (هه نبانه)

سیاسهت؟ چهک و مه‌لا؟ ورچ و عه‌با؟ چۆن ده‌بی له‌سه‌ر به‌رمالی، له‌میحراپی باس له‌فه‌ره‌نگ و رووس بکا، له‌ئه‌وروپا له‌ئهمریکا؟ ئه‌و چی‌داوه له‌خوار و له‌ژوور؟ به‌وی چی‌باکور و باشور؟

به‌لی واماڤ به‌سه‌ره‌اتوو؛ له‌لای هه‌ندی خه‌لکی ئیمه‌مه‌لا هه‌رچی بی هه‌ر باشه، هه‌ر ده‌گه‌ل خه‌لکی بیته‌وه. وه‌کوو وان بیزویته‌وه. کاری به‌کاریان نه‌دابی. ئه‌گه‌ر گشتی ناپه‌وا بی، نه‌لی و ابن و واماڤ. بو هه‌موو که‌سی دا مه‌بن. ئه‌وه‌خاسه، خوداناسه، چوونی به‌هه‌شتی بی‌باسه.

بیان وایه مه‌لا هه‌ر قه‌لا فه‌تی بی ئه‌گه‌ر هه‌زار ئافه‌تی بی به‌مه‌رجی قورئان بزانی، یاسین و ته‌لقین بخوینی. له‌مه‌لودنامه‌خوینده‌وه شه‌رم نه‌کا و ده‌نگه‌لینی. پیش نویژی بکا. لیک توراوان ئاشت‌کاته‌وه، پیشگیری له‌خوینریژی بکا. بزانی ئادابی ماره‌بیرین، به‌له‌دی له‌نووشته‌نوسین!! سه‌ری ده‌رچی له‌قاهه‌زان، ده‌می گورگ و ده‌ستی دزان بیه‌ستی بو خاوه‌ن په‌زان. جا ئه‌گه‌ر ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا ده‌نگی هه‌ست بزوین و خوش بی له‌بانگ و سه‌لا له‌جوش بی، ئه‌وه‌کاری زور ته‌واوه و کولیکیشی زیاتر داوه.

مه‌لا، یان ده‌بی نه‌زان بی له‌بیری رووناک نه‌بان بی، یان ئه‌وه‌تا ده‌بی گه‌لیک وریای زار و زمانی بی، ئیشی نه‌کا چتی نه‌لی هوێ دزان و ده‌رکران و نه‌مانی بی. له‌به‌ر سودخوران ری نییه‌باسی هه‌رامیی سود بکا، له‌ئارده‌ق و قومار نه‌دوێ دنا دژی ئازادییه‌و کرداریکی بی‌سود ده‌کا. نه‌لی ره‌شه‌به‌له‌ک هه‌رامه‌له‌زووه‌هه‌ر ئاوا بووه. هه‌روا بارمه‌ته و سه‌رقلی داایم هه‌ر له‌ناوا بووه. باسی دادپه‌روه‌ری نه‌کا. ناویک له‌سه‌روه‌ری نه‌با. چی‌داوه له‌مافی خوراو، له‌چه‌وساوه‌و زور لی‌کراو؟ بیته‌و زوردار بییه‌ته‌وه، ناھیلی هه‌ینی بیته‌وه په‌ندیکی وای به‌سه‌ر دینی: زه‌ه‌ریکی تی‌ده‌سه‌ره‌وینی؛ هه‌نگوینی لاژاری ماربی، هه‌تا مردن لی دیار بی.

ته‌نانه‌ت وتاری هه‌ینیش به‌ئازادی پیشکesh ناکا. له‌هه‌رچی دل ده‌ره‌نجینی ده‌بی راکا. وه‌ی له‌هه‌ق و راسته‌قینه‌وه‌ی له‌زوردار بی به‌قینه. وه‌ی له‌پیران^(۱) وه‌ی له‌میری وه‌ی له‌شوقار^(۲) و گزیری! مه‌لای بی‌چاره‌ری نییه‌له‌هه‌موو بواری دین بدوێ، نابی بو‌لای

۱- پیر: ناظم، حزب.

۲- شوقار: جاسوس، زوانگر. (هه‌نبانه)

مهسه له کانی ئابووری، کۆمه لایه تی و سیاسی، په ره ه لاوی. مافی ده ستووردان به چاکه و ریگرتن له خراپه ی نییه. زۆربه ی زۆری وتاره کان له رووی ئه وان خوتبه که و نه عه ره بی یانه ن که ده یان ساله نوسراون. سالی جاریکیش گوتراون. ته نانه ت زۆرجاری وایه هه ر ئاوا ده خویندرینه وه به کوردی لیک نادرینه وه.

هه ندیک مه لای بی ده ره تان له ناو گیزی کهش و هه وای پر له بیدادی و ناره وای زۆردارانی خۆسه پین دا، ناچار ده کرین؛ په سنی تاغوت و شا بکه ن. چونیان پی خوش بی وابکه ن. به تاج و ته ختی هه لبلین، «حفظه الله» ی بو بلین. دهنه شو فار هه و آل ده دا سه تی دیشی ره پال ده دا. ئیشی به ره و خه ته ر ده چی «أمر بالقبض» ی ده ره ده چی^(١) یان له جیی خوی وه ده ره ده نی ن. مالی پی وه سه ره که ر ده نی ن، له مه ولا نابی مه لا بی یان ده بی دو عا گو ی شا بی.

هه زار سالی بیژه: بابم! دین و سیاست هه ره یه کیکن چونکی سیاست بریتی یه له ریبه ری و مه ردومداری. راپه راندنی کاروباری نیو خوی ولات. یاسا دانان به ریوه بردن و پپچاران، پاریزگاری له نیشتمان. چاوه دی ری ئیش و کاری ده ر و ژووری. داپشتنی گه لا له گه لی پپشکه وتوو بو هه لدان و گه شه کردن له هه ربوار و به هه رجووری.

دینیش هه ر ئاته وه ی ده وی: قورئانی پر دو پ و گه وه هه ر، فه رموده کانی پیغه مبه ر دروودی خوای برژیسته سه ر به زۆری له و شتانه ده دوین، باسی حوکم و ده سه لاته. دنه ی تیکۆشی و خه باته. باسی میر و پپشه وایه. یاسای جیداری خودایه. قسه ی داد و داوه ری یه. ری ئازادی و سه ره وه ری یه. ری سایی ئابووری و بژیوه. دژی بی کار و به زیوه. له راویژ و به یعه ت ده دو ی له داب و نه ری تی جوانی کۆمه لایه تی جمه ی دی.

یاسای به رگری و هی رشه. دوانی له چه ک و شو رشه. کۆمه لیکی خه ولیکه و توی بی بزاو^(٢) ی لامر دووه. پله ی هه ره به رز و بالای بو پپشه مرگه و بو گیانه خشان ده رکردووه. هانه ی زانین و خوی نندنه، یاری پپشه و سه ره که و تنه. راگه یشتن به له شساغی و ته ندروستی به نیوه ی زانین حسیوه. پاکی و خاوینی له لای دین هه وی نی ئیمانی پیوه.

زیاد له مانه ش سیاسه تی دین بیری له پاشه روژیشه. یاساکانی وادارژاون له عه ینی

١ - امر بالقبض. واتا فه رمانی گرتن.

٢ - نه وه: حه لان، حه کت.

تیکوشتی له بوژیانی ئیـره، رزگاری روژی پهسلانیش بهردهست و دهسته بهر دهبی. مرو تویشووی خوئی له پیشوو بو دواي مردن بهرې دهکا و کاری ویش جی به جی دهکا. بهو پیـیه پیاوی مسولمان له دوو جیهان سهربه رز و بهخته وهر دهبی. قهتیش نامری، هر زهق و بهخه بهر دهبی.

یا خو بیژه: برای دینیم! خو پیغه مبه و یاوهران دبو دنیای زید و نیشتمان، خویان پیشه و و رابه ربوون. بو رزگاری و ئازادی گهل، کوچیان کرد و دهر به دهر بوون. له مزگهوت پیشه و ابوون. له دهر وهش فرماندهر و نهخشه کیش و قسه رها بوون. میحراب به واتای سهنگره تا شینی له وشه ی (حرب) ه یانی له دژی هر چه وتی و سوچ و لاساریک له شه ربه. نه وکاتی مزگه وتی ئیسلام فرمانگه ی دین و دنیا بوو. نه وک هر بو نو یژ کردن و یادی خودای به ته نیا بوو.

پیـیان بلی: نه وان بو خویان سهروه ربوون. ملیان بو کهس رانه کیشا. بو هر ئیشیکی جه ماوهر، فرمانده ربوون. له مه یانی عهسکه ریشا که له پیاو و خونه بویر بوون. له ئاقار هر دژمنیکا له شان نه هاتوو و بویر بوون. شه پی چه کداری یان له ری بوو. له کاتی وتاری ههینی. له نو یژیشا جاری و ابوو چه کیان پی بوو.

ديسان بیژه خواجه فرمویه تی: ... إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ. ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ»^(۱) و اتا... فرمانده وایی هر بو خوايه، یاسای نه و دهبی بهر پوه بچی و په پره وی لی بکری، فرمانی داوه بیجگه له و کهس نه پرستری په پره وی له یاسای هر که سیک به واتای په رستن و به ندایه تی بو کردنیه تی نه مه دینیکی راست و دروست و هه قه و به لگه ی ته وای له سه ره به لام نه وه که زور کهس پیـی نه قایلن له بهر نه وه نییه که بتوان به به لگه رته ی که نه وه، به لکوو له بهر نه ویه که: زور به ی خه لکی نازانن نه و دینه چی به و لیـی ناکولنه وه و هه روه ها تی ناگن که ری بازه کانی تر پووچ و به تالن.

هه روه ها دهیان ئایه تی دیش پشتگیری نه م ئایه ته نه و هر له قور ئانیشا هه یه: نه وده ی یاسای دین نه کاته پیره وی ژین سته مکار و فاسق و له دین به دهره.^(۲)

۱ - ئایه تی ۴۰ ی سووره تی یوسف.

۲ - ئایه ته کانه، ۴۴ و ۴۵ و ۴۷ ی سووره ته، المائده.

سه دهینه دی دیش بینه و بیژده. هه رچی پینه هه لی پیزده. دهیان به لگه ی تر بیرده وه. ئه وه ی وت مه یلیرده وه: که من، ئه وان هه گویی ده نی. ده گهل تو هه ستن هه لده نی. جاری ئه وه ی بی باوه ر و دوور له دینه، مه به سستی له دنیا ژینه، ده ره به سستی قیامه تی نینه، به لگه ی له لا پوشه و بایه. هه ره به خه یالی دا نایه، هه ق ببیسی، هه ق بو یژی، بو دیتنه وه ی راسته قینه بیته سه ر باس و راویژی. ته نانه ت بو پینه کردنی هه لو یستی نابه جییان و دژایه تی یان ده گهل دین و داپوشینی هه له و سووچ و کار و ئاکاری بی رییان؛ باسی خراپی دین ده که ن. هه له و په له ی بو ده تاشن. به ده یان ناتوره و له قه می دروین تاوانباری ده که ن، یان به کرداری ناحه زی بابایه ک و پاشایه ک و مه لایه ک و ده عبایه ک و به لایه ک. خیرا تو مه تیاری ده که ن، پیشیان وایه ویرای ئه مه، بی یاوه ر و یاری ده که ن!!!

دوژمن، دوژمنه خوویی به کان چی؟

جا ئه وان هه به جیگای خوی. ده لیڤ دوژمن خه ونی ناخوش به دوژمنیه وه ده بیڤی. به لام ئه دی خوویی به کان چی؟ ئه وان بوچ و ناشاره زان و خوخورن؟ ئه وانیش ئاوا دینه جواو: هه یه هو! هه یه هو! به غدا دووره بو فه قیری، راکردن ناکری به پیری.

بابم! تازه له کوئی ده لوئی، دین بکریسته وه به رابه ر؟ بکا حوکمی نیو جه ماوه ر؟ خه لک به ره و دنیا چووه خووی به بی — دینی گرتووه. خزمایه تی و برایه تی و یه کگرتنیان ته واو له بیربردونه وه: ئاگری دوژمنایه تی و کیشه یان بو کردوونه وه.

ئه مجار ده لیڤ: دیسانه وه دنیا پرپر له نه یاره. تاکوو ده دانی چه کداره. تانک و توپ و ته یاره و بو مباحشی هه یه. له شکریکی بی سنوور و به ده ستوور و له ئاماده باشی هه یه. له روژ هه لات و روژ ئاوا، له باکوور و باشوور ئاوا. به ده سستی خالی چ ده کری، ئه وه ندوکه ی هه شه ده بری و ده بری!!!

خوشکم! برام! ئه ی خنکاو ی نیو بی دادی! برست لی براوی بی ئازادی! ئه ی ماف خوراو! سامان براو! له ژین کراو! به ته لدروو په رژین کراو! هه سته رابه ره بخویننه. مافی خورا و ته هه ستنه. خو ت به دنیا بناستنه. دنت به گهل، راگه ستنه. ده ئه رکه، خو بان گه ستنه. ئه وه تا خو ت

بیست و دیت چین به سهرات. چۆن داری به دکاریی نه یاری دین و به سهرات؟

هسته؛ رابه! به قسه ی نه یار رامه مینه. دۆستان و ده بهر بیینه. هه تاکو و بیینه وه سهرخۆ. ئه و کاتی هه رکه س له به رخۆ. بۆ رزگار بوون له م ژیاوه ناله باره، له م واقیعه تال و تفت و به ئازاره، بۆ هینانه وه ی سهر وه ری له ده ست چوو، بۆ له ناو بردنی هه رچی ژیف و زۆر و زه بر و زهنگه، برینی دهستی سته مکاران، ده رمانی برینی هه ژاران، چاره سه ری خا که ساران، بۆ ئازادی به جوان و پیر، ده ست دهینه خه باتی شیلگیر.

وریا به!

ده بی زۆریش وریای خۆبین پتر له وه لی کمان نه که ن. به گژ یه کتر مان دا نه دن. زۆر واهه یه پیمان ده لین:

فلان که س پیره بیرى کۆنه بی ته گیره، فیسار لاوه هیشتا کاله نه گۆراوه، فلان که س «متجدده» ریبازی تازه و جدیده، یارۆ ده رویش یان سو فی یه، ده گهل تیکۆشانى نییه. ئه مه یان بوته وه هابى. بۆ وه ی نابى له گه لیابى. ئه مه بی ریش و میژده ره یا جبه و عه باى ده به ره. هۆ وه سه ر به فلان جی یه و دمی فیسار شیخی پییه. ئه مه ره شه ئه ویان بۆ ره، ریشی دریزه سمیلی زۆره. تا هیچمان پیکه وه نه بین یه کدل و یه ک شیوه نه بین. ئه وانه ی ئاوا ده بیژن، ئه سرى (۱) تیمساحی ده پێژن. دلسۆز نین به گو بیان مه که. له لای خۆت قهت جی یان مه که. ئه و شتانه ت به گو ی دا نه چی. کو پ به له سه ر رى لانه چی. هه ندی تۆمه ت و بوختانن. هه لبه سراوی دوژمنانن. هه ندی هیل و خه تیان هه یه. له دین دا بنه ره ت (۲) یان هه یه، تۆمه ز (۳) لارییان تی که وتوو، بری بار یان لی که وتوو وه سه (۴) مه لاتی یه که ی (۵) خۆمان که بوته به ردی بن گۆمان، له سه ر رچه ی خۆی نه ماوه. له دۆخی خۆی ترا زا وه.

۱- ئه سر: ئه سرین، فرمیسک. هه نبانه

۲- بنه ره ت: بناخه، ره گه ز، بنه چه. (هه نبانه)

۳- تۆمه ز: به بروام، وا گۆمان ده کری. (هه نبانه)

۴- وه سه: چون، شبی، له گوین. (هه نبانه).

۵- مه لاتی: کاری مه لا، مه لایه تی. (هه نبانه)

دهبی بزانی: ئه و جیاوازی یانه سروشتین. نابی ببه هوی جودایی. ئه م رچانه ههریه که یان ریـبازیکی خواپهرستین لانی که م له گوشه نیگا و بوچوونی پهیره وانیانادوژی ههموان به خوا گهینه. له گهل وی دا که ی و بهینه.

دهبی ههمومان یه کدل بین و دک شیلان نه بین، یه ک چل بین. پپوسته ویکرا تیکوشین. چاو له رواله تمان پپوشین. دهست له نیو دهستی یه ک نیین. به ره و مه بهستی یه ک بیین. پیکه وه بین گروچراین، لیکه وه بین، بیژده مراین. (١)

ئه وه ی به سه رمان هاتووه، زوری له خو مان رابوو. ته مبه لی و دنیا په رستی، کزی و سلی و بی پرستی، تی نه کو شان، ژین تیک نه وان، ئی—ره ییمان، یه کتر دزان، دهست ویک نه دان، به دگومانی، دوو زمانی، ترسی نانی، خه لک به هیچ و پووچ دانان، خو به ته وا و زل رانان، لی مان بوونه به گیا که له. که وتینه نیو دا و ته له.

ده جا با بیینه وه سه رخو: قه ول دهین هه ول دهین، یه کدل و یه ک زمان و رهنگ بین. له ورده شه پان بی دهنگ بین. له پپشا خو مان چاکه یین. ئه وسا له خه لک هه را که یین. زانی له ئیش دوره په ریز بو خوشی خیر ناداته وه. خه وتووی ئاگا له خو نه ما و نوستووی خه بهر ناکاته وه. پاشان دهست دهینه تیکوشان به بی وچان به دهست و زمان به مال و گیان به یه ک ریزی، برۆینه پپش، برۆینه پپش، تا ئه و کاته ی به یارمه تی خودای مه زن، قورئان و یاسای شه ریعت سه ر له نوی دهچه سپیته وه. حوکم و دهسه لاتی ره وای زه وت کراوی مسولمانان ده سی ئیته وه.

برام! خوشکم! له گوشه نیگای (٢) دینه وه و به رای ته وای پسپوران؛ جه ماوهری زوری لیکراوی بی پاک خه وتوو له تیکوشان که وتوو حیسابی مردووی بو ده کری!

جاگو ی راگره بو ته لقینم:

ئی ئه و که سه ی بی جولان و تیکوشانی! له کو (٣) دانیی! گو ی را دی ره بو ته لقینم! خودای گه وره بیته فریات، شاره زات کا و زیندوو بیه وه. بتوانی وه لام دهیه وه!

١- مراین: کو ژراین، گیانمان لی سه ندرا. (هه نبانه).

٢- گوشه نیگا: دیدگا.

هسته وهژی تیکۆشه، بهرگی راپه‌رین بیۆشه. بهره مه‌به‌ست بکه‌وه ری. جا له ری دا
خه‌وتووه‌کان و مردووه‌کان و بیخه‌به‌ران؛ نابله‌دان: لیټ ده‌پرسن: بو کوی ده‌چی؟ بلی بهره
ره‌زامه‌ندی و لیخۆشبوونی خودای گه‌وره.

لیټ ده‌پرسن: ره‌زامه‌ندی له چی دایه؟
بلی: له دامه‌زراندنی کۆمه‌لیکی پر له دادپه‌روه‌ری وادا که سته‌می تیدا نه‌بی، که‌سی بو
که‌س ئاغا نه‌بی، یان دانه‌بی، ترس له خوا نه‌بی، نه‌بی.

لیټ ده‌پرسن: ریگه‌ت کامه؟
بلی تیکۆشان «الجهاد» ریگامه.
لیټ ده‌پرسن له مامه‌له‌ت چت کړیوه، چت پیداوه؟

بیژه: خواگیان مال و گیانی لیک‌ریوم، به‌هه‌شتیشی بۆم‌داناوه.
لیټ ده‌پرسن: یاسات کامه؟
بلی ئائینی ئیسلامه.

لیټ ده‌پرسن: ریټوینت کییه؟
بیژه: «محمد» ی «نبی» یه.
لیټ ده‌پرسن: گه‌وره‌ترین ئاره‌زووت چییه؟

- بلی مردن له ری خوادا و شه‌هیدی یه.
لیټ ده‌پرسن: زید و نیشتمان کوییه؟
بلی هه‌موو ئه‌و شوینانه‌ی ئایینی ئیسلامی لییه.

لیټ ده‌پرسن: له کام گه‌لی و راده‌یان چه‌ن هه‌زاریکه؟
بلی پێیان: له ئومه‌تی پیغه‌مبه‌رم - د - که زیاتر له ملیاریکه.
لیټ ده‌پرسن له زوبانی ره‌سمی زی‌دت!

بیژه پێیان هه‌رنه‌ته‌وه، زمانیکی ره‌سمیمان هه‌یه پێی ده‌دوین و زمانی نیو
نه‌ته‌وه‌هیشمان عه‌ره‌بی یه که خه‌لاتی قورئانی تیرا نی‌ردراوه.

لیټ ده‌پرسن: چ چه‌کی‌کت له شاندا یه و ده‌ستکردی کام فابریقه‌یه؟

ئوهندی خوا بیهه وی دهمینته وه. ئه و جار که ویستی لایده بات. دوايه پاشایه تیکی سته مکارانه دیته مهیدانه وه و ئه و هندی خوا چه زکار دهمینته وه. پاشان که خوا ویستی هلی دهگریته وه.

ئه مجار جی نوشینایه تی له سهر شیوه ی پیغه مبه رایه تی پهیدا ده بیټ، دوايه بیده نگ بوو» (۱)

له راستی دا به شی زوری ئه وانه ی پیغه مبه ر-د-ه والی لی داوون هاتوونه جی: وهکی جی نوشینایه تی، پاشایه تی گه زنده و پاشایه تی سته مگه رانه. ئیستا ماوه، جی نوشینایه تی له سهر شیوه ی پیغه مبه رایه تی بیته وه ناو. که پیویسته هه ولی بو بدری و کاری بو بکری تا هه رکاتیک خوا ویستی ئه و پیژ و پیت و بهرکه ته به مسولمانان ببه خشیته وه و سهرودری و دهسه لاتی له دهست چوویان بو بگه ریته وه و به و پییه له هه موو گیر و گرفتیک بیته ده ری.

۲- ئایینی ئیسلام به باوه پ و یاساوه هه م به لگه ی زانستی له سهره و هه م دهگه ل سروشتی مروث و واقع دا دیته وه و له دارشتن و ریخستنی دا هیژ و وزه و لی هاتویی پهیره وانی وه بهرچاو گیراوه و وه لامی ته وای پیویستی به کانی جهسته یی و دهرونی و گیانی ده داته وه. نیازی به پیهه لگوتن و درو بوکردن و چاوبهستن خه لک و که لک وه درگرتن له زوری سهره نیزه نییه و ئه گه ر ئه و که سه ی رایده گه یه نی، پیشه کی له خویدا جیی بکا و به ته وای لی به لهد و شارهزا بیټ و شیوه ی بانگه وازیش بزانیته مگه ر بانگه کراویک که هه ل و مه رج و عورزه ی (۲) تیگه یشتن و وه درگرتنی راسته قینه ی نه بی ده نا بیگومان خه لک به دهنگیه وه دین و سهرکه وتنی له دهعه وت دا مسوگه ر و حاشا هه لنه گره.

۳- یاسای ئیسلام له میژوودا به کرده وه نیشانی داوه که ده توانی خزمه ت به به ره ی مروث بکا و خه لکی بهه سینیته وه و ئه و ماوه ی دهسه لاتی به دهسته وه بوو شارستانیه ت و زانست و سنعات له و په پری سهرکه وتنی گونجاو دا بوون. ئه و جار ئایینی ئیسلام سهره پای ئه وه ی خوشبه ختی و سهر به رزی دنیایی پیوه یه به پیچه وانه ی یاسا کانی غهیری خوی رزگاری ئه و دنیا «په سلان» یش دهسته به ری دهکات.

۴- ئه و به ناو یاسا و ریسا دهستکر دانه ی خه لکیان بو دهعه وت دهکه ن له سروشتی مروث و مروقایه تی دوورن و هه رچه ند پییان هه لیلین و شاخ و بالیان لی بنین و پرو پاگاندیهان بو بکه ن

۱- ئه و فهرمووده یه «مرفوع» ه.

۲- عورزه: شیاهی. (هه نانه).

دهگل ویست و ئاتاجی مروڤ نایه نه وه و ئه گهر بو ماوه یه کیش بتوان خه لک فریودهن و به راسته قینه و به که لک ها توویان بناسینن له مهیدانی کرده وه و چه سپاندن دا ناوه روکیان ده زپی و به هیچ ده رده چن و خه لکیان لی ده کشیته وه. (١)

٥- هه ر ئیستا خه لک ئاکام و به ره مه می شارستانی ته تی ماددی له به رچاوه و ده بینن که له م چاخ زانست و به ره و پیش چوونه دا چون شه ر و هه را دنیا ی گرتو ته به رو دهوله ته کان له جیاتی هه نگاوانان به ره و خوشی و ئاسایشی هاوولاتیان، روویان کردو ته سازکردنی چه ک و چول و ته قه مه نی و به تاییه ت له دروست کردنی چه کی کیمیاوی و ناوکی و زهرری (٢) دا که وتوونه کی به رکی و دا هاتی ولاته کانیان به زوری له و رییه دا خه رج ده که ن له حالیکدا که به شیکی زوری خه لکه که یان له ژیر مه ترسی له برسان مردن دا ژیا نی نه مر نه ژی ده به نه سه ر.

ئه وه ی زورتر له رادیو کان ده بیستری و له سه ر روی ته له فزیونه کان ده بیندري و ده گو تری یاسی شه ر و کوشتاری به کو مه ل و فرو که ی شه ر که ر و چه ک و چول و خوین و هه لمه ت و هیرش بردنه سه ر و به دیل گرتن و له داردان و ئه وانه ن.

له حالیکدا که ئه و هه موو ریکخراو و دامه زراوه نیونه ته وه بی یانه هه ن و به ناوی دیفاع له

نازادی، مافی مروڤ، ئاشتی و چی و چی کار ده که ن!!

پیم به جی یه کورته باسیکی یه کیک له حه وتونا مه کان که له مه به ستی ئیمه ده ویت؛

بکه مه پاشکو ی باسه که مان و پاشان مالا واییتان لی بخوازم؛ که ئه مه ش ده قه که یه تی:

«رووداو و پیشبینی یه کانی جیهان سه رکه وتنی ئیسلام ده رده خه ن»

وهک:

«یه که م ته وژمی (بیستاری ئیسلامی) له روژئاوادا گه یشتو ته راده یه ک که له قوناغی

(دهعه وه) ده ر بچیت و بچیته قوناغی کاری سیاسی ئیسلامی و چوونه ناو په رله مانه وه. ئه مه ش

١- تیکه رمانی که له کی کو مۆنیزم و رووخانی یه که تی سوڤیه تی پیشوو که دایکی سوشالیزم بوو و هه روه ها له به ره یه ک هه لو هه شانی ده وله تانی ئوروپای روژه لات به لگه یه کی زیندویه له سه ر به که لک نه ها تووی و بی ناوه روکی یاسا و به رنامه ی ده سکردی مروڤ.

٢- چه ک، ناوکه،، سلاح هسته ای، چه ک، زهرری، سلاح اتم،، چه ک، کیمیاوی، سلاح شیمیایی.

ئەو دەگەيەنیت که له داهاتووداچ نیـزیک یان دوورهیچ بریاریک و تەنانت رازی بوونیش له سەری، بی ئامادەبوونی ئەو موسلمانانە سەرناگریت و ناگاتە ئاکام له پاشانیشتدا بەرەو ئەو دەروات که دژایەتی روژئاوا کەم و کال بپیتهو بەرامبەر ئیسلام و شۆینکەوتوانی. هەرودەکو دەبینین که (حیزبی ئیسلامی بەریتانی) هاتو تە گۆرەپانەو له گەل (حزب الامە) ی ئەمریکی که دامەزری نەرەکانی هەموو رەش پیستن و هەردوکیان ئەندامیان هەیه له پەرلەمان و کونگریسدا. خو باس لەو هەموو دەزگا و ریکخواوە گشتی و خیـرخوازی و فیـرخوازی یە ناکەین که له ژمارەنایەن و سەرانسەری روژئاوایان گرتو تەو.

«دووم تەکنۆلۆجیای نوێ و زانستە پیشکەوتووەکانی جیهان. موعجیزە زانستەکانی ناو قورئانیان زۆرتر دەرخیستوو. ئەو دەرخیستوو هاندەرێک بو دروستبوونی چەندەها ریکخوا و دەزگای تایبەت بەو بوارە له سەر ئاستی جیهانی و پۆل پۆل زانا و پسپۆرە ناو دارەکانی جیهانی موسلمان دەبن و زیاتر قەناعەت پەیدادەکەن بە ئیسلام وەکوو بەرنامە ی ژیان... جولینەری ئەم بوچوون و فیکرەیه بە زۆری بەرپز (د. عبدالمجید الزندان) یە که سەرۆکی (مجمع الاعجاز العلمی فی القرآن و السنە) یە و چەندەها، کۆر و کۆبوونەویان سازداو له ولاتانی جیهاندا... له بەرامبەر ئەم هەول و کۆششە زانستیانی ئەنجام دراو بو دەرخیستنی ئیسلام، پاشەکشە یەکی له بەرچاوی فەلسەفە مروییەکانی روژئاوا هەست پی دەکریت. چونکە له سەر کۆمەله بنەمایەکی زانستی و بابەتیانە دانەرێژرابوون.

«سیـیەم موسلمان بوونی ژمارەیهک له مفکر و روژه لاتناسی ئەوروپی ناو دار، بلابوونەو دی بەرەمی ئیسلامی تازەیان و گۆرینی، ریـپـرەوی ژیا نی که سانیکی زۆر له ئەوروپیەکان. چونکە نوسراوێکی ئەوان کاریگەرترە له سەر نەفسیەتی ئەوروپی وەک له نوسراو روژه لاتیهکان، بە حوکمی ئەوێ خەلکی هەمان جیگەن و له سەر خاکی خویان قەناعەتیان بەم بەرنامەیه کردوو، زیاتر له گیروگرفتی ناو خویی و دەرەکیەکانی کۆمەله کهیان شارەزان. وەکوو [لیوبولد ایس (محمداسد) ی نەمسای [روجیه گارودی. موریس بوکای. یوسف اسلام (کات ستینس)] و له بەرئەو هەشە له کات و شویـنی جیا جیادا هەندیک له دەسە لاتدارانی ولاتانی ئەوروپی ریـز و پیـزانینی خویان بەرامبەر بە ئیسلام دەر دەبرن و بانگەشە ی پیکەو دانیشتن و لیک نزیک بوونەو دەکەن له نیوان ئیسلامیهکان و روژئاوا.

ههروهکوه زیڕانی مهچهر له بهردهم پهپلهمانی مهچهریدا و داوا نهپچراوهکانی (جون نهسپۆزیتو)ی روژه لاتناس.

«چوارهم ریکخواوه توندروهکانی ناو روژئاوا و روژه لاتى دوور (الشرق الاقصى) که له ناو خویاندا و له دژی خویان سهریان ههلاوه، خوڤه ی ئه و دسه لات و سیسته مه نوینانه ی ئه م سهردهمه ن چونکه توندپهوی له هه ر بیزوبوچوون و فه رمانزه واییه کدا هه بیته، به ره و توانه وه و داخوړانی ده بات و تائیس تاش له لایه ن رژی — مه روژه لاتى و روژئاوا ییه کانی جیهانه وه چاره سه ری فیکری و عه مه لی یان بو دانه تراوه و ته نانه ت به رهنگار بوونه وه شیان کیشه ی ئابووری و مرویی بو دروست کردوون. وه کوو ئه و دسه ته توندروه ی ئه مریکا که ته قینه وه کانی (ویلایه تی ئوکلاهوما) ی گرته ئه ستوی خو ی. یان جه ماعه تی (ئوم) ی یابانی که پیلانی رشتنی گازی کیمیاویان ئه نجام دا. یان (جیر ئوفسکی) ی روسی و بوچوونه توندروه ییه کانی که تائیس تاش کارلیک ده که ن له گه ل دل و دهروونی گه لی روسی و ده مارگیری ورق و کینه یان بو دروست ده کات.

«پینجه م زوړی ژماره ی موسلمانانی جیهان وه کوو ئوممه تیکی گه و ره ی خاوه ن دینیکی ره سه ن و ته واوکه ر به راورد بکریته له گه ل هه موو په پره وانی دیانه ت و فه لسه فه کانی تری جیهان... ئه مه ش هیزیکی مروقیی گه و ره یه بو ئاینده ی خیلافه ت و ژیا ری ئیسلامی. زیاتر له به ر ئه مه شه که له سالی ۱۹۹۴ دا کو نگره یه کی جیهانی گیرا بوچو نیه تی سنووردانان بو زیاده بوونی دانیش توانی ولاتانی ئیسلامی به تاییه تی و جیهان به گشتی له ریگه ی دیاری کردنی منال بوون و له بار بردنی مناله وه... و زوړترینی بریاره کانی روی ده کرده ولاتانی جیهانی سی یه م که ولاته ئیسلامیه کان به پیکهینه ری گه و ره ی داده نرین.

«شه شه م زیاد بوونی برپوه واره ی بیداری ئیسلامی له ولاتانی ئیسلامی و عه ره بی به گشتی و ولاتانی روژه لاتى ناوه پاست به تاییه تی، که ئه مه ش چه نده ها کیشه ی بو روژئاوا دروست کردوون وهک: هه ره شه کردن له مانه وه ی (ئیسرائیل) و ته قینه وه ی رووداوه کان له

میسر و جه‌زائیر و گرتنی دسه‌لآت و حوکم له سودان و ئه‌فغانستاندا. (۱)

«حه‌وته‌م سه‌رچاوه ئابوریه به‌هیزه‌کانی جیهان وه‌کوو نه‌وت و که‌ره‌سه خاوه‌کانی وه‌ک ئاسن و ئالتوون و... هتد له‌ناو خاکی ئیسلام و له ژیر ده‌ستی ولاته ئیسلامیه‌کاندایه، ئه‌مه‌ش هیزکی‌تره له پال هیزه مروّقیه‌که‌دا و شوینی خویان ده‌گرن له بنیاتنه‌وه‌ی شارستانی‌ته‌ی ئیسلامی... هیرشی داگیرکه‌ران له کوّندا و جه‌نگی دوو‌ه‌می که‌ندا و له‌م دواییه‌دا ئه‌مانه هه‌موو دیار و ئاشکران به‌چ راز و نیازیک ئه‌نجام‌دراون.

«هه‌شته‌م له‌ دوا‌ی هیزی ئابووری و مروّقی هیزی سییه‌م دیته‌ پیشه‌وه که له پیشکه‌وتنی زانستی و ته‌کنوْلۆجیادا خو‌ی ده‌بینی‌سته‌وه. ئه‌ ویش گه‌شه‌سەندنی زانستیانه‌ی هه‌ندیک له ولاتانی ئیسلامیه له‌رووی (پیشه‌سازی و ئاوه‌دان‌کردنه‌وه و به‌ره‌مه‌هێنانه‌وه) وه‌کوو ولاتانی مالیزیا و ئه‌ندونسیا، که له‌و بوارانه دا پشت به‌ خویان ده‌به‌ستن و بازاری ئه‌وروپی و ئه‌مریکی له‌ خوارووی روژه‌لاتی ئاسیادا به‌ره‌و کزبوون و لاوازی ده‌پرات.

به‌م پیه‌ ده‌بینین که شارستانی‌ته‌ی ئیسلامی بنه‌ما و روخساره‌کانی له‌ ده‌رکه‌وتن‌دان و چه‌نده‌ها لیکوْلینه‌وه و توێژینه‌وه‌ی زانستی و فیکری و سیاسی له‌م باره‌وه کراوه و چه‌نده‌ها ده‌زگا و ریکخراوه‌ی بو ئاماده‌کراوه.

له‌ کوّتا‌ییدا ده‌لێین: روداوه دلتە‌زینه‌کانی بو سەنه و چیچان و تاجیکستان و فه‌له‌ستین هه‌چ له‌م راستیانه‌ی باس‌مان‌کردن که‌م ناکه‌نه‌وه به‌لکو زیاتر قه‌ناعه‌تمان بو په‌یداده‌که‌ن که سه‌رکه‌وتنی ئیسلام و موسولمانان له‌ نزیک‌بوونه‌وه‌دایه‌ بو‌یه‌ پیلانیان له‌ دژ ده‌گیرن و سیاسه‌تی له‌ بنه‌وه نه‌هه‌یشتن و برسی‌کردنیان له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌نجام‌ده‌دن» (۲)

ئه‌مانه و زور به‌لگه‌ی زه‌قی‌تریش هه‌ن که بی‌گومان و سو^(۳) سه‌رکه‌وته‌وه‌ی سه‌ر له‌ نوی موسلمانان و چه‌سپاندنی دوباره‌ی یاسای ئیسلام ده‌سه‌لمێنن و ته‌نانه‌ت هه‌وال له‌ نزیک

۱- راپه‌ربنی ئیسلامی گه‌لانی ئێران له‌ ساڵی ۱۳۵۷دا به‌ پشه‌وا‌یه‌تی زانیانی ئایینی و سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر رژیمی پاشایه‌تی و ئه‌مریکای دیاخو‌ردا و هه‌روه‌ها خوراگرتنی له‌ به‌رامبه‌ر شه‌ری داسه‌پاودا نموونه‌یه‌کی زیندووی دیکه‌ی سه‌رکه‌وته‌وه‌ی موسولمانانه.

۲- حه‌وتوونامه‌ی اتحاد ژماره ۴۶.

۳- سو: گومان و دوو‌دلی. (هه‌نبانه).

بوونه وهشی ددهن، بویه دهبی زور لی—زانانه و نه به زانه دهست دهینه دهستی یه ک و به تیکوشانیکی همه لایه نه ئه رکی دینی و ئینسانی سه رشانمان که له سی خالی سه ره کی: ناسینی ئیسلام به ته سه لی، جی کردنی له خومان دا له دوو گوره پانی به ندایه تی و پیوه ندییه کانمان دهگل ئه ندامه کانی دوور و نزیکي کومه ل و راگه یاندنی به شیوه ی زانستیانه ی بانگه وازی، دا کورت هه لدیته وه؛ به ئه نجام بگه یه نین تا به هیوای خوا قوناغی سه ره تایي ئه رکمان که بلاو کردنه وه و راگه یاندنی ئاشکرا و روونکه ره وه ی دینه، یان به لیکدانه وه ی قورئان «البلاغ المبین» ته پیه پرده که یه و به ره و ئامانجی پیروزی دوا روژمان که چه سپاندن و سه قامگیر کردنی سه ر له نویی حوکم و ده سه لاتی دینی ئیسلامه هه نگاو ده نیین و خوا یارب ی پیشی ده گه یه. خو ئه گه سه ریش نه که وین و به ره می تیکوشانه که مان بو به ردی دوا ی خومان بیته لانی که م خوای په روه ردگار له خومان رازی ده که یه و هیه مسولمانیکیش ده سه به ری سه رکه و تن نییه و ئه وه ی له سه ر ئیسه پیویسته هه ولی راست و دروستی به رده وامه و ئیتر پیرو زبوون و به ئامانج گه یشتنمان هه ر به ده ست خوایه.

بیگومان ئیوه ش ده زانن که فه ره مووده ی «العلماء ورثه الانبیاء...» و اتا زانایان میراتگرانی پیغه مبه رانن، هه ر بو زانایانیک نییه که له حوچه ده رسیان خویندبی و ناوی فهقی، یان مه لایان به سه ره وه بی، به لکو هه رکه سیکی مسولمان به پی شاره زایی و تیگه یشتنی له دین ئه و میراته ی پی ده بریت و ده بی ئه مانه تدار ی لی بکات و به جیی خوی بگه یه نیت. جا با قهت ریی ده حوچه نه که وتبی و ده رچووی خویندنگه ره سمی یه کان بی و یان هه ر بو خوی به موتالا پی گه یشتبی. ته نانه ت به شه میراتی بابایه کی لی هاتوو و له کل ده رهاتوو ی ئاوا زور زیاتره و ئه رکی گرانتیه له ئه رکی مه لایه کی که به نیو ئیجازه ی مه لایه تی و ودمی رینوینی و شاره زا کردنی پییه و به لام وهک پیویست سه ری له دین ده رناچی و هیهی وای له باران دا نییه.

ئه مه له سه ریکه وه حاشای لی نا کر ی به لام له سه ریکی تره وه له بهر ئه وه ی زانای ئایینی، یان باشتر بلین؛ مه لا له سه ره تاوه به ئامانجی فیروبوونی دین و راگه یاندنی، وه بهر خویندن ده نری و رسته که شی به زوری له زانسته دینی یه کان دا کورت هه لدیته وه و به بروای خه لک ئه و ئه رکه هه ر له سه رشانی وانه و متمانه زیاتر به وان ده کات، به شه میراتی ئیسه پتر و ئه رکی سه رشانمان قورستر ده بیته.

جا که وایه ئه ی مسولمان! با به پشتیوانی خوی گه وره و بو رازی کردنی تهو، ده ست پی بکه یین. که یین و به ینمان خوش که یین، بی خولادان، دوور له ئالوژی و خورپانان، هر به شیوه ی شیایوی قورپان که ده فهرموی: «خهلکی بانگ بیله بو سهر ریپازی په روه ردگارت به قسه ی ریگ و پیگ و به جی و ری و په ند و ئاموژگاری جوان»^(۱) خهلک بولای دین بانگ بیلین، پپیان بلین که هر به نویژ و به روژ و «ذکر» و دوعا ته و او نابی. به لکوو دین زور فراوانه و به قه ده هموو بیر و هه ست و ویست و مه به سستی ئینسانه. حالییان که یین که پیویسته له ته وای باروبواری ژیاناندا یاسای ئیسلام بچه سپینن تا سهر وهری و به خته وهری و ده ده ست بینن.

نه رهنک و نژاد و زمان، نه ئاو و خاک و نیشتمان، نابنه هه وینی به کگرتن. هیچ شتیک نییه و دکوو ئایین بی سنوور و به تان و پو و به خووه بی. هه موو تورمه و تیره یه ک تیکرا له ده وری کووه بی. هه رچی هه یه سنوورداره و پاش مه و دایه ک ده برپسته وه. بیجگه له دین که ته وای مروقه کان ده گریته وه.

ئه گهر که میک بیر و ده که یین، ئاورپک له خومان و ده دین، تیده گه یین و ده بینین وا ئیمه ی مسولمان به تیکرا، له هه وت ئیقلمی دنیا، هه قمان ده خوری، به شمان ده بری، نه وه ک هر له و ولاتانه ی که ئیمه تیپاندا که مایه تین، به لکوو له و مه مله که تانه ش راده ی زوری دانیشتوانی مسولمانن، له روژ ئاو تا روژ هه لات، نزیک و دوور، سهر و خوار، باکوور و باشوور، له ئه ندونسیا تا مه غریب، قه زاق تا سو مالی غه رب، بی ده سه لات و مافخورا، لیک دابراو و ده رکراو له نیو سه دان ده رد و به لا و گیره و کیشه ی باری سیاسی و ئابووری و کو مه لایه تی و ئه خلاقی، ده تلپینه وه. کز و لاواز ماندوو و مجرو له دوی جه م و پاروه نانیک ده خولپینه وه.

به لی بووه ی زیدی خو بستینینه وه مافمان و ده ده ست بینینه وه، هه موو ده ردیکمان چار که یین، زامه کانمان تیمار که یین، ده بی هه موو وه خو که وین. رایین به خوماندا بیین. له ئاسو و ده بی و کات و مال، ته نانه ت له خویین و گیانی خوشمان مایه دابنیین. ده بی بو و ده ده ست هیانی ته و ئامانجه پیرو زهمان لانی که م، وه ک سهر بازیکی خه باتکارانی ری ئیسلام هه ستینه پی و وه کوو شاگردیکی چکوله ی که له پیاوان و له خو بوردوانی نیو میژووی پر له

شانازیمان وەکی: شیخ محمد عبده، سید جمال الدین أفغانی، اقبال لاهوری، صلاح الدین ایوبی، حسن البنا، سید قطب، شیخ مصطفى صبری، ابوالاعلی مودودی، سهید نورسی، سهید ابوالحسن ندوی و هه‌موو هه‌لکه‌وتوان و په‌سن‌کراوان و یاریده‌رانی ری‌بازی تیکوشان و گیانبازی ئایینی پیروزی ئیسلام که تاقه ری‌بازی راسته‌قینه و دادپه‌روه‌ری و یه‌کسانی و سه‌روه‌ری و پیشکه‌وتن و یه‌کگرتن و به‌ئاوات گه‌یشته، هه‌ر بیینه‌وه.

له‌ کو‌تاییدا و پرای داوای لی‌بوردن و نزای خیر مال‌اواییتان لی‌ده‌که‌م و له‌ په‌روه‌ردگاری می‌هه‌ربان ده‌پاریمه‌وه ئه‌م ره‌نجه‌م به‌ فیرو‌ نه‌دات و سه‌رئه‌نجامی ژیا‌نی من و ئیوه‌ش به‌ خیر بگیری‌ت، ئامین ئیتر مال‌تان ئاوا و ئه‌سپارده‌ی خوا بن.

پاشکو

به نیوی شای شایان

هه‌رچه‌نده به پێی مالاوایی کردنم پریار وا نه‌بوو ئاوا زوو بگه‌ینه‌وه، خزمه‌ت ئێوه
خوێنه‌رانی هیژا، به‌لام دوا‌ی هه‌لوێسانیک، رام هاته‌ سه‌ر ئه‌وه، ژیا‌ننامه‌ی هه‌ندیک له
مامۆستا ده‌رسبیژه‌کانی کوردستان بکه‌م به‌ پاشکۆی ئه‌م کتێبه‌ بو‌ ئه‌وه به‌ناسرین و
ئه‌مه‌گداری و پێزانینیکیش بێت له‌ به‌رانه‌ر هه‌ول و ره‌نجی ئه‌و به‌ریزانه‌دا.

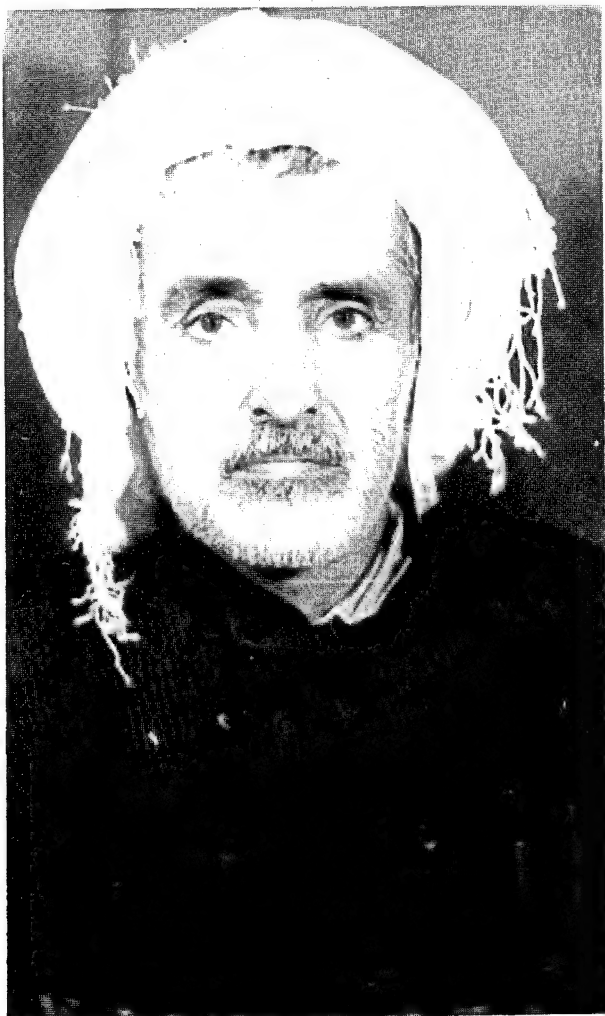
سه‌ره‌تا، نیازم وابوو ئه‌و کاره‌ بو‌ هه‌موو ناوچه‌کانی کوردستان بکه‌م به‌لام دیتم ئه‌وه
له‌ توانای من دا نییه‌ و کتێبه‌که‌ش له‌ تام ده‌چیته‌ ده‌ر، به‌تایبه‌ت له‌ بار و دو‌خی ناله‌باری
ئابووری ئاوساوی ئیستادا!

جا بو‌یه‌ کورتم هه‌لێناوه‌ له‌ سه‌ر ناوچه‌ی سه‌رده‌شت و هه‌ندیک له‌و ده‌رسبیژه
به‌ریزانه‌ی، خه‌لکی ئه‌وی بوون، یان له‌وی ژیاون، که‌ له‌ سه‌ریکه‌وه به‌ خزمه‌ت زو‌ربه‌یان
گه‌یشتووم و ته‌نانه‌ت هیندیکیان مامۆستاشم بوون و به‌ده‌ست هینانی ژیا‌نامه‌که‌یان بو‌ من
هاسانتر بوو.

له‌ سه‌ریکی دیشه‌وه‌ ناودارانی مه‌لبه‌ندی زانا‌په‌روه‌ری سه‌رده‌شت به‌ نیسبه‌ت
ناودارانی ناوچه‌کانی دی، له‌ نیو، لاپه‌ره‌کانی میژوودا که‌متر ناسینراون و تا‌پو‌کراون.
پیشه‌کی به‌ ئه‌رکی سه‌رشانمی ده‌زانم که‌ سپاسی زو‌ری یه‌که‌یه‌که‌ی ئه‌و سه‌روه‌ر و
دوستانه‌ بکه‌م که‌ له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و پێناسانه‌دا یارمه‌تییان دام.

سه‌ید مسته‌فای زم‌زیرانی

حه‌مامیان بو‌کان

ماموستا مه لا «برایم» ی سیسیزی

ئه من «ئیراهیم»
کوری مه ولان، ناویشان
«ئیمساعیل زاده» له سالی
(۱۲۹۹ ی)، کوچی
هه تاوی دا، له سیسیز
یه کی له دییه کانی
شارستانی سه رده شت،
ئوستانی ئازه ربایجانی
روژاوا له دایک بووم. بابم
که وهرزیر بوو له ته مهنی
(۷) سالی دا نارد میه
حوجره ی سیسیز بو
خویندنی زانسته
دینی یه کان و ههر له و

حوجره دا خویندنه سه ره تاییه کانم تیپه رکردن تا گه یستمه قوناغی دووهه م، واته
موسه عیدایه تی که به موسه عیدایه تی، چهند، سالی کان له خزمهت به ریز، ماموستا مه لا
سه ید «حوسه ین» حوسه ینی که مه لای ئه وی بوو خه ریکی خویندن بووم، تا ئه و کاته ی
چرای ژبانی کوژایه وه و مالاوایی له دنیا خواست. دوايه له سالی (۱۳۲۲ ی) کوچی،
مانگی دا زاگه ی خوم به جی هیشت و چوومه دی «قوزلوو» ی خواری لای ماموستای
پایه بهرز، زانای به نه رخ حاجی ماموستا، مه لا عه بدوللای محه ممه دی ئیمام جومعه ی
ئێستای شارستانی سه قز که ئه وده م پێشنویژ و ده رس بیژی ئه وی بوو و له وی «شرح

العقاید» و «جمع الجوامع» ده خویند و که لکیکی زۆرم لی وه رگرت. دواتر چوومه دیی «حه مامیان» ی بۆکان، لای مامۆستای به نیوبانگ مامۆستا مه لا عه لی وه لزی (خوا پایه ی بهرز کاته وه) و ماوه یه ک له حوجره ی ئه ودا که سبی زانستم کرد. له وئ پرا گو یز تمه وه بۆ «شیخله ر» لای مامۆستای پیرو ز و به نرخ، حاجی مه لا شیخ «حه سه ن» ی شیخی (خوا پایه ی بهرز کات!) و سال و نیویک له لای مامه وه و له ده رسه کانی به هره مه ند بووم.

دوا یه نیزیک (۲-۱) مانگیکیان له شاری سابلاخ له حوجره ی مامۆستای به پیت و به سالدا چوو و پایه بهرز، مامۆستا مه لا محهمه دی ماوه رانی مامه وه و که سبی عیلم و فه یزم کرد. پاشان سابلاغم به جی هیشت و به ره و «گه ناو» رویشتم و ماوه ی سال و نیویک له حوجره ی مامۆستای مامۆستایان، زانای به نیوبانگ و فره زان و پایه بهرز مامۆستا مه لا «صالح»، کۆری مه لا نه جیب که به مه لا «صالح» ی بیژوه یی ده ناسرا، مامه وه و که لکم لی وه رگرت. ئینجا چوومه «گه لاله» لای ئه و، مامۆستایه که حوجره که ی جی بارگه ی گه و ره پیاوان و ئه و تینوانه بوو که ده یان ویست تینوایه تی خو یان بشکینن و گیر و گرفته کانیان چاره سه ر بکه ن. به راستی مامۆستایه ک بوو که له ئیران و عیراق نیوبانگی هه بوو و زمان له حاند باسی راده ی زانست و دیانه ت و لیوه شاوه یی، ئه ودا لاله. (۱) وه له ویش دوو سالان مامه وه و له خزمه ت ئه ودا، به هره مه ند بووم و ئیجازه نامه و سه نه تی فتوا دان و ده رس گوته وه ی زانسته «معقول» و «منقول» ه کانم له و به پر یزه وه رگرت. (مامۆستا، لی ره دا چه ند دوعایه ک به زمانی عه ره بی بۆ مامۆستای ئیجازه ده ری ده کات) دوا یه، ماوه ی دوو سال له گوندی نستان که زی دی برای خوشه ویستم حاجی مه لا «عه بد ور ره حمان» ی خه لیفه زاده، ئیمامی جومعه ی ئیستای بۆکانه، مه لایه تی و یرای ته دریس بوو و پاشان گه رامه وه بۆ شوینی له دایک بوونم (سیسی ر) و نیزیکه ی (۳۰) سال له ته مه نی خۆم به ته دریس کردنی زانسته کانی «مه عقول» و «مه نقول» له «فروع» و له «ئوسول» رابوارد.

ئه مجار سالی (۱۳۶۱ ک.ما) کۆچم کرد بۆ سه رده شت و به شیوه ی (حق

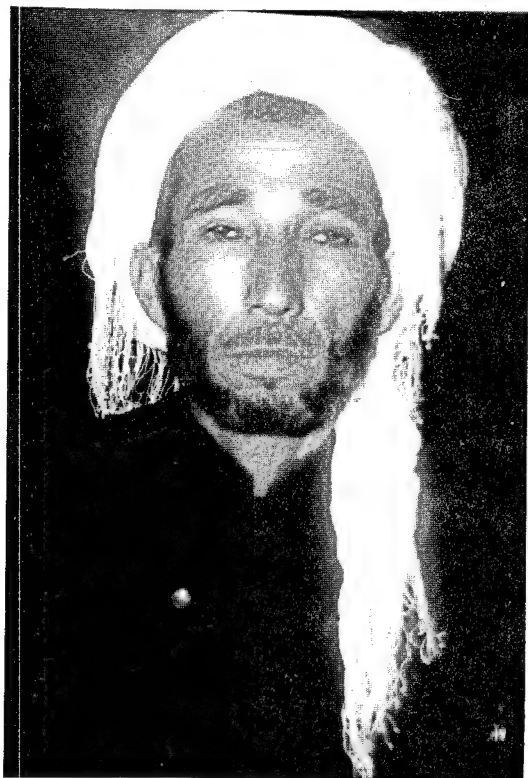
التدریس) دامه زرام و ده رزی (بینش) ی ئیسلامی و عه ره بیم ده کوته وه و له بهر ته وه له وی مالم نه بوو و کرئ خانووش گران بوو و پیمان نه ده درا، به ناچاری له ریکه وتی ۱۷ ی ۶ ۶۶ دا سه رده شتمان به جئ هیشت و هاتین بو سابلآغ و ئیستا لیره م و ناشزانم دوایه چ دیته پیشه وه.

لیره دا ژیاننامه ی خوّم به و ئایه ته کوّای پیدینم که خوای گه و ره ده فهرموی: «هیچ کهس نازانی له داها تو دا چ ده کا و که سیش نازانی له کوّی ده مرئ»

خوای خوشبوو ماموستا مه لا برام ته و ژیاننامه ی له ریکه وتی (۲۵) ی پووشپه ری سالی (۱۳۶۷) دا نویسه و دوا ته و تاریخه نیزیکه ی (۳) سالان ژیا و هه روا خه ریکه ی ده رس گوته وه بوو و له مالن و له ده ری هه ر ده رسی ده گوت تا له ریکه وتی (۱) ی خا که لیوه ی (۱۳۷۹) دا به هوّی پیری دنیا ی به جئ هیشت و هه ر له سابلآغیش ته سپارده کرا. خوای گه و ره لیّ خوش بیّت!

ماموستا ته گه رچی له بهر نه خوشی لاقان، هاموشوی ئیره و ته ویّی بو نه ده کرا و خوّی ده کاروباری سیاسی هه ل نه ده قوتاند و هه ر خه ریکه ته دریس و مه لایه تی بوو، به لام له بهر ته وه رژیّم له زوربه ی هه ره زوری مه لایه کانی کوردستان دردوّننگ بوو، ماموستایان چه ند جار یکیان، به تومه تی تیکو شانی سیاسی بانگ هیشته دایره ی ساواکی سابلآغ و هه ره شه یان لی کرد. (۱)

۱ - سه رچاوه: ده سنو سیکی ماموستا که له مه ر ژیا نی خو یه وه به فارسی نوو سیبووی و هه ر وه ها کوری ماموستا، ته ندازیار «عه بد وره حمان» ی ئیسماعیل زاده دانیشوی شاری سابلآغ.

مامۆستامه لاشیخ ئه حمه دی شه ریه تی

سالی (۱۲۸۹) ی هه تاوی پیی ناوه ته مهیدانی ژیا نه وه. سالی (۱۳۰۷) له ته مه نی (۱۷) سالی دا، دهستی داوه ته خویندنی فه قییه تی. ده ورانی سوختایه تی له گونده کانی: باساوی، بی شاسپ، ئاغلان، نه لاس و بیژوهی ئالان تی پهر کردوه. پاشان بو ماوه ی (۳) سال به هو ی نه خوشی دهستی له خویندن کیشاوه ته وه. ئه مجار چۆته وه سه ر خویندن و ماوه یه ک.

له بیوران و نه لاس له لای مه لا عه بدوللای گه ناوی درێژه ی به خویندن داوه. دیسان (۲) سالی دیش به هو ی هه ندیک گیر و گرفت، خویندنی وه لاناوه ته وه و دوا یه ئه سالی (۱۳۲۲) ی هه تاوی دا چوه ته گه ناوی عه راق، خزمه ت مامۆستا مه لا صالحی بیژوه یی و ماوه ی (۴) سالان ماوه ته وه و کو تایی به خویندن هی ناوه و هه ر له لایه ن ئه ویشه وه ئیجازه ی مه لایه تی و ته دریسی پی دراوه.

مامۆستا دوا ئیجازه وه رگرتن ده گه ریته وه بو ئیران و ده ست ده کا به مه لایه تی، هاوړی ده گه ل ته دریس و تا سالی (۴۷) له دییه کانی بیوران، دیوالان و بی شاسپ راده بوړی و سالی (۴۷) یش به تومه تی تیکۆشان به دژی رژیم ده گیری و ره وانیه ی به ندیخانه ی (فه له کولته فلاک) ی خوړه مابات ده کری و پاش سالی ک حوکه مه که ی بو ده که ن به ته بعید و دوو سال و نیویش دووری ده خه نه وه بو (چاه به هار) و (کاشمه ر) و (ورمی) و سالی (۱۳۵۰) ئازاد ده بی و ده گه ریته وه سه ر مه لایه تی و ته دریس له گوندی (بیوری) سه روو و هه تا سه ره تای راپه ڕینی سالی (۵۷) ی ئیران له وی ده بی و پاشان دێته

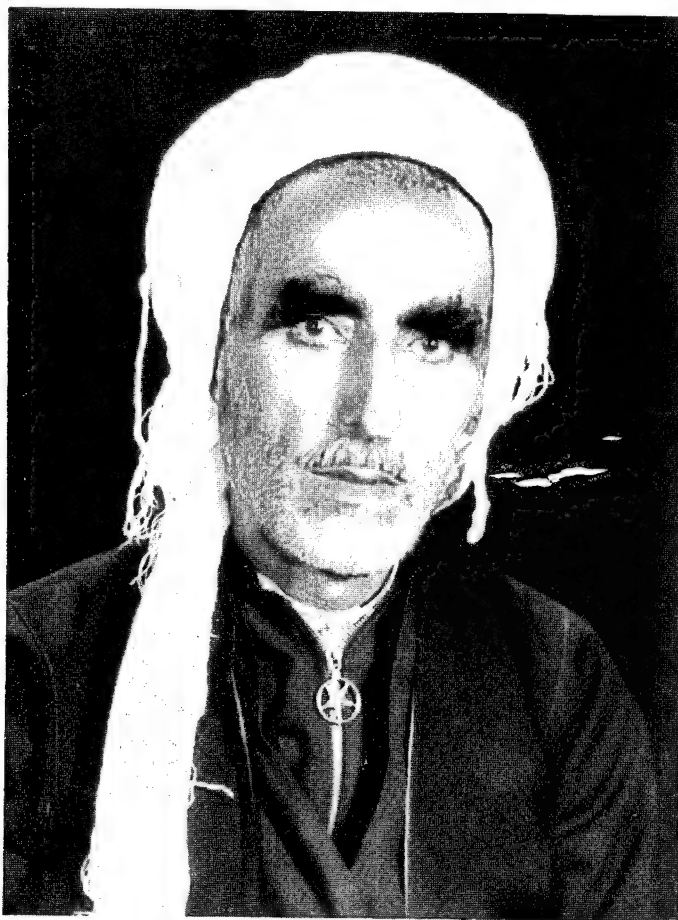
سهردهشتی سهر مزگهوتی (دارالسلام) که ئیستاش هه ره لهوپییه و خهریکی مه لایه تی و
دهرس گوتنه وه یه. (۱)

خوای گه وره به رقه راری بکات له سهر ریگای خوئی!

راوه ستاوه کان، ریزی پیشه وه، له راست را بو چه پ، خوالی خوشبوو: ماموستا مه لا
مه ممه دی باساوه یی، ماموستا مه لا شیخه حمه دی شه ریعه تی، خوالی خوشبووان: ماموستا مه لا
حه سین کونه مشکه یی، ماموستا مه لا سه عدی قه لادزه یی، حاجی ماموستا مه لا عه لی دولکانی،
حاجی عه بدوللا غولامی.

ریزی دواوه، راست را، سوئی خدر، حاجی موته لیب، میرزا قاسم، مه ممه دی حه بیبی و
هه لئروشکاو له پیشه وه حاجی مه ممه دی کاکه لاو.

ماموستا مه لا حه سه نی سه عدی زاده ناسراو به «مه لا حه سه نی گوئی»

ئه و ماموستایه که کوژی مه لا سه عدی، کوژی حاجی مه لا حه سه نی، کوژی مه لا سوله یمان، کوژی مه لا حه سه نی، کوژی مه لا یوسف، کوژی مه لا برایمه و سیسیری یه، به پیی ئه وه که له خوئی بیسراوه زنجیره ی بنه ماله که یان له پی شه وه، ده چی شه وه سه ره مه لا زاده کانی واشه مه زین و له دوایش دا ده که پێ شه وه سه ره حه زره تی ئه بوبه کر (خ).

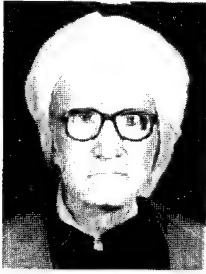
به پێ زیان سالی (١٢٨٩ ک.ه) له گوندی سیسیری سه رده شت ها تو ته گو په پانی پر له مه نه ته. ئه و سالی که رده ستانه وه. سالی (١٣١٤) ده ستی کر دووه به فه قیه تی و له

دوو به شه کوردستانی سهر به ئيران و عهراق له، ماموستايانی سهرده می خوی که لکی دینی و زانستی وهرگرتوه. بۆنموونه له سیسیر له لای ماموستا مهلا سهد حسهین، له ربهت له خزمهت ماموستا مهلا عهبدوپرره حمانی سیسیری، له قولته له کن ماموستا مهلا عهبدو لالی محهمه دی سووتوویی، له بیساسب له لای ماموستا مهلا علی بیساسبی، له عهراقیش له گهناو له خزمهت ماموستا مهلا صالحی گهناوی و له ئاخیریش دا له کویه له خزمهت ماموستا مهلا (محمد نورالدین) دهرسی خویندوه و ههر له لای ئه و به پریزهش پاش مانه وهی دوازه سال له خویندن دا و اتا سالی (۱۳۲۶) ی کوچی ئیجازه ی مه لایه تی وهرگرتوه. له ده ورانی مه لایه تی دا له دیه کانی هه نداوی، ره بهت، لیلا نه و گۆلی، مه لایه تی کردووه و له بواری پیشنوژی، رینوینی، ته دریس، ریشسپی گه ری و... دا خزمه تی به ئاین و گه ل کردووه.

خوالی خوشبوو، مه لایه کی به نوتق، دلاوا خو به که مگر، ریزدانه ر، به قنیات و خو و ره وشت جوان بوو تاجیه ک که ماموستای ئیجازه ده ری له ئیجازه نامه که ی دا به (ابوالمکارم) ی ناوبر دووه.

ماموستا دوو ژنی هیناوه و دوو کوپ و حهوت کچی به نه سیب بووه. کوره کانی به ناوی عهبدوپرره حمان و عهبدو لکه ریم بوون به مهلا و ئیسته خه ریکی خزمه تی ئاینن. ماموستا که له ماوه ی ژیا نی دا ههر به هه ژاری و نه داری رایبوار د، سه ره نجام له ته مه نی (۷۸) سالی دا و اتا سالی (۱۳۶۷) گیانی به رزی، به رگی جه سه تی له بهر خو دارنی و به ره و دنیا ی گیانان که وه ته ری و له گورستانی گۆلی به خاک نه سپیر درا. (۱)

(خوالی بیووری!)

مامۆستا مه لا حوسه ين هه نداوه یی ناسراو به: «مه لا حوسه ين» ی نوربه خش

کۆری مه لا «عه بدورپه حمان» ی شه مۆله یی ناسراو به: مه ولانای شه مۆلی، کۆری خه لیفه مه لا حه سه ن، کۆری مه لا عه بدوللا، کۆری مه لا سه عدی، کۆری مه لا «موسی» ی دوو هه م، کۆری مه لا «موسی» ی یه که م، کۆری مه لا «ئیه راهیم» ی قازی، کۆری مه لا جامی، کۆری شیخ عه بدولکه ریم، کۆری شیخ ئه حمه د، کۆری شیخ مه لا مه حموود (شیخ مه ولانا) ی شه مۆلی، کۆری نوربه خش، کۆری «مه ولانا محه ممه د» ه.

مامۆستا سه عاتی (٨) ی شه وی یه که شه ممو، (٩) ی مانگی سه فه ری سالی (١٣٣٣) ی کۆچی مانگی، له دیی «شه مۆله» ی سه ر به شارستانی سه رده شت، هاتۆته گۆره پانی ژیا نه وه. له ته مه نی (١٠) سالی دا، له دیی شه مۆله، له لای باوکی ده ستی کردووه به خویندن. پاییزی سالی (١٣٤٧) ی کۆچی مانگی ده گه ل ئامۆزایه کی به ناوی «عه بدولکه ریم» که ئه ویش فه قی ده بی به فه رمانی مامۆستا مه لا ره حمانی باوکی ده چنه دیی «سه را» ی بوکان مالی، مامه گه وره یان خوالیخۆشبوو «مه لا محه ممه د». ئه ویش به ڕێیان ده کات بو حو جره ی مزگه وتی شیخ حه سه نی مه ولاناوایی سه قز و له لا موسته عیدی که به ناوی مه لا «صالح» ی سه رته که لئووی داده مه زرین. سه ره تای زستانی ئه و ساله ده گه ل موسته عیدی که ده چنه گوندی «خورده لووک».

ناوبراو ده لی: مه لا عه بدولکه ریم هه موو روژانی هه ینی، به ده ستووری موسته عیده کان، ده بوویا، له و دییه را که ریگای دوو سه عاتی پیاده له سه قزه وه دووره، چووبا سه قز، بو وهرگر تنی (دوو) قران جو معانه که حاجیه ک بوی تاعین کردبوین! له بهر ئه وه ناخۆشیان لی ده گوزه ری له به هاردا ده گه پینه وه بو مزگه وتی ناوبراو له سه قز و باش، ئه وه که هه وا خۆش ده بی، سه ریکه مالی مامیان ده دن له سه را و دوا

ماوه یه ک ده گه ل کاروانی «بانه» ده گه پښته وه بو شه مو له.

له مالي را ده چن بو «سووتوو» (۱۳۴۸) دوايه شاري بانه، له پايزدا ده گه ل ماموستا که يان به مبه ستي جي پيدا کردن به ره و کوردستاني عراق ده که ونه ري، تا له گوندي «ده لوجه» ي ناوچه ي قه رده داغ داده مه زرين. بو بهار دينه وه ناوهندی، قه رده داغ و تا پايزی ته و ساله (۱۳۴۹) به سهر ده بن و نه مجار ده گه پښته وه به ره و ثيران و له موسته عيده که يان هه لده برين و ده چنه وه شه مو له و مانگی ره مه زان له مالي ده بن و ئينجا ده چنه سيسير، لای قازی عه لی که هه رچهنده وده م «جامی» يان خویندوه به لام قازی به هو ی دوستايه تی ده گه ل باوکی ماموستا، بو خو ی درسيان پي ده لي و له هه مان کات دا نه رکي سوخته يه تيش به رپوه هه ر ده بن.

له به هاري ته و ساله (۱۳۵۰) دا ده گويزنه وه بو گوندي قالوي ره سولاغای له ناوچه ي سا بلاغ و ده ست ده که ن به خویندنی «السيوطي». سالی (۵۲) ي مانگی، ده رون بو دي (بيور) ي سهر ي خزمه ت کاکه مه لای موفتي و پاش مانه وه ي ساليک ليک جيا ده بنه وه و ماموستا خو ی ته نيا ده چيته (هيرو) له عراق و دوا ساليک ليک داپران، سهر له نو ی له بيوري ناوبراو يه کتر ده گر نه وه و تا سالی (۱۳۵۶) ي کوچي مانگی له خزمه ت ماموستا (کاکه مه لا) داده مي ننه وه و نه مجار له ريگای بيژوه وه، ده چنه سوله يمانی و به هه رجور بي مه لا عه بدولکه ريم له مزگه وتی شيخ مه عروف براي شيخ عومه ري ئينبولقه رده اغي جي گير ده بي و ماموستاش که جي ناييت بو جاريکی ديش له مه لا عه بدولکه ريم هه لده بر ي و دوا ماوه يه ک حه ول دان له ئاخردا ده گه ل شيخ محه ممه د ناويک، خه لکی «وان» ي تورکيه ئاشنايه تی په يدا ده کات و شيخ نامه يه کی بو ده نووسی بو خزمه ت مه لا عه بدوللاي بيژوه يي مه لای مزگه وتی جامع له سوله يمانی و به لام به داخه وه واش هه ر جيگای پي نادريت و له ئاخردا شيخ محه ممه دی وانی بو خو ی ته عارفی ده گه ل ده کا و ده ليت: له شاري «قرل رباط» و تاريژم، دايره ي ته وقاف به لي ني پي داوم بو نه نجامی کار و بار سوخته يه کم بو رابگرن و خه رجي بده ني؛ جا ئيستا له باتي سوخته تو وه ره بو نه وي و مانگانه ش (۸) (روپيه) ت بو وه رده گرم و ده رسيشت پي ده لي م. ماموستا ده لي: له سهر ته و قه راره ده گه لي چووم به لام شيخ له ريگايه کري ي

شه مه نده فهری بو نه دام و زانیم پیاویکی دلاوا نیه.

ئه و به ریزه چهند مانگیکان له کن شیخ ده مینته وه و پاشان ده گه رپته وه بو سلیمانی و به لام به سهر نه خوشی مه لا عه بدولکه ریم دا دپته وه.

ئه و کات هه وه لی زستان ده بی، پیکه وه هه لدهستن به دوی جیه ک دا ده گه رپن که هه ردووکیان لی دامه زرین و ئاگیان له یه کتر بی. به لام دوی ته قالا یه کی زور به ئاوات هه ر ناگه ن و دووباره لیک هه لده برپته وه و مه لا عه بدولکه ریم له مزگه وتیکی تازه ساز کراوی پینجوین جی گیر ده بی و ماموستاش به نامه یه کی ماموستای ئه ویوه به ره و گوندی (کیلو) ده که وپته ری و له وی داده مه زری و ده ست ده کا به ده رس خویندن.

له ماوه ی مانه وه ی له (کیلو) جاریکیان ده چپته دیدنه ئاموزاکی و ته ماشا ده کا زور نه خوشه و له په نا سو به ی مزگه وت بی دوکتور و بی که س لی که وتوه و فهقیه کانیش چیغیکیان له گوشه یه کی مزگه وت گرتوته وه و کردوو یانه به حوجره.

ماوه یه ک ئاوا تپه ر ده بی و سهره نجام به داخه وه روژیک په یکی هه لگری هه والی جوانه مه رگ بوونی مه لا عه بدولکه ریم ده گاته (کیلو) و ماموستا هه رچونیک بی خوی ده گه یه نپته ری و ره سمی به خاک سپاردنی و ماوه ی سی روژان تا کوپی ماته مین کوتایی پی دی له وی ده بی و پاشان ده گه رپته وه بو (کیلو) و پاش ماوه یه ک مانه وه له وی ده روا و ده چپته گوندی (نزاره)، به هاتی به هار و خوش بوونی ریگا و بان ده چپته وه بو شه مو له و هه والی مه رگی مه لا که ریمی ئاموزای ده گه ل خوی ده با ته وه!

دوا ته واو بوونی دیدنه ی و سهره خوشی سهر له نوی ده چپته وه نزاره و تا پاییز له وی درپزه به خویندن ده دا و ئه مجار یه کجاری ده گه رپته وه بو ئیران و دوا سهر دانی شه مو له ده چپته (سهرای بوکان و له خزمه ت ماموستا مه لا «عصام الدین» شه فیعی، جی ده خوازپته وه و کتبه کانی: (جمع الجوامع، تشریح الافلاک، مقولات عشره) و به شیک له (تهذیب الکلام) له لای ئه و به ریزه ده خوینیت.

له ماوه ی مانه وه ی دا له سهر، ئافره تیک له گوندی (ده رزی وه لی) ده دوزپته وه و ده یخوازپت و پاش ماوه یه ک، ده یگو یزپته وه. دوا یه خویندن له سهر ته واو ده کات و له سهر وحه دی ئیجازه وه رگرتن دا واته به هاری سالی (۱۳۲۰) هه والی مه رگی باوکی

پېده گات و به ره و مال ده بېته وه. پاش ته واو بوونی پرسه و سهره خوشی ده چيته وه سهره و ئيجازه وهرده گري و به لام له بهر نه وه نه وکات رووس و ئینگليس له ئيران دا بوون و بشپوي هه بووه، به بي پيک هينانی کوړ و ري و ره سم ئيجازه نامه که وهرده گري و ده گه ريته وه بو شه مولی.

ماموستا، سهره تا ده ست ده کا به کاروان و کرين و فروشتن و نه مجار روو ده کاته وه ته دريس و مه لايه تي و به لام، بي چاوهرواني، له يارمه تي خه لک.

به هاري سالي (۱۳۲۹) ي هه تاوي که گرانی ديته پيشه وه، ماموستا ناچار ده بي وپراي خه لک به دواي بژيودا بگه ري و بويه، به ناچاري ده پراوته خوار به ره و کويه و له لاي (تاله بان)، باري گايه ک و گويد يژيک گه نم ده کري و ده يهينيته وه بو شه موله.

ناوبراو له بهر نه وه ناتواني به بي مووچه و بهرات ژياني بچه رخيئي، به هاري سالي (۲۹) بار ده کا بو قالوي بو مه لايه تي. به لام چي پي ناچي که حاجي مه ولاني (سووتوو) که خاوه ن ده سه لاتي ناوه داني ده بي، به دواي دا ده نيړي و ماله که ي دينيته وه بو (سووتوو) و ده بېته مه لاي نه وي و تا به هار له وي ده بي. (ماموستا، نووسيوه تي: نه و ساله له جياتي قه ند چايمان به گه زو، ده خوارده وه!)

به هاري سالي (۱۳۳۰) کوچي هه تاوي له سهر داواي ئاغا کاني (هه نداوي) بار ده کا بو نه وي و مل له مه لايه تي وپراي ته دريس ده ني و ماوه ي (۴۱) سال له و ديه مايه وه و ده گه ل هه مووگير و گرفت و کويره وه ري که هه لي کرد تا نه وي له ريکه وتي ۱۹ ي ۷ ي سالي (۱۳۷۰) ي کوچي هه تاوي دا مالي چو سابلان و له مزگه وتي (روسته م به گ) دامه زرا و ئيشتاش که سالي (۱۳۸۰) يه ههر له وييه و له و ماوه يه ش دا که مکه مه، ته دريسي ههر بووه. (۱)

خواي گه و ره راوه ستاوي کات له سهر خير و خوشي!

مامۆستا مه‌لا «حوسه‌ین» که یوان ناسراو به «مه‌لا حوسه‌ین کونه‌مشکه‌یی»

ناوبراو سالی (۱۲۹۴) ی کوچی هه‌تاوی له‌ دینی (کونه‌مشکه‌) ی سه‌رده‌شت پیی ناوه‌ته‌ دنیاوه. ته‌مه‌نی نیزیکه‌ی (۱۹) سال بووه‌ که ده‌ستی داوه‌ته‌ خویندنی زانسته‌ دینی‌یه‌ کان. له‌ شاره‌کانی سه‌رده‌شت، سابل‌اغ، بانه‌ و هه‌روه‌ها له‌ دینی‌یه‌ کانی وه‌ک: باساوه‌، وه‌لیو، له‌ سه‌رده‌شت و شوپیه‌ له‌ بانه‌ و له‌ چهند جیگه‌ی کوردستانی عه‌راقیش ده‌رسی خویندوووه‌. هه‌ندی‌ک له‌ مامۆستا‌کانی بریتین له‌: مامۆستا مه‌لا عه‌بدوهره‌ حمانی سیسیری، مامۆستا مه‌لا مصطفی‌ی شوپیه‌، مامۆستا مه‌لا شیخ‌ ئه‌حمه‌د باساوه‌یی، مامۆستا مه‌لا محه‌مه‌د باساوه‌یی، قاضی‌ عه‌لی سه‌رده‌شت. کو‌تایی خویندیشی له‌ هه‌ولیری عه‌راق بووه‌ له‌ خزمه‌ت مامۆستا مه‌لا ئه‌بویه‌ کر ناوی‌ک و هه‌ر له‌ خزمه‌ت ئه‌و مامۆستایه‌ش پاش

نیزیکه‌ی (۱۲) سال گه‌ران به دوا خویندن دا ئیجازه‌ی وه‌رگرتوووه و له دێیه‌کانی کونه‌مشکه، کو‌ربنا و بیوری خواری، ده‌ورانی خزمه‌تی ته‌دریس و مه‌لايه‌تی به‌سه‌ر بردوووه.

مامۆستا که پیاویکی به‌دین، خو‌به‌که‌م گر، له سه‌ره‌خو و خو‌راگر بوو له ته‌مه‌نی (۷۴) سالی دا له گوندی بیوری خواری سه‌رده‌شت گیانی به‌ره‌و دنیا‌ی هه‌رمان به‌پری کرد و له گۆرستانی قه‌مه‌ریی کونه‌مشکی به‌خاک ته‌سپێردرا. (۱)

خوا بیووری!

مامۆستا مه لا خدر نیژاوی ناسراو به «مه لا خدری حه مه ده ده مه ری»

ئه و مامۆستایه سالی (١٣٠٨ ک. ه) له دێی نیژاوی سهردهشت، له دایک بووه. سالی (١٣٢٠) هاتۆته نه لاس و له مالی خزمیکی را هاموشوی حوهره ی کردووه و بوه ته فهقی. له ماوه ی خویندنه که ی دا ریی که وتۆته سابلأخ لای مامۆستا مه لا حوسه ینی مه جدی و له ئاخریش دا له لای مامۆستا مه لا صالح نه جیبی له گه ناوی عراق کو تایی به خویندن هیناوه و ئیجازه ی مه لایه تی پیدراوه. ده ورانی مه لایه تیشی له گونده کانی ئاغه لان، نه لاس، هه لوی، سه پیکان، خوليسان، شاتمان و... به سه ر بردووه. له سی دێی هه وه لی ته درسی بووه و پاشان به هو ی دوو چار بوون به سه ر ئیشه دهستی له ته دریس کیشاوه ته وه. مامۆستا مه لا خدر ییاویک، به قنیات، قسه خوش و نوکته باز بو و ته بهی،

شيعريشې هه بوو. ده لښ جاريك له كوټايي به سته شيعريكي دا به شوخي تاريقي شاعيري
خوي ده كا و ده لي:

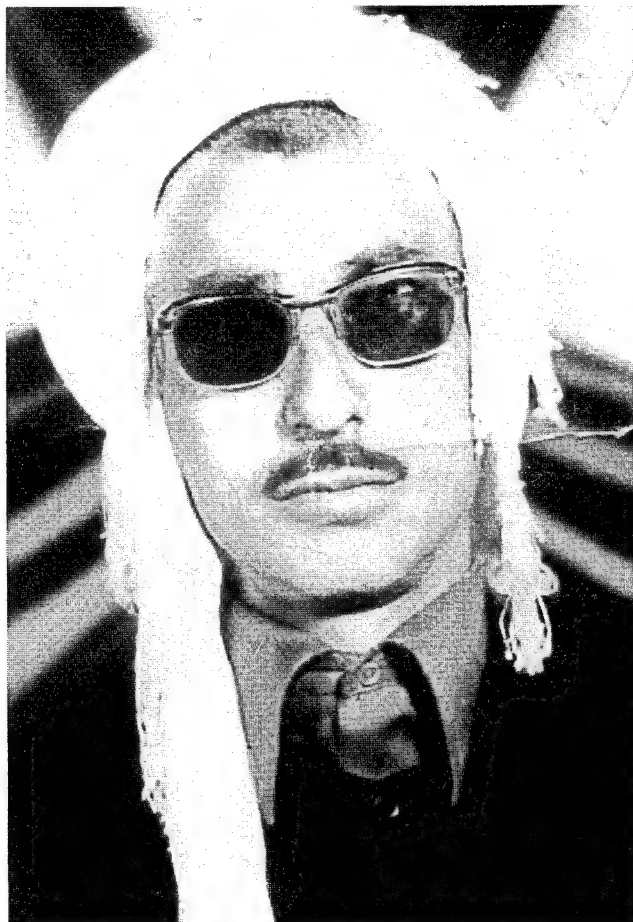
«نـيژاوي بـي بـه لا بي

شـيـعـر دـه بـي ثـا و ا بـي»

ناوبراو سهره نجام يه ك دوو سال پاش سهركه وتني شوپشي ئيران به دواي
نه خوشيه كي دريژ خايه ندا باي ته جهلي گه يه سهرې و مالي كاتي پي به جي هيشته و
به ره و دنياي هه رمان كه وته ري و له نيو داخ و كه سهرېكي زوردا له گورستاني ديي كاڅي
له سهرووي گوري مه لا ره سوولي زه كي نيژرا. (۱)

خوالي خوش بيت!

۱ - سهرچاوه: حاجي ماموستا مه لا مه حمود داوي مه لاي گوندي نه لاس و خوېشم له تاخر و ئوخره كاني
ژباني دا به خزمه تي گه يشووم.

مامۆستا مه لا خدر عه بیاسی ناسراو به «مه لا خدری سارتکی»

مامۆستا مه لا خدر سارتکهیی یان سیسیری له ریکهوتی خهزه لوهری سالی (١٣١٣ ک.ه) داله گوندی سیسیر چاوی به دنیا هه لێناوه. له ته مه نی (٥) سالی دانیراوه ته مزگهوت و ههر له سپارارا تا دوو بهش له سی بهشی (تصریف ملاعلی) له لای «فهقی ئەحمەد ناویکی خەلکی ئەوێ کە دواوە بە مه لا ئەحمەدی گەنمانی ناسرا، خویند و یاشان دەگەڵ مامۆستا مه لا برایم سیسیری ده چیته گه لاله ی عیراق و یه کجاری ما له

خویندن دهنی. دوا ئیجازه وه رگرتنی ماموستا مه لا برایم و دامه زرانی له نستان، ماموستا ههر له لای ده مینیته وه و ده بیته موسته عید. سالی دواتر (۱۳۲۸) جی گور که ده کا و ده چیته نه لاس لای ماموستا مه لا عه بدولای و او و به کورتی خویندنه که ی به شیوه ی خواره وه دریزه پیده دات: له نه لاس راده چیته وه سیسیر، لای ماموستا مه لا برایم که نه ودهم چوته وه وی. له گوندی «نورالدین» ی عه راق ماموستا مه لا حسه ین ده شتیوی، له گه نا و لای ماموستا مه لا صالح بیژوه یی، (بو ماوه ی که متر له «۶» مانگ «مطول» ی له وی ته واو کردوه) به هاری (۱۳۳۱) دیسان سیسیر و لای ماموستا مه لا برایم. پایزه که ی گوندی سوغانلو و لای ماموستا مه لا ره حمانی سیسیری، به هاری سالی دوايه گوندی بیکوس، دوايه گوندی دوله تویی گه ورکان و پاشان قه له ره شی که له و دوو دیانه دا ههر له خزمه ت ماموستا مه لا ره حمانی ناوبراو دابووه. ته مجار ره به ت لای ماموستا مه لا سه ید سه لام، دوو باره گه لاله ی عه راق و خزمه ت حاجی ماموستا مه لا محه ممه دی بوکانی که ههر له ویش دواي خویندنی کتیگه لیکی وه ک: (تشریح الافلاک، اشکال التأسيس، رسالة الحساب، تهذيب الکلام) و چهنه به رگیکی (تحفه)، پایزی سالی (۱۳۳۵) ئیجازه ی مه لایه تی وه رده گری و به دهستی پره وه ده گه پیته وه بو سیسیر و له گوندی سارکتی به مه لایه تی داده مه زری و له بهر بی کابانی ده گه ل فقیه کانی له دیویک دا ژیان ده باته سه ر تا به هاری (۳۶) که ژن دینی و ده بیته خاوه ن مال و حال.

ته و به ریزه پاش (۳) سال ته دیریس ده گاته ناخیر ماددان و پله ی ئیجازه دان و له ماوه ی مه لایه تیشی دا ههر له دیی سارکتی مایه وه و ده یان فقیی ناوچه جورا و جوره کانی کوردستانی پی گه یاند و تی گه یاند و ئیجازه ی پیدان.

په دهیه کی دیکه ی ژبانی مامۆستاکه بۆ خۆی ده لئ:

«له (١١) سال هه لئه بورد بووم، یه کهم جار گوئی مندالیم به باسی دامه زرانی کۆماری کورد له مه هاباد زرینگایه وه... ههستی نازادی و سه ره بهستی وه ک دیارده یه کی پیروژ و ئامانجیککی سه ره کی ژبان، له میشکم دا گه رای دانا... به ره به ره هه لم ده دا و هه ولم ده دا، ئه و بیره بلا و بکه مه وه... ههستی نه ته وایه تیم ده گه ل سۆزی ئیسلامه تی ئاوێته کرد... و هه مو و ماوه ی فهقییه تی و مه لایه تیم له نه نجام دانی ئه و ئه رکه ئایینی و نه ته وه ییه له ناو توێژی روونا کبیر و هاوالان و جه ماوه ردا به پپی ده رفه ت بی قسوور بووم».

«ئێواره ی (١٠) ی خه زه له وهری سالی (١٣٣٨) ی ک. ه له نه کاویک گیرام و به ره و سه رده شت و مه هاباد و دوایه ته ورێز به پپی کرام. دوا ی مانگیک ئه شکه نجه دیتن، ده گه ل نیزیکه ی (١٥٠) که سی دیکه له به ندیخانه ی (قزل قلعه) ی تارانیا ن توند کردین... (١٠) سالم زیندان بۆ براهیه وه. پاش سه ره له دانی شوپشی ئه یلوولی کوردستانی عیراق و پیک هاتنی ئال و گوپ له ناوچه دا، هه ل ره خسا و خا که لیوی (١٣٤١) نازاد کرام و سه ر له نوێ ده ستم کرده وه به مه لایه تی و کاری سیاسیشم هه ر ده کرد به لام به نهینی.

کاتی ک رژیم هاوینی سالی (٤٧) به شوین جولانه وه ی ئه و ساله و سالی پیشتر دا په لاماری گرتنی هینا، منیش بانگ کرامه پایه گا و به لام ئه و روژه له به ره مه یله و درهنگی و ناسازی ماشین به ری نه کرام و خستیانه وه به یانی... شه وی ده رفه تم هینا و هه لاتم... ده گه ل دوو مه لای ره فیک و هاوده ردم خۆمان گه یانده سنووری ده سه لاتی شوپش له کوردستانی عه راق و له دیی (بۆسکین) بووم به مه لا و پۆلیک مه لا و فهقیی هاوده ردم له ده ور کۆبوونه وه و کۆپی ده رس و مو تالا مان سه ر له نوێ گه رم دا هینا، به ئاوێته ی سیاسه ته وه... نیوه راستی زستانی ئه و ساله زه مینه ی گه رانه وه له بار بوو و گه راینه وه و هه ر له سار تکی درێژه م دا به مه لایه تی و دژایه تی رژیمی شم به تینتر بوو به لام وه ستایانه.

«ده گه ل ده رکه وتنی سه ره تای را په پینی پر شکۆی سالی (١٣٥٧) له دژی رژیمی تاغووتی ئه و هه له م قۆسته وه و هه موو توانای خۆم بۆ ریکخستن و هاندانی دوستان و هاوالان و جه ماوه ری ناوچه ی سه رده شت وه کار خست و شانازی به شداری چالا کانه م

له و راپه‌پینه‌دا به‌رکه‌وت»

له‌مه‌ر ژبانی (ئه‌ده‌بی) مامۆستاوه ده‌توانین بڵێن ئه‌گه‌رچی مامۆستا خۆی به‌ شاعیر نه‌ده‌ناساند، به‌لام ده‌ستیکی بالای له‌ شیعردا هه‌بوو و به‌ زۆری به‌ زمانی کوردی و که‌مه‌که‌مه‌ش به‌ زمانی فارسی شیعی نیشتمانی و نه‌ته‌وه‌یی و برێکیش شیعی غه‌رامی و توه. ئه‌مما داخی گرانم شیعه‌ر کانی ئه‌ وه‌ندی من بزائم تا ئیستا کۆ نه‌کراوه‌وه و به‌شیکی زۆریشیان لێره و له‌وێ ونبوون و ته‌نانه‌ت پاییزی (۱۳۳۸) ئه‌وه‌نده‌ شیعی هه‌بیوو له‌ لایه‌ن ساواکه‌وه‌ گیراون و شوینه‌ ونکراون.

ئینجا ئه‌و مامۆستا بلیمه‌ته‌ قه‌له‌میکی وریای هه‌بوو و ئه‌گه‌رچی له‌به‌رکوێره‌ وه‌ری و گرفتاری زۆر، ده‌رفه‌تی نووسینی نه‌بوو واش ئه‌وه‌ندی بو‌ی لوبا رانه‌ده‌وه‌ستا. له‌ نووسینه‌کانی مامۆستا ده‌توانین به‌و نوسراوه‌ ئاماژه‌ بکه‌ین:

۱- درسهایی از اسلام.

۲- خداشناسی بر اساس فلسفه.

۳- کۆمۆنیزم و ره‌وتی میژوو.

۴- راپه‌پین.

۵- وه‌حده‌ت. ۶- و...

ئه‌و مامۆستا هیژا و وشیاره‌ که‌ زانایه‌کی فره‌زان، ده‌رس‌بیژیکی که‌م وینه‌، وتارده‌ ریکی ره‌وان بیژ، مه‌لایه‌کی مه‌جلیس خوش، پیاویکی به‌غیره‌ت و به‌عیزه‌ت بوو دوا پینک‌هاتنی هه‌ل‌ومه‌رجی ناله‌باری کوردستان به‌ دوا‌ی ئاوات و مه‌به‌ستی خۆی‌دا په‌ریوه‌ی ئه‌نده‌ران بوو و سه‌ره‌نجام له‌ ریکه‌وته‌ی ۱۳ ی ۸ ی (۱۳۷۶) ی هه‌تاوی له‌ ولاتی نرویز به‌ هو‌ی نه‌خۆشی شیر په‌نجه‌ کوچی دوا‌یی کرد و گیانی دا ده‌ستی فریشه‌کان و له‌ گۆرستانی (گامله‌ بیه‌ین) ی شاری ئوسلو‌ی پینته‌ختی نرویز که‌ تایه‌ته‌ی مسولمانانه‌، نێژرا. (۱)

۱- سه‌رچاوه‌: ئه‌و باسانه‌م له‌ ژبانه‌ی مامۆستا وه‌رگر توه‌وه‌ که‌ به‌ قه‌له‌می خۆی نوسراوه‌ و بو‌ خۆشم چه‌ند مانگی‌ک له‌ سالی (۵۷) له‌ خزمه‌تی‌دا بووم و هه‌روه‌ها ماوه‌ییکیش به‌ سوخته‌یی له‌ حوجره‌ی مامۆستا بووم. لێره‌دا به‌ پێوستی ده‌زانم سپاسی تایه‌ته‌ی کاک حه‌سه‌نی رۆسته‌می بکه‌م که‌ یارمه‌تی‌دام.

مامۆستا مه‌لا خه‌لیل ی گۆره‌ مه‌ری

مامۆستا مه‌لا خه‌لیل گۆره‌ مه‌ری ناسراو به «مه‌لا خه‌لیل» ی میراوی

که‌ سایه‌ تی گه‌ره‌ ی ئه‌م باسه‌ مان ناوی «خه‌لیل» کوپی مه‌لا عه‌بدوللا، کوپی حاجی مه‌لا ره‌سوول، کوپی مه‌لا ئه‌حمه‌دی چه‌کۆیی یه‌. مه‌لا عه‌بدوللا ی باوکی، مه‌لایه‌کی باش بووه‌ و له‌ گۆره‌ مه‌ر که‌ ئه‌وکات (۱۷) مال بووه‌ مه‌لایه‌ تی و ته‌دریسی کردووه‌ و جاری وا هه‌بووه‌ به‌و (۱۷) ماله‌ (۲۴) نه‌فه‌ر، فه‌قیان به‌خیو کردووه‌. ئه‌و مامۆستایه‌ عه‌لاقه‌یه‌کی زۆری به‌ شیخی بوڕه‌انه‌وه‌ هه‌بووه‌ و ته‌نانه‌ت له‌ سه‌فه‌ریک دا که‌ ده‌چیته‌ ئه‌وی ده‌مریت و هه‌ر له‌ویش ده‌نیژریت.

حاجی مه‌لا ره‌سوولی باپیری مه‌لا «خه‌لیل» یش له‌ سه‌فه‌ری حه‌ج دا مردووه‌ و

گوره کهي له مه ککهي پيروزه و مه لا ته حمه دي بابي باپيريشي له گوره مهر مردووه و ههر له ویش به خاک سپردراوه.

مه لا خه لیل له ده ورانی مندالی دا دهستی کردووه به خویندن و له سه ره تای خویندن دا هه تا کتیی حاشیه ی «عبدالله یزدی» ههر له لای بابی ده رسی خویندوه و پاشان به شار و دییه کانی کوردستان دا گه راوه و ته نانه ت ریی ده «کو» و «که رکوک» و «هه ولیر» ان که وتوو و شاگردیی مه لا گچکه ی هه ولیری کردووه. له سیابلاغی، له حوجره ی مزگه وتی «روستم به گ» له خزمه ت مه لا «وه سیم» ی سه رده شتی بووه و کوتایی خویندیشی بردوته وه خزمه ت شیخی بورهان و ههر له لای ئه و به ریزه ش پاش (۱۴) سال سوورانه وه به دواي خویندن دا ئیجازه ی وه رگرتوو.

ماموستا پاش ئیجازه وه رگرتن گه راوه ته وه بو گوپه مهر و له جیی بابی دانیشتوو. وه ک ده لین ئه و کات میراوی ئاوه دان نه بووه و خه لکی له گوره مهر پرا بوو کار و باری کشت و کال هاموشویان کردوتی و پاش ماوه یه ک خانو و به رهیان لی ساز کردوون و مالیان هیانونی و مه لا «خه لیل» یش گواز تویتیه وه بو ئه وی و له وی دریزه ی به ته دریس و مه لایه تی داوه.

ئه و به ریزه که زور به زه بین و باش مه لا بووه و به یه کیك له چوار شهرع زانه کان «الفقهاء الاربعة» له قه له م دراوه ^(۱) له ده ورانی مه لایه تی دا فه قیی زوری پی گه یاندون و ئیجازه ی داون بو نمونه: مه لا «ره سوول» ی که په مداری، مه لا «سه ید حه سه ن» ی پارسایی، مه لا «حه سه ن» ی موده رریسی موته لق، مه لا «ره سوول» ی مه عرووفی زیوه یی و مه لا «عبدالله» ی باغ شیرین و...

۱- سئ شهرع زانه ناوداره کانی تر بریتین له: شیخ محهمه دی خانه قا، مه لا «عه زیز» ی موختی سه قزی و مه لا «سه عید» ی سیله که یی موکوریا نی.

مه لا خه لیل و هه را به دژی رهزا به هلهوی

هه رای مه لا خه لیل وه کوو له توش خوینه ری به ریزا شاراوه نییه سالی (١٣٠٧) ی کوچی هه تاوی هاته پیشه وه و به دژی فه رمانه دژ به دین و گه لی یه که ی رهزا شا بوو که به پیی ئه و ده بوو ته واوی خه لکی ئیران، به تاییه ت که مایه سی یه نه ته وه یی یه کان به رگی ئوروپایی وه ک کو ت و شالوار و شه پکه بی بکه نه بهر و فه ره نگی خویان وه لا بنین. (١)

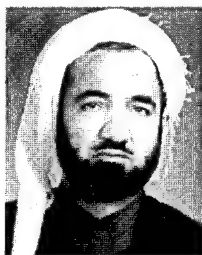
ئه و راپه رین و راسانه ی مه لا خه لیل و به ره که ی له بهر ئه وه که شه ریکی نا به رابه ر بووه پاش چه ند مانگی کان، تووشی شکان هاتوو و ماموستاش وه ک خو په نادانی ک چوته کوردستانی عهراق و نه گوندی «باقلان» ی گیر ساوه ته وه و بوته میوانی مه لای ئاوه دانی که ناوی مه لا «محهممه د» بووه ماوه یه ک له وی ماوه ته وه. تا به هو ی شیخ محهممه دی بورهان و چه ند که سی دیکه له دمر استانی ئه و کات کاره که ی بو چاک کراوه و گه راپوه ته وه میراوه!

ناوبراو له بهر ئه وه که خاوه ن ملک بووه، مووچه و به راتی له که س وه رنه گرتوو و هه ر له میراوه ش ماوه ته وه. تا ئه وه ی تووشی نه خوشیه کی دریز خایه ن دیت که چوار سال دریزه ی ده بی و سه ره نجام سالی (١٣٣٤) فه وت ده کا و له گو ره مه ر، کو نه دی باب و باپیرانی ده نیژن. (٢)

له شوینه وه ره کانی ماموستا ده توانین به تو مار سه عاته که ی ئاماژه بکه ین که به پسته کانی «أبجد، هوز، حطی، کلمن» ته واوی کردوو و به ئاسوی شاری سه رده شت و ده و روبه ره. هه روه ها ده لین شه رحیکی زور به که لکی هه یه له سه ر (ربعین) که له زانستی «هه یه ت» دایه.

١ - داخی دا خانم ئه و رو دنه بنین، بی ئه وه ی هه یج ده وه لیک ده ستور بدات یان لایه نیک پر و پاگه نده ی بو بکات زور به ئاسانی بازیک له گه نجه کان به تاییه ت له شاره کان به رگ و لیباسی کوردی یان وه لا ناوه و که و توونه لا ساکر دنه وه ی روژ ئاوا و هه ر روژه مودیک ده ردین و ره نگیک ده نوین که شه رکی سه رشانی هه موو روونا کبیانه به پیی توانا به رگری له و خو دو راندنه بکه ن و ئاکامی زیانباری ئه و خو گو رینه بوو جو ره که سانه روون بکه نه وه.

٢ - سه رچاوه: لیکۆلینه وه ی ماموستا مه لا قادر نیوه زی و کتیی «قیام ملا خلیل» ابراهیم افخمی. لیره دا به شه رکی سه رشانی ده زانم سیاسیکی زوری ماموستا مه لا قادری نیزی بکه م که به لیکۆلینه وه له قه دیمه کانی

حاجی ماموستا مه لا شیخ عبدالرئوف نه قشبه ندی

کورپی مه لا محهممه د، کورپی شیخ محهممه د ئه مینی بیژوه، سالی (۱۳۵۷) ی کوچی مانگی له دینی بیژوهی ئالانی سهردهشت هاتوته دنیا. ده گهل فام کردنه وهی له لای باوکی دهستی کردووه به خویندن. له تهمه نی (۱۳) سالی دا که باوکی له دهست ده دات بو ماوهی دوو سالان له لای شیخ ئه مینی باپیری (تصریف ملا علی) و (رساله العروض) که دانراوی خویه تی ده خوینی و پاشان ده چیه لای ماموستا مه لا علی دولکانی و دواي (۳) سال مانه وه، ده چیه خزمهت حاجی ماموستا مه لا محهمدی بوکانی له دینی گه لاله ی عه راق و (۵) سالی له وی ده مینته وه. تا سهره نجام دواي خویندن زانسته جوړاوجوره کانی سهردهم، سالی (۱۳۸۰) هه ر له لای ئه و به ریزه ئیجازه ی مه لایه تی وهرده گری و ده گه ریته وه بو گوندی بیژوه و مل له مه لایه تی و دهرس گوتنه وه و خزمه تی دین ده نی به بی چاوه پروانی له مووچه و به راتی خه لک. پاش سهرکه وتنی راپه رینی گه لانی ئیران دیته سهردهشت و دواي سالیک بیکاری ده بیته ئیمام و دهرس بیژی مزگه وتی (محمد رسول الله)، پاش (۳) سال مانه وهی، حاجی ماموستا مه لا علی دولکانی ئیمامی مزگه وتی خانه قای بیاره ی سهردهشت که له بهر پیری، هیزی مه لایه تی نامینی ده گهل خه لک داواي لیده که ن بیته ئیمام و دهرس بیژی ئه وی که تا ئیستاش هه ر له وی ماوه ته وه.

حاجی ماموستا سهره پای باش مه لایی قه له میکی توانای هیه و تا ئیستا نزیک به (۴۰) کتیب و نامیلکه ی له بابه تی جوړاوجوردا، به زمانه کانی عه ره بی و کوردی و فارسی نووسیوه، له وانه ده توانین به کتیه کانی (گنجینه ی گرانمایه در شرح کفایه

بیطوشی) به فارسی، (باغستانی راستان) به کوردی و (کتاب الاهداء الى القراء) به عهره بی ئاماژه بکهین.

ناوبراو، وه ک زهین و بیریکی به هیزی ههیه و شتی جوراوجوری زۆر له بهره و له بیره، ههستی شیعریشی ههیه و جار جار بو هیور کردنه وهی دهروون و دلدا نه وهی خوئی و به هوگه لی تره وه شیعرى گوتوه. (۱)

خوای گه و ره راوه ستاوی کات له سه ر خیران!

ماموستا مه لاسه ید ره شید حوسه ینی ناسراو به «مه لا

سه ید ره شید»

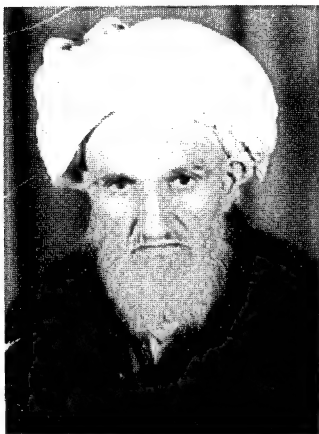

خوالیخو شبوو که کوری سه ید محه ممه دی مه شهوور به
(بابی گه وره) یه و له سه یده کانی (سه دبار) ی بانه یه. سالی
(۱۳۷۰) ی کوچی هه تاوی له گوندی شالگهی ناوچه ی

گه ورکانی سه رده شت هاتوته سهر دنیا. سالی دهست پی کردنی خویندنی و ناوی نهو
جیگایانه ی دهرسی لی خویندووو بو من زور روون نین و به لام سی کهس له
ماموستا کانیمان بو روون بووه که بریتین له به ریزان: ماموستا مه لا عه بدورپه حمانی
سیسیری، ماموستا مه لا شیخ نه حمده شریعه تی و قاضی عه لی که هه رسیکیان خه لکی
سه رده شت و نه و ناوه و ئیجازه شی له دور و به ری سالی (۱۳۳۳) ی هه تاوی دا هه ره
لای قاضی عه لی وه رگرتووو.

ماموستا سالی که (میر شیخه یده ر) و سالی که (بیور) ی سهری و (۱۳)
سالانیش له (بیور) ی خواری له گونده کانی سه رده شت مه لایه تی و برای ته درسی بووه و
پاشان سالی (۴۷) ده گه ل ده یان که سی تر له روونا کبیرانی مه لا و غه یره مه لا ده گیری و
ره وانه ی به ندیخانه ی (فه له کوئه فلاک) ی خوړه ماباتنی ده کریت. پاش دوو سال زیندان
حوکه مه که ی ده گوړن به دوور خسته نه وه (تبعید) و ده ینی رنه شاری (بافت) له ئوستانی
(کرمان) و دوا ی شمش مانگ مانه وه له حالی مه ره خه سی دا راده کا و تی ده ته قینی به ره و
قه لادزه ی عراق. چوار سالان له وی مل ده داته کار و کاسبی و به دهست پی کردنی شهری
بارزانیه کان ده گه ل حکومتی عراق، جیگهی کاسبی ده گوړیته وه بو (دهشتیو) و پاش
ماوه یه که له ریکه وتی یه که شه ممو (۱) ی (۳) ی (۱۹۷۵) ی زاینی سه عاتی حوت و
پازده ده قیقه ی سهر له به یانی، له حه وزی مزگهوت به دهستی تاوانباریک ناجوانمیرانه
ره شه کووژ (ترور) ده کری شه هید ده بی و هه ره له ویش ده نیژری. (خوای گه وره له
به هه شتی خو ی دا جیگهی بکاته وه!) (۱)

حاجی ماموستا مه لاره سوولی مه عروفي زیوه

ئهو به پریزه سالی (١٢٩٤) ی کوچی هه تاوی واتا سالیك پاش گرانی چاوی به دنیا هه لئاوه. پیش چوونی بو فهقییه تی، له لای عه لیاغای باوکی که میرزا بووه سه وادی نووسین و خویندنه وهی پهیدا کردووه. سالی (١٣٠٩) که مه دره سهی ره سمی بو یه که مجار له سه ردهشت دانراوه له لای

میرزا نه حمه دی فتووحی موعه لیلی می ئه و مه دره سهیه دهستی کردووه به خویندن. سالی (١٣١٣) که باوکی ویستویه تی بینیریته سنه بو مه دره سهی دهوله تی، به قسه ی ناکا و مل پیوه ده نی بو عهراق بو فهقییه تی. ناوبراو سه ره تای خویندن له مرگه وتی «کانیه چاوان» ی مه رگه ده ست پیده کا و پاش سالیك ده چیته خوشناوه تی و له دییه کانی (وه ری، زیوه و هه رته ل) دریژه به خویندن ده دات. ئه مجار ده چیته شه قلاوی و له لای موسته عیدیک به ناوی مه لا صالحی ئه خته ته ری بو کانی جی ده خوازیته وه.

ریز و چوینه تی خویندن ئه و ماموستایه تا کو تای خویندن به کورتی به شیوه ی خواره وه یه: پاش شه قلاوی ره واندز ئه مجار دووباره هه رته ل، دوايه گردمه یته ر و پاشان له کاتی خویندن کتیی «الاطهار» دا دیته وه زیوه و باوکی ژنی بو دینی و پاش مانه وه و ده رس خویندن بو ماوه ی مانگیك له زیوه ده چیته ئه حمه دب ریو، لای ماموستا مه لا عه بدوللا به موسته عیدایه تی و تا پاییز ده مینیته وه. ئه و جار له ویش ده روا و چه ند جی له ناوچه ی سه ردهشت و بانه راوده کا و جیی نابی تا ده چیته پینجوینی عهراق و له لای مه لا عیزه ت ناویکی مه ریوانی به سوختایه تی داده مه رزیت و ئه و زستانه له «پینجوین» و «کیله» و «مه سو» تا به هار راده بویری، پاشان ده چیته گوندی (وینه) ی حه مه ره شید خانی بانه یی و به موسته عیدایه تی له لای مه لا ره حیمی گله یی مه ریوانی بو ماوه ی هه ژده مانگ دریژه به خویندن ده دات. پاشان دیته خزمه ت ماموستا مه لا مسته فای شویی و سی چوار

مانگ ده مینځته وه و دوايه ده گه پښته وه بو ناوچه ی سهرده شت و له کاتیک دا که (گلنبوی شرح) ی خویندوه له لای ماموستا مه لا نه حمه دی جه ریحی له گوندی باساوی جی ده خوازپته وه و ماوه ی سالیک له وی دهرس ده خوینی.

ناوبراو له سهر نه وه که مه شمول بووه و خو ی به بنکه ی سهر بازگیری نه ناساندوه قاچاغ ده بی و به و هوپه وه باوکی ده گیریت و نه ویش له رویی ناچارپه وه ده چی خو ی ده ناسینی و باوکی نازاد ده که ن و خوشی تا راگه یانندیکی تر ده نیرنه وه. به لام به هو ی نه وه که پیشهاتی خهرمانانی (۱۳۲۰) واتا (قضیه شهرپور) به شوین روودانی شه ری دووه می جیهانی دا دپته پیشه وه و ده ولت تیک ده چی، حاجی ماموستا سهر بازی ههر ناکا.

ههر نه و ساله ناوبراو ده چپته میړاوی سهرده شت، له لای مه لا خه لیلی گوړه مه ری جی ده خوازپته وه به لام له بهر نه وه که مده رس بووه و به مانگیک دوو دهرسی له کتیبی (گلنبوی برهان) بو خویندراوه، دوا ی پرس به بابی ده چپته بیشاسب و به هاری سالی (۱۳۲۱) یش ده چپته سابلاغ، مزگه وتی بازار و له لای ماموستا مه لا حوسه ینی مه جدی ده ست ده کا به خویندنی (شرح المواقف) و چوار سالان له وی دریژه به خویندن ده دات. ههر نه و ساله که کومه له ی (ژ.ک) داده مه زری ماموستا ده ست ده کا به هاوکاری کومه له و به گهر می دپته نیو تیکو شانی سیاسیه وه. ههر بویه دوا ی دامه زانی کو ماری مه هاباد له سالی (۱۳۲۵) دا ماموستا له لایه ن کو ماره وه ده کرپته بهر پرسی کاروباری سیاسی ناوچه ی سهرده شت.

ماموستا سالی (۱۳۲۶) له کاتی گه پانه وه له سابلاغ، له گه رده نه ی «زمزیران» هه والی پیده گات که ته ورپز که وتوته وه ده ستی ده ولت و مه لا مسته فای بارزانی به ری سه قزی به جی هیشتووه.

به لی به و شیوه کو ماری تازه بنیات تراوی مه هاباد ده پرووخی و ماموستاش ده ست له تیکو شانی سیاسی هه لده گری و به عینوانی په نابهر ده چپته میراوه و چاوه پروانی گه پانه وه ی ماموستا مه لا خه لیل ده بی که دوا ی روو خانی کو ماری مه هاباد ده یبه ن بو تاران. به هاتنه وه ی ماموستا، ده ست ده کاته وه به خویندن و چوار سال له سهر یه ک به بی

ئهوه دهرسیکی بچی خویندن دریژه پی ده دات.

سالی (۱۳۲۸) له لای ماموستا مه لا خه لیل ئیجازه ی مه لایه تی وه ده گری و له سه ر داوای عه ولاغای مه نگور مه شهوور به عه ولاغای بایز پاشای ده چیه گوندی ترکه شی سه ر به ناوچه ی پیرانشار و به مه لایه تی داده مه زری و مل له ته دریس ده نیت تا سالی (۱۳۳۲) که ده گه ریته وه دیه که ی خوی (زیوه) و تا ئیستاش که سالی (۱۳۸۰) یه هه ر له وییه و له و ماوه ش دا به بی چاوه پروانی له خه لک دریژه ی به پیشنویزی و ده رسیژی داوه و وه ک ریش سپیه کیش له نیو خزمه کانی دا ماوه ته وه و تا ئیستا زیاتر له (۲۰) فهقیی ئیجازه داوه. (۱)

خوا بی پاریزی ت!

ماموستا مه لا «سید سلام» ی

سه لامی

کوری مه لا «سید احمد ابن
الکاژاوی» یه و له سالی (۱۲۸۲) ی
کوچی هه تاوی دا له گوندی زیویه
مه لکاری سهردهشت پیی نایه ژیانه وه.
له ته مه نی (۸) سالی دا، دایک و بابی
له دهست داوه و له و پیری هه ژاری و
بی که سیدا خویندنی سهره تایي له
حوجره ی «نه لاس» دهست پیکردوه.

ماوه یه ک دواتر چوه ته خزمهت ماموستا مه لا خلیل له میراوی مه نگوران و ماوه یه کیش
خزمهت جه نابی شیخ محهمه د نه مینی بیژوهی به نه سیب بووه و له ویش را چوه ته
شاری «سلیمانی» عراق و تا دهست پیکردنی کتبی «جمع الجوامع» له وی ماوه ته وه و
دوايه سهر له نوی گه راوه ته وه بو ئیران و له گوندی باغچه ی موکریان پاش ماوه یه ک
خویندن له لای به ریز ماموستا مه لا سید عه بدولکه ریم، ئیجازه ی مه لایه تی وده گری.
جا ده گه ریته وه بو ناوچه ی بانه و له گوندی نه مه شیر دهست ده کا به مه لایه تی وپرای
ته دریس. به لام دوی دوو سالان به هو ی نارازی بوون به وه زعی مه لایه تی، به تاییهت به
شیوه ی به ریچوون و وه رگرتنی مووچه و به رات له خه لک، بو ماوه ی (۹) سالان دهست
له مه لایه تی ده کیشیته وه و ده چیه سهر هیللی بازرگانی و مامه له و به و هو یه وه ده توانی
ملکیکی زور له گوندی «گه نتکی» ی گه ورکانی سهردهشت بکری و نه مجار به خه یالی
ئاسووده وه ده چیه وه سهر پیشه ی پیشووی و به ئیشتیایه کی زوره وه تا دوا سته کانی
ژیانی له دیه کانی: واوان، نه لاس، لیلانه، ره بهت، هه نداوی، به سری و گه ندکه، دریژه به
مه لایه تی هاوپی له گه ل ته دریس ده دا، که ده یان که سی له سهردهستی پیگه یشتن و چهند

فهقیشی ئیجازه دان، که ئیستا له ناوچه کانی بانه، سه قزو سه رده شت خه ریکی خزمه ت به
 ئاین و گه لن.

ماموستا که پیاویکی هه قگو، هه ق په زیر، به عیززه ت و ماندوویی نه ناس بوو دواي
 ژيانیکی سه ربلیندانه سه رهنجام سالی (۱۳۴۸) دنیای بیوه فای به جی هیشت و به ره و
 دنیای هه رمان که وته ری. (۱)

خودا لیلی خوش بیت!

ماموستا مه لا صالح نه جیبی ناسراو به مه لا صالحی گه ناو

ئەو پیاوێ گەورە سالی (١٢٧٩)ی کوچی هەتاوی

لە بیژووی ئالان چاوی بە دنیا هەلیناوه. خویندنی

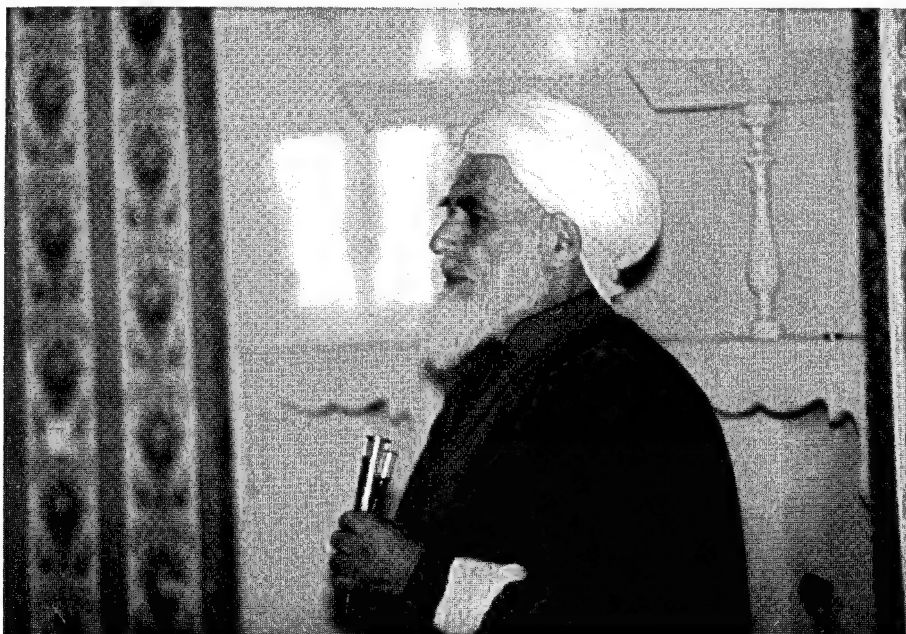
سەرەتایی ئەودەمی لە لای باوکی خویندووە. دواتر لە خزمەتی شیخەمینی بیژووە هەر لەوێ ماوێهێک فەقیهێتی کردووە. ئەمجار دەستی داوێهێ گەران و لە ماوێ خویندن دا ریی کەوتوێهێ لای ماموستا دەلگهیی، جەنابی مه لای کوێه، مه لا «بهاءالدین»ی کوویی و... لە ئاخریش دا هەر لە لای ئەو بەرپێزە ئیجازە وەرده گری و ئەگەرچی لە کوێه داوای مانەوێ لێدەکەن بۆ مه لایه تی بەلام دەگەرپێتەو بۆ بیژووی و لە شوینی باب و باپیرانی دەست دەکا بە مه لایه تی.

ماموستا کە زولم و زوری رژیمێ شایه تی ده بینێ، تیکۆشانی سیاسی ئاوێته ی مه لایه تی ده کا و به هاتنه پێشی هه رای «مه لا خه لیل» (١٣٠٧) به شداری تیدا ده کا و بۆ مه به سه ته مه لا کانی ده و روبه ری له خوێ کوڤه کاته وه و مه لا صالحی ئەخته ته ری کە فەقی ده بیټ، ده کاته ئالا هه لگر و ناوهندیکی به رگری له دیی «ماره غانی» سه رده شت ده کاته وه. جا به و هۆیا نه داوای سه رکه و ته وه ی دووباره ی ده وه لت، ده گه ل مه لا عه بدوللای گه ناوی مه لای ئەو کاتی دیی «نه لاس» کە ئەویش به شداری را په رینه کە بووه فه رمانی گرتنیان ده رده چێ و له ئەنجامدا هه ردووکیان بارده کەن بۆ پشده ر و ماموستا مه لا صالح له گه ناو ده مینێته وه و ده ست ده کاته وه به مه لایه تی و ته دریس و له ناوچه کانی جوړاو جوړی کوردستان را فەقی، دینه لای و کەلکی لی وەرده گرن.

ئەو بەرپێزە سالی (١٣٤٢) به داوای فه وتی خه لیفه «مه لا مه حمود» ئیمامی بیژو ه دا، له سه ر داوای خه لک و خزمه کانی دپته وه بیژو و سه نگه ری خزمه ت بۆ جا ریکی دیش دینێته وه شوینی له دا یک بوونی. تا له ئاخر و ئۆخره کانی ته مه نی دا بینایی له ده ست ده دا و

به ناچاری دهست له تهدریس هه لده گریت و به لام ئیمامه تی ههینی تا کو تایی ته مه نی درێژه هه ر پی ده دات.

ماموستا پیاویکی پارێزگار، به و یقار، ریزگر و نیشتمان پهروه روو و سه ره نجام له ریکه وتی (٨ ی ١١ ی ١٣٦٨) له ته مه نی (٨٩) سالی دا دنیای به جی هیشت و هه ر له دی بیژوی له گورستانی ک که به ناوی خو ی کرایه وه نه سپارده کرا. جیی به هه شت بی^(١)!

مامۆستا مه لا «عه بدوڤره حمان» ی ره حمانی ناسراو به «مه لا ره حمانی سیسیری»

ئه و باش مه لایه سالی (۱۳۳۷) ی کوچی مانگی ریکه وتی ده و روبه ری سالی (۱۲۹۶) ی کوچی هه تاوی له دینی سیسیری سه رده شت پیی ناوه ته دنیا. له ته مه نی چه وت سالی دا هه ره له وئی له مه درسه ی دینی مامۆستا مه لا سه ید حسه ین ده ستی کرد به خویندن. پاشان که قاضی عه لی سه رده شتی دیته سیسیر له لای ئه و درێژه به خویندن ده دا و پاش گه رانه وه ی قاضی بو سه رده شتیش ده گه لی ده چی و تا ده گاته کتیبی (جامی) له لای ده مینیته وه. ئه مجار ده پرواته کوردستانی عه راق و له لای باش مه لایانی وه ک مامۆستا مه لا عه بدولکه ریمی موده پرپس له بیاره، شیخ بابه عه لی له زانایانی سلیمانی، مه لا عارفی بانه یی له پینجوین و... که لکی وه رگر تووه. ئه مجار گه پراوه ته وه بو مه ریوان و ماوه یه کیش له لای مه لا مه حموودی جوانرویی له (ده ره تفی) و مامۆستا مه لا باقر له (بالک) ده خوینی و دوايه ده گه ریته وه ناوچه ی موکریان و له لای مامۆستا مه لا عه لی

وه لزی له دینی هه مامیانی بوکان ده گریسته وه و وپرای ده رس خویندن، کتیبائیکی زووری وهک: (تشریح الافلاک، ربع، اسطرلاب و...) ده نویسته وه و له کوتایی خویندنه کهشی دا ده چیه خانه قای بورهان و نیزیکه ی دوو سالیش له وئی ده بی و دوای ته و او کردنی زانسته کانی وهک: (کلام، حکمت، اصول و فقه) له به هاری سالی (۱۳۲۲) ی کوچی هه تاوی دا له لای شیخ محهمهد که یه کیکه له (فقهائ اربعة) ئیجازه ی مه لایه تی وهرده گری.

ماموستا له ده ورانی مه لایه تی دا له دیه کانی: سوغانلوو له ناوچه ی پیرانشار، ئاتابلاخی و بیگوس له ناوچه ی سابلاخ، سیسیر، ره بهت، قه له ره شی، دۆله توو، وه لیو، زمزیران له مه له بندی سه رده شت، درپژه ی به ته دریس و مه لایه تی داوه و سه ره تای سالی (۱۳۴۷) چۆته مزگه وتی سه رچاوه ی سه رده شت و تا سالی (۱۳۷۴) هه ره له وئی له سه ره ئه و پیشه پیرۆزه ده روات. به لام به داخه وه ماوه ی پینج شه ش سالی که به هوی پیری برستی لیبراره و ده ستی له مه لایه تی هه لگرتوه و ئیستا گرده نشینه.

ماموستا مه لا عه بدو وره حمان له ته مه نی پرپایه خی مه لایه تیه که ی دا سه ره رپای کویره وه ری و نه داری، ره نجیکی زووری له پیناوی رینوینی خه لک و ده رس گوته وه دا داوه. که م که س هه یه له فه قیه کانی سه رده شت، بانه، پیرانشار، سابلاخ، بوکان و... له لای خو ی یان له حو جره ی ئه و ده رسی نه خویندبی و که لکی وهر نه گرتبی. له فه قیه کانی ئه و به ریزه ده توانین ئاماژه بکه ین به ماموستایان: له سیسیره کان: مه لا برایم ئیسماعیل زاده، مه لا خدری سارته کی، مه لا حه سه نی نستانی، مه لا که ریم فیدایی، مه لا ره حیم شه ریفپوور، مه لا ئه حمهد گه نمانی و مه لا حه سه ن گو له یی و له غه بری ئه وان مه لا شیخ ره ئوفی بیژوه یی، مه لا ئه حمهدی دافعی، مه لا ئیسماعیل شه مسه ددینی، مه لا سه عید کامه می و ههروه ها مه لا محهمه دی عه زیزی و مه لا ساحیب یوسفی و مه لا ئه حمهدی دۆنه خۆر له پیرانشار و مه لا شه فیعی کوپی و مه لا حه سه نی فیردوه وسی و ده یان که سی دیش.

له تایه ته ندیه خده یه کانی ماموستا ده توانین به وانه ئاماژه بکه ین: راستی، خیرهت، قنیات، له دنیا گوزهران (زه د)، تا راده یه کی زۆر، خو به که م گری به تایهت له

حاند ماموستاکانی و کهسانی پیرتر له خوی و دووری له نارهوا (حه‌رام).
 هه‌روا ماموستا زۆر هوگری مه‌لایه‌تی و ئه‌رکه‌کانی بوو. هه‌ر بۆیه‌ش هه‌ر سێک
 کوپه‌که‌ی نایه‌ به‌ر خویندنی مه‌لایه‌تی و تا ئه‌وه‌ی بۆ کوپه‌ چوکتیه‌که‌ی (مه‌لا شه‌فیع)
 سنجیلی وهرنه‌ده‌گرت، مبادا له‌ قوتابخانه‌ی ره‌سمی نیونوووسی بکا و خویندنی دینی له
 کیس بجیت.

دیسان ئه‌و به‌ریزه‌ زۆر ئه‌رک‌ناس و به‌ به‌لین بوو و سه‌باره‌ت به‌ ئیشیکێ که‌ هه‌ییو
 یا پێی ده‌سپێردرا هیچ قسوور و کوتاهیه‌کی نه‌ده‌کرد و له‌ فتوادان دا خوی به‌ کتیه‌
 باوه‌ریکراوه‌ کانه‌وه‌ به‌ستبووه‌ و زۆر به‌ پارێز و خاوه‌ن تیبینی بوو.

هه‌روا له‌ سغه‌ته‌ باشه‌کانی ماموستا ئه‌وه‌ بوو که‌ سیله‌ی ره‌حمی زۆر بوو و بۆ
 دوستان و ئاشنایان و به‌تایه‌ت بۆ ئه‌و ماموستایانه‌ی ده‌رزی له‌ لا خویندبوون زۆر به‌ وه‌فا
 بوو و ریزی زۆری لی‌ده‌گرتن و قه‌ت به‌ خراپه‌ باسی نه‌ده‌کردن و تیکرا له‌ پاشه‌مله‌کوتن
 به‌تایه‌ت سه‌باره‌ت به‌ ماموستاکانی زۆری خو‌ده‌پاراست و تیده‌کو‌شا هه‌له‌ و په‌له‌کانیان
 بۆ بپوشی و بۆیان جێ بکا.^(۱)

خوای گه‌وره‌ پایه‌دار و بێ‌وه‌ی کات!

۱ - سه‌رچاوه‌: حاجی ماموستا مه‌لا شه‌فیعی کوپی و خۆیشم زۆری به‌ خزمه‌ت گه‌یشتووم و ماوه‌یه‌کی‌ش
 ده‌رسم له‌ خزمه‌تی خویندوه‌.

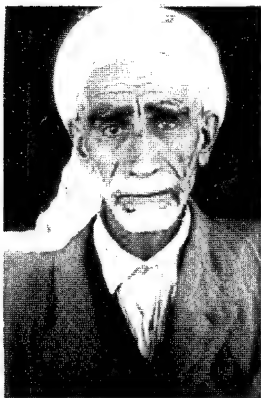
قاضی عہ لی سہردہشت

قاضی عہ لی کوپی ئہ حمہد سالی (۱۲۸۳) ی
کوچی ھەتاوی لہ شاری سہردہشت ھاتوتہ دنیاوہ. لہ
دہوروبہری (۱۰) سالی را دہبہر خویندن نراوہ و بہ باوی
فہقیہ تی بہ شیوہی خواری جیگورکە ی کردووہ تا بہ
ئاواتی سہرہ تایی گہ یشتووہ: لہ بہرہوہ سہردہشت پاشان
جستانی سالی قاتی واتہ سالی (۱۳۳۶) ی کوچی مانگی
گوندی (دولکان) ی ئالان، بہ ھاری ئہو سالہ دووبارہ

سہردہشت کہ پیش رەمەزان دەست دەکا بہ کیتی (سەعدینی)، ئہ مجار میراوہ و
دوایش لہ حوجرہ کانی واشامەزین، بیژوہ، قەلاتہ، کوپہ، سابلاغ، خانەقا، پەسوئ
گہراوہ و لہو نیوہش دا جارجار، ھاتوتہوہ سہردہشت و لہ ئاخو و ئوخو
خویندنہ کەشی دا دہچیتہوہ کوپہ و ھەر لہ ویش لہ سالی (۱۳۴۷) ی کوچی مانگی،
بہرابہری سالی (۱۳۰۷) ی کوچی ھەتاوی ئیجازہ وەر دہگری و دہ گہریتہوہ بو
سہردہشت. زستانی ئہو سالہ بہ مەلایەتی دہچیتہ سیسیر و دوای سالیک دیتہوہ
سہردہشت و تا کوتایی ژیانی ھەر لہوئ خەریکی دەر سگوتنہوہ، مەلایەتی و قەزاوہت،
دہبی و دوای عومریک زەحمەت و خزمەت لہ تەمەنی (۶۰) سالی دا لہ ریکەوتی ۵
۳ (۱۳۴۷) ی کوچی مانگی، بہرابہری ۴ ی ۵ (۱۳۴۲) ی کوچی ھەتاوی، ئەمری
خوای بہ جی ھینا و ھەر لہ سہردہشتیش ئہ سپاردہ کرا. (۱)

خوالینی بیووریت!

ماموستا مه لا عه زيز واعیظی ناسراو به مه لا

«عه زيز» ی کویی

ناوبراو کورپی «محمد» کورپی «اویس» کورپی

«قزنی» کورپی «محمد» کورپی «شیخه» یه و سالی

(۱۳۱۳) ی کوچی مانگی به رابه ری (۱۲۷۲) ی هه تاوی

له شاری کوپه، گه ره کی قه لات له دایک بووه. تا ته مه نی ده

سالی له فیرگه ی شیخ مه لا حسه یین و ماموستایانی تر خه ریکی فیڕ بوونی قورپان و نووسین و برپیک ورده کتیبی ئاره وی و فارسی ده بی و تا ده گاته ته مه نی (۲۰) سالی له کوپه، که رکوک و حوجره کانی دیکه ی شار و دیی ئەم دیو و ئەود یو به خویندنی زانسته جورا و جوره کانی ئایینه وه کاتی خو ی ده باته سه ر و له ماموستایانی وه ک: شیخ محه ممه د ئەمینی بیژوه، حاجی بابە شیخ، مه لا خه لیل میراوه یی، مه لا عه بدوللای جه لیزاده، شیخ عه لی حیسامو ددین و زوړیکی تر له ماموستایانی ناوداری گه رمین و کوستان که لک وه رده گری.

ماموستا به شوین شه ری یه که می جیهانی (۱۹۱۸-۱۹۱۴ز) و روخانی

ئیمپراتوری عوسمانی دا دیته سه رده شت و سالی (۱۳۷۱) ی کوچی مانگی ده بیته ئیمام

و سه ر خه تمی خانه قای بیاره و سالی (۷۳) ش ده چیته سه فه ری حه ج.

تیکۆشانی سیاسی

ره زاشا که سالی (۱۳۰۴) ی هه تاوی چوه سه ر ته خت، چه ند فه رمانی دژ به دینی

ده رکردن که یه کیک له وان نه هیشتنی خو داپوشینی ژنان (حجاب) بوو، یه کیکیش به زوړ

ده به رکردنی کوټ و شه لاری روژئاوایی و له سه رنانی شه پکه. که ماموستا یه کیک له و

مه لا تیکۆشه رانه بوو، دژی نه و فه رمانه ویستا و بو ئه وه ش که نه که ویته به رده ستی رژیم

ماوهی (۵) مانگان له کوردستانی عهراق خوێ ههشاردا. بهلام له بهر پێ داگرتنی خێزانی له سه هاتنهوهی، به ناچاری هاتهوه سهردهشت و ههه له یه کهم شهوی هاتنهوهشی دا که ریکهوتی (۱۲ ی ۴ ی ۱۳۱۷) بوو گیرا و رهوانه ی تاران کرا و پاش مانهوهی (۳۱) مانگ لهوێ و ماوهی چهند مانگیان له سنه و ماوهیه کیش دوور خرا نهوه (تبعید)، بو یه زده، گه رایه وه نیو مال و مندالی!

ماموستای تیکۆشه ر و کولنه ده ر وه ک زور زانا و له خواترس بوو، شاعیریکی به ههست و نووسه ریکی تواناش بوو. شیعه رکانی ماموستا که به (۳) زمانی کوردی، عه ره بی و فارسی هۆنرا نه وه، بابته تی جو را و جو ر ده گر نه به ر خو و خویان له (۵۰۰۰) تاک شیعه ر ده ده ن.

به ره مه کانی قه له می ماموستاش که به (۳) زمانی ناوبراون و له بابته تی زانسته کانی: (قورئانی، هه دیسی، فیهقی، ژیناوه ر و میژوو، ئاقیده، که لام، پزیشکی) و چهند زانستی دیکه ش ده دوین، پتر له (۶۷) کتیب و نو سرا وه ن.

ناوبراو که له ئاخری ژیا نی دا مه لای مزگه وتی «دارالسلام» ی سه رده شت بوو دوای یه ک عومر تیکۆشان و کویره وه ری سه ره نجام سه عاتی دوا زده و چاره کی نیوه پرو ی روژی سی شه ممو ریکه وتی ۱۷ ی ریه ندانی سالی (۱۳۵۷) به ده سته به ده ستنو یژه وه له کاتی که دا که چاوه پروانی هاتنی کاتی نو یژ و جه ماعه ت کردن بوو، له سه ر به رمال و له په نا کۆله که یه کی مزگه وت به ره و قبیله راکشا و گیانی ده رچوو. (۱)

خودا بیبه خشیت!

حاجی ماموستا مه لا عه لی مه حمودی دولکانی

ناو براو سالی (۱۳۳۰) کوچی مانگی له
دولکانی ئالان هاتوته دنیا. له تهمه نی (۱۵) سالی دا
چوته کوچی فه قیانه وه و سه ره تای خویندنی له
(دهروینه) ی عهراق له لای مه لا محمد گرویی
دهست پی کردووه. له ده ورانی خویندنه که ی دا
که لکی زانستی و پهروه رده یی و... له گه وه
پیاواییکی وه ک: مه لا سید عه بدوللای پشده ری،

مه لا ئه سعدی مه حوی، مه لا ئه حمه دی دیلیژه یی، حاجی مه لا عه بدوللای دیلیژه یی،
حاجی مه لا عه بدوللای بیژوه یی له سلیمانی، مه لا عه بدولحه میدی بانه یی له تورجان،
مه لا حه سه نی ده شتیوی، کاکه مه لای بیوران، مه لا صالحی گه ناوی و مه لا شیخ عومه ری
واشه مه زین وه رگرتووه و له ئاخیریش نه سیبی که وتوته لای حاجی ماموستا مه لا
محمدی گه لاله و سالی (۱۳۵۹) ی کوچی مانگی ئیجازه ی مه لایه تی پیدراوه.

ئه و به ریزه بو یه که مجار سفره ی مه لایه تی، له (سه فره) ی شینکایه تی عهراق
ده کاته وه و دوای دوو سال ده گه رپته وه شوینی له دایک بوونی و تا (۱۴) سالان له دولکان
دریژه به خزمه تی دینی ده دات، تا سالی (۱۳۷۵) ی کوچی مانگی که له و کاته را دیته
خانه قای سه رده شت و تا پیری برستی لی ده بری ساتیک له تیکوشان ناکه ویت و
شیلگیرانه له سه ر پیشنوژی و رینوینی و ده رس گوته وه ده روات.

حاجی ماموستا که زانایه کی دلسوز، پاریزکار، له خواترس، به قنیات و بی زیان و
ریزدار و ریزدانه ر بوو سه ره نجام سالی (۱۴۱۶ ک.م) به رابه ری (۱۹ ی ۱۰ ی ۱۳۷۴ ی
ک.ه) وه لامی په یکی ئه جه لی دایه وه و به پی وه سیه تی خوی ره وانه ی گورستانی
(حهوت پیر) ی بیژوه کراو له په نای گوری شیخه مین جینی گرته وه. (۱) خوا بیبه خشی!

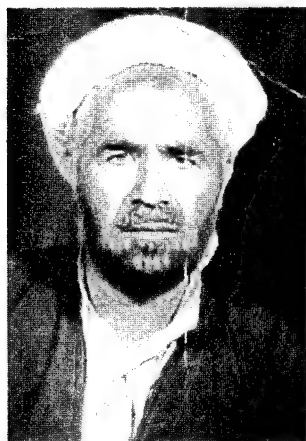
مامۆستا مه لا حمه ممه دی باساوی

سالی (۱۳۳۸) ی کوچی، له گوندی (کونه مشکه) هاتۆته دنیاوه. له ته مه نی (۱۰) سالی را پیتی خویندراوه. (۱۲) سالان له خویندن گهراوه. له و ماوه دا چهند جیی پشکنیون و چهند مامۆستای ئال و گۆر کردوون بو نموونه: ریی که وتۆنه باساوه، ئه حمه دبزیو، واون،

بیشاسپ له ناوچهی سه رده شت و له لای به ریزان مامۆستا مه لا ئه حمه دی حیکمه تی (جریحی)، مامۆستا مه لا عه بدوللای ئه حمه د بزبو، مامۆستا مه لا عه لی بیشاسپی و له کوتایش داله گه ناوی عه راق له خزمه ت مامۆستا مه لا صالح بیژوهیی ده رسی خویندووه و هه ر له لای ئه و به ریزه ش دواي (۱۲) سال حه ول و ته قالا به دواي زانست و په روه رده دا، ئیجازه ی مه لایه تی وه رده گری و ده گه رپته وه بو گوندی باساوه ی سه رده شت و به مه لایه تی داده مه زری و مل له ته دزیس و رینوینی خه لک ده نی و تا ته مه نی له (۶۰) تیپه ر ده کا، له سه ر ئه و پیشه پیروزه ده روات و پاشان به هو ی پیری و نه خوشی ده ست له مه لایه تی هه لده گری و ده چپته وه گوندی (کونه مشکه) و دواي سالی ک مانه وه، ده گو یزپته وه بو شاری سه رده شت و دواي شه ش مانگ مانه وه به نه خوشی، سه ره نجام وه لای په یکی ئه جه ل ده داته وه و هه ر له ویش ته سلیم ده کری.

مامۆستا پیاویکی به دین، ره زا سووک، ژیر، خۆ راگر و قسه خوش بوو و ئیستاش قسه کانی له مه جلیسان ده گیر نه وه. (۱)

خوالی خوش بیت!

خوالینخو شېوو حاجی ماموستا مه لا «محمد عظیمی»

کورپی ره سوول، کورپی حسین (ئه سین)، کورپی خدر، کورپی فقهی ثالی که هه موویان خه لکی «به نوو خه له ف» ی سهر به شاری سهر ده شتن. دایکی نیوی فاطمه (فات) ه و خه لکی گوندی پاشبه ردی گه ورکانه.

نا براو سالی (۱۳۰۰) ی هه تاوی له بنه ماله یه کی هه ژاردا چاوی به دنیا هه لیناو هه رکه فامی کرده وه نرایه بهر خویندن به لام له سهره تادا له بهر ده ست تهنگی باوکی هه لی چوونه ئیره و ئه ویی بو نه ره خسا و نه یتوانی یه کجاری روو بکاته خویندن بو یه هه موو سالی که ده گه ل ته واو بوونی کار و کویره وه ری رووی ده کرده مزگه وت و له لای ماموستای ئاوه دانی ده رسی ده خویند و ته نانه ت له فه سلی کاریشدا، ئه گه ره هه لی بو هه لکه وتبا ده رسی ده خویند و به ده م کار کردنه وه ده رسه کانی ره وان ده کرد.

ماموستا، سی - چوار سال بهم شیوه دریژه ی به خویندن داو دوا یه به ره سمی رووی کرده حو جره کان، به لام له بهر نه داری و نه بوونی بهرگ و پیلا و و کتیب ده گه ل زور گیر و گرفت روو به روو بوو و واهه بوو له سهر ئه وه له حو جره یه ک ده نگیان ده دا و ئه ویش که زور تامه زرو ی خویندن بوو کو لی نه ده دا و رووی ده کرده جیه کی تر و هه ر بوو یه ش ناچار بوو له مانگی ره مه زاندا بچیه مه لایه تی و شتیک بو خوی په یدا بکات.

ئو بهر یزه له کوردستانی ئیران له سو یسنایه تی و گه ورک و ئالانی ناوچه ی سهر ده شت و له کوردستانی گه رمین له مه رگه و شینکایه تی به دوا ی زانست و ئه زمون دا گه راوه.

هه‌ندیک له ماموستاکانی:

ماموستا به سوختایه‌تی که‌لکی له‌و به‌پێزانه وه‌رگرتوو: ماموستا مه‌لا (محرم) مه‌رگه‌یی له‌ له‌ گوندی بیوری سه‌رینی سه‌رده‌شت و مه‌لا شیخ ئەمین ئاکوویی له‌ دینی «گربداغ» ی ناوچه‌ی پشده‌ری عه‌راق که‌ له‌ لای ئەو دوو ماموستایه‌ کتییی (عوامل) ی خویندوه. ماموستا مه‌لا موسی له‌ مه‌رگه‌ی عێراق و ماموستا مه‌لا حه‌سه‌ن گه‌زنه‌یی له‌ بیوری سه‌رووی سه‌رده‌شت بو‌کتییی (انموذج)، ماموستا مه‌لا حوسه‌ین که‌یوان (کونه‌مشکه‌یی) له‌ گوندی (گه‌رمکان) ی پشده‌ر بو‌کتییی (اظهار).

هه‌ندیک له‌ ماموستاکانی سه‌رده‌می موسته‌عیدایه‌تی ماموستا بریتین له‌: ماموستا مه‌لا «محمد» مه‌رگه‌یی له‌ گوندی «بنگرد» ی عێراق بو‌ «جامی»، ماموستا مه‌لا «عبدالله» واوی له‌ «نه‌لاس» و ماموستا مه‌لا ره‌حیم عه‌بیاسی بو‌ «سیوطی و گه‌له‌نبه‌وی شه‌رح»، ماموستا مه‌لا ئیبراهیم سیسیری له‌ گوندی نستان بو‌ «سیوطی» ماموستا مه‌لا ئەحمه‌د تووژه‌لی، له‌ گوندی «شیوه‌سه‌ل بو‌کتییی «جامی»، ماموستا مه‌لا عه‌لی بێشاسپی و ماموستا مه‌لا «محمد» کونه‌مشکه‌یی و ماموستا مه‌لا حسین ده‌شتیوی بو‌ «حاشیه‌ عبدالله یزدی»، ماموستا مه‌لا ئەحمه‌د شه‌ریعه‌تی، بو‌ «شرح‌العقاید»، ماموستا مه‌لا «محمد چکه‌» له‌ گوندی هیرووی عێراق بو‌کتییی «سید عبدالله صرفی» ماموستا مه‌لا عه‌لی دولکانی بو‌ «گه‌له‌نبه‌وی ئاداب» و ماموستا مه‌لا «صالح» نه‌جیبی له‌ «گه‌ناو» ی عێراق.

شایانی باسه‌ که‌ ناو براو دوای گه‌رانگی زۆر له‌ شار و گونده‌کانی ئەم دیو و ئەو دیوی کوردستان به‌ دوای خویندن و زانیاری دا سه‌ره‌نجام له‌ خزمه‌ت به‌رێز جه‌نابی ماموستا مه‌لا «صالح» نه‌جیبی کو‌تایی به‌ خویندنی باوی ئەو سه‌رده‌م هێناو هه‌ر له‌ لای ئەویش ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی و ته‌دریسی وه‌رگرت و بو‌ خزمه‌تی دین گه‌رایه‌وه‌ بو‌ زاگه‌ی خو‌ی گوندی «به‌نووخه‌له‌ف» و ماوه‌ی سالی‌ک درێژه‌ی به‌ مه‌لایه‌تی و ته‌دریس دا و پاشان کو‌چا بو‌ گوندی «قرووچا» ی ناوچه‌ی لاجان و سالی‌کیش له‌و‌ی خزمه‌تی کرد و ئەمجار بو‌ ماوه‌ی دوو سالان هاته‌وه‌ دینی «شیوه‌سه‌ل» له‌ مه‌له‌ندی سه‌رده‌شت و دوايه‌ گه‌رایه‌وه‌ بو‌ «به‌نووخه‌له‌ف» و هه‌تا سالی (۱۳۵۸) ی کو‌چی هه‌تاوی له‌و‌ی به‌ ئیشی پێشنوێژی و

رینوبنی و دهرس گوتنه وه رایبورد و لهو سالهش دا گوژی ته وه بو گه په کی مزگه وتی «دارالسلام» ی سه رده شت و سالی (۵۹) له سه ر داوای خه لک به پیشنوژی هینی (ئیمامی جومعه) شاری سه رده شت دیاری کرا و ده گه له هوو کویره وه ری و گوشاریک که له هه ل و مه رجی ته و ده مدا هه بوو درپژه ی به خزمه ت دا تا سه ر نه جام به داخیکی زوره وه له سه ره تای شه وی جیژنی ره مه زانی سالی (۱۳۶۶) داوی گه رانه وه له جه ماعه تی نویژی شیوان له به رده رکی حه وشه ی مالی خو ی درایه به رگولله و شه هید کرا. جیی باسه که ماموستای شه هیدمان پیاویکی هه لکه وتوو و به غیره ت بوو، هوگریه کی زوری به خزمه تی دین و زانسته دینی یه کانه وه بوو. لیبراوانه بو که م کردنه وه ی دهر د و مه ی نه ته کانی خه لک به تاییه ت چینی هه ژار هه ولی ده دا و له و ریانه شدا زوری کویره وه ری و دووری و فقهیری و تالی چیشت و له سه ر به جی گه یاندنی ته رکی دینی ده ستوور به چاکه و گیرانه وه له خراپه زور سوور بوو و هه ر له و رییه ش دا گیانی به خت کرد. (۱)

خودای گه و ره عه فووی کات

حاجی مامۆستا مه‌لا مه‌حموود واوی، نه‌لاس

ئهو به‌ریزه‌ که‌ کوپی مه‌لا «مه‌مه‌د» له مه‌لازاده‌کانی واوانی سه‌رده‌شته‌ سالی (١٣١٧ ک.ه) له گوندی بناویتی سه‌رده‌شت هاتۆته‌ دنیا. سی‌ سالانه‌ بووه‌ که‌ بابی له‌ ده‌ست داوه‌. ده‌رسی ره‌سمی تا شه‌شی

سه‌ره‌تایی له‌ سه‌رده‌شت خویندووه‌. پووشپه‌ری (١٣٣٢) ده‌ستی کردووه‌ به‌ فەقیهەتی و به‌ هاوڕییه‌تی مامۆستا مه‌لا نجم‌الدین کوکی، مامۆستا مه‌لا عبدالکریم شاریکه‌ندی، مامۆستا مه‌لا سەید سەلام سەلامی و مامۆستا مه‌لا صالح نه‌جیبی، به‌ریز، له‌ دیه‌کانی آلواتانی سه‌رده‌شت، خه‌لیفه‌ لیانی نه‌غه‌ده‌، نه‌لاس و گه‌ناوی عه‌راق خویندویه‌تی. ناوبراو که‌ به‌ فەقیهەکی ناوازه‌ ناسراوه‌ دواي (٩) سال خویندن واتا سالی (١٣٤١) له‌ گه‌لا له‌ لای حاجی مامۆستا مه‌لا محمد بو‌کانی ناسراوه‌ به‌ مه‌لا محمەدی ره‌ئیس، ئیجازه‌ی مه‌لايه‌تی وه‌رگرتووه‌ و له‌ گوندی مامه‌زینه‌ ده‌ستی کردووه‌ به‌ مه‌لايه‌تی و ته‌دریس. ناوبراو سالی (١٣٥٧) ده‌گوێزێته‌وه‌ بو‌گوندی نه‌لاس و سالی (٧٢) ده‌چێته‌ سه‌فه‌ری حه‌ج و له‌و سه‌فه‌ره‌دا ده‌گه‌ل (بن‌باز) و به‌رپرسیانی (دارالتوجیه) و (دارالافتاء) دیدار ده‌کا. حاجی مامۆستا به‌ مه‌لايه‌کی وردبین، بیر تیژ و زانا ناسراوه‌ و به‌تایه‌ت له‌ میژوو و فیه‌قه‌دا ده‌ستیکی بالای هه‌یه‌ و ئیستاش هه‌ر له‌ نه‌لاس پێشنوێژ و ده‌رس‌بیژ و خوتبه‌خوینه‌.^(١)

خوا ئاگاداری بیت!

١ - سه‌رچاوه‌: به‌شیک له‌ پێناسه‌ که‌ خودی حاجی مامۆستا له‌ سه‌ر داواي خۆم بۆی نووسیووم و بو‌ خوشم ئاخ‌د، خه‌ندنه‌ له‌ خه‌مه‌ت ئه‌ به‌هه‌هه‌ به‌که‌مه‌. ئیحا‌ز ده‌سه‌ له‌ لای ئه‌وه‌ ده‌گه‌ته‌وه‌.

ماموستا مه لا «نجم الدين» كه وكه بي

ئهو به پريزه له دىي
«ديوالان»ى سه رده شت
چاوى به دنيا هه ليناوه. پاش
فام كردنه وه ده ستى داوه ته
خويندن و دوا گه رانيكى
كولنه ده رانه له شار و ديه كانى
كورديستان و پشكيني گه رمين
و كوستان ئاخره كه ي له سالى
(۱۳۲۹)ى هه تاوى دا له
خزمهت ماموستا مه لا
عه بدوللاى گه ناوى له گوندى
«ميرزا روسته م»ى كورديستاني

گه رميان ئيجازه ي مه لايه تى وه رده گري و ده گه ريته وه بو ئيران و له «بيور»ى خوارى
داده مه زريت و مل له مه لايه تى هاورى ده گه ل ته دريس ده نى. سالى (۳۴) ده چيته
«كه وپه ر»ى پيرانان و پاش چهند، مانگيكان ده چيته «ئالوه تان» و تا سالى (۴۷) كه نه وده م
ده گه ل كو مه ليكى زور له رووناكبيرانى پيشكه وتن خواز له مه لا و خه لكى تر، ده گپري و
راپيچى به نديخانه ي ورمى ده كرى و ماوه ي نو سال و چهند مانگان له وى دا ده مي نيته وه.
ماموستا له زيندانيش دا هه دا هه ر نادا و له لايه كه وه بو خوى خه ريكي موتالا و خويندنى
زمانى ئينگليزى ده بى و له لايه كى تريشه وه ده رسى فه قى ده ليت، ته نانه ت به يه كي ك له
فه قيكاني به ناوى «مه لا محه ممه د» نيوچوانى خويندن ته واو ده كا و هه ر له زيندان دا
وپراى پيك هينانى ربى و ره سمى تاييه ت ئيجازه ي مه لايه تى پى ده دات.

ناوبراو دوو سال بهر له سهركه وتنی شوږشی ئیسلامی ئیران له زیندان ئازاد بوو و له گوندی قهلاتی مهنگوران، دهستی کردهوه به ئیش و کاری مه لایه تی و دواى دوو سال مانه وه، كه وته ژيانى ئاواره یی و به خوئ و مال و مندالیه وه دایقه لاشته خوار به ره و عهراق و پاش ماوه یه ك بردیانه ئوردوگای (رومادیه) و تیکرا چوار سالان له عهراق مایه وه و ئه مجار گوێز تیه وه بو ولاتی «نرویز» و له وئ به شیوه ی کاتی نیشته جئ بوو. ئه ماما داخی گرانم دواى سالیک مانه وه، کو تایی به ژيانى هات و خوشبه ختانه ش له حالى نوێز کردن دا له سهر به رمالى گيانى لئ سهندرایه وه و بو لای پهروه ردگار گه پرایه وه و ههر له ویش ته سلیم به خاک کرا.

خوا بیبه خشی!

ماموستا كه مه لایه كى زورزان، نه ترس و له خوا ترس بوو ئه هلی قه له م و شاعیریش بوو. شیعره كانى بلاون و تا ئیستا كو نه كراونه وه. یه كیك له به ره مه كانیشی كتیبه كه به ناوی «رووناكى چاوان» كه وه گیر دراوی غه زاوه تنامه ی «شیخ ئیبنولحه جهر» كه له فارسی را وه ری گیراوه ته وه سه ر كوردی و ئیستا چاپ نه كراوه. (۱)

سهرنجیک

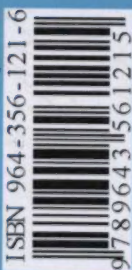
بیگومان، زانایانی، ناوچه‌ی سهردهشت وه کوو زانایانی هه موو هه ریمه کانی کوردستان، زور له وه زیاترن که له چه نندین کتییی ئاواډا ژياننامه یان بنوسری و جیی بیته وه و ته نانهت هه ر له م چه رخی بیسته مهڊا سه تان مه لای زانا و توانا و به که لک بو خه لک بوون و ژیاون و کهس نه بووه له سه ریان بنوسی و بیانخاته نیو لا په ره کانی میژوو و به وه چه کانی دواي خویان بناسینی. وه ک ئه وه که بو خوشیان هه ر نه یانویستوه ئه و کاره بکه ن!

خو هه ندیکیان خوشبه ختانه ناسراون و له کتیه میژوو یه کان و ئاسه واره کانی خویان دا تو مار کراون وه کی: «شیخه مین» ی بیژوه یی، مه لا «ئه لیا س» ی گه و ره، ناسراو به (شیخه سوور) که گو یا گورانگه یی بووه، «یوسف» ی ئه سه مم، شیخ مه ولانای سهردهشت، مه لا عه بدوللای بیتوشی، مه لا «ره سوول» ی زه کی، مه لا «که ریم» ی فیدایی، مه لا «محمد ابن الحاج» ی سنجوه یی ئالانی، مه لا «عومه ر» ی واشه مه زین، مه لا مه حمود مه زناوه یی، مه لا ئه حمه د جه ریحی مه لای غه زایی ره به تی، مه لا ره سوول عه تووفی بیشاسپی، مه لا ئه حمه د شلماشی (مه لا ئاواره)، مه لا محه ممه د شلماشی و... که ئه وانه به هه سته شیعر و ده سته قه له م و برستی بیر و جه سته له بواره کانی جوړاوجوړی راژه و خزمهت به دین و دنیای گه له که یان دا وه ک په روه رده ی دینی، تیکوشانی سیاسی، ئه ده بیات و زمان، میژوو، ته فسیر و زور بواری دیکه ی، زانستی دا ره نجیان بردووه و نیوی خویان کردووه.

ناوچه‌ی سهردهشت وه کوو زوربه‌ی ناوچه کانی تری کوردستان تییدا هه یه که هه ر به بنه ماله و تایفه له سه ر زنجیره یه کی خزمهت روشتون و به و خزمه ته وه ناسراون وه کی بنه ماله ی: مه لازاده کانی واوان، مه لازاده کانی واشه مه زین، مه لازاده کانی کاژئ، مه لازاده کانی شه موله، بنه ماله ی بیژوی، «قاضی» یه کانی سهردهشت، مه لا نیوداره کانی بیتوش، سیسیر و گه لیکی تر له باش مه لا و بنه ماله گه و ره کان.

بینگومان فقی و فقیهتی له کوردستاندا که له پووریکی میژوویی له میژینهی گهلی
مسولمانی کورده که به داخه وه تا ئیستا کهس له سهری به تهسلی نه داوه و نه هاوتنه سهر
په ری قاقه زهوه. ئاشکرشه که جهستی ئهم گهله مسولمانه، مانه وهی به خوداناسی و
عیران و زمان و ئه وهب و جل و بهرگ و رامیاری و شوڤشگری به وهیه.
راستی به کی حاشاهه ئه گره که به ردی بناغه ی خوداناسی و عیران و ئه ده بی
کوردی و شوڤشگری له و چوار دیواره دوو که لاویه، قورماوه توڤینه دا که به حوجره
ناوده بری دامه زراوه و له ویوه هاوتنه دنیای ژینه وه و فرچکی گرتوه و که توته گر و گان و
له خه ره خسیوه و ههتا دوا روژی ژیا نی ئهم گهله له عاسمانی کورده واری دا وهک
ئه ستره ییکی پر شنگدار ده دره و شینه وه و بی ناوا بوون له کهلی ئاسوی گهلی کوردها شوق
ده دا نه وه. ئه گهر وا هه لکه و تین ئه ده بی کوردی له دم زاری نه خوینده واری دور له
شارستانییهت ها تینه دهر، یان به دم به یه ییژانه وه گو ترایی، ئه وه که سانه ی
رهنگاندوویاته و به جل و بهرگ و بهر مور و خشل رازاندوویانه ته وه، ئه وه ماموستا و
نوسهر و ئه دیانه بوون که له حوجره ی فقییان سریان هه لداوه و له ویرا تیشوویان
هیناوه.

پیم به چی به وهک سه نه دیک میژوویی ئه و چه ند دیره له خودا لیخو شبوو، ماموستا
علاء الدین سه ججادی له میژووی ئه ده بی کورد لا په ری (۴۰۱) بگوشمه وه: وه ناو
چوار دیواری شررو دوو که لاوی حوجره ی مزگه وتی شارستان و لادیه کانا به ژیا نیکی
زور ساده و کو له مرگی به خیو ئه کران؛ علما و ئوده با و شاعیری زور گه وه ره گه وه ریان
لن ده رجوه. وه ئه گهر عاله می کوردی تا سه ره تای سه ده ی بیسته له ئاسمانی
خوینده واریدا، له عاله میکانی تره وه دیار بی ئه ستره ی گهشی ئه و ئاسمانه تنها ئهم
تیره به بوون. جا بهم بۆنه وه هه موو پیاویکی گه وه ره و به گزاده له کورده واریدا شانازی
به وه وه کردوه که تیکه لاوی ئهم تیره به بیی وه به پنی ده سه لات خو ی و کو ره که ی فیری
ئه و خوینده نه بکات....»

نسترا احسان

فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان ناصر خسرو، کوچه حاج نائب، تلفن: ۳۹۰۲۷۵۰
فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، مجتمع فروزنده، طبقه اول، شماره ۶۰۶،
تلفن: ۶۹۵۴۴۰۴